

87475

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

**FÂİK ÂLİ OZANSOY'UN HAYATI, ESERLERİ,
ÜSLÛBU HAKKINDA BİR İNCELEME**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Yrd.Doç.Dr.Mesut TEKŞAN

*Yüksek Lisans
Tezi Olarak
Kabul edilmiştir.*

27.7.1999

[Signature]

Hazırlayan

Özden DEĞİRMENCİ

T 87475

ÇANAKKALE, 1999

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Özden DEĞİRMENCİ'ye ait "Faik Âli Ozansoy'un Hayatı, Eserleri, Üslubu Hakkında Bir İnceleme" adlı çalışma, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalında, jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Prof. Dr. K. Y. Sca
Azin

Üye (Danışman: Yrd.Doç.Dr.Mesut TEKŞAN

Üye

Yardımcı Doç. Dr. Y. Sca AYU

ÖZET

Edebî yaşantısına Servet-i Fünûn Edebiyat akımında başlayan Fâik Âli Ozansoy, kendileri de şair olan, babası Saîd Paşa ve abisi Süleyman Nazif'in yakın ilgi ve terbiyesiyle yetişmiştir. Onların ve onlar sayesinde oluşan edebî çevresinin etkisiyle genç yaşta Servet-i Fünûn Dergisi'nde şiirleri yayınlanmaya başlamıştır.

Fecr-i Âti edebi topluluğunun ilk başkanıdır. Ancak diğer Fecr-i Âti topluluğuna mensup olanlar gibi o da Servet-i Fünûn'un dil ve üslûbundan uzaklaşmamıştır. Hatta Cumhuriyet döneminde meydana getirdiği eserlerinde bile bu akımın izleri hissedilmektedir.

1876'da Diyarbakır'da doğan Fâik Âli, 1950'de Ankara'da ölmüştür. Yetmişdört yıllık hayatının her dönemi şiir ve edebiyatla yoğrulmuştur. Çünkü; şair bir baba ve şair bir abiye sahip olan Fâik Âli Ozansoy'un oğlu Munis Fâik Ozansoy da şairdir.

Fâik Âli Ozansoy; şiirlerini üç kitapta toplamıştır. Bunlar sırasıyla "Fânî Teselliler", "Temâsil" ve "Elhân-ı Vatan" adını taşımaktadır. Bunlardan başka iki manzûmesi daha vardır: "Mithat Paşa Manzûmesi" ve "Şâir-i A'zâm'a Mektup Manzûmesi". Bu manzûmeleri ayrıca bastıran Fâik Âli'nin dergilerdeki şiirleri tam olarak biraraya getirilmemiştir. Servet-i Fünûn, Rübâb, Güneş, Genç Kalemler ve Marmara Dergilerinde şiirleri yayınlanmıştır. Dergilerde yayınlanan şiirlerinin birçoğunu kitaplarında kendisi toplamıştır.

Şiirlerinden başka yine manzûm olarak kaleme alınan iki tane de tiyatro eseri vardır. "Payitahtın Kapısında" ve "Nedim ve Lâle Devri" adını taşıyan bu eserler, kendisinin de zaman zaman kabûl

ettiği gibi oynanmak için değil, okunmak için yazılmıştır. Bu sebeple de tiyatro tekniği açısından her iki eser de zayıf kalmaktadır.

Fâik Âli Ozansoy, Divan Edebiyatına mensup şairlerden Fuzûlî, Nâbî ve Nedîm'i beğenmiş; ancak sadece Nedîm'den etkilenmiştir. Yeni edebiyatçılardan ise Nâmık Kemâl, Recâizâde Mahmut Ekrem ve bilhassa Abdülhak Hamit'ten etkilenmiştir. Ancak Nâmık Kemâl'in vatan şiirlerindeki yüksek sese, Abdülhak Hâmid'in şiirlerindeki hislere ve metafizik dűřüncelere ulaşamamıştır.

şiirlerinde Servet-i Fünûn Edebiyatının konuları olan "aşk ve tabiat" ile "aile hayatı" hakimdir. "Elhân-ı Vatan" adlı kitabında ise "vatan" ile ilgili konulara yer vermiştir.

Konu bakımından Servet-i Fünûn'dan ayrılmayan Fâik Âli, dil ve üslûb bakımından da bu ekole bağlıdır. Terkipleri bolca kullanmıştır. Dili zaman zaman oldukça ağırdır. Ancak çok sade olarak kaleme aldđđı şiirleri veya dizeleri de mevcúttur. Aşk, tabiat ve aile hayatı ile ilgili şiirlerinde genellikle "sone" biçimini kullanmıştır. Bununla birlikte yine aynı konulu şiirlerinde "serbest müstezat" şekline de sıkça yer vermektedir. Ancak vatan ile ilgili şiirlerinde herhangi belirli bir nazım birimini kullanmadđđını görüyoruz.

Sonuç olarak Fâik Âli Ozansoy; gerek konu, gerek şekil, gerek dil ve üslûb bakımından Servet-i Fünûn ekolüne bağlı bir şairdir.

ABSTRACT

Fâik Âli Ozansoy who started his literary life with Servet-i Fünûn Literary trend has been brought up with the close concern and train of his father Said Paşa and his elder brother üleyman Nazif who were poets also. His poems have been started to be published in the Servet-i Fünûn magazine in his young age by them and with the affection of his literary environment which formed owing to them.

He was the first president of Fecr-i Âtî literary society. However he, like the other members of Fecr-i Âtî society he hasn't receded from language and style of Servet-i Fünûn Even it has been felt the traces of this trend in the works which he created during the Republic period.

Fâik Âli was born in Diyarbakır in 1876 and died in Ankara in 1950. Every period of his 74-year old life has been kneaded with poem and literature. Because; the son of Fâik Âli who had a poet father and a poet brother, Munis Fâik Ozansoy was also a poet.

Fâik Âli, Ozansoy has collected his poems in three books. These are called in order; "Fânî Teselliler", "Temâsil", and "Elhân-ı Vatan". Except these he has also two poem books "MithatPaşa Manzûmes," and "Şâir-i A'zâma Mektup Manzûmesi". His poems of Âli Faik who had these poems published separately, in the magazines hadn't been able to be collected properly. His poems had been published in the magazines called. Servet-i Fünûn, Rübâb, Güneş, Genç Kalemler and Marmara. He has collected the poems which were published in the magazines in his books by himself.

Except his poems he has also two dramas which were engrossed in poem style. These works called “Payitahtın Kapısında” and “Nedîm ve Lâle Devri” have been written to be read not to be played as her also accepted time by time. For this reason these two works remain weak from the point of play technique.

Fâik Âli Ozansoy has like the poets Fuzulî, Nâbî and Nedîm whom belong to Divan Literature; but he has been affected by only Nedîm. He has been affected by the New litteratures Nâmık Kemâl, Recâizâde Mahmut Ekrem and especially Abdülhak Hâmit. But he hasn't reached the high sound of Nâmık Kemâl's homeland poems and to the feeling and metaphysics thoughts in Abdülhak Hâmit's poems.

In his poems “love and nature” with “family life” which are the themes of Servet-i Fünûn literature are predominated. He has given place the themes related with homeland in his book called “Elhân-ı Vatan.”

Fâik Âli, who doesn't leave the Servet-i Fünûn from the point theme he is dependent to this style from the point of language and style. He has used compounds a lot. His language is quite bombastic time by time. However he has some very plain poems and verses which he engrossed. In his poems related with the themes love, nature and family life he has used “sonnet” style. Together with very often he has given place “serbest müstezat” style in his poems with the same themes. But we can see that he hasn't used a specific poetry denomination in his homeland poems.

As a result Fâik Âli Ozansoy is a poet who is dependent to Servet-i Fünûn style either from the point of theme, or from or language and style.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET	i
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ	
Faik Ali Ozansoy'a Kadar Batı Tesirinde Gelişen Türk Şiir Dünyasına Genel Bakış	1
<u>I.BÖLÜM</u>	
1.Fâik Âli Ozansoy'un Hayatı	16
1-1.Ailesi, Çocukluğu	16
1-2.Tahsili, İlk Edebî Faaliyetleri	17
1-3.Memuriyetleri ve Ölümü	18
1-4.Fâik Âli'nin Kişiliği	20
1-5.Edebî Şahsiyeti ve Eserleri	22
<u>II.BÖLÜM</u>	
2.Fâik Âli Ozansoy'un Eserleri	24
2-1.Manzûm Piyesleri	24
2-1-1.Payitahtın Kapısında	24
2-1-1-1.Konu	24
2-1-1-2.Kişiler	26
2-1-1-3.Mekân	35
2-1-1-4.Zaman	38
2-1-1-5.Dil ve Üslûb	40
2-1-1-6.Oyun Tekniği Açısından Değerlendirme	50
TABLO-1	53
2-1-2.Nedim ve Lâle Devri	54
2-1-2-1.Konu	55
2-1-2-2-Kişiler	58

2-1-2-3.Mekân	84
2-1-2-4.Zaman	88
2-1-2-5.Dil ve Üslûp	92
2-1-2-6.Oyun Tekniği Açısından Değerlendirme	106
TABLO-2	111
2-2-Şiir Kitapları	112
2-2-1.Fânî Tesellîler	112
2-2-1-1.Temaları Açısından Değerlendirme	115
2-2-1-2.Şekil Açısından Değerlendirme	158
2-2-1-3.Dil ve Üslûb Açısından Değerlendirme	172
2-2-2.Temâsil	182
2-2-2-1.Temaları Bakımından Değerlendirme	183
2-2-2-2.Şekil Açısından Değerlendirme	241
2-2-2-3.Dil ve Üslûb Açısından Değerlendirme	254
2-2-3.Elhân-ı Vatan	267
2-2-3-1.Temaları Bakımından Değerlendirme	268
2-2-3-2.Şekil Açısından Değerlendirme	292
2-2-3-3.Dil ve Üslûb Açısından Değerlendirme	300
2-3-1.Mîthat Paşa Manzûmesi	304
2-3-1-1.Tema Bakımından Değerlendirme	305
2-3-1-2.Şekil Açısından Değerlendirme	313
2-3-1-3.Dil ve Üslûb Açısından Değerlendirme	322
2.3.Dergilerde Yayımlanan Şiirleri	324
2.3.1.Temaları Açısından Değerlendirme	324
2.3.2.Şekil Açısından Değerlendirme	334
2.3.3.Dil ve Üslûb Açısından Değerlendirme	339
SONUÇ	343
BİBLİYOGRAFYA	346

KISALTMALAR

a.g.e. :Adı geçen eser

bkn. :Bakınız

C. :Cilt

S :Sayı

s :Sayfa

vb. :Ve benzeri

ÖNSÖZ

Fâik Âli Ozansoy, “Nevsâl-i Millî”de; Fâik Âli Bey, Tevfik Fikret-Halid Ziyâ devre-yi edebiyyesinin, Fikret ve Cenâb ile beraber en şâyân-ı dikkat şâirlerinden biridir.” diye tanımlamaktadır. İşte bu bilinçle, edebiyatımızın bir devresine hizmet etmiş olan Fâik Âli Ozansoy’u incelemeye karar verdik.

İlk önce dağınık bir şekilde ayrı ayrı kütüphanelerde bulunan eserlerini ve hayatı hakkındaki bilgileri topladık. Daha sonra toplanan eserleri temaları, şekli, dil ve üslûbu bakımından inceledik. Böylece “Fâik Âli Ozansoy’un Hayatı, Eserleri, Üslûbu Hakkında Bir İnceleme” adı altında oluşturduğumuz tez, meydana gelmiş oldu.

Bu tezde Fâik Âli Ozansoy’un, “Fânî Teselliler”, “Temâsîl”, “Elhân-ı Vatan” adlı şiir kitapları; “Midhat Paşa” manzûmesi; “Payitahtın Kapısında” ve “Nedîm ve Lâle Devri” adlı manzûm piyesleri; “Servet-i Fünûn”, “Rübâb”, “Güneş”, “Genç Kalemler” ve “Marmara” dergilerinde yayımladığı otuzüç şiiri incelenmiştir. Tüm uğraşlara rağmen “Şâ’ir-i A’zam’a Mektup” manzûmesi ele geçirilememiştir.

Bu çalışmada “Çanakkale Mehmet Akif Ersoy Kütüphanesi”nden, “Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Kütüphanesi”nden, “Ankara Millî Kütüphanesi”nden, İstanbul’daki “Atatürk Kitaplığı”ndan, yine bu kütüphanenin içinde bulunan “İstanbul Kitaplığı”ndan, “İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi”nden, Beyazıt’taki “Devlet Kütüphanesi”nden, yine Beyazıt’ta bulunan “Hakkı Tarık Uz Kütüphanesi”nden ve Fatih’te bulunan, Kültür Bakanlığına bağlı “Millet Kütüphanesi”nden faydalanılmıştır. Bu

araştırmalar sırasında yardımcı olan tüm kütüphane görevlilerine, özellikle İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü'ne bağlı olan Atatürk Kitaplığı'nda görev yapan Müdür Yardımcısı Safiye ÖZKAN'a ve yine aynı kütüphanede görevli olan Oya BIYIKOğLU'na, maddi ve manevi yardımlarından dolayı eşim Hasan DEğİRMENCİ'ye teşekkür ederim.

Ayrıca bu tezin hazırlanmasında benden manevî desteğini ve yardımlarını esirgemeyen, danışmanım Sayın Yrd.Doç.Dr.Mesut TEKŞAN'a da çok teşekkür ederim.

Bu çalışmanın, edebiyatımızın bir dönemine damgasını vuran Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî Edebiyatlarının tema, şekil, dil ve üslûb açısından daha iyi anlaşılmasına yardım etmesini dilerim.

Özden DEğİRMENCİ
Çanakkale

GİRİŞ

Faik Ali OZONSOY'a Kadar Batı Tesirinde Gelişen Türk Şiir Dünyasına Genel Bakış.

Türk Tarihi Türkler'in yeryüzünde görüldüğü, Türk Edebiyatı tarihi de Türkçe ilk yazının yazıldığı tarihten başlar. ¹

Türk tarihinde esaslı iki dönüm noktası vardır. Bunlar, Türk tarihinin akışını değiştirmiş ve yeni devirlerin başlangıcı olmuştur. Bu dönüm noktalarından biri İslâm dininin kabulü, öteki de Batı'ya dönüş hareketleridir. Birincisinde Türkler, yeni dinin birleştirici erki içinde, Doğu uygarlığı dediğimiz İslâm uygarlığının kurulup gelişmesinde başlıca etken olmuştur. İkincisinde ise, Batı uygarlığını siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik birçok olayların baskısı altında benimsemeye koyulmuşlar ve çok çetin güçlüklerle karşılaşmışlardır.²

İslâm dininin kabulünden sonra, eski edebiyatımız dil bakımından aralarında hiçbir yakınlık bulunmayan, zaman itibariyle aynı çağ içinde muayyen fasıllarla teşekkül etmiş iki edebiyatın, Arap ve Fars edebiyatlarının kuvvetli tesirleri altında müşterek medeniyetin son yaratıcı büyük halkası olarak teşekkül eder. ³

Ortaçağın kapanmasından sonra Rönesans ve bunun bir sonucu olan reform, düşüncede büyük değişikliklere neden olmuş, Aydınlanma devri adını alan XVIII.yüzyıl ile yeni bir dönem başlamıştır. Aydınlanma devri, Avrupa'yı fikren geliştirmiş ve

¹ Agâh Sırrı Levend, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, 1988, s.17

² Agâh Sırrı Levend, a.g.e., s.25

³ Prof.Ahmet Hamdi Tanpınar, 19 ncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1985, s.1

İngiltere’de XVII. yüzyıldaki siyasî ve sosyal değişiklikler, Avrupa’yı, özellikle Fransa’yı yeni bir devir açmaya, ihtilâle yöneltmiştir. ⁴

XVIII.yüzyıl Aydınlanma hareketi, Fransız devriminin de tabii bir sonucu olarak eski ve yeni dünyada yeni bir sosyal düzenin kurulmasına ve devletlerin demokrasi sistemine dayanmasına yardım eden düşünce ve görüşleri dünyaya tanıtmıştır. ⁵

Türk edebiyatının İslâm medeniyeti kadrosu içinde doğmuş olan Divan Edebiyatından sıyrılarak Avrupaî bir karaktere bürünmeye başlaması ise, XIX. asrın ikinci yarısına rastlar. İslâmî edebiyatın bütün özelliklerine sahip olabilmek için XI.asırdan XV. asıra kadar uzun bir intibak devresi geçirdikten sonra XIX.asrın ortalarına kadar gelişip kökleşerek Türk aydınlarının gözündeki değerini koruyan Divan Edebiyatı, bu asrın ikinci yarısında yetişen idealist, çok kabiliyetli yazarlarla şairlerin çok dinamik ve sürekli çabaları ile kırk yıl gibi kısa bir süre içinde, yerini hızla batılı bir edebiyata bıraktı. ⁶

3 Kasım 1839’da İstanbul’da şimdiki Gülhane Parkı’nda okunduğu için Gülhane Hatt-ı Hümayûnu diye de anılan Tanzimat Fermânı, Osmanlı İmparatorluğu’nun, üstünlüğünü her alanda artık kesinlikle kabul ettiği çağdaş Batı medeniyetini örnek almayı bütün ülkeye ve dünyaya resmen ilân ve taahhüt eden ilk yazılı belgedir. ⁷

⁴ Prof.Dr.Hamza Eroğlu, Türk İnkılâp Tarihi, İstanbul, 1982, s.23

⁵ Yrd.Doç.Dr.Zekeriyya Uludağ, Türkiye’de Batılılaşma Hareketleri ve Felsefi Düşüncenin Oluşumu, Akademik Açık, Samsun, 1996, s.157

⁶ Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, İstanbul, 1990, s.5

⁷ Kenan Akyüz, a.g.e., s.5

Daha önce gündeme gelen yenileşme hareketleri Tanzimat'la özellikle eğitim alanında hızlanır. Yeni okullar açılır, Fransızca öğrenimi aydın kesim arasında yayılır. Böylece Batı kültürüyle aydınlarımız tanışmış olur. Tanzimat'tan sonra, Batı'yı tanıtmaya yolunun genişlemesinde büyük bir âmil de tiyatro olmuştur.⁸ Tiyatro ile beraber mûsikî de, aydınlar arasında, zevk ve tavır değişimine doğru yol açan sebepler arasındadır.⁹ 1839-1860 tarihleri, Türkiye'nin kapılarını Batı medeniyetine ardına kadar açtığı ve bu hususta hiçbir kontrol ve gümrük işlevinin yapılmadığı bir dönemin sınırlarıdır. Batı ile kültürel münasebetlerin bu süre içinde büyük bir hızla gelişmesinde, Osmanlı İmparatorluğu ile batılı devletler arasındaki siyasî münasebetlerin gelişmesi de büyük bir rol oynamıştır.¹⁰

1860'tan sonra, imparatorluğun siyasî ve sosyal durumunda mühim gelişmeler göze çarpar ve bunlar, tabiatıyla, edebiyatın gelişmesine de kuvvetle tesir ederler.¹¹ Kısacası edebiyatımız, Tanzimat'tan sonra Avrupalı şiir, roman, hikâye, tiyatro, tenkit ve deneme, hattâ eski tarihçilerimiz içinde hakikaten büyük muharrirler bulunmasına rağmen, tarih gibi nevîlerle yeniden başlamıştır.¹²

Tanzimat Edebiyatında –nesirden sonra –yenileştirilen ilk tür, şiidir. Roman ve piyes gibi türler henüz denenmeden, şiir üzerinde bazı yenileştirmelere başlanmıştır. Şiirde de, önce yeni bir dil ve söyleyiş aranmakla işe girilir. Bu dil ve söyleyişin yöneldiği kaynak ise, nesirde olduğu gibi, konuşma dili ve üslûbudur. Daha 1860'tan önce Fransız şairlerinden yaptığı manzum tercümelerde Şinasi yeni

---

⁸ Kenan Akyüz, a.g.e., s.18

⁹ Kenan Akyüz, a.g.e., s.19

¹⁰ Kenan Akyüz, a.g.e., s.21

¹¹ Kenan Akyüz, a.g.e., s.23

¹² Prof.AhmetHamdi Tanpınar, Edebiyat Üzerine Makaleler, İstanbul, 1992, S.83

bir dil ve yeni bir üslûb arar. ¹³ Şinasi'nin muhteva ile üslûpta yaptığı değişiklikler, birbirini tamamlayan ve icap ettiren değişikliklerdir. Onun yapmış olduğu bu fikir ve üslûp değişiklikleri tesirsiz kalmamış, Nâmık Kemâl nesli ve sonraki nesiller tarafından benimsenerek geliştirilmiş ve yeni Türk Edebiyatının ilk temelleri vazifesini görmüştür. ¹⁴

Ziyâ Paşa, birçok gazel ve şarkılarında, dil ve söyleyiş, Nâmık Kemâl de, Şinasi'yi tanımasından sonraki şiirlerinde, hem söyleyiş ve hem de nazım şekilleri bakımından eski şiirden ayrılırlar. Namık Kemal'in tesirinde olan Recâi-zâde Ekrem ve her ikisinin izinde yürüyen Abdülhak Hâmid, şekilce bazen eskiye bağlı kalmakla beraber Türk şiirine giren yeni söyleyişi geliştirirler. ¹⁵

Yeni şiirin ilk temaları, Şinasi'de "medeniyet, hak, hukuk, adalet, kanun, devletle milletin karşılıklı hak ve ödevleri" gibi sosyal ve siyasî unsurlardır. Namık Kemal ile Ziya Paşa'da bunlara "hürriyet" ve "vatan" temaları da eklenir. Recâi-zâde Ekrem ve Abdülhak Hâmid ise, sosyal temaları ikinci plana attıkları gibi, "harc-ı âlem fikir" seviyesinin üstüne çıkarak, metafizik düşünüşe de yöneldiler. Yeni şiirin üçüncü temasını, ezeli tema olan "ferdin his hayatı" ve bilhassa "aşk" teşkil eder ve Şinasi'den Hâmid'e doğru, bunun kullanılış hacmi gittikçe genişler. Tanzimat devrinin ikinci nesli ile birlikte, şiirde çok geniş yer tuttuğu görülen sonuncu ve mühim bir tema olarak "tabiat"ı görmekteyiz. ¹⁶

Tanzimat şiirinin Divân şiirinde en çok bağlı kaldığı unsurlar, teknik unsurlardır. Tanzimat devrinde hece veznine karşı olan ilgi

---

¹³ Kenan Akyüz, a.g.e., s.41

¹⁴ Mehmet Kaplan, Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar, İstanbul, 1992, s.274

¹⁵ Kenan Akyüz, a.g.e., s.41

¹⁶ Kenan Akyüz, a.g.e., s.42

biraz artmışsa da, arûz eski hâkimiyetini devam ettirdiği gibi, Divân nazımının şekilleri ve sanatları da tamamıyla atılamamıştır. Bu durum, Tanzimat Devri'nin hemen her alanda görülen “yeninin yanında eskinin de devamı” tutumunun şiir türünde de görünüşünden başka bir şey değildir. ¹⁷

Tanzimat'tan sonra gelen Servet-i Fünûn Devri, Avrupaî Türk Edebiyatı'nın, XIX. asrın son yıllarında, kısa fakat yeni ve yoğun bir Batılılaşma hamlesi yaptığı devirdir. Servet-i Fünûn Edebiyatı, bu yılların edebiyat üstâdı Recâizâde Ekrem Bey'in yol göstermesiyle, Servet-i Fünûn Mecmuâsı etrafında toplanan genç edebiyatçılar tarafından yürütülmüş bir edebî harekettir. Servet-i Fünûn Edebiyatı'nın başlıca kaynağı ve besleyici örneği XIX. asrın ikinci yarısındaki Fransız edebiyatıdır. Üslûp ve şekil bakımından Fransız realistlerinin izinde yürüyen Servet-i Fünûn edebiyatında bir taraftan da, yerli ve içtimaî bir romantizmin tesirinde gelişen, hasta ve kötümser bir hassasiyetin izleri vardır. ¹⁸

Servet-i Fünûn ya da Edebiyat-ı Cedîde şiiri, gerek dil gerek şekil ve şiir anlayışı bakımından Tanzimat şiirinden hayli farklıdır. Servet-i Fünûn şiirinde, herşeyden önce kuvvetli bir mûsîki lisanı vardır. Bu lisan, dış mûsikîsi, yani vezin ve şekil kusursuzluğu bakımından, en ziyade Fikret'in manzûmelerinde gelişmiş; iç mûsikîsi yani duyurucu şiir olmak yönünden, oldukça ileri bir söyleyişe, Cenâb'ın şiirlerinde ulaşmıştır. Özellikle arûz zevkleri, bu vezne karşı bir sevgi çehresindedir. ¹⁹

---

¹⁷ Kenan Akyüz, a.g.e., s.42

¹⁸ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1971, C.2, s.1011

¹⁹ Nihat Sami Banarlı, a.g.e., C.2, s.1018

Bir geçiş devri olan Tanzimat devrinde Türk Őiri, Şekil bakımından, hem Doğu ve hem de Batı Şiirine bağlı kalmış; Divn Şiiri ile Fransız Şiirinin nazım Şekillerini birlikte kullanmıştı. Bu tesir ile yetişmiş bulunan Servet-i Fnncular da ilk Şiirlerinde Divn nazımının Şekillerini kullandırlarsa da, toplu hareket başladıktan sonra, bu Şekilleri derhal bırakmışlardır. ²⁰

Servet-i Fnn'da Şiirin konusu sınırsız bir Şekilde genişleyerek, Şairin herhangi bir bakımdan ilgisini çeken her Şeyin Şiire konu olabileceği kabul edilmiştir. Çoğunlukla ferd duygulara ve hayallere yer veren Servet-i Fnn Şairlerinde, "aşk", "tabiat" ve "aile hayatı" başlıca temaları teşkil eder. Aşk teması çoğunlukla romantik bir atmosfer içinde ele alındığı gibi, tabiat temasının da daha çok subjektif bir Şekilde işlendiği görülür. Aile hayatına ait samimi duyguların rağbet görmesi ise, sosyal hayatla geniş bir Şekilde ilgilenmek imkanını bulamayışları karşısında, kendi ilerine ve yakın çevrelerine yönelişlerinin bir ifadesidir.

XIX. yüzyıl Fransız Şiirinin romantizmden sembolizme kadar türlü merhalelerini tanımış ve o kanaldan yeni bir duygu ve hayal kuruş tarzı, yeni bir zevk ve estetik getirmiş olan Servet-i Fnn Şairleri, bunlarla birlikte, beğendikleri birçok hayalleri de getirmeyi ihmal etmediler. Bunların ifadesi için yeni bir vokabüler zarureti doğunca, Türk Şiirinin vokablerini yeni baştan ele almak zorunda kaldılar. Şiir dilindeki Arapça ve Farsça kelimelerin sayısını çoğaltmakla sonuçlanan bu aykırı çalışma ve "sanatkrne slb" gagesi ile yapılan çabalar, Servet-i Fnn Şiirini ancak sınırlı bir aydın topluluğunun anlayabileceği bir duruma getirdi. ²¹

---

²⁰ Kenan Akyüz, a.g.e., s.93

²¹ Kenan Akyüz, a.g.e., s.94

Teknik bakımdan bağlanımı tamamıyla gerçekleştirmek ve kafiyelerdeki ses benzeşlerinde fazla titizlik göstermemek suretiyle, söyleyişte bazı kolaylıklar sağladıklarını kabul etmek gerekir. Ancak, buna karşılık, arûza ısrarla bağlanmaları yüzünden de, yine teknik bir güçlüğü devam ettirdikleri muhakkaktır. Vezin konusunda getirdikleri yenilikler; arûzun kalıplarını yalnız “şiirin konusuna uygunluk” bakımından değil, mısra içindeki kelimelerle tam uygunluk” bakımından da ciddi bir şekilde ele almaları ve Türkçeyi arûzun asırlarca süren hakimiyetinden kurtarmaları olmuştur. Yabancı kelimelerin çokluğuna rağmen, Osmanlıca, konuşulan dilin üslûb ve edâsının, söyleyiş özelliklerinin ilk başarılı örneklerini yine Servet-i Fünûn şairleri vermiştir. ²²

Servet-i Fünûn mecmuasının 1901’de kapatılmasını müteakip, çeşitli sebeplerle dağılma durumuna gelmiş bulunan Edebiyat-ı Cedide topluluğu sanatçıları, mecmuanın bir süre sonra açılmış olmasına rağmen herhangi bir faaliyet gösteremediler. Edebî faaliyeti duran Servet-i Fünûn Dergisi fennî konularda ve aktüaliteden bahseden bir magazin dergisi haline gelmiştir.

1901’den 1908 Meşrûtiyet İnkılâbına kadar geçen zaman zarfında Türk Edebiyatında toplu bir edebî hareket görülmemiştir. 1908 inkılâbının getirdiği kısa süreli hürriyet havası içinde çoğu 1880-1890 yılları arasında doğmuş. Edebiyat-ı Cedîde mensubu olmayan, fakat Tefik Fikret, Cenâb Şehâbettin ve Hâlid Ziyâ’nın tesiri altında yetişmiş, ekseriyeti Galatasaray Sultâniyesi’nden mezûn bazı gençler; Servet-i Fünûncuların yapamadıklarını gerçekleştirecek yeni bir edebî topluluk vücûda getirmek iddiasıyla harekete geçerler. Bu topluluğa Servet-i Fünûncuların en genci olan Fâik Âli ve Celâl Sâhir de katılır.

---

²² Kenan Akyüz, a.g.e., s.94-95

Edebî ekollerin yayın organı olarak bir dergi çıkarmayı düşünürler, ancak Servet-i Fünûn Dergisi kendilerine kucak açtığı için bu fikirlerinden vazgeçerler. Servet-i Fünûn Dergisinin 11 Şubat 1325 (1909) tarihli nüshasında yayınladıkları beyânnâme ile edebî ekollerini kamuoyuna tanıtırlar. Bu beyânnâme Türk Edebiyatında edebî bir topluluk tarafından neşredilen ilk beyânnâmedir.

FECR-İ ÂTİ ENCÜMEN-İ EDEBÎSİ BEYANNAMESİ

Şimdiye kadar memleketimizde edebiyat kelimesinin hâiz olduğu ehemmiyet ve ciddiyeti anlayan ve bu ehemmiyeti halka ifham eden, tereddüt etmeden söyleyebiliriz ki, pek az kimse gelmiştir. Tarih-i edebîmizi tetkik edersek en parlak devirlerde bile edebiyatın bütün ihâta-i mânasıyla anlaşılıp anlaşılmadığını görürüz. Onun için bizde sanat ve edebiyat, daima boş vakitlerin bir hemdem-lâtifi olmaktan fazla bir ehemmiyet alamamış ve bunların nasıl terbiye-i hissiyenin tekâmülüne hizmet etmek tarikiyle bir milletin pişivâ-yi tarakkîyatı olduğu takdir edilememiştir. Edvâr-ı kadîmeden ayrılıp asr-ı hâzıra doğru gelince yavaş yavaş suret-i telkinin bir istihaleye uğradığını görüyoruz.

Kemal Bey ve hem zamanları bir çok münasebetlerle bu husustaki fikirlerini söylemişlerdir. Kemal Bey'in "Edebiyatsız millet, dilsiz insan, kabilindendir." sözü meşhurdur. Fakat efkâr-ı umumiyenin anlamamaktan ve anlamak için hiçbir rehber-i hayırkâr ve ciddî bulamamaktan mütehassıl lâkaydisine böyle bir cümlenin devâsız olması elbette mümkün değildir. Bu zamana mahsus edebiyatların da bu hususta hidemâtı görülmekle beraber Osmanlı efkâr-ı umumiyyesinin bu rehberi kat'î surette bulduğu tarih, itiraf etmeli ki, Edebiyat-ı Cedîde'nin genç ve faal zekâlarının Servet-i

Fünûn sahifelerinde ilk tesir-i meslek ettikleri zamana tesadûf eder. Bu heyet-i edebiyenin erkânı, o mecmuanın sahifelerinde muhitini tenvir eden bir manzûme-i muzîc vazifesini görüyordu. Fakat hükümetin gittikçe artan zulmü onların kalemlerine ilk darbe-i anîf ve kakhârı indirdi. Ve bunlar ilerde tekrar toplanmak ümidi ile dağılıp gittiler. Hürriyetin ilâniyle yeniden ziyalarına intizar edildiği zaman ise pek az istisna ile artık onlar eski melîke-i hayallerini olan sanat ve edebiyata karşı bir sehâb-ı lâkaydiye bürünmüşlerdir. Bunu söylemekle bizden evvel gelenlere itiraz arzusunda değiliz. Zira onların edebiyatımıza ettikleri hizmeti takdir etmemek herhalde kadir-nâşinaslık olur. Biz onlara mâz-i meslekleri için teşekkür ile hal ve istikbale atf-ı nazar edeceğiz.

İşte bu istikbale bakmak azim ve niyetiyle Fecr-i Âti teşekkül ediyor. Fecr-i Âti âzâsı, kendilerine herkesten ziyade edebiyatperest ve azimperver olmaktan fazla bir kıymet ve ehemmiyet atfetmek cesaretini almamakla beraber temelini attıkları müessesenin bu beyabân-ı ilim ve edep içinde bir sayezâr-ı zümrütünün olmasına intizaren şimdilik Avrupa'daki emsalini küçük bir nümunesi temsil ve irâe etmesine çalışacaklardır. Lisanın, edebiyatın ulûm-ı edebiyeye ve içtimâiyyenin terakkisine hizmet etmek, ayrı ayrı şurada burada tenemmüv eden istidatları sinesinde cemederek ittihat ve içtimanın hasıl edeceği kuvvetle tekemmüle, müsademe-i efkârın parlatacağı bârika-i hakikatle tenvir-i efkâra çalışmak: İşte Fecri-Âti'nin gaye-i azim ve merâmı!

Fecr-i Âti âzasının semerât-ı mesâisinin ihtiva edecek bir kütüphane, teessüs etmek üzeredir. Edebiyat-ı Cedîde'nin parlak zekâların matla-ı envâr olmak meziyetini hâiz olan Servet-i Fünûn mecmuasını nâşir-i efkâridir.

Bundan başka memleketimizin terakkiyat-ı fikriyye ve hissiyyesini temin edecek âsâr-ı mühimme-i garbiyyeyi kendi âzasına ve mükâfatlı müsabakalarla hariçten intihap olunacak zevâta tercüme ve neşrettirmek, umumî konferanslar vererek halkın seviye-i zevk-i edebîsinin ilâsına, hususî malûmatının tevsiine çalışmak, memâlik-i garbiyedeki müessesât-ı mümasile ile tesis-i revabıt ve münasebat ederek memleketimizin tenevvuat-ı edebiyyesini garba, garbın envarını âfâk-ı şarka nakledecek metin ve ulî bir nâkil vazifesini görmek, Fecr-i Âti'nin cümle-i imâlindedir.

Tanzim ve hükûmete ita olunan nizamnamenin bir sureti yakında neşrolunacaktır.

Efkâr-ı münevvere eshabının bu teşebbüs-i hayrı bir nidâ-i teşçi ve takdir ile karşılanacağına eminiz. Çünkü acı bir itiraf olmakla beraber söylemekten çekinmeyiz ki, memleketimizin ilme, sanata ihtiyacı pek şedittir. Bir ihtiyacı telâfi için atılacak en küçük adım, rehâya, itilâya doğru atılmış demektir; ve bundan mahrum olmak muazzez vatan için elim bir öksüzlüktür.

Fecr-i Âti Encümeni Edebîsi Namına

Kâtibi

Müfit Ratip

Yayınladıkları bildirinin altında adları bulunan üyeler şunlardır:

Ahmet Samim, Ahmet Hâşim, Emin Bülent, Emin Lâmi, Tahsin Nahit, Celâl Sâhir, Cemil Süleymân, Hamdullah Suphi, Refik Hâlid, Şahâbeddin Süleymân, Abdülhak Hayri, İzzet Melih, Ali Cânip, Ali

Sühâ, Fâik Âli, Fazıl Ahmet, Mehmet Behçet, Mehmet Rüştü, Köprülüzâde Mehmet Fuat, Müfit Râtip ve Yakûp Kadri. ²³

Fecr-i Âtî; geleceğin aydınlığı; yarının şafağı anlamına gelir. Refik Hâlit'in bir makalesine göre, Fecr-i Âtî'nin ismi, aslında Sînâ-yı Emel olacaktı: "Bir cemiyet kurmak için Fâik Âli'nin reisliğinde toplanan gençler, bu edebî teşekküle isim ararlarken , ilk önce ileri sürülen kelime, Sînâ-yı Emel olmuştu. "Toplantıda reddedilen Sînâ-yı Emel yerine kabul edilen Fecr-i Âtî terkinin de yine bir Servet-i Fünûn terkinin olduğu aşikârdır. Fakat ne olursa olsun Fecr-i Âtî, edebî karanlığı yırtan bir ışık vazifesini görmüş ve devrin en değerli genç ediplerine bir edebî hareket yapmak cesaretini vermiştir. ²⁴

Fecr-i Âtî topluluğunun ilk reisi Fâik Âli (Ozansoy)'dir. Ancak kendisi bir veya iki toplantıda bulunabilmiş, Midilli'de Mutasarrıf olduğu için görev yerine gitmiştir. Toplantılara bu yüzden katılamaz. Bundan sonra Fazıl Ahmet (Aykaç) başkan olur. ²⁵ Hamdullah Suphi, "Nehâfetini vesile ederek istifasında ısrar eden büyük Fazıl Ahmed'in yerine reis " ²⁶ olarak Fecr-i Âtî'nin üçüncü başkanı olur.

Ancak onun başkanlığı sırasında üyeler arasında anlaşmazlıklar çıkar. Fecr-i Âtî'ye karşıt olanlar özellikle Yakûp Kadri ve Refik Hâlid'e saldırılar. Yakûp Kadri bunlara karşılık vermek ister. Celâl Sâhir ve ondan yana olanlar bunun karşısında olurlar, cevabın basılmasına karşı çıkarlar. Refik Halid ise yayımlanmasında direnir. Bu tartışma giderek büyür; Refik Hâlid ve Yakûp Kadri, Fecr-i Âtî'den ayrılırlar. Bu durum uzun sürmez, arkadaşlarının araya girmesiyle yeniden topluluğa dönerler. Bu tartışma ve anlaşmazlıktan sonra

²³ Yrd.Doç.Dr.Hüseyin Tuncer, Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı, İzmir, 1994, s.175

²⁴ Yrd.Doç.Dr.Hüseyin Tuncer, a.g.e., s.174-175

²⁵ Yrd.Doç.Dr.Hüseyin Tuncer, a.g.e., s.173

²⁶ Yrd.Doç.Dr.Hüseyin Tuncer, a.g.e., s.173

Hamdullah Suphi başkanlığı bırakır, onun yerini Celâl Sâhir (Erozan) almıştır. Celâl Sâhir topluluğun son başkanıdır. Böylece, on bir aylık kısa süre içinde, topluluk dört başkan değiştirmiştir. ²⁷ 1909-1912 yılları arasında faaliyet gösteren bu topluluğun üyeleri arasında, ortak bir dünya görüşü, sanat ve edebiyat anlayışı olmadığı görülmektedir. Servet-i Fünûncuları inkâr ederek onlara saldırmaları, kendilerine pek puan kazandırmaz. “Sanat şahsî ve muhteremdir” yani “sanat sanat içindir” anlayışı, onları ülke gerçeklerinden ve sosyal sorunlardan uzaklaştırır. Millî uyanış sürecinde, yapay bir dil ve üslûp kullanmış olmaları, ilgi toplamaz. Bu sebeplerden ötürü kısa ömürlü bir topluluk olur. Üyelerinin dağılması nedeniyle de 1912 yılının sonunda Fecr-i Âtî topluluğu tamamen dağılmış olur. Böylece Türk edebiyatında önemli bir yenilik ve değişiklik yapamadan misyonlarını tamamlamış olurlar. ²⁸

Fecr-i Âtî topluluğunun en çok faaliyet gösterdiği, eser verdiği saha şiirdir. Servet-i Fünûn şiiri ile Fecr-i Âtî şiirini birleştiren başlıca özellik kullanılan malzemelerdeki birliktir. Fecr-i Âtî şiirinin başlıca temaları da, Servet-i Fünûn şiirinde olduğu gibi, aşk ve tabiattır. Bu aşkı genellikle, hissî ve bazen romantik olduğu gibi, tabiat tasvirleri de tamamıyla sübjektiftir. ²⁹

Şiirde arûz veznini kullanırlar. Serbest müstezât nazım şekline geniş ölçüde yer verirler. Şiirde kısmen parnas mektebine, sembolist-empresyonist eğilimlere bağlanırlar. Fransız sembolist akımına uygun eserler vermeye çalışırlar. Sanatın şahsî ve muhterem olduğuna inandıkları için şiirde Edebiyat-ı Cedîde'nin özelliklerini sürdürürler. Arapça ve Farsça kelimeler kullanırlar; tamlamalara, birleşik sıfatlara

²⁷ Refik Halit Karay, Fecr-i Âtî'ye Dair, Eşref Dergisi, İstanbul, 1909

²⁸ Kenan Akyüz, a.g.e., s.154

²⁹ Yrd.Doç.Dr.Hüseyin Tuncer, a.g.e., s.180

geniş ölçüde yer verirler. Zincirleme ibarelerde birbirine bağlı uzun cümleler kullanırlar. O yıllarda dilin sadeleşmesi gündemde olmasına rağmen Fecr-i Âtîciler bu konuya ilgisiz kalmışlardır. ³⁰

Nazım birimi olarak genellikle değişik sayıda mısralardan müteşekkil bentler kullanılmıştır. Bunun yanında dörtlükler, üçlükler veya beyitler de şiirlerine temel olmuştur. Kâfiye anlayışı olarak Recâizâde'den beri süregelen kulak için kâfiye anlayışına bağlıdırlar. Kâfiye dizilişi olarak eski kâfiyelenişlerin yanında değişik dizilişler de kullanılmıştır. Bu yönleriyle de Servet-i Fünûnculara benzerler. Ancak Fecr-i Âtîcilerin kâfiyesiz şiir ile de yazdıkları görülmektedir.

*Hayâl ü hissimin en son kerime-i elemi
Senin sinirli, acül ellerinde bî-feryâd,
Didiklenip buruşurken, dudaklarında yarım
Bir intisâm ile, sordun, güzel kadın, bana sen.*

Celâl Sâhir Erozan, Siyah Kitab. ³¹

Fecr-i Âtîciler şiirde musîkiye önem vermişler, ancak Fikret ve Cenâb'ın çizgisini yakalayamamışlardır. Fakat zaman içerisinde bu eksikliği Ahmet Hâşim gidermiştir. “Piyâle” adlı şiir kitabının başında bulunan “Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar” adlı önsözünde ahenge verilen önem anlaşılmaktadır. Buradaki izaha göre; şiirle nesir birbirinden kesin çizgilerle ayrılır. Nesrin belirli özelliği anlaşılmak olduğu halde, şiirinki duymaktır. Şiirin dili mûsikî ile söz arasında,

³⁰ Kenan Akyüz, a.g.e., s.156

³¹ Yrd.Doç.Dr.Hüseyin Tuncer, a.g.e., s.179

sözden ziyade mûsikiye yakın bir dildir. Nesrin doğduğu yer akıl ve mantık; şiirin doğduğu yer ise, idrak mantıkları haricinde bulunan, aydınlık suların ışıkları gizli ve bilinmez şeylerin karanlığı içinden, ara-sıra duyulabilen şeylerin ufkunda beliren kutsî ve isimsiz bir menbaidir. Şiirde ön plânda ahenk yer alır ve mânâ ikinci plândadır. Esasen konu şiirde, ancak “terennüm ve tahayyüle bir vesile”den ibarettir. “Kelime” ise mısraya, “mânâ” değerinden çok “telaffuz” değeri ile girer. Sanat eserinin en büyük gayesi muhayyileleri kendisine rahm etmektir. Şiir, peygamberlerin sözleri gibi, türlü tefsirlere elverişli bulunmalı, bir şiirden herkes kendi hoşlanacağı şekilde mânâ çıkarabilmelidir. ³²

Servet-i Fünûn şairlerinin duygularındaki marazîlik, Fecr-i Âtî şiirinde de daha aşırı şekilde devam eder. ³³

*Bir muvakkat sıtma,
Asabi bir hummâ,
Sanki bir fırtına kalbimde kudurmuştu o akşam birden;
Bilmiyorum o zaman kendimi ben.
Bir süre heyecân,
Bir nöbet, bir hezeyân*

Celâl Sâhir Erozan, Buhran. ³⁴

Servet-i Fünûn ile Fecr-i Âtî şairlerinin arasındaki tek fark ise; Servet-i Fünûn şairlerinin anlamaya çalışmadıkları ve belki de anlayamadıkları Fransız sembolistlerini Fecr-i Âtî'nin daha yakından tanımaya çalışması ve bunun kısmen gerçekleştirilmesidir. Bu

³² Kenan Akyüz, Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi, İstanbul, 1986, s.449

³³ Zeynep Kerman-İnci Engünün, Ahmet Haşim Bütün Şiirleri, İstanbul, 1994, s.71

³⁴ Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, İstanbul, 1990, s.156

topluluğun bazı şairlerinde sembolist şiirin bazı özelliklerine rastlanması, bu kısmî tesirin delilleridir.

*Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden,
Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak,
Ve bir zaman bakacaksın semâya ağlayarak.....*

Ahmet Haşim, Merdiven. ³⁵

Fecr-i Âtî şairleri her bakımdan yeni olmak iddiasında olmalarına rağmen, Edebiyat-ı Cedîde'nin bir uzantısı olmaktan kurtulamamışlardır.

Fecr-i Âtî topluluğunun ilk başkanlığını yapan Fâik Âli Ozansoy da, “nazmının bütün özellikleriyle eksiksiz bir Servet-i Fünûn şairidir” ³⁶. Şiirleri incelendiğinde iki edebiyat ekolünün birbirine olan yakınlığı görülecektir. ³⁷

---

³⁵ Kenan Akyüz, Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi, İstanbul, 1986, s.446

³⁶ Zeynep Kerman, a.g.e., s.416

³⁷ Kenan Akyüz, a.g.e., s.416

I.BÖLÜM

1.FÂİK ÂLİ OZANSOY'IN HAYATI

1.1.Ailesi, Çocukluğu:

24 Mart 1876'da Diyarbakır'da doğdu*. Asıl adı Mehmet Fâik'tir. Diyarbakır'lı şair ve tarihçi Said Paşa'nın oğludur. Ayrıca Servet-i Fünûn üyelerinden olan Süleyman Nazif'in de küçük kardeşidir. ¹ Dedesi Süleyman Nazif Efendi ve büyük dedesi İbrahim Cehdi Efendi de, devirlerinin değerli ilim ve edebiyat mensuplarıdır. ²

Babası Diyarbakırlı Said Paşa'nın (1832-1891) henüz Diyarbakır Vilâyeti Mektupçusu Said Efendi iken basılmış bir şiir kitabı vardır. 1871 yılında yayımlanan ve "Mecmua-i Eş'ar-ı Said" adını taşıyan bu kitap, eski tarzda yazılmış tevhid, na't, gazeller, tahmisler ve kıt'alarla doludur. Özellikle bu eserde yer alan şiirleri ile Tanzimat sonrası eski tarz şairleri arasında kuvvet ve şahsiyet göstermiştir. ³ Said Paşa ayrıca "Mir'âtü'l-iber" ve "Mizânü'l-edeb" adlı eserlerin de sahibidir. ⁴

Ağabeyi Süleyman Nazif, Osmanlı Edebiyat tarihini diğer Servet-i Fünûnculardan daha iyi biliyor ve ailesi arasında bir gelenek halinde yaşayan "Divan Şiiri" kültürüne kuvvetle vakıf bulunuyordu. Süleyman Nazif'in Kastamonu Valiliği sırasında doldurduğu ve matbu' suâllerin kendi el yazısı ile cevaplarından meydana gelen

---

¹ Meydan Laruose ve Görsel Genel Kültür Ansiklopedileri'nde doğum tarihi 1875 olarak alınmıştır.

² Kenan Akyüz, Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi, İstanbul, 1986, s.414

³ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.2, s.1044

⁴ Vasfi Mahir Kocatürk, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, 1964, s.609

sicil-i ahvâl kayıtları bize onun kardeşi olan Fâik Âli'nin de ailesi hakkında bilgi vermektedir. Şairin büyük amcaları arasında 17.yy.şairlerinden İsmâil Fânî Efendi ve 16.yy.şairlerinden Mehmed Emîrî Efendi gösterilmektedir. Validesinin cediti ise Akkoyunlu Devleti'nin en kuvvetli istinâdgâhı olan Hindî adlı bir Türk aşiretinin reisi olarak belirtilmektedir. ⁵

Fâik Âli, daha küçük yaştan – edebiyatımızın iki tanınmış simâsı olan- babasının ve ağabeyinin yakın ilgi ve özeniyle yetişmek şansına ermiştir. Ancak o, edebî kültürünü, ağabeyi gibi, eski nazım üstâdlarından çok, yeni nazımın kurucularına borçludur. Divân nazımının ustalarına karşı olan ilgisi daha sonraları gelişir. ⁶

“Fâik Âli; şiir hakkında ilk bilgileri, kendisinden yedi yaş büyük olan ağabeyi Süleyman Nazif'ten edinir. Fuzûlî, Nâbî ve Nedîm gibi şairleri sever”. Gençlik yıllarında yeni şiirimizin öncülerinden Nâmık Kemâl, Recâizâde Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hâmid'in eserlerini okuyarak yetişir. ⁷

Bütün bu etkilerle Fâik Âli'de “şiire karşı heves çok küçük yaşlarda başlar.” ⁸

1.2. Tahsili, İlk Edebî Faaliyetleri:

Fâik Âli, ilk öğrenimine doğduğu yer olan Diyarbakır'da başladı. Askerî Rüştiye'yi bitirdikten sonra İstanbul'a gelerek

⁵ Prof.Dr.Kaya Bilgegil, Yakınçağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar III, Erzurum, 1980, s.342

⁶ Prof.Dr.Kaya Bilgegil, a.g.e., s.341

⁷ Kenan Akyüz, a.g.e., s.415

⁸ Yrd.Doç.Dr.Hüseyin Tuncer, Servet-i Fünûn Edebiyatı, İzmir, 1995, s.358

Mekteb-i Mülkiye'ye girdi. Daha Mekteb-i Mülkiye'de iken, Servet-i Fünûn'da şiirleri çıkmaya başladı (Temmuz 1897).⁹

Böylelikle bu derginin etrafında kurulan topluluğa katılmış oldu. O zamanlar sarayca büyük bir dikkatle takip edilen edebî hareketlere ve okuldaki bazı hadiselere karıştığı için, 1900 yılında bir aralık tevkif ve bir ay kadar hapsedildi.¹⁰ Daha 17 yaşında iken Diyarbakır'da yazıp İstanbul'a gönderdiği şiirler yüzünden bir ara kendisi de tutuklanan ağabeyi Süleyman Nazîf, kardeşine yardımcı olmuştur.¹¹ Onun teşebbüsü ile tahliye edilmiştir. Tekrar okula dönmüştür. Hapiste bulunduğu esnada, Servet-i Fünûn'daki şiirleri "Zâhir" imzası ile çıkar. 1901'de okuldan mezun olur.¹²

Nâmık Kemâl'in, Recâî-zâde Ekrem'in ve bilhassa Abdülhak Hâmit'in eserlerini okumakla geçen ilk gençlik yıllarını, her sanat amatöründe olduğu gibi, bir deneme ve taklit devresi tâkip eder. Ancak, bu sıralarda Servet-i Fünûn dergisinde gelişmeye başlayan edebî hareketin, bu taklit dönemini kısalttığı ve genç şairin bu harekete süratle uyduğu görülür.¹³

1.3. Memuriyetleri ve Ölümü:

Fâik Âli, 1901'de Mülkiye Mektebi'nden mezun olduktan sonra, ilk olarak, ağabeyinin Mektupçu bulunduğu Bursa Vilayeti Maiyyet Memurluğuna tayin edilir. Bundan sonra Anadolu'nun çeşitli kasabalarında; Sındırgı, Burhaniye, Pazarköy ve İkinci Meşrutiyet'in ilânında da, Mudanya kaymakamlıklarında bulunur. Bu tarihte

⁹ Kenan Akyüz, a.g.e., s.414

¹⁰ Kenan Akyüz, a.g.e., s.414

¹¹ Kenan Akyüz, a.g.e., s.414

¹² Prof.Dr.Kaya Bilgegil, a.g.e., s.350

¹³ Kenan Akyüz, a.g.e., s.414

evlenir ve bu evlilikten üçü erkek ikisi kız beş çocuğu olur. ¹⁴
Bunlardan birisi şair Munis Fâik Ozansoy'dur.

Uzun süre Midilli, Beyoğlu, Üsküdar Mutasarrıflıklarında; Dâhiliye Nezâreti Hey'et-i Teftişiyesi Başkatipliği'nde ve Mütâreke'nin ilanı sırasında da Diyarbakır valiliğinde bulunur. Diyarbakır valiliğinde birkaç yıl kaldıktan sonra istifa eder. ¹⁵ Ebûbekir Hâzım Bey'in Dâhiliye Nâzırlığı sırasında, Müsteşarlığa tayin edilir (Şubat 1920). Ancak kısa bir süre sonra ve kabine değişmesi ile, Dâhiliye Nezâretine Ahmet Reşit (Rey) Bey'in gelmesi üzerine, Müsteşarlıktan ayrılır (Nisan 1920).

Meclis-i A'yân'ın feshi üzerine açıkta kalır.

Müsteşarlıktan ayrıldıktan sonra, bir daha idârî işlerde çalışmaz. Bir müddet, İstanbul'daki Saint-Benois Fransız Mektebi'nde Türkçe ve Mülkiye Mektebi'nde de Fransızca öğretmenliği yapar ve 1931 yılında da, Dâhiliye Müsteşarlığı'ndan emekliye ayrılır. Bundan sonra öğretmenlikten de çekilir ve sadece edebiyatla uğraşmaya başlar. Bir aralık, Ankara'da ve oğlu Munis Fâik Ozansoy'la beraber, Marmara (1936) adlı bir dergi çıkarır. Bu dergide bazı şiirleri basılır. Fakat, bu arada yazılıp ta yayımlanmamış, daha birçok şiirleri vardır. Son zamanlarında, bunların bir kısmını "Şehirler Şehriyârı" ismi ile bastırmayı düşünür. Bu düşünce ile, bu esere girecek şiirlerini bir araya toplamış, ancak yayımlayamamıştır. ¹⁶

---

¹⁴ Kenan Akyüz, a.g.e., s.415

¹⁵ Kenan Akyüz, a.g.e., s.414

¹⁶ Kenan Akyüz, a.g.e., s.414-415

Bir kalp yetmezliği nedeniyle 1 Ekim 1950'de Ankara'da öldü. Arzusu üzerine, cenâzesi İstanbul'a nakl edilerek, Zincirlikuyu'daki Asrî Mezarlık'ta Abdülhak Hâmid'in yanına gömüldü. ¹⁷

1.4.Fâik Âli'nin Kişiliği:

Daha öncede belirtmiştik: Fâik Âli, babası Said Paşa ve ağabeyi Süleyman Nazîf'in yakın ilgi ve özenişleri ile yetişme şansına ermiş biriydi. Ancak yetişmesinde büyük emeği olan ağabeyi Süleyman Nazîf'ten oldukça farklı bir kişiliğe sahiptir. Süleyman Nazîf, coşkun millî duygularını gür sesle dışarı vurabilen, çevresindekilere karşı kibar ancak cüretkâr çıkışlarda bulunabilen bir kişidir. Oysa Fâik Âli'de bu gür sesi, cüretkârlığı bulmak mümkün değildir. Halit Fahri Ozansoy ¹⁸, Fâik Âli'yi "Ne kibar, ne zarif adamdı, Fâik Âli Bey!" diye tanımlıyor. Ayrıca hırslı bir şair olarak da göstermektedir.

Halit Fahri, şairin dış görünüşü ile karakteri arasındaki bağ hakkında da bize bilgi vermektedir: "Üstadın itinâlı siyah gür bir sakalın süslediği o romantik şair çehresini tekrar görür gibiyim." ¹⁹

Görünüm olarak Fâik Âli ve Süleyman Nazîf birbirlerine benzer. Ancak her ikisinin kişiliğindeki farklar yüzlerine de yansımıştır. Süleyman Nazîf'in Fâik Âli gibi siyah bir sakalı vardır. Ancak bu iki çehre kişilik özellikleri yüzünden birbirinden ayrılır. Bunu yine Halit Fahri'nin "Edebiyatçılar Geçiyor" kitabından anlıyoruz: "Süleyman Nazîf'in gözlerimin önünde son kalan hayali, başındaki siyah bir melon şapka ile görünüşüdür. Toparlık siyah sakalı, hattâ ağzının

¹⁷ Soyadları aynı olmasına karşı Halit Fahri ile bir akrabalıkları yoktur. Bunu Halit Fahri'nin "Edebiyatçılar Geçiyor" adlı eserinin 188.sayfasındaki "Fâik Âli Ozansoy" maddesinden öğreniyoruz. "Soyadlarımızın aynı oluşu benim için mutlu bir tesadüftür.. Fâik Âli'nin ailece yakınlarından olmasam da bu soyadı yakınlığı ile o şerefi yine paylaşmış oluyorum."

¹⁸ Halit Fahri Ozansoy, a.g.e., s.188

¹⁹ Halit Fahri Ozansoy, a.g.e., s.189

ortasında öne doğru fırlayarak sanki bir hücum işareti veren iki dişi bile bu portreyi sonradan tamamlar. Fakat birden gözlerini hatırlarım. Ateş gibi parlayan bu gözler, Nazîf konuşmaya başlayınca, artık bu heybetli ve biraz da dehşet verici çehreye keskin bir zekânın ışığını öylesine salar ki o andan sonra Nazîf için çirkin adam diyemezsiniz.”²⁰

Bu iki kardeşin ortak en belirgin özelliği ise ikisinin de düzenli ve tertipli olmasıdır. Süleyman Nazîf, Servet-i Fünûn mürettiphanesinde yayımlanacak yazıların düzenlemelerini bizzat kendisi yapmış ve oradakileri titizliğiyle zor durumlara düşürürmüş.²¹ Fâik Âli, ağabeyi gibi çevresindekileri zor duruma düşürmese de kendi yaşantısındaki tertip dikkat çekicidir. Halit Fahri bu konuda bize yine ipuçları vermektedir: “İnci gibi güzeldi Fâik Âli Bey’in Arap harfi ile yazısı da. Ne de rahat yazıyordu dizinin üstünde ve ne dikkatle. Ara sıra hokkaya batırıldığı kalemi perdahlı kağıdın üstünde ne tatlı cızırtılarla kayıyordu.”²²

Fâik Âli Bey’in romantik bir havası olduğunu belirtmiştik. Duruşunda bile bu romantiklik ve dalgınlık hakimdir: “Fâik Âli Bey’in hatırasını bir zamanlar sık sık devam ettiği eski Löbon Pastahanesi’nden ayıramam. O pastahane şimdiki Markiz Pastahanesi’dir. Gerçekten, kehkeşanlar şairi, benim için, bir kaybolmayan ve sanki o pastahane pencereye yakın bir masadan bir mucize ile bir an duman halinde belirerek tecessüm eden bir hayal gibidir. Duruşunda bir asalet vardır ve gözleri kendi iç alemine dalmış kadar derin ve hülyalıdır. Belli ki bir şiir düşünüyordu.”²³

²⁰ Halit Fahri Ozansoy, a.g.e., s.212-213

²¹ Halit Fahri Ozansoy, a.g.e., s.215

²² Halit Fahri Ozansoy, a.g.e., s.189

²³ Halit Fahri Ozansoy, a.g.e., s.190

Fâik Âli'nin bu dolgun ve romantik hâli Halit Fahri'nin anlattığı bir anı da sezilmektedir. Abdülmecit Efendi'nin, Finten münasebetiyle Abdülhak Hâmit'in şerefine, Bağlarbaşı'ndaki köşkünde verdiği yemekte iki şair biraraya gelirler. Ziyafetten sonra padişah ve aynı zamanda ressam Abdülmecit'in tablolarını seyre davet edilirler. Bundan sonrasını yine Halit Fahri'nin ağzından öğrenelim: "Bunlardan biri, çok dilber bir kadın portresi idi. Ben, ilk salondaki bu portreye bakarken, Fâik Âli Bey yanıma gelmişti. Hayranlıkla resme baktı, baktı ve "Ne kadar da güzel kadın" diye mırıldandı. Evet, diye cevap verdim, sonra onu bu sanat incelemesinde zevki ile başbaşa bırakmak nezaketi ile yanından ayrıldım. Bütün tablolar iç içe üç salonu doldurmuştu. İkinci ve üçüncü salonları da gezip bütün tabloları seyrettikten sonra tekrar ilk mevkiye gelmişim ki ne göreyim! Fâik Âli Bey, bir aşık gibi hayran, bir veli gibi vecde dalmış, hâlâ o dilber kadının portresi önünde durmuyor mu? Bir tablodaki güzellik karşısında bile bu derece kendinden geçiş her kula müyesser olamazdı." ²⁴

Bütün bunlardan da anlaşılacağı gibi Fâik Âli Ozansoy, ince ve zarif görünümlü, kibar bir İstanbul beyefendisidir. Onun bu ruh hali şiirlerine de yansımıştır.

1.5.Edebî Şahsiyeti ve Eserleri:

Fâik Âli'nin ilk edebî faaliyetlerinin, Mülkiye Mektebi'nde okurken Servet-i Fünûn Dergisi'nde Temmuz 1897 tarihinde yayımlanan bir şiiri ile başladığını belirtmiştik. Bu tarihten sonra İkinci Meşrutiyet'in ilânına kadar yazdığı şiirlerini yine bu tarihte (1908) "Fânî Teselliler" adlı şiir kitabında toplamıştır. ²⁵ Bu kitaptaki

²⁴ Halit Fahri Ozansoy, a.g.e., s.192

²⁵ Kenan Akyüz, a.g.e., s.414

şiiirlerinde melâl ve hüüzün hakimdir. ²⁶ “Mithat Paşa” adlı manzumesini de yine 1908 yılında ayrıca bastırmıştır. ²⁷

1909 yılında kurulan Fecr-i Âtî edebî topluluğuna başkanlık eder. Ancak dışarıdaki memuriyetlik hayatı bu başkanlığın kısa sürmesine neden olur. Başkanlığı Fazıl Ahmet (Aykaç)’e bırakarak topluluğun çatısı altında ve Servet-i Fünûn dergisinde yazmaya devam eder.

Dergide yayımlanan şiirlerinden bir kısmını “Temâsîl” (1913) ve bir kısmını da “Elhân-ı Vatan” (1915-1917) isimleri ile toplayıp kitap halinde bastırır. Bunlardan başka, 1918’de “Payitahtın Kapısında” adlı bir de manzum piyesini yayımlar.

“Şâir-i A’zam” şiirini yazan Abdülhak Hâmid’i müdafaa ve ona olan eski hayranlığını yeniden ifade için 1922’de yazmış olduğu “Şâir-i A’zam’a Mektup” isimli manzumesini, 1923’te ayrıca bastırır.

1936’da oğlu Munis Fâik Ozansoy’la birlikte, Ankara’da “Marmara” adlı bir dergi çıkarmaya başlar. Bu dergide bazı şiirlerini yayımlar. Yayımlanmamış şiirlerini ise “Şehirler Şehriyârı” adı ile bir kitapta toplamak ister; ancak bunu gerçekleştirmez. ²⁸

Dört perdesini 1916’da yazdığı ve ancak ölümünden bir süre önce 1950’de bastırdığı “Nedîm ve Lâle Devri” adlı bir manzum piyesi daha vardır.

Şiiirleri; “Servet-i Fünûn”, “Rübâb”, “Güneş”, “Marmara” ve “Genç Kalemler” dergilerinde yayımlanmıştır.

²⁶ Halit Fahri Ozansoy, a.g.e., s.189

²⁷ Kenan Akyüz, a.g.e., s.414

²⁸ Kenan Akyüz, a.g.e., s.414-415

II.BÖLÜM

2-FÂİK ÂLİ OZANSOY'UN ESERLERİ

2.1-1-Manzûm Piyesleri

2-1-1.Payitahtın Kapısında

Fâik Âli Ozansoy'un yazdığı iki manzûm piyesten ilkidir. Çanakkale Savaşları'ndan sonra savaş alanını gezmeye götürülen şairler arasında yer alan Fâik Âli, bu eserini 1918 yılında yazmıştır. Aynı yıl İstanbul'da Osmânî Şirketi tarafından yayımlanmıştır. Eser 77 sayfa, 2 perde ve 22 meclisten oluşmaktadır. Piyes, kitabın başında, Fâik Âli tarafından Çanakkale Savaşı'nda gazi ve şehit olmuşlara ithaf edilmektedir.

2.1.1.1.Konu: Zâhir Bey adlı bir gencin Çanakkale Savaşları'na katılması ve ailesinin bu konudaki tutumları eserin konusunu oluşturmaktadır.

Zâhir Bey, Sezâ Bey'in yetiştirdiği, onun gibi şair olan genç bir kişidir. Sezâ Bey'in kardeşi Hırâmân Hanım'la nişanlıdır. Ancak Çanakkale Savaşları'na katılır. Bu yüzden Hırâmân ve ailesi endişeli ve üzgündür. Bir gece önce mektubu, daha sonra da kendisi gelerek aileye sürpriz yapar. Bir iş için cepheden bir geceliğine gelmiştir. Bir saat kadar evde kaldıktan sonra hayır dualarıyla oradan ayrılır.

II.perdede ise; savaş alanında Zâhir Bey'den başka Sezâ Bey de vardır. Ancak onun cepheye gidiş nedeni savaşmak değil, daha çok bu manzarayı seyretmektir. Bu durum bize şair olan ve savaştan sonra Çanakkale'deki manzarayı seyretmeye giden Fâik Âli'yi hatırlatmaktadır.

Savaş başlar ve kazanılır. Zâhir yaralanmıştır, ancak önemli bir yara almamıştır. Bu arada Hırâmân da hastabakıcısı olarak cepheye gelir. Zâhir ve Hırâmân; Sezâ Bey, hastabakıcı ve Tabib'in önünde bir kez daha aşklarını ilân ederler. Oyun böylece mutlu bir tablo ile kapanır.

Bu oyun konu ve hâttâ şahıs kadrosu bakımından Namık Kemal'in 1873 yılında tamamladığı "Vatan Yâhût Silistre" adlı piyesiyle benzerlikler göstermektedir. Zâhir ile Hırâmân nişanlıdır, birbirlerini çok sevmektedirler. İslâm Bey ile Zekiye de birbirini seven iki gençtir. Zâhir ile İslâm birbirine çok benzemekle birlikte bir farkları vardır. İslâm Bey oyunun başından sonuna kadar vatan aşkını herşeyden üstün tutar. Oysa Zâhir Bey, ilk perdede Hırâmân'a olan aşkını ön plâna çıkarır. Vatan aşkı ise ancak II.perdede yoğunluk kazanır.

Aynı şekilde Zekiye ile Hırâmân da birbirlerine çok benzerler; fakat onların da ayrıldıkları yönler vardır. İslâm Bey için çok endişelenen Zekiye, kılık değiştirerek cepheye savaşçı olarak gider. Oysa Hırâmân cepheye aynı kimlikle gitmez. Hırâmân da nişanlısı için endişelenir; ama cepheye hastabakıcı olarak gider.

Kale komutanı olan ve İslâm Bey'i çok seven Sıtkı Bey'in, oyunun sonunda, Zekiye'nin babası olduğu anlaşılır. Hırâmân'ın da abisi Sezâ Bey, Zâhir Bey'i yetiştirmiştir ve onu çok sevmektedir.

Sonunda, her iki oyunda da Zâhir ve İslâm Bey yaralanır; ancak zafer de kazanılır.

Bütün bu benzerlikler Fâik Âli'nin Nâmık Kemâl'in bu eserinden etkilendiğini göstermektedir.

2.1.1.1.2.Kişiler: Kişiler ve belirli özellikleri oyunun başında verilmiştir.

Sezâ Bey:35 yaşında bir şairdir. Validesi Fitnat Hanım ve kızkardeşi Hırâmân Hanım ile birlikte yaşar. Duygulu bir insandır. Daha oyunun başında, aynı zamanda yetişmesinde kendisinin emeği olduğu, Hırâmân Hanım'ın nişanlısı Zâhir Bey'in cepheye gidişine ve kızkardeşinin durumuna çok üzülür.

“Sezâ- Zavallı kız, yine bî-hâb-ı hüzn ü hicrândır...
Bu kâinât-ı muhabbette bahtiyar olmak
Benim nâsib-i hayatım değil ve olmayacak.
Hayât-ı aşkımın âlâm-ı hicr-i hasretini
O inci kalbin, o elmas kızın saâdetini
Hazırlamakla ve görmekle, kimbilir, tekmil
Unutmasam da bu tenvîm eder veya ta'dil
Gidip de bir haber alsam. Fakat nasıl yapsam?
Gelen giden bulunur belki.... Ölmesin bu adam..
Kız ızdırâbını ketmekmek istiyor. Ne kadar
Çalışsa belli ki çok muzdarip... Ve hakkı da var:
Güzel, temiz iki rûh-ı muâşık... Ey hilkat
Birinci emr ü irâden muhabbet ü şefkât...
Bu emre tabi olanlar temin-i hasrete âh
Düşer kalırsa yazıktır, tebâh olursa günâh... ²⁹

²⁹ Fâik Ali Ozansoy, Payitahtın Kapısında, İstanbul, 1918, s.12-13

Görüldüğü gibi Allah'a isyana varacak derecede duygusallığını öne çıkarmaktadır. Ayrıca vatan sevgisi ile dolu birisidir. Vatan ve Allah aşkını Sezâ'nın şahsında birleşmiş olarak bulmaktayız:

“Sezâ- Fakat biz önce ve herşeyden evvel İslâmımız...
Livâ-yı vahdet iken rüyet-i, muallâmız
Vatan hudûduna tayîn bir emr-i müşkil olur.
Evet hükümet-i İslâma bence had yoktur:
Bütün bu arz-ı ilâhi muvahhidîne vatan.
Bugün bu âlemin aksâ-yı Garb u Şarkından
Huşû-ı kalb ile hep Mekke-yi Mükerreremeye
Dönüp: “Halifeyi Rabbim muzaffer eyle!..” diye
Duâ eden, ve hep “Allahu Ekber” âvâzı,
Uluvv-ı mahzun o elfâz-ı i'tilâ-sâzı
Önünde diz çökerek, ser-be-hâk-ı tâat olan
Küçük bir âile, yâhud cihân-ı Hindistân
Muhammed ümmetinin müşterek vatanıdır”³⁰

Bu sözlerinin “nazariyyât” olduğunu söyleyen Tabîb'e de kesin cevap vererek bu görüşünde ısrar eder.

“Sezâ-Bu bir hayâl ü temenni değil... Ve mâzîde
Tahakkuk eylemek üzereydi... Hinde
Kadar nasıl vatan-ı yek vücûdumuzduysa
Yarın da öyle olur. Maverâ-yı atlâsa,
Hudûd-ı arza gider. Bizde din vatan birdir.”³¹

³⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.49-50

³¹ Fâik Âli, a.g.e. s.50

Zâhir Bey de Sezâ Bey gibi şairdir; ancak aynı zamanda askerdir ve cephede çarpışmaktadır. 25 yaşındadır, Hırâmân ile nişanlıdır. Zâhir Bey şahıs kadrosunun en dikkat çekici simâsıdır. Olaylar onun üzerine kurulmuştur. Duygusaldır; ancak bir kahramandır.

Piyesin bütününe baktığımızda Zâhir Bey'in baştan sona aynı fikirlerde olmadığını ve bazı durumlardan sonra fikirlerinde değişmeler olduğunu görüyoruz. I.perde, 11.mecliste Zâhir'in bazı endişeleri olduğunu seziyoruz.

“Zâhir- Muzlim endişelerin mağlûbu
Olmamak şüphesiz... lâkin..
Bazı.. Bilmem ki... Sinirler gergin,
Fazla hassâs oluyor.. Rûh-ı beşer
Bir muammâ ki... ³²

Zâhir Bey'in savaştan ve ölüm tehlikesinden çok Hırâmân'dan ayrılışına üzüldüğünü I.perdede görüyoruz:

“Zâhir- Ey rûh-ı revân,
Ben ölümden değil, ayrılmaktan
Hastayım... İşte bu yüzden hüznüm.
Aşk bir din bilen insânlardan
Biriyim halk-ı hüsnün sende
En güzel son'unu, sen tabende
Bir tecellîsi gördüm, sevdim.” ³³

---

³² Fâik Âli, a.g.e., s.34

³³ Fâik Âli, a.g.e., s.42

Ancak I.perdede bu şekilde düşünen Zâhir Bey II.perdede fikirlerini değiştirir. Onun için artık Hırâmân'ın aşkından ileri vatan aşkıdır.

“Zâhir-Şuûn-ı harbi onun sâha-yı vukûunda
Tefekkür etmeli. Âsûde, mutmain bir oda
Veyâ müsâyir-i zevk ü safâda fikr ü hayâl
Pek aldanır. Ne kanâatlerim rehîn-i zevâl
Veyâ karîn-i kemâl oldu!.. Önce ben meselâ
Vatan hayâline meclûb-ı aşık olmakla
Berâber, en büyük, en yüksek, en mübârek bir
Alâka aşk-ı umûmî adenyettir
Kıyas ederdim. O fikrim bugün değişti, bugün
Hayâl ü rûhumun üss-i'l-esâs-ı aşkı, bütün
Zemin-i hürmetim, eflâk-i hiss-i takdîsim
Bu muzdarip vatanımdır...”³⁴

Bu değişen fikirlerini bütün samimiyetiyle Hırâmân'a da ilerleyen bölümlerde açıklayacak ve ondan da aynı duyguları paylaşmasını isteyecektir.

“Zâhir-Yolunda cânı ve cânân-ı cânı tekredecek,
Evet güzel meleğim, hiç düşünmeden seni de
Fedâ edip gidecek böyle hârikülâde
Bir ihtirâs-ı pereştişle sevmiş olduğuma
Henüz bugün ben inandım... Bu aşkı kıskanma,
Bu hissiminde samimî şerîki ol... Ve beni
Vatandan az ve pek az sev...”³⁵

³⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.48-49

³⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.76

Zâhir Bey'in vatan aşkı öylesine yüksektir ki; yarasının acısını dahi duymaz:

“Zâhir- Hafifçe bir yara, hiç hiss olunmuyor.”³⁶

Konu ve şahıs kadrosu bakımından her ne kadar “Vatan Yâhût Silistre” piyesiyle yakınlık varsa da Zâhir Bey ile İslâm Bey arasında bazı farklılıklar gözlenmektedir. Zâhir Bey için önceleri Hırâmân'ın aşkı önde gelir, daha sonra vatan aşkı daha ağır basar. Oysa İslâm Bey, baştan sona aynı düşüncededir ve vatan aşkı onun için herşeyden önemlidir. Daha I.perdenin 2.meclisinde Zekiye'ye vatan için savaşaacağını ve buna kimsenin ve hiçbirşeyin engel olamayacağını belirtir.

“İslâm Bey-... Vatan!.. Vatan muhâtarada diyorum... İşitiyor musun? Beni Allah yarattı; vatan büyüttü. Beni, Allah besliyor, vatan için besliyor. Ben anamın karnından vatana geldiğim vakit açtım; vatan karnımı doyurdu. Çıplaktım; vatan sayesinde giyindim. Vatanın nimeti kemiklerimde duruyor. Vücûdum vatanın toprağından, nefesim vatanın havasından... Vatanımın uğruna ölmeyeceksem, ya ben niçin doğdum? Ben adam değil miyim? Ah, vatanını, sevmeyen adamdan, sana nasıl muhabbet me'mûl edersin.”³⁷

Bu ateşli vatan sevgisine Zâhir Bey ancak II.perdede kavuşur.

Hırâmân Hanım, 19 yaşındadır. Zâhir Bey'in nişanlısı, Sezâ Bey'in kızkardeşi ve Fitnat Hanım'ın kızıdır. Duygulu, hassas bir yapısı vardır. Savaşa gönülden katılmakla birlikte Nâmık Kemâl'in “Vatan Yâhut Silistre”sindeki Zekiye gibi ona fiilen katılmaz. Sağlığı

³⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.65

³⁷ Doç.Dr.Önder Göçgün, Nâmık Kemâl, Ankara, 1987, s.153

ve zarafeti buna engeldir. Askerlere mintan diker, çorap örer. Ancak bu işleri yeterli ve önemli görmez. Bu yüzden Kızılay'ın işlerinde görev almak ister:

“Zâhir- Sen ne yaptın bakayım, söyle bana?

Hıraman- Çorap ördüm.

Zâhir- Ne güzel bir yardım.

Hırâmân-Bahse değmez...

Zâhir-Niye?

Hırâmân-Nâçiz işler...

Niyetim şimdi Hilâl-i Ahmer

Hıdemâtında bulunmak.”³⁸

Bu isteğini II.perdenin sonlarına doğru gerçekleştirir.

Oyunda hemen hemen aynı rolü oynamalarına rağmen Zekiye ile Hırâmân'ın karakterleri birbirinden farklıdır. Hırâmân çok endişeli ve üzgün olduğu halde Zâhir Bey'in gitmesine engel olmaya çalışmaz. Zâhir'i arkasından hayır duâları ederek uğurlar:

“Fitnat Hanım- Hıfz-ı Mevlâ'ya emânet...

Hırâmân- (Yorgun ve mahzûn) Âmîn.”³⁹

“Zekiye-Ömrümün her lezzetini kaybettikten sonra, kara toprağın nesi var? Birkaç dakikalık can acısından mı korkacağım?

İslâm Bey-Gideceğim...

Zekiye-İbtidâ beni öldür!

İslâm Bey-Gideceğim...

---

³⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.32-33

³⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.46

Zekiye-Sen de o kadar erkeklik yoksa, ben kendimi öldürürüm.”⁴⁰

Zekiye, İslâm Bey'e engel olamayınca peşinden cepheye, kılık değiştirerek savaşçı olarak gider. Oysa Hırâmân, ancak savaşın sonunda cephede görünür. Üstelik bir savaşçı olarak değil, bir hastabakıcı olarak katılır.

Fitnat Hanım; Sezâ ve Hırâmân'ın anneleri, Zâhir'in de kayınvalidesidir. Oldukça modern bir kadındır. Anlayışlıdır. Zâhir ile kızı Hırâmân'ı üç kere başbaşa bırakır. Ayrıca Zâhir Bey, kayınvalidesinin yanında hiç çekinmeden Hırâmân'a aşkını anlatan sözler sarfeder.

“Zâhir-Sana, ey ırkımın en müstesnâ,
Ey mükemmel kızı, şefkatle sanâ”⁴¹

Fitnat Hanım, o kadar hoşgörülüdür ki Hırâmân, nişanlısı Zâhir'den gelen mektubu bile hiç çekinmeden onun yanında açıp okur.

Tabîb, vatanseverdir; ancak gerçekçidir. Sezâ Bey ve Zâhir Bey'in yüksek ve heyecanlı vatan sevgisini dengeler. Sezâ Bey'in Hindistan'ın Muhammed ümmetinin ortak vatani olduğunu söylemesi üzerine bunun nazariyyât olduğunu belirtir.

“Sezâ-Küçük bir âile, yâhud cihân-ı Hindistân
Muhammed ümmetinin müşterek vatanlarıdır.

⁴⁰ Doç.Dr.Önder Göçgün, a.g.e., s.152

⁴¹ Fâik Âli, a.g.e.s.42

Tabîb-Evet, fakat nazariyyâta böyle; yoksa..”

Yine Sezâ Bey’in ortak amacın tekrar doğabileceğini açıklayan sözlerini yarıda keser.

“Sezâ- Bu işte böyle... Demek hep merâm-ı müşterekin
Tahakkuk etmesi mümkündür, hem de pek
mümkün
Tabîb-Bu doğru olsa da dünya değişti..
Sezâ-E, ne çıkar?”⁴²

Aynı şekilde onun olaylara daha gerçekçi yaklaştığını gösteren Zâhir’le konuşması da şu şekildedir:

“Zâhir-Asıl kıyâm edecek bir zamân fırsat iken
Yazık ki Hind o derin hâb-ı acz ü gafletten
Uyanmıyor..

Tabîb-Ve uyanmaz da... Hepsi açlıktan
Bir iskelet gibi.

Zâhir-Aclar da öldürür..

Tabîb-Bazan.

Fakat bu öyle değil. Nîm-merde bir kütle
Refâh içinde olanlarsa, ekseriyetle
Sükûna meyl ile hodgân olur..
Henüz gençsin,
Ve bir de şâir ü âşık... O kalb-i pür-hissin
Sühûlet-i heyecânıyla nûr u nâzından
Biraz iâre edersek, her ân ü zamân.”⁴³

⁴² Fâik Âli, a.g.e., s.50

⁴³ Fâik Âli, a.g.e., s.51

Hastabakıcı Hanım da diğerleri gibi vatan aşkıyla yanan, duygusal bir genç kadındır. Yaptığı işin doğal bir durum olduğunu belirterek vatan kurtarmada görev aldığı için memnun olduğunu belirtir.

“Sezâ- Hanım, ya siz ne kadar muhteremsiniz gerçek!
Sizin meâsır-i eşfâkınız da pek yüksek.
Bugün kadınlar için bir tarafta kânûnen
Mükellefiyyet-i harbiyye yok... Bu böyle iken
Siz işte aynı meşâkk u muhâtarât-ı cidâl
İçinde, siz de muhâripsiniz...”

Hastabakıcı- Tabîi hâl..

Sezâ-Hayır değil..

Hastabakıcı-Neden? Elbet bizim de vâlidemiz

Vatan değil mi? Kadın filhâkika pek âciz.

Kadın zavallı, fakat her ne de olsa insândır.

Bir iş görür..

Sezâ-Ona hiç şüphe yok.. Fakat bu ağır

Bir iş.....

Yabancı hastaya bakmak, ve hasbeten lillâh

Çalışmak: İşte asıl hizmet en büyük hizmet.

Hastabakıcı- Hayır “vazife” deyin... Şüphesiz biraz zahmet

Çekilmiyor değil, olsun bu yanda erkekler

Yazın, kışın çalışır, uykusuz siper bekler,

Sakat kalır, vatan uğrunda can verirlerken

Bizim yorgunluğumuz çok mudur? Vatan denilen

Bu muhterem ana bizden hizmet ummaz mı?”⁴⁴

⁴⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.52

Bu konuşmadan sonra Sezâ Bey, Hastabakıcı Hanım'a hayran kalır ve ona ilgi duymaya başlar.

“Sezâ- (Kalbî) Bu kız kimin kızı bilmem, veya kimin kadını?

Nasıl da rûha yakın!... Sanki kalbimin kadını.”⁴⁵

Bundan sonra Sezâ Bey, ailesini araştırır. Babası Yemen'de ölmüştür. Erkek kardeşi Irak cephesindedir. Nişanlısı da Kafkas cephesinde savaşmaktadır. Bu yüzden o da Hırâmân'ın duyduğu endişeleri duymaktadır.⁴⁶

Bunlardan başka piyeste hizmetçi kız Dilârâ, zabitler ve neferler de şahıs kadrosunu tamamlamaktadır.

2.1.1.3.Mekân: İki perdelik olan oyunda 2 ayrı yer vardır. Birinci perde Sezâ Bey'in evinin bir salonunda geçmektedir.

Bu salon zevkle döşenmiş bir salondur. Bir köşede piyano, üstünde bir resim, iki üç heykel vardır. Duvarda ise Çanakkale Boğazı'yla Gelibolu Adası'nın kabartma bir haritası bulunmaktadır. Bundan başka birkaç tablo da yer almaktadır. Piyano üstündeki heykellerden birinin bir yarım kadın heykeli olduğunu da birinci meclisin başında belirtiyor.

Bunun dışında, ilk perdede, dekorla ilgili fazla bir ayrıntıya girilmemiştir.

---

⁴⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.61

⁴⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.61-62

Ancak oyunun kahramanlarından Sezâ Bey, Birinci Meclis'te bu dekoru oluşturan heykeller ve resimlerle konuşur, onlara canlıların özelliklerini yansıtır.

“Ağır adımlarla ve gâh bir levhanın, gâh bir heykelin önünde bir iki saniye tevakkufla gezinerek sonra piyano üstünde bir kadın yarım heykelini alıp tekrar yerine bırakırken...

Sezâ-Evet bu taş kadının hissi var... Bu heykeller
Birer zekâyâ makarrdır, bakar, güler, söyler.”⁴⁷

Sezâ Bey'in heykellerle konuşması iç sesi bize vermek içindir. İçine kapanık ve üzüntüsünü dışa vurmayan kızkardeşi Hırâmân Hanım'a üzülen Sezâ Bey, onun gibi kendisine karşılık vermeyen heykellerle konuşarak bu yarım kadın heykelini kardeşiyle özdeşleştirir.

İkinci mekân ise Çanakkale cephesidir. Sabah vaktidir. Uzaktan Akdeniz görünür. Yüzlerce harb ve nakliye gemileri zaman zaman hareket ederler. Subayların ellerinde dürbün mevzilerini gözetledikleri görülür. Ayrıca arada bir süvari birlikleri geçmektedir. Bir gün evvel geç vakte kadar devam eden savaştan perişan düşmüş düşman birlikleri görülür. Yüksek bir tepenin kuytu bir kayalığında Kızılay çadır ve barakaları vardır.

“(Mantar, Gelibolu ceziresini Fecrin ilk aydınlıkları altında irâz eder. Berrak bir semâ... Tek tük yıldızlar. Uzakta Akdeniz sakin. Yüzlerce harb ü nakliye sefâini câbecâ ve zaman zaman harekette. Osmanlı Ordusunda hücûm istihzârâtı.. Bir tepede bazı ümerâ-yı askeriyyenin, ellerinde dürbünler, düşman mevâzı'nı tedkik ile

---

⁴⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.9

meşgûl oldukları, bazı taraflardan tek çift süvârielerin sûratle gelip geçtikleri seçilir.

Düşman ordusunda bir gün evvel gece geç vakte kadar devam etmiş olan muhârebenin âsâr-ı perîşânîsi mahsûs... Bununla beraber faâliyet-i muhtelif.

Mürtefi bir tepenin kuytu bir kayalığında Hilâl-i Ahmer Çadır ve barakaları.”⁴⁸

İşte Sezâ Bey, Zâhir Bey ve Tabîb bu manzarayı seyrederek sohbet ederler. Birinci Meclis’in sonunda Zâhir savaş alanına doğru ilerleyerek bulunduğu yerden ayrılır. II.Meclisin sonunda Tabîb de oradan ayrılır. III.Meclis’te Sezâ Bey aynı I.perdenin I.meclisinde olduğu gibi yalnız kalır. IV.Meclisin başında Sezâ Bey’in yanına gelen Tabîb ve hastabakıcı onu yanlarına çağırır.

“Sezâ-Açıkta durma, ey şâir-i temâşa gel.”⁴⁹

Böylece ilk buldukları yerde kimse kalmaz. Yan tarafta daha emniyetli bir yere geçerler. Bundan sonraki meclislerde de mekân aynı kalır.

I.perdede kızkardeşi Hırâmân Hanım ile bir kadın heykelini özdeşleştiren Sezâ Bey, II.perdede de bulunulan durumla tabiatın durumunu özdeşleştirir. Savaş için son ve büyük bir taarruz yapılacaktır. Bundan önceki sessizlik Sezâ Bey’in tabiat tasvirinde gizlidir.

---

⁴⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.58

⁴⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.47

“Sezâ- Bakın tabîata: Asûde, mübtesim, şâtır...

Ve sanki mahşer-i gavga değil, melâz-ı garâm.
Deniz bakın ne kadar şûh, ufuklar en gülfâm
Tahayyülâta dâlan bir gelin kadar memnûn
Senâ, mesîre-i envâr u hânde... Sanki bunun
Bütûn bu kûnbed-i firûze-fâmın altında
Ne kimse muztarib olmuş, ne âh u feryâda
Revan-ı sakini ma'kes. Ve sanki insanlar
(Yıldızları işaret ederek)
Bu mâi gözlerinin karşısında zerre kadar
Cinâyet işlememiş, ma'siyet nedir bilmez.”⁵⁰

2.1.1.4.Zaman: Olay zamanı birkaç aylık bir dönemdir. Çanakkale Savaşları'nın kazanıldığı bir dönem olduğuna göre olay 1915 yıllarında geçmektedir.

Zaman ile ilgili olarak, İkinci Mecliste Sezâ Bey'in hizmetçiye sorduğu bir soruya kadar herhangi bir ipucu yoktur. İkinci Mecliste Sezâ Bey, hizmetçiye validesinin ve kardeşinin uyanıp uyanmadığını sorar. Böylece sabahın erken vakti olduğunu anlıyoruz.

“Sezâ-Vâlidem uyandı mı kız?

Dilârâ-Hâyır, henüz....

Sezâ-Ya Hırâmân Hanım?...

Dilâra-Uyandı.”⁵¹

Sabahın erken saatlerinde başlayan olaylar altıncı meclise kadar sabah vaktinde devam eder. Altıncı mecliste Zâhir Bey'den bir mektup gelir, yedinci mecliste bu mektup okunur. Hemen arkasından

⁵⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.47

⁵¹ Fâik Âli, a.g.e., s.53

sekizinci mecliste ise Zâhir Bey'in geldiği haberi gelir. Dokuzuncu mecliste de zamanla ilgili bir bölüm yoktur. Onuncu mecliste ise Zâhir Bey'in konuşmasından zamanın gece olduğunu anlıyoruz.

“Zâhir-Bir iş için

Gece geldim...! Sizi bir saatde

Görebilmek...⁵²

İkinci perde de, yine birincisinde olduğu gibi, sabah başlar.

“(Manzar, Gelibolu ceziresini Fecrin ilk aydınlıkları altında irâe eder. Berrâk bir semâ... Tek tük yıldızlar.)”⁵³

Her iki perdenin de sabah vakti başlaması vatanın kurtularak yeni bir döneme ayak basışını temsil eder gibidir.

İkinci perdede zaman kavramı bundan başka daha açık olarak geçmez. Ancak sabahın ilk ışıklarıyla sohbet etmeye başlayan Sezâ Bey, Zâhir Bey ve Tabîb'in yanına bir er gelir. Zâhir Bey'e bir not iletir. Bundan sonra Zâhir Bey ordusunun yanına gider. Savaş başlar. Bir süre devam eder. Daha sonra Zâhir Bey yaralı olarak ve fakat zafer haberiyle geri döner. Zaferle birlikte güneş de doğar. Artık alacakaranlık yani belirsizlik yoktur. Gün doğmuştur. Bunun ardından Hırâmân Hanım'da hastabakıcı olarak gelir ve “güneşin doğuşu” manzarasını tamamlar.

---

⁵² Fâik Âli, a.g.e., s.24

⁵³ Fâik Âli, a.g.e., s.47

“(Asâkir-i muhâsenetin kısmen kayıklara binmiş vapurlarına ve kısmen düşe kalka denize doğru firar ettikleri görülür.)⁵⁴

Tabib-Anıan bakın kaçıyorlar.

(Güneş doğmaya başlar. Mütefekkir temâşâ ederler.)”

Sonuç olarak olaylar, birinci perdede bir gün (hatta bir sabah) ve bir gece sürmüştür. İkinci perde ise alacakaranlıktan güneşin doğuşuna kadar olan süre içinde geçmektedir. İki perdenin arasında ise, ne kadar süre geçtiği belirtilmemekle birlikte; bunun en az bir aylık bir süre olduğunu tahmin edebiliriz. Çünkü Hırâmân Hanım, Zâhir Bey'den uzun süre haber alamaz, hatta kötü şeyler duyar ve bunun üzerine hastabakıcı olarak cepheye gider. Bu yüzden de iki perde arasında çok kısa bir süre olmadığı kanısına varabiliyoruz.

Birinci perde ile ikinci perdedeki zamanı karşılaştırsak ilk perdenin daha uzun bir sürede geçtiği anlaşılmaktadır. Ancak olayların akışına baktığımızda ilk perdede dört olayın; ikinci perdede ise beş olayın geçtiğini görmekteyiz. Daha uzun olan ilk perdeye göre ikinci perdede daha fazla olayın geçmesi mekân ile ilgilidir. İlk perdede mekân bir ev olduğu halde; ikinci perdede daha hareketli bir yer olan cephe olayın mekânını oluşturmaktadır.

2.1.1.5.Dil ve Üslûp: “Payitahtın Kapısında” adlı eser, manzûm piyes şeklinde düzenlenmiştir. Şairlik yönü daha ağır basan Fâik Âli Ozansoy, bu eserini arûz ölçüsüyle yazmıştır. İlk perdede arûzun “.-./.../.-./--(..-)” kalıbı kullanılmıştır.

---

⁵⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.64

Evet bu taş kadının hissi var... Bu heykeller
Birer zekâya makarrdır , bakar, güler söyler”⁵⁵

Yine aynı perdede arûzun “..--(-..--)/..--/..- (--)” kalıbı da kullanılmıştır.

“Kardeşin hep seni handan, hürrem
Görmek ister.. Bu evin zinetisin”⁵⁶

Ayrıca yine birinci perde de Zâhir Bey’in Hırâmân Hanım’a yazdığı mektupta da arûzun farklı bir kalıbı kullanılmıştır. Bu kalıb, “--./..--./..--/..-” şeklindedir.

“Mahrûm u cüdâ kalmış olursam, sanırım ki
Eyvâh unutuldum... O zaman âciz ü bâkî”⁵⁷

İkinci perdede ise ilk perdede kullanılan değişik arûz kalıplarına karşılık tek bir kalıp kullanılmıştır. Bu da arûzun “.-./..-- /.-./..- (--)” kalıbıdır.

“Evet bu böyle.. Fakat şimdi kimbilir kaç bin..
Ocak meserreti, binlerce muztarip kalbin”⁵⁸

İkinci perdede tek arûz kullanılmasına rağmen ilk perdede üç farklı arûz kalıbının kullanılmasının sebebi; ilk perdedeki aksiyon düşüklüğünün vezinle kapatılmak istenmesidir. Hareketliliğin sınırlı oluşu, veznin verdiği hareketlilikle telafi edilmeye çalışılmıştır.

---

⁵⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.9

⁵⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.14

⁵⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.19

⁵⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.53

İlk perdede, Zâhir Bey'in cepheden bir iş için bir saatliğine geldiği bölümde, Çanakkale'deki savaşı Hırâmân Hanım ve Fitnat Hanım'a anlatırken kullandığı kelimeler, Mehmet Akif Ersoy'un "Çanakkale Şehitlerine" şiirinde anlattığı manzaraya benzer. Hatta bazı kelimeler ortaktır. Çizdiği tablo da hemen hemen aynıdır.

"Pek büyük tehlikeden kurtardı.
O ne tufandı, nasıl sarsardı?!
Bunu "Şehnâme" ler ifhâm edemez,
Kara, bir mahşer-i âteş, körfez.
-Sanki karşımda o manzar hâlâ-
Kuru vazörlerle, drednotlarla
Câbecâ örtülü güyâ seyyâr
Ve yanar, dağları hâvî adalar
Bize lâyenkati ateş ve ölüm
Yağdırıp durdu...
.....
Tepe'nin sâha-i tenginde kopan
O kıyametlere nispet tufân
Her zamân vâki olan bir tuğyân
Gökten ateş, yerin a'mâkından
Bin çeşit nâr-ı muharrible kara
Bir siyâh, kanlı cehennem....
Sonra
:.....
Biz hazırlıklı değildik.... Türk'ün
Nûr-ı îmân dolu göğsünde yanan
Nâr-ı gayretle bu sevdâ-yı vatan
.....
Belki hâin yeni bir tecrübede
Bulunur, lâkin ezelden ebede
Kadar ısrâr ile tekrâr etse

Geçemez, geçemeyecek... Bir kimse.”⁵⁹

Mehmet Akif Ersoy, daha gür bir sesle; ama benzer bir tablo ile karşımıza çıkıyor.

“Eski Dünyâ, Yeni Dünyâ; bütün akvâm-ı beşer
Kaynıyor kum gibi, tûfan gibi, mahşer mahşer

.....

Yerin altında cehennem gibi binlerce lâğam
Atılan her lâğamın yaktığı: Yüzlerce adam
Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer;
O ne müdhiş tipidir: Savrulur enkaaz-ı beşer...

.....

Saçıyor zırha bürünmüş de o namerd eller,
Yıldırım yayılımı tûfanlar, alevden seller.

.....

Âsım'ın nesli.... diyordum ya, nesilmiş gerçek:
İşte çiğnetmedi nâmûsunu, çiğnetmeyecek.”⁶⁰

Her iki şairde de Çanakkale Savaşı'ndaki alan, cehenneme benzetiliyor. Buradaki durum “tufân” olarak niteleniyor. Her ikisinde de vatanın verilmediği ve ileride de verilmeyeceği belirtiliyor.

Mehmet Akif;

“Kahraman orduyu seyret ki bu tehdide güler!”⁶¹ diyerek bu manzarayı seyretmenizi ister.

⁵⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.27-28-29

⁶⁰ Mehmet Âkif Ersoy, Safahat, Ankara, 1989, s.388-389

⁶¹ Mehmet Âkif Ersoy, a.g.e., s.389

Aynı şekilde Fâik Âli de, Zâhir Bey'e söylettiği sözlerle Hırâmân Hanım ve Fitnat Hanım'a bu harbi izletmek ister:

“Hakîkat, gönlüm
Ne çok isterdi: Emin bir yerden
Bunu görseydiniz...”⁶²

Mehmet Akif'in “Çanakkale Şehitlerine” adlı şiiri 1917 ile 1919 yılları arasında yazması ve Fâik Âli'nin “Payitahtın Kapısında” adlı eseri 1918'de yayımlaması garip bir rastlantıdır. Yani iki şairde aynı dönemlerde yazdıkları ile, Çanakkale Savaşları hakkında aynı düşünceleri paylaşmışlardır.

Ayrıca Mehmet Akif'in, Fâik Âli'nin ağabeyi olan “Süleyman Nazîfe” adlı şiiri de dikkat çekicidir. Süleyman Nazîf'in;

“Rûhum benim oldukça bu îmanla berâber
Üç yüz sene, dört yüz sene, beş yüz sene bekler.”⁶³

Mısralarından etkilenerek yazdığı bu şiir, Akif'in Nazîf'ten etkilendiğini ortaya koymaktadır.

Eserde din duygusuna yer verildiği görülmektedir. Bunu özellikle Fitnat Hanım'ın sözlerinde sıkça görüyoruz.

---

⁶² Fâik Âli, a.g.e., s.28

⁶³ Mehömet Âkif Ersoy, a.g.e., s.433

“Fitnat Hanım –Ne deyim?... Git, bütün âfetlerden
Seni Rabbim korusun..” ⁶⁴

.....

“Fitnat Hanım- (Arkasından ellerini kaldırarak)
Hıfz-ı Mevlâ'ya emânet...
Hırâmân – (Yorgun ve mahzûn)
Âmin.” ⁶⁵

Zâhir – A'lâ

Seni dünyâda, Hırâmân, Mevlâ
Re'fet ü şefkat için halketmiş..” ⁶⁶

İkinci perdenin üçüncü meclisinde, Sezâ Bey'in konuşmasında yine Mehmet Akifi hatırlatan bir bölümle karşılaşyoruz. Mehmet Akif'in, oğlu Asım şahsında bütün Türk gençliğini belirttiğini ve ona yapması gerekenleri öğüt olarak verdiğini biliyoruz. Fâik Âli de Sezâ Bey'e:

“Biz Âsım'ız, ve fakat sen kerîm ü muhsinsin.” ⁶⁷ dedirterek bu görevi üstlenir.

Vatan ile ilgili güzel sözler söylendiği, canın bile feda edilebileceği anlatılan bir piyeste hiç Türk milleti ile ilgili kelime geçmemesi de dikkat çekmektedir. Bu da o dönemin siyasi durumuyla ilgili olabilir. Türk kelimesi yerine Osmanlı kullanıldığı görülmektedir.

---

⁶⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.41

⁶⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.44

⁶⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.33

⁶⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.57

“İmâd-ı memleket, ey pây-ı taht-ı Osmânî,
Arûz-ı mülkûn ey iklîl -i bahtı, hiçbir gün
Senin bugünkü kadar âşıkın ve memlûkûn
Ve cânsipâr ü perestârın olmadım... Gerçek”⁶⁸

Oyunda sıkça benzetmelere yer verilmiştir. Zâhir Bey, Hırâmân Hanım’ı meleğe benzetir.

“Zâhir-Sen meleksin; ve yalan, fitne, riyâ
Ebediyyen bu dudaklardan uzak.”⁶⁹

Yine Zâhir Bey, bizleri birer misafir olarak gösterirken, vatanı beşiğe, dadıya mekâna ve gıdaya benzetmiştir.

“Zâhir-Ki cümlemiz fânî
Birer misâfiriz; ancak vatan, müebbed olan
Beşik bu, dâye bu ... mevâ, gıda bu... hep bu
vatan.”⁷⁰

Zâhir Bey vatanı ayrıca “kutsal anne” olarak göstererek onu bir anneye benzetir.

“Zâhir-Vatan, bu mâder-i kudsi..”⁷¹

Vatanın anneye benzetilmesi Hastabakıcı Hanım tarafından da yapılmıştır.

---

⁶⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.76

⁶⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.33

⁷⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.77

⁷¹ Fâik Âli, a.g.e., s.77

“Hastabakıcı-Neden? Elbet bizim de vâlidemiz
Vatan değil mi?...”⁷²

“Hastabakıcı-Bizim yorgunluğumuz çok mudur? Vatan
denilen
Bu mühterem ana bizden hizmet ummaz
mı?”⁷³

Ayrıca açıkça söylememekle birlikte zaferin kazanılması da güneşin doğması ve aydınlığın başlamasına benzetilmiştir. Çünkü zaferin kazanıldığı an güneş doğar.

Edebî yaşamına Servet-i Fünûn’da başlayıp Fecr-i Âtî’de devam eden Fâik Âli Ozansoy’un dili de Servet-i Fünûn dilidir. Sadelikten uzak, tamlamalara sıkça yer veren ağır bir dil kullanmıştır.

“Sezâ-Livâ-yı vahdet iken rüyet-i muallâmız”⁷⁴

“Sezâ-Uluvv-ı mahzun u elfâz-ı i’tilâ-sazı”⁷⁵

-Zâhir-İmâd-ı memleket ey pây-ı taht-ı Osmânî,
Arûz-ı Mülkûn ey iklîl-i bahtı, hiçbir gün.”

“Tabîb-Bir intizâm-ı muhayyete serteser meşhûn
Bu kâinat-ı vezâifde sâde zî-rûhun.”⁷⁶

Erkek şahısları böyle ağdalı bir dille konuşturan Fâik Âli, kadın şahsiyetleri aynı dille konuşturamaz. Bayanların konuşmaları daha sadedir.

---

⁷² Fâik Âli, a.g.e., s.60

⁷³ Fâik Âli, a.g.e., s. 61

⁷⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.49

⁷⁵ Fâik Âli, a.g.e., s. 50

⁷⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.76

“Hırâmân-Çok gecikmiş... Dokuz on gün... Acaba

Bu kadar gün neler olmuş!...Hâlâ

Belki hep harp ediyorlar... Rabbim

Kimse bilmez ne kadar muzdaribim!”⁷⁷

“Dilârâ-Müjde, müjde bey geldi..

Hırâmân-Aman kız nerede?

Dilârâ-Merdivenden çıkıyor...

Hırâmân-Koş nineme

Git haber ver, çabuk ol, bekletme...”⁷⁸

“Fitnat Hanım-O mektup kimden?

Hırâmân-Galiba hayli zaman beklenen..

Fitnat Hanım-Çok şükür, gözlerin aydın yavrum...

“Nasılmış, ne diyor?”⁷⁹

“Hastabakıcı-Neden? Elbet bizim de validemiz

Vatan değil mi? Kadın filhâkikâ pek âciz,

Kadın zavallı, fakat her ne olsa insândır

Bir iş görür...”⁸⁰

Eserin kafiyelerine baktığımızda mesnevi şeklinin kâfiye düzeninin kullanıldığını görüyoruz. Kâfiye çeşidi olarak genellikle tam ve zengin kâfiyeler kullanılmıştır.

⁷⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.59-60

⁷⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.21-22

⁷⁹ Fâik Âli, a.g.e., s. 24

⁸⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.47

_____ heykeller }
_____ söyler } Zengin Kâfiye

_____ emsali }
_____ amâli } Zengin Kâfiye

_____ en }
_____ durmazken } Tam Kâfiye

_____ hande }
_____ seni de } Tam Kâfiye

Ancak bazı yerlerde yarım kâfiye de kullanıldığı görülmektedir.

_____ sonra }
_____ hatta } Yarım Kâfiye

_____ kız }
_____ henüz } Yarım Kâfiye ⁸¹

---

⁸¹ Fâik Âli, a.g.e., s.60-61

2.1.1.6.Oyun Tekniği Açısından Değerlendirme: Tiyatro tekniği açısından eseri incelediğimizde yazarın tekniğinin yeterince oturmadığı gör÷lmektedir.

“Perde” olabilecek bir bölüm, sahne bir dakika boş bırakılarak “Meclis” olarak devam ettirilmiş.

“(Çıkar.. Hırâmân da berâber... Sahne bir dakika boş kalır.

BEŞİNCİ MECLİS” 82

Zâhir Bey’in bazı duyguları ustalıkla dile getireceği yerde kalben söylemesi söz konusu olmuştur. Bunu bir iç sesle veya ilk perdenin başında Sezâ Bey’in heykelle konuşmasında olduğu gibi mekândan faydalanarak verebileceği yerde “kalbî” ibaresiyle belirtmesi tiyatro tekniğine aykırı düşmüştür.

“Zâhir-(Nişanlısının evzâ’ u endâmını dalgın bir nazarla takip ederek, kalbî)

Her güzel çehrenin ihsâsı bana
Hem derin bir elem-i müstesnâ
Hem büyük, nâm ü tenâhi bir haz.” 83

Aynı şekilde Fitnât Hanım ve Sezâ Bey’de kalpleriyle konuşurlar.

“Fitnât Hanım-(Kalbi)

---

⁸² Fâik Âli, a.g.e., s. 35

⁸³ Fâik Âli, a.g.e., s.47

Yine biçâre çocuk pek asabî..” 84

“Sezâ-(Kalbi)

Bu kız kimin kızı bilmem, veya kimin kadını?

Nasıl da rûha yakın!... Sanki kalbinin kadını.” 85

Ayrıca ikinci perdenin başındaki mekânın tasviri de tiyatro tekniğinin zayıflığını ve bu oyunun oynanmak için değil, okunmak için yazıldığını göstermektedir.

Çünkü yüzlerce harb ve nakliye gemilerinin bulunması ve hareket etmeleri, arada bir süvarilerin geçmesi sahnede canlandırılmasını güçleştirmektedir. Yine aynı sahnede bir köşede subayların dürbünle düşman mevzilerini gözlemesi, bir diğer köşede Sezâ Bey, Zâhir Bey ve Tabîb'in konuşması, uzaktan Hilâl-i Ahmer çadır ve barkaların görünmesi ve hatta yine aynı sahnede düşmanların daha önceki taarruzlarda düştükleri perişanlığın gözler önüne serilmesi de; oldukça kalabalık ve canlandırılması güç bir sahneyi bize vermektedir.

“(Uzakta Akdeniz sakin. Yüzlerce harb ü nakliye sefâini câbecâ ve zaman zaman harekette.... Bir tepede bazı ümerâ-yı askeriyenin, ellerinde dürbünler, düşman mevâzı'ını tedkik ile meşgul oldukları, bazı taraflardan tek çift süvâriilerin sûratle gelip gittikleri seçilir.

Düşman ordusunda bir gün evvel gece geç vakte kadar devam etmiş olan muhâberenin âsâr-ı perîşânîsi mahsûs...

---

⁸⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.43

⁸⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.61-62

Mürtefî bir tepenin kuytu bir kayalığında Hilâl-i Ahmer çadır ve barakaları.”⁸⁶

İki perdelik bu eserde, ilk perdede ondört meclis, ikinci perdede ise sekiz meclis bulunmaktadır.

Zâhir Bey’in cepheye gitmesi dolayısıyla, geride kalan ailesinin endişelerini dile getirmeleri oyunumuzun ilk olayıdır. Bu olay bir sabaha sığdırılmıştır. İkinci olay Hırâmân Hanım Zâhir Bey’den mektup gelmesi olayıdır. Bunun heyecanı ve yorumu birkaç mecliste devam eder. Zamanı ise bir mektup okuma ve yorumlama süresi kadardır. Üçüncü olay Zâhir Bey’in kendisinin gelmesidir. Bu olay; Hırâmân Hanım Fitnât Hanım ve Zâhir Bey’in konuşmaları, Zâhir Bey’in tabiriyle, “bir saatlik” bir zamana sığar. Süre olarak kısadır. Ancak oyunda yer verilmiş şekli bakımından uzundur.

İkinci perdede meclis sayısı az olmasına rağmen olay sayısı fazladır. Birinci olay; Zâhir Bey’in gelen haberle gitmesi ile biten Sezâ Bey, Zâhir Bey ve Tabîb’in konuşmalarıdır. İkinci olay Tabîb’in çağrılmasıyla Sezâ Bey’in yalnız kalmasıdır. Üçüncü olay Tabîb’in dönüşüyle, Sezâ Bey ve hastabakıcı ile konuşmalarıdır. Dördüncü olay, Zâhir Bey’in yaralı; fakat zafer haberiyle dönmesidir. Beşinci ve son olay ise Hırâmân Hanım’ın hastabakıcı olarak cepheye gelişidir. Böylece cephedeki hareketlilik ikinci perdede olay sayısının fazlalığı ile verilmiştir.

Sonuç olarak “Payitahtın Kapısında” adlı oyunun tertibi Tablo 1’deki gibidir..

---

⁸⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.47

TABLO-1
PAYİTAHTIN KAPISINDA

Olayın Tertibi	I.P E R D E														II.P E R D E							
	I.MECLİS	II.MECLİS	III.MECLİS	IV.MECLİS	V.MECLİS	VI.MECLİS	VII.MECLİS	VIII.MECLİS	IX.MECLİS	X.MECLİS	XI.MECLİS	XII.MECLİS	XIII.MECLİS	XIV.MECLİS	I.MECLİS	II.MECLİS	III.MECLİS	IV.MECLİS	V.MECLİS	VI.MECLİS	VII.MECLİS	VIII.MECLİS
Olay Örgüsü	I.Olay (Zâhir'in gidişyle aile fertlerinin üzülmesi ve endişelenmesi.)		II.Olay (Zâhir'den mektup gelmesi.)		III.Olay (Zâhir'in cepheden kısa süre için gelişi.)		IV.Olay (Zâhir'in cepheye dönüşü.)		V.Olay (Sezâ Zâhir ve Tabîb'in konuş- maları, Zâhir'in kitasını n başına gidişi.)		VI.Olay (Tabibin çağrılması, Sezâ'nın yalnız kalışı.)		VII.Olay (Tabibin dönüşü Sezâ, ve hastabakıcı ile konuşmaları).		VIII.Olay (Zâhir'in yaralı ve zafer haberiyle dönüşü)		IX.Olay (Hurâmân'ın hastabakıcı olarak cepheye gelişi.)					
Sayfa Sayıları	9-17		17-23		23-37		37-44		47-55		55-56		56-64		64-67		68-77					
Zaman	Sabah		Gece		Gece		Tan yeri ağarırken (Sabah)		Tan yeri ağarırken (Sabah)		Tan yeri ağarırken (Sabah)		Güneşin doğduğu zaman (Sabah)		Güneşin doğduğu zaman (Sabah)							
Mekân	Sezâ Bey'in evinde bir salon														Çanakkale Cephesi							

2.1.2.NEDİM VE LÂLE DEVRİ

Fâik Âli Ozansoy'un yazdığı manzûm piyestir. Fâik Âli, altı perde olan bu eserin ilk dört perdesini 1916 yılında ve yaklaşık bir buçuk ayda yazmıştır. Son iki perdesini ise 1945 yılında tamamlamıştır.

“Oğlum;

Dört perdesini bundan yirmi yedi yıl evvel (1332-1916) senesi ilkbaharında ve galiba bir buçuk ayda yazdığım bu eser basılmak veya oynatılmak için değil, sırf kendi zevkim, kendi keyfim için ve biraz da Birinci Dünya Harbi'nin – vâ esefâ ki bugün de ikincisini gördüğümüz o korkunç hengâmelerinde bana biraz dış âlemi zaman zaman unutturacak bir meşgale olsun diye yazılmış ve bilmem ne gibi düşünceler veya mânilerle ikmal edilmeyerek bunca seneler olduğu gibi kalmıştı... Bu son zamanlarda piyesin mutlaka tamamlanmasını sen de ısrar ve ibramlarla isteyip durdun.... Her nedense eseri bitirme arzusu bende de hâsıl oldu ve piyes işte tamamlandı.....

4 Nisan 1945

Baban

Fâik Âli”⁸⁷

Piyes, ilk perde, dört; ikinci perde, bir; üçüncü perde bir; dördüncü perde, altı; beşinci perde, onbir ve altıncı perde, dokuz meclis olmak üzere otuz iki meclisten oluşmaktadır.

Piyes ilk olarak 1950 yılında basılmıştır. Bizim incelediğimiz oyunun metni ise; 1969'da İstanbul'da Milli Eğitim Basımevi tarafından basılmış olan ikinci basımıdır. Oyunun tamamı 83 sayfadan oluşmaktadır.

⁸⁷ Fâik Âli, Nedim ve Lâle Devri, Ankara, 1950, s.3-4-7

2.1.2.1.Konu: Eserin konusu, şair Nedîm'in Lâle Devri'nde yükselişi, evliliği, kendisine ve sanatçılara verilen değer, Lâle Devri'nin karışıklıkları ve devrin Patrona Halil isyanı ile sona erışı, Sadrazam Damat İbrahim Paşa ve Nedîm'in ölümüdür.

"Payitahtın Kapısında" piyesinde iki perde ve dokuz olay vardı. Oysa bu piyeste altı perde ve on iki olay vardır. Meclis sayısı da "Nedîm ve Lâle Devri"nde daha fazladır. Bu da bize "Payitahtın Kapısında" piyesinde daha statik davrandığını; "Nedîm ve Lâle Devri"nde ise aksiyonu yüksek tuttuğunu göstermektedir. Nedîm ve Lâle Devri'nde özellikle son iki perdede hareketliliğin arttığı görülmektedir. Çünkü burada artık devrin verdiği rehavet ortadan kalkmış, isyan çirkin yüzünü çıkartmıştır. İsyanın verdiği telaş, heyecan; aksiyonu da yükseltmiştir.

Devrin padişahın III.Sultan Ahmet, şair bir padişaktır. Aynı zamanda hattat olan padişah, Necîb mahlâsı ile şiirler yazmıştır. Kendisi de sanatçı olan bir padişahın sanatı ve sanatçıları koruması doğaldır. Buna bir de devrin sadrazamı İbrahim Paşa'nın medenî zevkin gelişmesi yönündeki çabaları da eklenince bu devir şair ve sanatçıların ne kadar rahat yaşadıkları ortaya çıkacaktır. Özellikle saraya yakın olan Nedîm'in şahsında bu dönemde sanatın ve sanatçının korunduğunu, Fâik Âli bize eserin bütününde hissettirmektedir. Kendisi de sanatçıya değer verilen bu devri özler. Bunda bu eseri yazmaya başladığı 1916 senesinin de etkisi vardır. Bu tarih birçok savaş atlatmış, yaralı Osmanlı Devleti'nin askerî ve siyasî alanda çöküşünün başladığı yıllara rastlar. Diyebiliriz ki, sanata ve sanatçıya değer verilen o devri özleyen Fâik Âli, eserinin bütününde padişahın ve sadrazamın sanatçıyı koruduğunu ve sanatı yüzünden ödüllendirmeler yaptığını vurgulamıştır.

“Sultan Ahmet-Safâ bezimlerinin zevki, şevki belki de en
Ziyade şi'r ile, şairledir.... Bu sahne-i çemen
Ukûs-i nâle-i bülbülle şenlenir netekim.”⁸⁸

“Nedîm-(Hâmi'yi takdim ile)
Efendimin kulu Hâmi-i Âmidî...
İbrahim Paşa-(Ayağa kalkarak)
Buyurun... (Yer göstererek)
Efendi şöyle yakın... (Nedîm'e dönerek)
Sen de şöyle gel, oturun.”⁸⁹

Fâik Âli, bu eseri kaleme alırken ister istemez Nedîm ve İbrahim Paşa'nın tarafını tutar. Hatta baştan beri övdüğü Sultan Ahmet'i bile bu devrin sonunun gelmesine sebep gösterir ve Damat İbrahim Paşa'yı isyancılara teslim ettiği için Dilsitan'ın şahsında onu eleştirir.

“Mehpeyker-Peki nedir? Yeni bir fitne, kanlı vak'a mı var?
Harem Ağası-Henüz o raddeye gelmiş değil.. Fakat yine iç
Fena.... Bu def'a da Sultanı istemezlermiş.
Dilsitan-Sonunda düştüğü aczin cezası... Hal'edilir,
Görürsünüz...”⁹⁰

Servet-i Fünûncuların içe kapanıklık ve başka yere gitmek, kaçmak fikirleri vardır. Yeni bir dünyaya gidip orada yaşamak istiyorlardı. Edebî yaşamına Servet-i Fünûn'da başlayan, Fec-i Âtî ve daha sonraki dönemlerde çizgisini değiştirmeyen Fâik Âli'de de; bulunduğu zamandan memnun olmama ve başka bir yere gitme

⁸⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.35

⁸⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.16-17

⁹⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.81

eğilimini, bu eserinde de hissedebiliyoruz. Fâik Âli, “Birinci Dünya Harbi’nin o korkunç hengâmelerinde dış âlemi zaman zaman unutturacak bir meşgale olsun diye.”⁹¹ yazmaya başladığı Nedîm ve Lâle Devri adlı eserinde kendi devrinden memnun olmadığını hissettirir. Sanata ve sanatçıya önem verilen Lâle Devri’ni özlemektedir. Bu yüzden ’ eserini kaleme alırken tarafsız davranmamış, Namık Kemal’in eserlerinde olduğu gibi o da –onun kadar açık olmamakla birlikte –olaylara müdahale etmiştir. Onun bu subjektif yaklaşımı okuyucu üzerinde de tesirli olmakta ve eseri okuyan Nedîm ve Sadrazam Damat İbrahim Paşa’nın ölümüne üzülmektedir.

Nedîm, Damat İbrahim Paşa’nın himayesi altında rahat bir yaşam sürmektedir. Esasen ilk dört perdede tam bir zevk ve safa yaşantısı anlatılmıştır. Damat İbrahim Paşa, III.Ahmet’in kızı Fatma ile evlidir. Damat İbrahim Paşa, III.Ahmet ve Nedîm, sık sık buluşup şarap içer ve şiirler söyleyerek, cariyelerle birlikte hoşça vakit geçirirler.

Nedîm, İbrahim Paşa’nın cariyelerinden Dilsitan’ı sever, Dilsitan da onu sevmektedir. Bunu farkedenden İbrahim Paşa ikisinin evlenmesine ön ayak olur.

Sultan Ahmet ve İbrahim Paşa etrafındakilere ve özellikle şairlere çeşitli armağanlar verir. Böylece mutlu, zevk dolu günler geçirirler.

Dördüncü perdenin sonunda hissedilmeye başlanan isyan, beşinci ve altıncı perdede yoğun olarak işlenir. Beşinci perdede

---

⁹¹ Fâik Âli, a.g.e., s.3

isyancılar ile sıkı pazarlıklar yapılır. Bunun sonunda Sultan Ahmet, Damat İbrahim Paşa'yı isyancılara teslim eder.

Onun ölümünden sonra da olaylar dinmez. Nedîm, olaydan sabaha karşı haberdar olur ve kaçmak üzere evinden ayrılır. Geride kalanlar endişelidir. Sonuçta Nedîm'in kaçarken düşüp öldüğü haberi gelir. Dilsitan ve onun yanında bulunan Mehpeyker ve Hâmi oldukça üzgündürler. Eser bu şekilde sona erer.

2.1.2.2.Kişiler: Oyun, Üçüncü Sultan Ahmet, Hatice Sultan, İbrahim Paşa, Nedîm, Hâmî, Yeniçeri Ağası, Kaptan Abdî Paşa, Mehmet Paşa, Mustafa Paşa, Müftü Efendi, İspirizâde Mehmet Efendi, Arnavut (Zülâlî Hasan Paşa), Arz Ağası, Başkalfa, Dilsitan, Mehpeyker, birçok cariye ve harem ağalarından oluşan kalabalık bir şahıs kadrosuna sahiptir.

Nedîm, (?-1730) Divan şiirimizin ünlü Lâle Devri şairidir. İstanbul'da doğan şair Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın himayesi altında rahat bir yaşam sürmüştür. Özellikle kâsîdeleriyle tanınan şair, aşk, şarap, zevk, safâ, övgü konularını işlemiştir. ⁹² Eserde onu ilk olarak şakacı yönüyle görüyoruz.

“Cariyelerden Biri- İsabet oldu ki erkence geldiniz....

Nedîm-(Boynunu bükerek) Ne gibi?

Bu iltifata sebep?... (Koltuğa oturarak)

Söyleyin nedir sebebi?

Başkalfa-Niyazımız var...

Cariyelerden Bir kaç- Evet bir niyazımız vardır...

Cariyelerden Biri-Acep niyyet-i şâir tenezzül eylerse

Bütün reca ederiz....

---

⁹² Seyit Kemâl Karaalioğlu, Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü, İstanbul, 1983, s.547

Nedîm-Söyleyin ne? Bir buse? (Kahkahalar)

Yine o cariye-Aman sizin işiniz hep lâtife, sade alay...”⁹³

Nedîm’in ikinci özelliği ise şairliğidir. Onun için kaside, şarkı, gazel söylemek eğer etrafta güzellikler varsa çok kolaydır.

“Nedîm-Gönül ferîşterin mazhar-i nevâzisedir.

Hayale sâniha hep rengi, nûkhetiyle gelir.

Kasîde, şarkı, gazel... hep kolay. Yeter ki gönül

Bu gülsitân-ı tehassüsde tıpkı bir bülbül

Gülün münâdimi olsun, yeter ki bir gül-i ter

Tebessüm etsin, o artık tabiatıyla öter.”⁹⁴

Sonra aradaki cariyelerin ısrarları üzerinde güfteli bir de şarkı söyler. Kızlardan biri de bunu yazarak kaydeder.

“Nedîm-Yine emret de kurulsun, güzelim, meclis-i Cem,

Edeyim mest olarak tâ ki bu kâkülleri şem;

Gece gündüz benim eyvâh! Muhâl endişem

Ne olur sanki sarılsam sana öpsem, öpsem?

Kapanır dide-i ağyar, açılır bezm-i evvel,

Elde bir lâle kadeh, rakedip âgûşuma gel,

Sen değildin bu kadar nâz ile me’lûf, evvel,

Ben değildim sana, yavrum, bu kadar nâmahrem.

Şimdi peymâne gelir, neş’e gelir, hande gelir,

Arz-ı râz etmek için, fırsat-ı mes’ûde gelir;

Bûseler lâl-i emelden leb-i ümmîde gelir,

Hande-i gonca tutar zemezme-i bülbüle dem.

Beni sensin bu kadar âşık eden, şair eden,

⁹³ Fâik Âli, a.g.e., s.13

⁹⁴ Fâik Âli, a.g.e., s. 15

Şiir-i bercestemî, ey gonca, fem-i lâlinden
İşiden der bana hakka ki Nedîmâ yine sen
Ettin İstanbul'u güftenle gülîstan-ı İrem." 95

Yukarıdaki şiirde söylediği gibi Nedîm'i böyle şair yapan aşkıdır. İbrahim Paşa'nın cariyelerinden Dilsitan'ı sever ve ondan da aşkına karşılık görür. Bu yüzden mutludur.

Dış görünüşü olarak fazla ayrıntıya yer verilmemiş. Ancak onun kumral bir sakala sahip olduğunu öğreniyoruz.

"(Bazı bazı seyrekçe kumral sakalını parmaklarıyla okşayarak kendi kendine söylenir.)" 96

Nedîm, zevke, safaya düşkündür. Bunun sağlandığı ortamlarda oldukça mutludur. Özellikle içkiye düşkünlük, sadece onda değil, İbrahim Paşa ve Sultan Ahmet'de de vardır.

"Nedîm- (Bir hamlede içtikten sonra kadehi havaya kaldırarak)

İçinde sanki baharın rahîk-i neş'esi var...

Terane mevsimi, hûlyâ zamanı, neş'e demi,

Bu neş'e canda mıdır, bilmedim piyâlede mi?

İbrahim Paşa-Birinci bâdede pür şevk ü neş'e?

Nedîm-Mest-i müdân...

Haren serâ-yi mahâsında hüzn ü gussa harâm.

İbrahim Paşa-Gözünde şûle bugün pek ziyâde... Bâisi ne?

Nedîm-O sâni-i ezelin enfes-i nefâisine...

Hârim-i nûr-i tecelli bugün hayâlimdir....

İbrahim Paşa-Nedîminin yine pek keyfî var...

⁹⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.16-17

⁹⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.73

Piyâle getir.
Hayır Nedim'ime sun..
Nedîm-Dilsitan hemen mey sun.
İbrahim Paşa-Ne söylüyor?
Dilsitan-Şey efendim...
Nedîm-Dedim peyâpey sun.

Bu sâde bâde değil, sanki cevher-i sâyil.
İbrahim Paşa-Yal Ben de isterim öyleyse... Hep Nedim'e değil.
Getir.
Nedîm'e de sun bir de, hem lebâleb sun.”⁹⁷

Nedîm, yaşadığı devri neş'e, şenlik dolu altın bir devir olarak görür, böyle güzel şiir söylemesinin sebebi olarak devrini gösterir.

“Nedîm-Kalem benimse de ilhâm Efendimindir hep.
Bu devr-i neş'e, bu devr-i tarab, bu devr-i zeheb.
Bir anda dilsizi intâk eder ve bülbül eder.”⁹⁸

Nedîm, kendisini bülbül yapan olarak gösterdiği devri övmekte haksız sayılmaz. Çünkü söylediği bir şiir ile hemen hediyeler ile ödüllendirilir.

“İbrahim Paşa-(Memnun)
Güzell... Hazîneler olmaz bu sânihâta bedel...
Kasîde, şarkı , gazel, hepsi nâşinide güzel.

(Parmağından büyük bir elmas yüzük çıkararak bir kese altınla şaire ihsan eder.)”⁹⁹

⁹⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.20-21

⁹⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.26

⁹⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.26

Nedîm'in son perdede söylediği bir mısra da onun ve devrinin özelliğini bize vermektedir.

“Nedîm-Derin düşünme, sev, iç, yaz. Zamanı hoşça geçir.”¹⁰⁰

Nedîm, şiir hayal ve uykuyla ömrünü geçirmek, sonra ölmek istediğini söyler.

“Nedîm-Nolur, şiirle tahayyülle geçse hep ömrüm?
Kadın, şiir ve tahayyül ve uyku... Sonra ölüm
Hayatın işte bahâ olmıyan lezâizi bu.”¹⁰¹

Hayatını şiir, kadın, uyku ve hayallerle geçirip isyanla birlikte ölen Nedîm'in bu isteği bir nevi yerine gelmiştir.

Nedîm'in rahat ve bolluk içinde geçen ömrü, isyan haberinin gelmesiyle değişir. Nedîm telaşlanır, meraklanır ve sonuçta kaçmak için yola çıkar.

“Mehpeyker-Efendi amcam, aman duymayın, hemen kaçınız...

Uzakta bir yere, bir başka şehre... Biz kalırız,
Lalamla ablacığım, ben... Çabuk gidin zirâ

Nedîm-Ne var, ne oldu kızım?

Mehpeyker-Şimdi sormayın, sonra...

---

¹⁰⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.74

¹⁰¹ Fâik Âli, a.g.e., s.73

¹⁰² Fâik Âli, a.g.e., s.77

Nedîm-Meraka düştüm a yavrum, ne var, bu korku niçin?

Mehpeyker-Bu evde tehlike var, şimdi Üsküdar'a geçin.

Nedîm-Peki, fakat biraz anlat, ne var, neler gördün?

Mehpeyker-Sarayda dün gece bir kanlı vak'a oldu...

Bugün

Ne saltanat, ne hükümet var işte...

Tehlike var.

Harem Ağası-Efendi, doğru diyor, zorbalara kudurmuşlar.

Dilsitan-İş anlaşıldı, çabuk git... Hudâ muînin ola." 102

Bundan sonra Nedîm, sahnede görünmez ancak ölüm haberi gelir. Haberi duyan ailesi oldukça üzgündür. Ancak Hâmi onun ölümsüz olduğunu ve eseriyle yaşayacağını belirterek şairi ölümsüzleştirir.

"Hâmî-Nedîm'in işte hakikî mezarı, âbidesi.

Ölümlerle susmayacak tatlı, hisli, canlı sesi

Ufuktan ufka asırlar boyunca çağlayacak." 103

Sadrazam Damat İbrahim Paşa da esere damgasını vuran önemli şahsiyetlerden biridir. 1660-1730 yılları arasında yaşamış Osmanlı Sadrazamıdır. Çeşitli imar hareketlerinin yanında, devletin bozulan idarî teşkilâtını düzeltmeye ve sosyal müesseselerin ıslahına çalıştı. Fakat Batının yeniliklerine fazlasıyla önem vermesi ve devlet memuriyetlerine kendi akrabalarını getirmesi aleyhinde hareketlenmelere sebep oldu. İran ile girilen savaşı kaybetmesi bu düşmanlarını arttırdı ve Patrona Halil isyanı adı verilen isyanda

---

¹⁰³ Fâik Âli, a.g.e., s.26

boğdurularak öldürüldü. Sanatçıları koruyan, kendisi de şair ve hattat olan bir kişidir. ¹⁰⁴ O da Nedim gibi eğlenceye düşkün birisidir.

“İbrahim Paşa-Zaman zaman biraz eğlence bizlere lâzımdır...

Seninle hayli zamandır ki âlem eylemedik;

Bu hafta, hepsi mühim, hepsi can sıkıkan, nâfile
Umûru hall ile pek çok yoruldu... Eğlenmek
Benim bugün yine bir parça hakkım olsa gerek.” ¹⁰⁵

İbrahim Paşa'nın kültür alanında yaptığı yenilikler haricinde boş durmayarak savaş zamanı için de bir takım hazırlıklar yaptığını anlıyoruz.

“İbrahim Paşa-Evet, yarın yine düşmanla şöyle bir cengin
Lüzûm-i tâmını en çok bilen benim... Lâkin
Bu emr-i âzam için çokça bir zaman ister,
Hazînelerle mühimmât-ı bî-gerân ister,
Ve sonra ordular ister, güzîde, müstahzar,
Ve başlarında mücerreb, büyük kumandanlar,
Evet muhabere mühlik ve nâbemevsimdi;
O atlatıldı... Fakat gizli gizli biz şimdi
Bütün çalışmalıyız... Neyse... Mey sunun kızlar!” ¹⁰⁶

¹⁰⁴ Meydan Larousse, İstanbul, 1992, C.5, s.3

¹⁰⁵ Fâik Âli, a.g.e., s. 19

¹⁰⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.20

İbrahim Paşa'nın kültür ve imar işleri dışında, savaş içinde birtakım hazırlıklar yaptığını Nihat Sami Banarlı da belirtmektedir.

“Avusturyalılarla imzalanan Pasarofça Muâhededesi'nden istifade etmek isteyen İbrahim Paşa, harb hazırlıklarını ihmal etmemekle beraber, Rusya ve Avusturya ile yeni bir harb çıkmadan memlekette bir kâğıt fabrikası kurmak, Türkiye'de matbaacılığın kurulması ve gelişmesi için çalışmak gibi, aslında çok geç kalınmış kültür ve kalkınma hamlelerine girişmiştir.”¹⁰⁷

İbrahim Paşa'nın kültür işlerine ağırlık vererek diğerlerini ikinci planda ve gizlice yürütmesi ve onun eğlenceye düşkün olarak gösterilerek suçlanmasından, kendisi de yakınır. Anlaşamadığını söyler.

“İbrahim Paşa-Bu bâdeden daha müksir terâne istiyorum.

Nedîm, asıl beni sermest eden piyâle değil,
Pek aldanır beni hep böyle zanneden gafil.
Güzel terâne, güzel söz, güzel yüz, ey şair,
Bu köhne kalb ezeli âşık-i mahâsindir.
Bilinse, ah, evet ah anlaşılrsa ruhumda
Neler var işte, neler gizlidir, neler peydâ!”¹⁰⁸

Milletin savaştı niteliğini ikinci plana iterek kültür alanında hamleler yapmaya çalışan İbrahim Paşa'nın bir sefere engel olarak savaştan ülkeyi kurtardığını Sultan Ahmet'in sözlerinden anlıyoruz.

“Sultan Ahmet-Asıl dirayetinin, sâyin neticeleri.

¹⁰⁷ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1971, C.2, s.739

¹⁰⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.22-23

Bu mülkü, milleti bir hayli sarsacak seferi
Sen işte bertaraf ettin... Bugün bizimle eğer
Bütün memâlik-i mahrûsa bayram etse değer.”¹⁰⁹

Ancak Sultan'ın bayram olarak yurttan kutlanacağını düşündüğü barışçı dönem, iç huzursuzluklara sebebiyet vermiş ve isyana kadar gitmiştir. Ancak İbrahim Paşa'nın bu konudaki düşünceleri sabittir.

“İbrahim Paşa-Nizâ'i fasla hakem lâzım olsa, derim

Ki bence her iki şair de ayrı ayrı birer
Medâr-ı fahr-ı vatandır... Terekkiyât ekser
Hayâl-i sairin endişe-i kemâlinden

Doğar, maâsir-i kavâma pişvâlık eden.
Tahavvûlat-ı siyâsiyyenin başında giden
Ketibe-i üdebadır, silahla fetholunan.
Diyâr-ı feyz-i kalem zabt ü rapt eder. Bu vatan
Asırlar oldu ki hiç durmadan didindi; yeter,
Sükûn içinde biraz başka türlü sa'y ister.
Bu milletin kanı pek çok döküldü... Biz şimdi
Cılız ve kansısız... Edvâr-ı itilâ geçti...
Ve artık ülkeyi tevsi' için çalışmaktan
Ziyâde memleketin sînesinde saklı duran
Bütün menâbi-i sâmandan istifade ile
Refâhı, serveti az çok umûma teşmîle,
Ve bâhusus o terakkiye sed çeken cehli
İzâle etmeye ikdâm ü gayret eylemeli.”¹¹⁰

¹⁰⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.39

¹¹⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.49

Diyarbakır valisini öven ve onun yardımseverliğinden, barışçı davranışlarından bahseden Hâmi'ye bundan memnunluğunu dile getirir. Diğer valilerin de aynı davranmasını ister. Böyle olursa onların huzurlu olacağını, kendilerinin de İstanbul'un imarı ile ilgili yapılara daha önem verebileceklerini söyler.

“İbrahim Paşa-Diyâr-ı mârifetin bak ne mutlu mergûbul
Vülât-ı sâiremiz böyle olsa hem taşra
Refaha mazhar olur, hem de en çok imâra
Sezâ olan ve o nispette müftekir bulunan
Bu patiyahtı-ki bir misli bir nâzire heman
Bütün cihanda bulunmaz-aleddevam imar
İçin zaman buluruz... “ 111

İbrahim Paşa'da ilk kaygılar dördüncü perdenin altıncı meclisinde hissedilir.

“Nedîm-Pek az zamanda ne kâşâneler, ne cennetler

Vücûda geldi ve hep sâyenizde...

İbrahim Paşa-Yok, yapılan

Tasavvuratımın ancak bir ibtidâsı... Zaman

Müsâid olsa...

(Biraz düşündükten sonra hüzünlü bir çehre ile)

Bugünler başımda gaileler

Taâkûb etti ve etmekte... Neyse....” 112

Bu kaygılar İbrahim Paşa'nın ruhunda da etkilerini gösterir.

¹¹¹ Fâik Âli, a.g.e., s.50

¹¹² Fâik Âli, a.g.e., s.51

“İbrahim Paşa-Bu yaşta biraz handenin de, şevkin de
Bükâ eder gibi bir hâli var... Gönüllerde
O eski ateş, o cûşiş bulunmuyor... Neyse..” 113

İbrahim Paşa, ülkesini Avrupa medeniyetinin görüntüsüne ve kültüre ermiş olarak görmek ister.

“İbrahim Paşa-Siyâsetin de bu îcabıdır; alel’âde
Menâl ü mâl ile bir mevkiin bu âlemde
İfâyet eyleyemez, bence, yalnız ihrâzı,
O şey’e bir de gerektir liyâkat ibrâzı.
Leîm olan başı yumruklar ergeç istikbâl.
Bakın Frenklere, gayretleriyle hem derhal
Birer mesîre olurken kurak, çorak yerler
Kusurumuzla bu mâ’mûre-i tabiat eğer
Kalırsa böyle perîşan, yıkık, çamur, toprak
Cihan bu hale ne der? Haydi tân-ı gayrı bırak. 114

“Vatan” kavramının edebiyatımızda görülmesi Nâmık Kemâl ile başlar. Fâik Âli, konusu XVIII.yüzyılda geçen bir olayda “vatan” ve “memleket” kavramlarını kullanır. Gençliğinde Nâmık Kemâl’in eserlerini bolca okuyan Fâik Âli, onun bu yönünden etkilenmiştir. Bu etkilenmeyle devrin sadrazamı Damat İbrahim Paşa’ya dördüncü

Bütün binasının ancak budur bugün temeli,
Vücûd-i memleketin kalbi, beynidir bu şehir.”

115

Hata yapmış olabileceğini düşünmeyip, vatan için en iyi şeyler yaptığına inanan İbrahim Paşa, kendisine karşı olanları vatan haini ilân eder ve onları fitne çıkarmakla suçlar, bundan kaygılanır.

“İbrahim Paşa-Bu şehre ait olan hislerim, düşüncelerim
Vücûda gelse tamamıyla siz görün ne olur!
Hakikaten yeni bir belde-i fesâne olur.
Fakat bu sa'y-i u vatanperverânenin ne kadar
Muârizîni, ne hâin, sefil adamlar var!

Hâmi-Hulûs-i niyyetiniz var, kavîsiniz, ne çıkar?
İbrahim Paşa-Yok öyle söylemeyin, korkarım ki fitne
çıkarsın.”¹¹⁶

Kaygılıdır; çünkü daha yapmak istediği şeyler vardır. Bu yüzden ona karşı olanların yaptıklarından dolayı endişelidir.

“İbrahim Paşa-Vücûda geldi evet, az zamanda birkaç eser,

Fakat mukaddimedir yapmış olduğum şeyler.
Bütün sokakları, mînâyâ, lâ'le, elmâsa
Bürünse, her yeri kâşânelerle kaplansa
Sezâ değil mi?”¹¹⁷

¹¹⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.53

¹¹⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.54

¹¹⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.52-53

Ayrıca İbrahim Paşa, bu devri çok beğenir. Nedîm ve Hâmi'nin şahsında şairlerden bu devri anlatan eserler yazmalarını ister.

“İbrahim Paşa-Siz, ey bu kişvere zînet, şeref veren şuarâ
Yazın, bu benzeri yok şehir için mediha senâ,
Kaside sâz-ı mubâhat olun....”¹¹⁸

İbrahim Paşa'nın bu devri beğenmesi isyanın çıkışına engel olamayacaktır. Paşa, isyancıları “Vatan mahabbeti, millet, vazife aşkı gibi hasisalardan uzaklaşmış görür” ve onları “korkak” olarak niteler. Ancak artık tedbir almak için de geç kalınmıştır.

“İbrahim Paşa-Zevâta emredilip çok geniş salâhiyyet
Verildi, anlıyorum şimdi, fazla emniyyet
Hata imiş. Hep o nankörlerin bugün kalbi
Vatan mahabbeti, millet, vazife aşkı gibi
Hasisalardan uzaklaşmış.. Onların hepsi
Meğer ne korkak imişler!..

Sultan Ahmet-Hemen yarın hepsi
Değiştirilsin...

İbrahim Paşa-Evet fikr-i kenterânem de
Budur, fakat sonu meçhul olan bu günlerde
Bu bir ceza değil, onlarca mahz-ı nîmet olur;
Konaklarında gider, hepsi yan gelir kurulur.
Yazık ki onlara ben fazla itimadettim.”¹¹⁹

Paşa, isyanı çıkaranların isimlerini Sultan Ahmet'e sayarken halkı da “her söylenene inanan zavallılar” olarak görür.

¹¹⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.53

¹¹⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.61

“Sultan Ahmet-Bu fitnenin başı kim? Kim asıl müşevvik olan?

İbrahim Paşa-O dini yok ve denî vâiz İspirî Zâde

Ve bir de softa Zülâlî Hasan bu mes’elede
Birinci, başlıca âmil... Bu soysuz alçaklar,
Tedarik ettiği birkaç yobazla çarşı, pazarı,
Ocak, hamam gibi yerlerde türlü türlü yalan
Dolanla her söze zaten düşünmeden inanan
Zavallı halkı ayaklandırıp şehirde yine
Sükûnu bozmak için gayret eylediklerine
Geçende muttari oldum ve anladım ki buna
Esarlı âlet olan kimseler de Patrona
Halil adındaki bir zorba, bir de Muslu denen
Manavla, kahvesi dâr-ülfesâd olan Ali’den
İbaret üç kişidir...”¹²⁰

Ancak beşinci perdenin üçüncü meclisinde İbrahim Paşa, milletin münevver sınıfından katılan olmazsa bu isyanın sona ereceğine hâlâ inanmaktadır.

“İbrahim Paşa-Bu yolda hâdiseler her devirde, her yerde

Ve en ziyâde tabii ki Başşehirlerde
Zaman zaman çıkar, iğfal edilmiş, iz’ansız
Ayak takımları bazan ayaklanır... Yalnız
Bu bir küçük sağanaktır, biraz yağınca geçer,
Pek öyle korkulacak vak’alar değil; yok eğer
Bir ihtilâ olarak milletin münevver olan
Sınıflarında nümâyan olursa, hal o zaman
Bütün bütün değişir, milletin kıyâmı olur.”¹²¹

¹²⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.60

¹²¹ Fâik Âli, a.g.e., s.63

Oysa bu kanlı gecenin sonunda kendisi bu zorbalara eline verilecek ve katledilecektir. Bunun endişesini Abdi Paşa'nın karşı tarafa katıldığını duyduğu zaman hisseder.

“İbrahim Paşa-Evet, hükümet için âdeta hezîmet bu,
Ben ölmüşüm, bunu artık kabul edip bilelim.
Benim bu anda, hayır daima bütün emelim,
Bütün düşündüğüm ancak Veliy-yi nimetimiz
Efendimizle onun hânedânıdır.”¹²²

Görüldüğü gibi ölümün geldiğini hissettiği halde yine de padişahı düşünmektedir.

İbrahim Paşa, ince ruhlu şiire, sanata önem veren, merhametli bir kişidir. Onun merhameti, Nedîm ile Dilsitan'ın aşkını anlayıp ikisini birleştirmelerinde açıkça görülür. İbrahim Paşa, sevgiyi ibadet olarak görür. Bu yüzden Dilsitan'ı azat edip Nedîm'le evlenmesini sağlar.

“İbrahim Paşa-Yeter zavallılar artık murâda ermelidir.”¹²³

“İbrahim Paşa-Korkma, sevmek asla bir
Cürüm değil, hayır asla... O bir ibadettir.
Seven yüreklere gıptayla, bir de hürmetle
Bakıp düşünmeliyiz...”¹²⁴

“İbrahim Paşa-Benim yanımda meziyyet, emek hebâ olmaz...

Senin de çok hünerin, hayli hizmetin vardır,
Ve terbiyenle hesapsız meziyyetin vardır.

¹²² Fâik Âli, a.g.e., s.66

¹²³ Fâik Âli, a.g.e., s.41

¹²⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.43

Sen artık işte benim cariyem değil, hürsün...
Uzak bir ufka bakan sisli gözlerin gülsün...
Nedim'e en büyük ihsan ve iltifatım da
Bu izdivaç olacak..."¹²⁵

Ancak onun bu ihsanları, merhameti ve sevgi dolu yüreği akıbetini değiştirmeyecektir.

III.Ahmet, devrin padişahıdır. 1673-1736 yılları arasında yaşamıştır. 1703'de tahta geçen padişah İran savaşı sonunda yenilmekle düşman kazanmıştır. Döneminde yaşanan Lâle Devri, Patrona Halil isyanıyla sona ermiştir. Paradan ve kadından hoşlanan, savaşı sevmeyen padişah, sosyal alanda yapılan yeniliklere büyük önem vermiştir.¹²⁶ Kendisi de şairdir. Bu yüzden hassas yapılı, sanata ve sanatçıya değer veren birisidir. O da Nedim ve İbrahim Paşa gibi eğlenceye düşkündür.

"Sultan Ahmet-Safâ bezimlerinin zevki, şevki belki de en
Ziyâde şi'r ile şairledir... Bu sahn-i çemen
Ukûs-i nâle-i bülbülle şenlenir netekim."¹²⁷

Sultan Ahmet'in isteğiyle başlayan, cariyelerin oynadığı oyun, devrin safâya düşkünlüğünü göstermesi bakımından önemlidir.

"Sultan Ahmet-(Cariyelere)
İlerleyin bakayım kızlar, önce kim bu topu
Tutarsa nâil-i ihsan olur...
(Cariyelerin en gençleri billûr topun altında toplanır.

¹²⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.44

¹²⁶ Meydan Larousse, İstanbul, 1992, C.1, s.167-168

¹²⁷ Fâik Âli, a.g.e., s. 35

Aşağı yukarı inip çıkan billûr yuvarlakta akisleri rengârenk cilveleri gösteren kızlar şen ve şuh hareketler ve Padişah huzurunda saklanılmaya çalışılan küçük çığıllıklarla hoplayarak topu tutmaya çalışırlar.)

Nedim-(Bu manzarayı seyrederken, dalgın kendi kendine)

Ne âlem bu?

Perî hikâyelerinden nümûnedir, zîrûh...

.....

(Bu sırada Mehpeyker topu yakalamaya muvaffak olur. Padişah onu yanına çağırarak elindeki inci tesbihi başından geçirip boynuna takar.)¹²⁸

Aynı gece başka oyunlarda oynanır. Sultan Ahmet, düzenlenen bu işret gecesinin ışığından bahsederken sanki devrin debdebesinden ve ışığından bahseder gibidir.

“Sultan Ahmet- Ne dilrübâ! Hep nûr içinde...”¹²⁹

Sultan Ahmet, aynı zamanda damadı olan Sadrazam İbrahim Paşa'nın yaptıklarından ve tutumundan memnundur. Paşa da ona sadıktır.

“İbrahim Paşa-Veliy-yi nimetinin, Padişah-ı akdesimin

Kenîne kullarıyız hep...

Sultan Ahmet-Sadakatinden emin

Ve her cihetle de memnunum; iktidarın var,

---

¹²⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.35-36

¹²⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.37

Umuru hüsn-i idaren, kiyasetin derkâr.”¹³⁰

Hakikaten İbrahim Paşa, sonuna kadar Sultan Ahmet’e sadık kalır. Ancak Sultan Ahmet, onun kadar güçlü değildir. O da öncelikle İbrahim Paşa gibi bu isyanın ertesi gün sona ereceğini düşünür.

“Sultan Ahmet-Seninle başbaşa en sonra ittihâz-ı karar
Eder ve avn-i ilâhiyle çareler buluruz;
Yarın bu bâdire artık biter de kurtuluruz.”¹³¹

Böyle düşünmesi bize onun da ileri görüşlü olmadığını gösterir. İsyanı çıkaranlar devirden sorumlu tuttıkları İbrahim Paşa’yı ve onun hükümetini istememektedirler. Bu yüzden onları ortadan kaldırmak istemektedirler. Amaç katletmektir. Sultan buna biraz direnir. Ancak ayaklamaya çerilerin de katıldığını duyunca oldukça telaşlanır. Dışarıdan gelen sesleri; kanlı karanlık olarak tanımlar. Bir sultanın halkının sesini böyle tanımlaması dikkat çekicidir. İş bu duruma gelmeden farkedilip, tedbir alınmalıydı. Ancak padişahın hassas ruhu bunu farkedememiştir. Bu da onun zayıflığını gösterir.

“Zülâlî Hasan Efendi-

Bu kavm uzun seneler çok cefâya katlandı,
Bitince sabrı nihayet çıkıp ayaklandı.
Figân ederse tabîi değil mi bağı yanan?
Efendimiz, hele en çok Acem düşündürüyor.
Hükümet uykuya dalmış veya safâ sürüyor.

Sultan Ahmet-Gidin de söyleyin: erkânı şimdi azlederim,
Ve toplananlara bir çok atıyye bezlederim.
Gidin irâdemi tebliğ edin dağılsınlar.

¹³⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.38

¹³¹ Fâik Âli, a.g.e., s.62

Huruf-ı kalb ile birlikte tâ sabaha kadar
Biz istişâre ve erkânı intihâb ederiz.

Zülâlî Hasan Efendi-Bütün güzel buyururlar Veliy-yi nîmetimiz,
Fakat ne çâre ki meydanda bir hakikat var...

Sultan Ahmet-(Merakla) Nedir?

Zülâlî Hasan Efendi-Vezîr ile Kâhya ve Kaymakam Paşalar

Değil pek öyle azil, nefyedilmiş olsa bile
Usât emin olamaz şüphesiz tamamıyla.
Vezîr-i âzâminız çok nüfuza mâliktir.
O şimdi münferiden hâkim-ül memâliktir.
Bu Devletin hep eyâletlerinde vâliler,
Onun adamlarıdır, hükümü her tarafta geçer.
Hulâsa onları sürmekle, hapse atmakla
Sükûn iade edilmez. Bu vak'anın fazla
Devamı millet için, mülk için musîbet olur;
Fedâ ederseniz elbet büyük isabet olur.
Kıyâm edenleri, Şevket meâbımız, yalnız.
Şehirde balduru çıplak gürûhu sanmayınız;
Kıyâma şimdi çerîler de iştirâk etmiş.

Sultan Ahmet- (Telaşla) Ne söylüyorsunuz Efendi? Bu işte pek müthiş.

(Uzaktan uğultu halinde sesler akseder.)

Ne iş nûşu, ne zevk ü safâyı istemezük.

Vezîri istemezük, Kethûdâyı istemezük.

Sultan Ahmet-Saray önünde bu haykırmalar ne mânasız?

Nedir bu?

Zülâlî-Bağrı yanık, çok zavallı kullanırız

Vezîri istemiyor, Kethudâyı istemiyor.

Sultan Ahmet- (İçinden)

İçim bu kanlı, karanlık sedâyı istemiyor.”¹³²

Sultan Ahmet'in zayıflığı, çaresizliği kardeşi Hatice Sultan ile yaptığı konuşmadan ve ağlamasından da farkedilmektedir.

“Hatice Sultan-Üzülmeyin yatıştır... Şübhesiz ki çok berbâd.

Fakat yeis verecek şekle girmemiş hâlâ.

Bu eşkiyâyı nasihatle yahut ihsanla

Dağıtmanın, ben emînim, yok artık imkânı.

Sizin hayatınız uğrunda bazı erkânı

Fedâ edin... Bir an evvel bu fitne bitmelidir.

Uzak, büyürse fena, pek fena netice verir:

(Padişah gözlerinden birer damla yaşı parmaklarıyla siler.)”¹³³

Sonunda hayatı ve hanedana karşılık sadrazamı isyancılara teslim eder.

Sultan Ahmet-Buyurun... Şimdi ben de sizlerden

Taahhüt istiyorum, hem yeminle, kat'iyen

Yemin kasemle ve Kur'anla söz verilsin ki

Tecâvüzât-ı leimânedan masum kalacak.

Her İki Birden-Evet yemin ederiz Padişahımız...

Sultan Ahmet-(Arz Ağası'na)

Bana bak

Gidip irademi bildir gecikmeden Asese,

Efendiler kimi almak, götürmek isterse

Heman verilsin...

¹³² Fâik Âli, a.g.e., s.68-69-70

¹³³ Fâik Âli, a.g.e., s.70

(Softalara) Alın, durmayın, gidin, götürün. ¹³⁴

Ancak isyanın sonunda Sultan Ahmet de tahtan indirilecektir.

Hami Ahmet Efendi: Türk şairi (Diyarbakır 1679-Diyarbakır 1747). Bir ilim merkezi olan Amid'de (Diyarbakır) devrinin ünlü âlimlerinden ders gördü, icazet aldı. 1709'da İstanbul'a geldi. Burada sadaret kethüdarı Müsazihanzade Abdullah Paşa'ya intisap ederek Divan-ı Sultânî kâtipleri sınıfına girdi. Bir süre Abdullah Paşa'nın divan kâtipliğinde bulundu. 1716'da Diyarbakır'a vali gönderilen Köprülüzâde Hacı Abdullah Paşa'nın divân katibi olarak Diyarbakır'a gitti.

1719'da Abdullah Paşa'nın Erzurum'a tayin edilmesi üzerine Hâmi de onunla birlikte göç etti. Burada ünlü âlim ve şairlerle tanıştı. 1723'de İran seraskerliğine getirilen Abdullah Paşa bu savaşlarda Hâmi'nin başarılarına karşılık onu hocagânlık rütbesine yükseltti. Hâmi bu savaşlar üzerine 375 beyit tutan kasidesini yazdı.

1725'ten sonra, memuriyeti bırakarak Diyarbakır'a çekildi. 1730'da İstanbul'a bir seyahat yaptı. Bu İstanbul seyahatini dile getiren 268 beyitlik bir şiir yazdı. Sonra Diyarbakır'a döndü. Burada ilim ve sanat erbabı ile şairane bir hayat geçiren Hâmi'nin Diyarbakır'da yaptırdığı kasır, devrinde bir sanat akademisi halindeydi. Hâmi'nin basılmış Divan'ı 1937 beyitten ibarettir. ¹³⁵

Hâmi de Nedîm gibi değerli bir şairdir. Ancak o Diyarbakır'dan gelmiştir. Eserin sonunda Fâik Âli'nin oğlu Munis Fâik'in

¹³⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.72

¹³⁵ Meydan Larousse, İstanbul, 1992, C.8, s.378

açıklamalarından anladığımız üzere Fâik Âli'nin anne tarafından akrabasıdır.

“Şair Hâmi de müellefin ana tarafından büyük dedelerindedir.”¹³⁶

Onun bu oyunda yer alması sanki Fâik Âli'yi temsil etmek içindir. Hâmi de Fâik Âli gibi devre ve İbrahim Paşa'ya hayrandır. Onu sevmeyenleri hain olarak niteler; memleketi sevenlerin İbrahim Paşa'nın yandaşları olduğunu belirtir.

“Hâmi- Hulûs-i niyyete makrun olan teşebbüsler
Muvaffakiyete elbette iktiran eyler.
Hasûd ü câhil olan varsın itiraz etsin,
Emin olun ki mesâi-i hâlisenenizin
Mukaddirîni de çoktur; bugün bu memleketi
Seven sizinledir elbet...”¹³⁷

Hâmi de Nedîm gibi devrin debdebesine hayrandır ve tokgözlü davranan Yavuz Sultan Selim'i bile bu yüzden eleştirir.

Hâmi- Acemle Mısırın o âlem behâ hazîneleri
Ayaklarında dururken, nedir o istiğna?”¹³⁸

Hâmi, devri ve İbrahim Paşa'yı öven bir şiir söyler. Bu şiirin güzel bir kaside olduğunu söyleyerek Paşa, onu, parmağından çıkardığı bir yüzükle ödüllendirir. Ancak bu şiire baktığımızda mesnevî şeklinde kâfiyelendiği görülür. Fâik Âli, bunu yaparken,

¹³⁶ Fâik Âli, a.g.e., s. 81

¹³⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.54

¹³⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.56

şiiirin anlamını düşünerek, övgü şiiiri olduğu için bunu kaside olarak kabul etmiştir.

“İbrahim Paşa- (Mahzûz ve mütebessim)

Ricâl-i gaybe güzel bir kasîde ey Hâmi

.....

(İbrahim Paşa işaretle Nedîm’i yanına çağırarak ona bir şeyler fısıldar.... Nedim odadan çıkar. Bir müddet ikisi de sükût edip düşünürler. Biraz sonra Nedîm, elinde kıymetli bir hil’at taşıyan bir harem ağası ile odaya girer. Harem ağası Hâmi’ye yaklaşıp hürmetle eğilir ve ayağa kalkan şaire hil’atı giydirir.)

(İbrahim Paşa yerinden kalkıp Hâmi’ye yaklaşıp, parmağından çıkardığı kıymetli bir yüzüğü ona uzatır.)”¹³⁹

Dilsitan, 25 yaşındadır. İbrahim Paşa’nın Çerkes cariyelerindendir. Nedîm’in maşukası ve sonra da karısı olmuştur.

Dilsitan yardımsever birisi olarak karşımıza çıkar. Aynı zamanda çok güzel olduğu için diğer cariyeler tarafından kışkanılan Mehpeyker’i hiç kışkanmaz, hatta onu diğerlerine karşı korur.

“(Bir iki cariye Mehpeyker’i çimdikleyerek tartaklamak ister.)

Dilsitan- (Onlara çıkışarak) Ne istiyorsunuz ondan?

Mehpeyker- (Dilsitan’a) Gel abla sen kurtar.

Dilsitan- Dokunmayın, biraz eğlenisin, ne iş var? Yerine

Ben işlerim.”¹⁴⁰

---

¹³⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.59

¹⁴⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.10

Nedîm, Dilsitan'ın kendisinin ilham kaynağı olduğunu açıklar.
Onun bir bahar ilâhesi olduğunu belirtir.

“Nedim- (Onun saçlarını okşayarak)

Hayır, hayatta benim mâlik olduğum her şey
Senin veya eserindir... Bir ân-ı neş'esi, ey
Bir ibtisâmı hayalimde bir bahâristan,
Bütün bu âlemin üstünde bir cihan yaratan,
(Dilsitan'ın saçlarını okşayıp koklayarak)
Nedir bahârî hayâlimde haşreden bu koku?
Bahâr ilâhesisin...”¹⁴¹

İbrahim Paşa'nın cariyesi iken onun isteği ile sevdiği kişi olan
Nedîm ile evlendirilen Dilsitan, Paşa'nın ölüm haberine çok üzülür.

“Dilsitan- (Sessiz sessiz ağlayarak)

Bilinmez ah yavrum
İçimde bir gece var, pek ziyâde korkuyorum.
(Biraz durduktan sonra)
O kanlı hâdiseler akla hiç gelir miydi?
Demek Paşam bugün artık yok? Öksüzüm şimdi.
Paşam babamdı, efendimdi... Pâdişah o koca
Büyük Vezire nasıl kıydı? Ömrüm oldukça
Bu duyduğum acı hiçbir dakika dinmeyecek.”¹⁴²

---

¹⁴¹ Fâik Âli, a.g.e., s.75

¹⁴² Fâik Âli, a.g.e., s. 78

Paşa'nın ölüm haberiyle kendisini öksüz hisseden Dilsitan, kocası Nedîm'in ölüm haberiyle daha çok sarsılır ve kendisini oldukça yalnız ve çaresiz hisseder.

“Dilsitan- Ne? Yoksa yoksa.... Aman!
Hâmî- Hayır, biraz yaralanmış; tesadüfen yoldan
Geçen bir ehl-i mürüvvet ve belki bir tanıdık
Alıp götürmüş... O âsûde, müsterîh artık.
Dilsitan- (Yaşla dolu gözlerini dehşetle açarak)
Demek ki öldü, ya öldürdüler...
Başında ağlanacak bir mezarı olmayacak.
Onun yanında benim bir yerim de yoksa, demek
Ölünce ben, yine öksüzlüğüm devam edecek.”¹⁴³

Mehpeyker, 18 yaşındadır. Önce İbrahim Paşa'nın ve sonra Sultan Ahmet'in Çerkes cariyelerindendir. Yaşının da verdiği bir şımarıklığı vardır. Ancak çok güzel olduğu için Dilsitan buna hakkı olduğunu düşünür.

“Başkalfa- (Mehpeyker'e) Yeter kız in, bu ne bitmez heves?

Mehpeyker- Kuzum kalfa,

Biraz, biraz daha...

Başkalfa- Kâfi çocuk; bak etrafa,

Gün akşam oldu havailiğin zamanı değil

.....

Dilsitan-(Nevazişle Mehpeyker'e)

Koş, oyna, gül... Bu senin hakkın, en küçük hakkın..

(Cariyelere)

Bakın bu gözlere, Allah için bu hüsne bakın...

---

¹⁴³ Fâik Âli, a.g.e., s.83

Melek, peri... Buna hep neşe, hep safa yaraşır;
Yüzünde sanki güneş var, bakınca göz kamaşır.
Yine O Cariye- (Dilsitan'a)
Pek öyle medh ü sena etme büsbütün sonra
Şımartacaksın..." 144

Güzelliği dolayısıyla diğer cariyeler tarafından kıskanıldığından Dilsitan tarafından korunan Mehpeyker, Nedîm'e isyan haberini getirerek onun kaçmasını sağlamıştır.

"Mehpeyker-Efendi amcam, aman durmayın, hemen kaçınız"
Uzakta bir yere, bir başka şehre... Biz kalırız,
Lalamla ablacığım, ben... Çabuk gidin zirâ." 145

Ayrıca Dilsitan'ın ona gösterdiği merhameti onun da Dilsitan'a gösterdiğini görüyoruz.

"Harem Ağası-(Yavaşça) Haber müthiş.
Nedîm Efendi kaçarken düşüp vefat etmiş.
Mehpeyker-Ne söylüyorsun? Aman söyle kimden öğrendin?
Harem Ağası-Sokakta sohbet eden dört efendiden birinin
Sözünden... Anlaşılan onlar âşinâlarıdır.
Ziyâdesiyle kederliydiler.
Mehpeyker- (Ağlamamak için kendini zorlayarak)
Bu ev yıkılır;
Zavallı kimsesiz ablam, yanından ayrılmam" 146

¹⁴⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.10-11

¹⁴⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.76

¹⁴⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.82

2.1.2.3.Mekân:

Olaylar, İstanbul'da saray ve çevresinde geçer. Altı perdelik oyun beş değişik mekânda yaşanır. Birinci ve üçüncü perdedeki mekân aynı yerdir.

İlk perdedeki olaylar İbrahim Paşa'nın "Ferahâbâd" kasrının bahçesinde geçmektedir. Fâik Âli burada mekânı anlatırken oldukça ayrıntıya girmiş ve süslü bir dille bize burasını tasvir etmiştir.

(Sahne: İbrahim Paşa'nın Beşiktaş,'daki "Ferahâbâd" kasrının bahçesi... Karşı karşıya konulmuş biri mükellef biri nispeten sade iki sedir. Her birinin yanında birer koltuk... Sedirlerin ve koltukların önünde ipek seccadeler... Fevkalade bir zevk ile tarh ve tanzim edilmiş olan bahçe en güzel çiçekler ve en ziyade yüzlerce renkte lâlelerle süslüdür. Çam, fıstık, erguvan ve saire gibi gözleri okşayan ağaçların tepelerinde akşam güneşinin akisleri görülür. Alaca karanlık gitgide zanil olarak gecenin dakikadan dakikaya rengi değişen gölgesi her tarafa çöktükçe yer yer fenerler, fanuslar yakılır. Birbirinden dilber Çerkez cariyeler... Her biri başka renkte giyinmiş ipekler, tüller, danteller içinde... Hepsinin başlarında hotoz var. Bir kısmı lâleler arasına küçük rengârenk fenerler, şem'alar ve şekerle koymakla, bir kısmı işret sofrasını tanzim ile meşgul. Bir salıncak.)¹⁴⁷

Görüldüğü gibi devrin debdebelerini bize vermektedir. İlk perdenin üçünü Meclisinin başında mekânda bazı değişiklikler olur.

---

¹⁴⁷ Fâik Âli, a.g.e., s. 9

“(Şarkıyı meşketmek üzere gidenlerle Başkalfa ağaçlar arasında uzaklaşıp kaybolu. Cariyelerden biri salıncağı kaldırıp götürür. Bir ikisi de sofrayı çiçeklerle donatmaya koyulur.)”¹⁴⁸

II.perdede mekân Ferahâbâd bahçesinin تنها bir köşesinde bir kameriyedir. Nedîm’in Dilsitan’a olan tutkusunu ilk perde de anlıyoruz. Ancak bunu gizlemektedir. Seçilen mekân da gizliliğe uygun bir yerdir. Fâik Âli, bu yeri tasvirlerken “yıldızların bu sevdâ âlemini seyrettiklerini” belirtir. Oysa normalde sevda âlemi içindekiler yıldızları seyreder. Bu romantiklik Fâik Âli’nin olayı bu şekilde görmesinden ortaya çıkmaktadır. Kameriyenin durumuyla ilgili fazla ayrıntıya girilmemiştir. Sadece Ferahâbâd bahçesinin تنها bir köşesinde olduğunu ve bir kanepenin bulunduğu belirtilmiştir.

“(Sahne:Ferahâbâd bahçesinin تنها bir köşesinde bir kameriye... İstanbul’un maviliğine hafif, uçuk bir erguvanlık karışan nâdir ve müstesna bir semasında yıldızları, yer yer, titreşim, sabit nazarlarla bu efsanevi sevda âlemini temaşa eder gibidir. Dilsitân Nedîm’in kolunda kameriyeye girip bir kanepeye otururlar.)”¹⁴⁹

Nedîm ile Dilsitân’ın konuştukları bu yerin تنها olması bu perdenin tek meclisli olmasına sebep olmuştur. Böylece mekân zamanı da kısıtlamıştır. Fâik Âli, bunun farkındadır.

“ Bu perdeyi kısa bulacaklara söyleyeceğim şudur: Manzar (tableau) şeklinde gösterilmesini münasip ve iki kişi arasındaki bir sahnenin daha ziyade uzatılmasını muvafık bulmadım. Bununla

---

¹⁴⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.18

¹⁴⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.27

beraber piyes bir gün temsil edilirse iki şekilden birini isabetle tercih edecek tâbiî ki rejisördür.”¹⁵⁰

Üçüncü perdede sahne birinci perdedeki sahnenin aynısıdır.

“(Sahne: Birincisinin aynıdır, yalnız fazla olarak bir ağaca asılmış büyücek bir billûr top var. Büyük fânuslar yakılmıştır. Çiçekler arasında da küçük fenerler, şem’alar yanar.)”¹⁵¹

Bu eklemeler, sanki oraya gelen Sultan III.Ahmet’in şaşasını bize verir gibidir.

Her perdenin başında mekân ile ilgili bilgiler verilmiştir. Ancak oyunun akışı içerisinde de mekânla ilgili bazı detayları bulmanız mümkün olmaktadır.

“(Padişahın müsaadesi ve işareti üzerine İbrahim Paşa’nın sediri yanındaki koltuğa oturduktan sonra)”¹⁵²

Dördüncü perdede mekân değişir. Bu perde de mekân İbrahim Paşa’nın Beşiktaş’daki Ferahâbâd kasrında nefis ve çok kıymetli eşya ile dolu ve bediî bir zevk ile döşenmiş salondur.

“(Sahne: İbrahim Paşa’nın Beşiktaş’daki Ferahâbâd kasrında nefis ve çok kıymetli eşya ile dolu ve bediî bir zevk ile döşenmiş salon. Marmara’ya ve Üsküdar’dan Beylerbeyi’ne kadar Boğaz’ın Anadolu kıyılarına bakan iki büyük pencere... Biri selâmlık sofasına, biri hareme giden mabeyn mükellef ve her tarafında ipek kaplı kuş tüyü

---

¹⁵⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.27

¹⁵¹ Fâik Âli, a.g.e., s.32

¹⁵² Fâik Âli, a.g.e., s. 35

yastıklar konulmuş bir sedir. Sedirin yanında bir küçük masa... Sırma işlemeli nefti diz örtüsü ipek seccade üzerine kaymış. Dilsitan salonun ortalarına doğru ayakta el kavuşturmuş durur.)”¹⁵³

Aynı perdede bu dönemde yapılan kâşâneler, saraylar Nedîm tarafından cennete benzetilir.

“Nedîm-Pek az zamanda ne kâşâneler, ne cennetler
Vücûde geldi ve hep sâyenizde...”¹⁵⁴

İlk dört perde 1916’da, beş ve altıncı perdeler ise 1945 yılında yazılmıştır. Bu zaman değişimi, aynı zamanda devrin ve mekânın da değişimine sebep olur. İlk dört perdede oldukça ihtişamlı bir Osmanlı ve hükümdarı, sadrazamı, onların yaşamları, gösterişli ve detaylı verilen mekânlarda geçiyordu. Beşinci perdenin başında yapılan mekân tasviri yine ihtişamlı bir yeri gösterir. Ancak artık eskisi gibi detaya girilmez. Burası Sultan Ahmet’in Topkapı Sarayı’ndaki mükellef döşeli divânhanesidir.

“(Sahne: Sultan Ahmed’in Topkapı Sarayındaki mükellef döşeli divânhanesi... Gece... Tavanın ortasındaki billûr âvizeden başka, üçer, beşer kollu gümüş şamdanlar divânhaneyi aydınlatıyor. Biri hareme, biri selâmlığa açılan ikişer kanatlı iki büyük kapı.)”¹⁵⁵

Altıncı perde Nedîm’in Beşiktaş’daki yazı odasında geçer. Burası diğer perdelerdeki mekânlara göre daha sade döşelidir. Ancak oldukça fazla ayrıntıya girilmiştir.

---

¹⁵³ Fâik Âli, a.g.e., s. 41

¹⁵⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.51

¹⁵⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.

“(Sahne: Nedîm’in Beşiktaş’daki evinde yazı odası. Bir sedir... Üstünde bir çekmece, bunun üstünde yazı takımı, kamış kalemler, kâğıtlar. Yine sedirin şurasında burasında birkaç ciltli kitap. Yerde Acem halısı. Birkaç sandalye. Duvarlarda güzel yazılı Türkçe, Acemce beyitleri hâvî levhalar. Sedir’in yanında küçük bir masa, üstünde küçük bir sūrahi, bir bardak.)”¹⁵⁶

Görüldüğü gibi son iki perdede, olayların etkisiyle diğer dört perdeye göre daha sade bir mekân kullanılmıştır.

2.1.2.4.Zaman:

Olaylar III.Sultan Ahmet zamanında yani Lâle Devri’nde geçmektedir. Lâle Devri 1718’de imzalanan ve ağır şartları bulunan, Avrupa’nın bizden üstünlüğü kabul ettiğimiz sayılabilecek Pasarofça Andlaşması ile başlar. Bu dönemde yöneticiler zevk ve safalarına düşmüşlerdir. Saray ile efradı oldukça debdebeli bir yaşam sürmeye başlamıştır. Girişteki çılginca zevk ve israf hayatı, halkın haklı hoşnutsuzluğuna yol açtığı gibi, askerî alanda başlayan batılı düzenlemeler irkilmiş yeniçerilerin de bu hoşnutsuzluğu fırsat bilip ulemâ sınıfı ile birleşerek gerçekleştirdikleri kanlı bir isyanla Ekim 1730’da noktalanmış olur. Patrona Halil isyanı diye anılan bu ayaklanmanın sonucunda III.Ahmet tahttan indirilmiş, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa’da öldürülmüştür.¹⁵⁷

“Nedim ve Lâle Devri”nde olaylar, Lâle Devri’nin en debdebeli zamanlarında başlar. Mekân da aynı gösterişi taşımaktadır. Hatta olaylar bile bize ilk perdelerde Lâle Devri’nin gösterişini sunar. İbrahim Paşa’nın konağında verilen bir davette, yiyecekler ve bol şarap tüketilir. Şiirler okunur, oyunlar oynanır, herhangi bir kaygı

¹⁵⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.73

¹⁵⁷ Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, İstanbul, 1990, s.7

belirtisi yoktur. Herkes mutludur. İlk üç perdede hiçbir kaygının duyulmaması bize Lâle Devri'nin ortalarında oyunun başlatıldığını verir.

Zamanla ilgili olarak eserin kendisinde de bazı ibareler kullanılmıştır. Birinci Perde akşam vaktinde başlar. Alacakaranlıktır.

“(Çam, fıstık, erguvan ve saire gibi gözleri okşayan ağaçların tepelerinde akşam güneşinin akisleri görülür. Alaca karanlık gitgide zail olarak gecenin dakikadan dakikaya rengi değişen gölgesi her tarafa çöktükçe yer yer fenerler, fanuslar yakılır.)”¹⁵⁸

İkinci ve üçüncü perdede zaman aynı gecenin devamıdır. İkinci perdede yıldızlar aşağıdaki aşıkları seyrederek. Bu da bize yıldızlı, açık bir gecenin varlığını gösterir.

“(İstanbul'un maviliğine hafif, uçuk bir erguvanlık karışan nâdir ve müstesna bir semasında yıldızlar, yer yer, titrek, sabit nazarlarla bu efsanevi sevda âlemini temaşa eder gibidir.)”¹⁵⁹

Üçüncü perdede birinci mekanın aynısına dönülür. Ancak büyük fanuslar, fenerler ve mumlar yakılmıştır. Bu da bize gecenin ilerleyen, karanlığın iyice çöktüğü zamanı vermektedir.

“(Büyük fanuslar yakılmıştır. Çiçekler arasında da büyük fenerler, şem'alar yanar.)”¹⁶⁰

---

¹⁵⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.9

¹⁵⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.27

¹⁶⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.32

Bundan başka yine aynı perdede günün tarihi ile ilgili ibareler vardır.

“Sultan Ahmet-Ne dilrübâ gece! Hep nûr içinde... Bilmem ayın kaçındayız? Kaçıdır? Söyle şair-i nâdir.

Nedîm-Rebi-ül evvelin on dördü yahut on beşidir.”¹⁶¹

Bu soru bize Sultan Ahmet'in ve etrafındakilerin yaşanan günün tarihini bile tam bilemeyecek derecede zevke daldığını göstermektedir. Nedîm'in tereddütlü de olsa ilkbahar ayının ortasında olduğunu söylemesi de bize Lâle Devri'nin ortasında olduğumuzu göstermektedir. Lâle Devri, ilkbahar mevsimi olarak düşünülürse, bunun en güzel, en olgun dönemi olan ortasında, olaylar yaşanmaktadır.

Üçüncü perdenin sonunda vakit oldukça geçtir. Bunu Sultan Ahmet'in sözlerinden anlıyoruz. Ancak buna rağmen eğlenceden kopmaları oldukça zor oluyor.

“Sultan Ahmet-(İbrahim Paşa'ya)

Bu neş'e bezmine doymam, fakat vakit geçtir,
Emir verin gidelim.

(İbrahim Paşa yerinden kalkıp lâzım gelenlere hazırlık için işaretlerle emirler verdikten sonra Padişah'a kalktığına hizmet etmek üzere yanına gelince, Padişah bir cariyeye)

Haydi üç piyale getir.”¹⁶²

---

¹⁶¹ Fâik Âli, a.g.e., s.37-38

¹⁶² Fâik Âli, a.g.e., s.39

Dördüncü perde gündüz yaşanan bir olayı anlatır. Ancak bunu mekândaki bazı ayrıntılardan anlamaktayız. Çünkü Fâik Âli bu perdede zaman ile ilgili bir şey söylememiştir.

“(Marmara’ya ve Üsküdar’dan Beylerbeyi’ne kadar Boğaz’ın Anadolu kıyılarına bakan iki büyük pencere.)”¹⁶³

Genel olarak bakıldığında bunun Lâle Devri’nin sonlarına yakın olduğunu düşünebiliriz. Çünkü son ile ilgili ilk kaygılar bu perdede hissedilir.

“İbrahim Paşa-Fakat bu sây-i vatanperverârenin ne kadar Muârizîni, ne hâin, sefil adamlar var!

Hâmi- Hulûs-i niyyetiniz var, kavîsiniz, ne çıkar?

İbrahim Paşa-(Endişeli bir yüzle)

Yok öyle söylemeyin, korkarım ki fitne çıkar.”¹⁶⁴

Beşinci perde isyanın patlak verdiği ve İbrahim Paşa’nın ölümüyle sona eren Lâle Devri’nin bittiği gecedir.

“(Gece... Tavanın ortasındaki billûr âvizeden başka, üçer, beşer kollu gümüş şamdanlar divânihâneyi aydınlatıyor.)”¹⁶⁵

Bundan başka bu perdede zamanla ilgili ibare yoktur. Uzun bir gece olur, olaylar yoğun bir şekilde yaşanır.

---

¹⁶³ Fâik Âli, a.g.e., s.41

¹⁶⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.54

¹⁶⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.60

Altıncı perdede zamanla ilgili ipucu bize başta verilmemiştir. Ancak ilerleyen bölümlerde zamanın sabah olduğunu anlıyoruz.

“Nedîm-(Çekmece üstündeki kâğıdı alarak)

Otur da dinle... Sabahın küçük bir ilhâmı...”¹⁶⁶

“Nedîm- Sokakta böyle çok erken saraylı kız ne gezer?”¹⁶⁷

Oyunun yazım tarihi de farklıdır. İlk dört perdeyi 1916’da yazan Fâik Âli, son iki perdeyi bundan 29 yıl sonra 1945’de yazmıştır.

2.1.2.5.Dil ve Üslûp: İlk piyesini manzûm olarak kaleme alan Fâik Âli bu piyesini de manzûm olarak yazmıştır. Bu manzûm piyeste diğeri gibi arûz ölçüsü gibi yazılmıştır. Oğlu Munis Fâik, onun bu konuda yetenekli olduğunu söyleyerek Fâik Âli’yi över.

“Merhum Kemâl, “Nesteren”den pek o kadar hazzetmemişti. Hecâ vezniyle tiyatrodaki muvaffak olunamayacağına onu delil göstermişti. Ancak benim muvaffak olmayışım o veznin kusuru addolunamaz. Bence, nazımdan ziyâde nesre benzediyçün, vezni-hecâ sahnede daha becâ görünür. Vezni-hecâ ötmeyen; arûz ise nağmeserâdır. Operanın hakkı olan tagannî bir mükâleme-i manzûme demek olan gayr-i mensûr fâcialar lisanına yakışmaz. Arûz veznini tercih edenler tiyatro şîrinde o tagâniyi hissettirmemeli, Fâik Âli gibi yazabilmelidir. Biraz daha tenkîh ile diyeceğim ki arûz vezninde olsa da, manzûm bir tiyatro mensûr olunabilmelidir; o büyük san’atkârın “Nedîm” tiyatrosunda olduğu gibi.”¹⁶⁸

---

¹⁶⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.75

¹⁶⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.76

¹⁶⁸ Fâik Âli, a.g.e., s. 84

Oyunun başında kimin söylediği belli olmayan bir şarkı vardır ve bu şarkıda kullanılan vezin diğer bölümlerde kullanılmamıştır. Arûzun “-./-./-./- (-)” kalıbı kullanılmıştır.

“Muntazırdır sana iklim-i çemen
Sevdiğim gel ferahâbâda yine” 169

Daha sonra kullanılan ve eserin tümüne hakim olan kalıp, “-./-./-./- (-)” kalıbıdır.

“Kanatların buna kâfi değil henüz yavrurum
Bununla başkasının belki aklı fikri uçar.” 170

Birinci perdenin ikinci meclisinde Nedîm’in söylediği şarkı farklı bir kalıpla yazılmıştır. Şarkıda arûzun “-./-./-./- (-)” kalıbı kullanılmıştır.

“Yine emret de kurulsun güzelim meclis-i Cem

Edeyim mest olarak tâ ki bu kâkülleri şam” 171

Birinci perdenin üçüncü meclisinde Nedîm kendi kendine konuşur. Bu tiradda Dilsitân’a olan aşkını dile getirir ve bu bölümde arûzun “-./-./-./-” kalıbı kullanılmıştır.

“Her gün yeni bir gonca lebin hüsnüne bülbül,
Her gün yeni bir göz ile âvân ve çarşam” 172

İkinci perdede şair Nedîm'in şiirinden alınan mısradaki ise arûzun “-./-./-./-(-)” kalıbı kullanılmıştır.

Geçme ey rûh-i revan, âmr-i şitâbânım gibi” ¹⁷³

Görüldüğü üzere beş ayrı kalıp kullanılmıştır. Ancak yaygın olarak kullanılan kalıp “-./-./-./-(-)” kalıbıdır.

Eserden anlaşıldığı üzere Fâik Âli, Nedîm'den etkilenmiştir. Etkilenmese böyle bir eser yazmadı. Ancak bazen bunu onun mısralarına atıfta bulunarak açıkça göstermiştir.

“Nedîm- (Gülerek)

Seni dâyen görürse böyle döver.” ¹⁷⁴

Bu söz bize Nedîm'in “Billâhi döver dur hele dâyen seni görsün” mısralarını hatırlatmaktadır.

Fâik Âli, bazen Nedîm'in şiirlerinden olduğu gibi alıntılar da yapmıştır.

“Nedîm- Dilimle uğradığım derde ben bu âlemde

Ne bülbül uğradı, ne tuti-i şeker güftar.” ¹⁷⁵

Nedîm, Mahallileşme Cereyânından etkilenmiş ve daha sade, halk diline yakın ibareler kullanmış, hatta şarkı türünü ortaya koyarak anlaşılması kolay bir tür meydana getirmiştir. Türkçe kelimelerin kullanımına kolaylık sağlayan arûz kalıplarını Nedîm'in

---

¹⁷³ Fâik Âli, a.g.e., s.31

¹⁷⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.13

¹⁷⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.22

sıkça kullandığını görüyoruz. Nedîm'in dokuz kasidesinde kullandığı kalıplara baktığımızda bir tanesinin "feilâtün/ feilâtün/ feilâtün/ feilün" kalıbıyla; üç tanesinin "fâilâtün/ fâilâtün/ fâilâtün/ fa'ilün" kalıbıyla; yine üç tanesinin "Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün" kalıbıyla; bir tanesinin "Mef'ûlü/ Mefâilü/ Mefâilü/ Mefâilü/ Fa'lün" kalıbıyla ve yine bir tanesini de "Meféülü/ Fâ'ilâtü/ Mefâilü/ Fâilün" kalıbıyla görüyoruz. Yirmidokuz gazelinde yaptığımız vezin incelemesinde ise; sekiz gazelini "Fâilâtün" kalıbıyla; sekiz gazelini "Mef'ûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün" kalıbıyla; dört gazelini "Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün" kalıbıyla; iki gazelini "Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün" kalıbıyla; dört gazelini Feilâtün/ Feilâtün/ Feilün" kalıbıyla; iki gazelini "Mef'ûlü/ Mefâilü/ Mefâilü/ Fa'lün (Mef'ûlü)" kalıbıyla yazmış olduğunu görüyoruz. Şairin sekiz şarkısında yapılan vezin araştırmasında ise; iki şarkısını "Fâ'ilâtün/ Fâilâtün/ Fâ'ilün" kalıbıyla; iki şarkısını "Mef'ûlü/ Mefâilü/ Fa'ülün" kalıbıyla; iki şarkısını "Feilâtün/ Feilâtün/ Feilâtün/ Feilün" kalıbıyla; bir şarkısını "Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Fa'ülün" kalıbıyla ve bir şarkısını da "Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâ'ilün" kalıbıyla yazılmıştır. ¹⁷⁶

Fâik Âli de, Nedîm'in sıkça kullandığı bu kalıpları eserinde kullanarak, Nedîm'deki ahengi yakalamaya çalışmıştır.

Fâik Âli, Nedîm'e söylediği bir kasidenin arasına bir şarkı yerleştirir. Altında da Nefî'nin gazeli kaside içinde sunma icadı gibi onun da kaside içinde şarkı sunmayı icat ettiğini söylediğini görüyoruz.

---

¹⁷⁶ Prof.Dr.Hasibe Mazioğlu, Nedîm, Ankara, 1988, s.74-219

“Nedim-Ne kadar hoştur o sâat ki dem-i bâde gelir.

Bâr-ı endîşe gider, hâtır-ı âsûde gelir

Toplanır bâğ-i hayâlimde arûsân-ı nikât,

Hacle-i yâdima efkâr serâzâde gelir.

Mânevî bir leb-i gülden dil-i müştâka yine

Bezme cânan gelecektir diye bir müjde gelir.

.....

Şimdi peymâne gelir, neş'e gelir, hande gelir.

Derd-i âlem giderek şevk-i dil – dîde gelir;

Şerh-i râz etmek için fırsat-ı mes'ûde gelir;

Bûseler lâl-i emelden leb-i ümmîde gelir.

Şi'rim âhenk alır endâm-ı hırâmânından,

Sihri üslûbunu hep gamze-i fettânından,

Rakseder kafiyeler cümbüş-i pistânından...

Her ne yazsam, güzelim, böyle pesendide gelir.

Aks-i âvâze-i şi'rim bu tecellilerle

Tâ gülistân-ı Serây-i Ferahâbâda gelir.”¹⁷⁷

.....

Ayrıca bu kasidenin başında, yani şarkıdan önceki bölümde kullanılan kafiye “... de gelir” şeklinde olduğu halde, şarkıdan sonraki bölümde “....da gelir” şeklini almıştır. Fâik Âli, bunun farkındadır ve altta yaptığı bir açıklamayla bunun sebebini belirtir.

“Kafiyede küçük bir değişiklik yeknesaklığın biraz usanç verebileceği endişesiyle iltizam edildi.”¹⁷⁸

¹⁷⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.24-25

¹⁷⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.25

Nedîm'in özellikle Dilsitân'la yaptığı konuşmalarda edebî sanatlarla yüklü dizelere rastlıyoruz.

“Nedîm- Seninle nâmzedim sanki sevdiğim bu gece
Semâ bu aşkımızın hacle-i mükevkebidir;
Nücûm-i zâhire sen her tebessüm ettikçe
Benim fezâ-i hayalimde titriyor gibidir.
Bütün meleklerin en dilsitâni, en güzeli.”¹⁷⁹

Gece, sema, mükevkeb ve nücûm ile fezâ arasında tenasüp sanatı yapılmıştır. Ayrıca “dilsitân” kelimesi tevriyeli olarak kullanılmıştır.

Fâik Âli, Nedîm'i böyle sanatlarla yüklü olarak konuştururken onun karşısında konuşan Dilsitân'ı daha sade bir dille konuşturur. Bu da bize “Payitahtın Kapısında” adlı eserindeki gibi erkekleri daha süslü bir dille, kadınları ise daha sade bir dille konuşturduğunu göstermektedir.

“Dilsitân- O hiç unutmadığım pembe, mavi yurdumuzun
Semâya, fecre yakın karlı dağlarından akan
Gümüş pınarları, gürbüz, vakur, uzun, mevzun
Ağaçlarında öten kuşlar... Ah, o Kafkasya!
Derin seherlerinin perde perde lâhniyle
Kulaklarımda ve rûhumda çağlıyor gûya...
Benim güzel vatanım.”¹⁸⁰

---

¹⁷⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.27

¹⁸⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.28

Nedîm'in bazı şiirlerinden mısralar alıp oyundaki Nedîm'e söylediğini daha önce tespit etmiştik. Ancak ikinci perdede Dilsitân'a da Nedîm'in mısralarını söyler.

“Nedîm-Geçme, ey rûh-i revan, ömr-i şitâbânım gibi
Dilsitân-(Pek şûh bir edâ ile başını sallayarak)
Sînde bir lâhza ârâm eyle gel cânım gibi”¹⁸¹

Şair olan Sultan Ahmet'in şiirlerinden iki mısrayı da Nedîm'e söyler.

“Nedîm-Biz saâdetle Neşâtâbâd'ı ettik çün makarr
Sana da, ey gam, adem âbâda lâzımdır sefer”¹⁸²

Fuzûlî'nin bir mısrasını da Hâmi'ye söyler. Devamı olarak söylenen ikinci mısra ise Fuzûlî'ye ait değildir. Onun bir beytini alması Fâik Âli'nin Fuzûlî'den de etkilendiğini gösterir.

“Hâmi-Saâdet ezeli kabil-i zevâl olmaz
Bu mûrg-i âlem-i bâlâ şikeste bâl olmaz.”¹⁸³

Ayrıca Hâmi'nin dizeleri de Nedîm'e söylettirilmiştir.

“Nedîm-Oldum bu hâkdâna peşîman nüzûlden
Fikreyledikçe dağdağa-i irtihâlimi.”¹⁸⁴

---

¹⁸¹ Fâik Âli, a.g.e., s.31

¹⁸² Fâik Âli, a.g.e., s.39

¹⁸³ Fâik Âli, a.g.e., s.48

¹⁸⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.48

Nedîm, “Sahâifül Ahbâr” adlı eseri Türkçeye çevirerek tarihle de ilgilenmiştir. Buna eserde atıf vardır. Buna atıf yapıldığını Fâik Âli de dip not ile bize vermektedir.

“Hâmi-(Nedîm’e bakarak)

Değil mil Nedîm?

Bu iddiaya müverrih şahadet etmez mi?”¹⁸⁵

“Nedîm’in tarih ile işigali var: Sahâifül Ahbâr’ı güzel ve zamanına göre sâde bir lisânla Türkçeye tercüme etmiştir.”¹⁸⁶

Bazı yerlerde dili oldukça ağırdır, terkipler boldur.

“Hâmi-O şehriyâr-ı berin, Pâdişâh-ı mûtekidin.

O hâdim-ül Haremeyn âfitab-ı sidre nişîn

Kılıçla, topla değil, sade adl-ü ihsanla

Hüviyetindeki merdânegîyle irfanla.”¹⁸⁷

Bunun farkında olan Fâik Âli, bunun sebebini yine kendisi aşağıda dip not kısmında açıklar. Fâik Âli, 1945’de son iki perdesini yazdığı bu eserin dilinin böyle terkipli ve ağır olmasının sebebini şu şekilde açıklamaktadır:

“Şimdi eserin-bazı kısımlarından bugünkü yazı diline uymayan –lisan ve beyanı uymazlığı birkaç söz söylemek isterim: Bu uymazlığı tâdil ve hatta izole ederek şahısları –piyesin birçok yerlerinde olduğu gibi –pek sade bir dille konuşturabilirdim” Fakat bu, tarihi tahrif olurdu. Kitabın bir kısmı hayalî ise de en mühim cihetlerinin esası

¹⁸⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.55

¹⁸⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.55

¹⁸⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.55

tarihe müstenit ve tarihî bir devri musavvirdir. Ecdadının pek çoğu gibi oldukça şair bir padişah:

Dev veh-i Kâbe-i maksâd beümmid-i visâl
Ey hoş an rûz ki tâbût büved mahmil-i mâ

Dûr ez hâk-i deret revnak-i şâhî cüstem
Becûz in nîsi dereyyâm peşîman-i mâ

bediaları gibi acem şairlerinin en büyüklerini hayran edecek şiirler söyleyen Yavuz Sultan Selim ile,

Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi,
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi.

tarzında asırlardan beri mesel olmuş Türkçe, ve,

Çeşm berhem nihem-ü rûy-i tû bînem nehayâl
Der şeb-i hicr meğâ dîde behabest merâ

gibi Acemce hakîmane ve âşıkane şiirleriyle mümtaz şairler arasında bir mevki kazanmış olan Kanunî Sultan Süleyman'ın ve Bağdat fethine memur ettiği Hâfız Paşa'nın manzum bir istihdadına, daha on dört yaşında iken,

Hâfizâ, Bağdâd'a imdâd etmeye er yok mudur,
Bizden istimdâd edersin sende asker yok mudur?
Rüşvet ile cünd-i İslâmı perîşan eyledin
Sâna hasm olmaz mı Hazret, rûz-i mahşer yok mudur?
Bu hanife şehrin ihmalinle vîran ettiler
Sende âyâ gayret-i dîn-ü peyamber yok mudur?

gibi cibilli kahramanlığına ve fitrî zekâ ve irfanına harikülâde bürhan olan beyitler yazmış Revan, Tebriz ve Bağdat fâtihi dördüncü Sultan Murad'ın torunu bir padişah ve Lâle devrinin yalnız nefis eserlere meftun mübdii ve şiire de sade mail değil bir de epeyce şair bir Sadrazamla onun nedimi, hemrâzı ve o altın çağın şuhmeşrep ve mümtaz bir terennümsâzı şair Nedim ve daha pek genç yaşında koca Nabi'nin takdirine mazhar olmuş Hâmi gibi bir zat pek tabîî ki sade bir dille söyleyip yazmaz, müzeyyen, hattâ murassa, bir lisan ve üslûpla fikir ve hislerini ifade ve beyan ederlerdi. Onlar sahneye frak, smokin, jaket, atay, silindir, mölon, fötr gibi üst baş kıyafetleriyle nasıl çıkarılamazsa büsbütün bugünkü -ve hususiyle bugünkü -dille de konuşturulamaz. ¹⁸⁸

Fâik Âli, Hâmi'ye bir de kaside söyletir ve devri, padişahı, Sadrazamı övdürür.

“Hâmi- O Şehriyâr-ı berin, pâdişâh-ı mûtekidin,
O hâdim-ül Haremeyn âfitab-ı sidre nişîn
Kılıçla, topla değil, sade adl-ü ihsanla
Hüviyetindeki merdânegîyle, irfanla
Ve bâhusus o merâm-ı huceste fercâmı
Ki bir idarede cem'eylemektî İslâmı,
Asıl bununla o hâkan, o en büyük gâzî
Savaşmadan gelerek mülkümüzle kalbimizi
Alıp kalemrev-i Osmânîyân'a rabtetti;
O feth-i kal'adan evvel kulûbu zabtetti.

(Bir vecd-ü hâl ile)

Ne Pâdişâh-ı celâdetpenâh-ı devran ki
Ne semte etse teveccüh şitâb eder sanki

¹⁸⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.4-5-6

Peyinde abd-i musahhir Utârid-ü Merrih,
Uluvv-i tab'ına hayran müverrih-ü târih.
Bütün hüviyyeti bir dâsitân-ı şân-ü celâl;
Yüceldi kuvve-i kudsiyyesiyle necm-ü hilâl
Aşıp semâları tâ Ravza-i Nebîye kadar...
Meâsirinde ne akl almıyan maâni var!
Tabiatındaki ifrat-ı şiddetin sebebi
Değildir, öyle muarızlar iddiası gibi..
Yegâne maksadı, lâfz-ı celâl-ü tevhîdi
Kulûba nakş ile ilâ-yı din-ü Devletti.
Bütün makasid-ı şahsiyyeden masun ve berî,
Acemle Mısırın o âlem behâ hazîneleri
Ayaklarında dururken, nedir o istiğna?!
Gözünde kıymeti hâiz değildi mülk-i fenâ;
O sermedîliğe meftun, Hudâ'ya âşıktı,
Huzûr-i Hakka da memnun ve mutmain çıktı.
Hudud-i fikri maâli serây-i Devletten
Büyük ve nâmütenahiydi... Kibriyâya giden
O rûh, o mû'cize yüksekdi, hem de pek yüksek.
Müessirât-ı zamân-ü mekânı bilmiyerek
Heman muâhaza bihûdedir ve zâiddir,
Hatâ zamana, faziletse şahsa aiddir.
Kamaşmadan bakamaz kurs-i âfitâba nazar,
Onun zamîri de gûyâ güneşti... Râsıtlar
Tarassudetmek için şemsi en ziyade gider
Onun kûsûf-i cemâlinden istiâne eder.
Müverrihîn-i hatâcûsu her ne derse desin,
Sözün hulâsası yalnız şu lâfz olur; Tahsin!
Edîb-i nükte feşân kahraman-ı hârîka pâş
O iktidâr-ı meşîyyet-nazîre bin şâbâş.
Beşerde hilkat-i kudsiyyeden ziyade kemâl!

“Zehî hasavur-ı bâtl, zehî hayâl-i muhâl”
Seferde kal’a kûşâ bir bahâdır-ı kaadir,
Hazarda dilkeş-i nâdîde, şâir-i nâdir,
Hulâsa rûhu maâliyle serteser malî,
Tevârûs ettiği mülk-i vesîa bir misli
Îlâve eylemek, İran’da fitne pâş-i zuhûr
Olan mehâlîki, âtide belki bir Tîmûr
Belâ-yi hâili, ondan da belki sonra beter
Fecîalar ve devâhi-nümâ felâketler
Tehiyye eyliyerek kalbgâh-ı İslâmı
Cerîhadar edecek Şeyh-ü Şâh-ı nâ kâmi
Birinci hamlede yenmek ve târûmar etmek,
Irak-ı Rûm-ü Arab hadd-i fâsılında gerek
Ticâreten ve gerek askerî, idarî bir
Mühim, rasin, medenî şehir olan Diyâribekir
O elcezîre’ye medhal ve bembeyaz Mardin,
Haleb ve Şam gibi bir çok büyük, güzel, zengin
Bilâdı Saltanat-ı haşmet-ü şehâmetine
Bir armağan-ı cülûs eylemek hükûmetine
Hep enbiyân-ı izâmın makam-ı neş’etini
Birer zamîme ve Peygamber’in hılâfetini
Vücûd-ı Devlete mihrâb-ı istinâd ederek
Ser-i celâlini dâmân-ı Arşa erdirmek,
Hicâz-ü Mısır ile kudsî matâf-ı ervâhın
Melik ve fâtihi, miftâh-ı Kâbetullah’ın
Huceste sahibi olmak ve mazhariyyettir!
Gönül büyüklüğünün karşısında vecde gelir.
Fûtûh-i seyfini takibedip sünûh-i kalem
Zafer bürücuna ilmiyle etti rekz-i âlem;
Rakîb-i seyfi bu âlemde kendinin kalemi”¹⁸⁹

¹⁸⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.55-56-57-58

Sadaret Kethudasına söylediği sözler Kırımlı Rahmi'nin bir beytini hatırlatır.

“Sadaret Kethudası-Yüklüdür geceler
İkiz çocuklarıdır onların safâ ve keder”¹⁹⁰

Bunları söyletirken Kırımlı Rahmi'nin beytinden ilham aldığını yine kendisi dipnot kısmında belirtir.¹⁹¹

Nefî'den de beyitler almıştır.

“Nedîm-Fakat bu cür'ete Nefî güler... O bak ne diyor?
Ne şâirâne, hayır bak, ne sâhirâne diyor!
“Râhsın, râhatfezâ-i hâtır-ı mestânesin
Rûhsun, nakd-i revân-ı âşık-ı divânesin
Âbsın mânîde ammâ âb-ı âteşpâresin
Lâalsin suretde, rey ü buy ile ammâ nesin
Benzemez bir keyfe hiç, keyfinde âlem var senin
Rûhsun elkıssa râh olmanda şübhem var senin.”
Lisan değil, koca Nefî, bu işte sihr-i beyan...”¹⁹²

Kâfiyeleniş şekline baktığımızda genellikle mesnevî şeklinin kâfiyelenişine uygun kullanıldığını görüyoruz. Bundan başka arada söylenen şarkı ve kasidelerin de kâfiyeleniş şekilleri buralarda kullanılmıştır. Ancak Hâmi'nin söylediği ve İbrahim Paşa'nın “güzel bir kaside” diye övdüğü şiir konu bakımından kasideye uygun

¹⁹⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.67

¹⁹¹ Fâik Âli, a.g.e., s.67

¹⁹² Fâik Âli, a.g.e., s.74

olmakla birlikte kafiyeleşme bakımından mesnevî şeklindedir. Kafiye çeşidi olarak ise genellikle tam ve zengin kâfiyeler kullanılmıştır.

_____	Hakkın	} Zengin Kâfiye	} Mesnevî şeklinin kâfiyeleşme kullanılmış (aabbcc....)
_____	bakın		
_____	yaraşır	} Tam Kâfiye	
_____	kamaşır		
_____	sonra	} Tam Kâfiye	
_____	nazara		193

_____	bâde gelir	} Tam Kâfiye	} Kâside şeklinin kâfiyeleşme kullanılmış (aabacada...)
_____	âsûde gelir		
_____	rikât		
_____	serâzâde gelir		
_____	yine		
_____	müjde gelir.	194	

_____	hande gelir	} Kâfiye (aaaabbba....)
_____	dîde gelir	
_____	mes'ûde gelir	
_____	ümmîde gelir	
_____	hırâmânından	
_____	fettânından	
_____	pistânından	
_____	pesendide gelir	195

¹⁹³ Fâik Âli, a.g.e., s.11

¹⁹⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.24

¹⁹⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.25

2.1.2.6.Oyun Tekniği Açısından Değerlendirme: Eser altı perdelik ve toplam otuz iki meclislik manzûm bir piyestir. İlk dört perde 1916'da yazılmıştır. Son iki perde ise, şairin tabiriyle, Süleyman Nazif'in ölmeden önceki ısrarları ve özellikle oğlu Munis Fâik Ozansoy'un isteği ile 1945 yılında kaleme alınmıştır. Bu sebeple Fâik Âli, bu eserini oğlu Munis Fâik'e ithaf eder.

“Amcan da bana birkaç defa yazıp bitirmemi söylemişti. Sözüünü ve arzusunu yerine getirmediğim için bana kızdığını bir arkadaşımından öğrenmekle beraber ben yine yıllarca kayıtsız ve hareketsiz kaldım. Bu son zamanlarda piyesin mutlaka tamamlanmasını sen de ısrar ve ibramlarla isteyip durdun. Evlât arzusu her şeyden daha kuvvetli bir müessir olduğundan mı, yoksa uzun, üzen, hırpalayıp yıprandıran rahatsızlıkların bana kaybettirdiği maddî, manevî nimetlere, bir dereceye kadar olsun, tekrar malik olmanın verdiği – nekahat devrinde duyulan müstesna haz ve neşeye benzer-bir hâletin tecellisi feyzinden mi, her nedense eseri bitirme arzusu bende de hâsıl oldu ve piyes işte tamamlandı. Bu suretle biraz da senin eserin demek olan bu kitabı sana ithaf ediyorum.”¹⁹⁶

Fâik Âli, eğer fırsat bulabilirse, oğlundan, bu piyesi oynatmasını da ister.

“Sen de istersen bastır, rağbet edecek bir tiyatro heyeti bulunursa oynat, yahut yırt at. Hulâsa istediğin gibi tasarruf etmekte serbestsin.”¹⁹⁷

Aslında Fâik Âli, bu eseri bastırtmak veya oynatmak amacıyla yazmadığını başta söylemektedir.

---

¹⁹⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.4

¹⁹⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.4

“Oğlum, dört perdesini bundan yirmi yedi yıl evvel (1332-1916) senesi ilkbaharında ve galiba bir buçuk ayda yazdığım bu eser basılmak veya oynatılmak için değil, sırf kendi zevkim, kendi keyfim için ve biraz da Birinci Dünya Harbi'nin -vâ esefâ ki bugün de ikincisini gördüğümüz - o korkunç hengâmelerinde bana biraz dış âlemi zaman zaman unutturacak bir meşgale olsun diye yazılmış ve bilmem ne gibi düşünceler veya mânilerle ikmal edilmeyerek bunca seneler olduğu gibi kalmıştı.”¹⁹⁸

Fâik Âli'nin gerçekten bu oyunu oynatmak için yazmadığı esere bakınca da anlıyoruz. Ağır bir dille uzun şiirler söylemek bir tiyatro sahnesinde canlandırılması güç bir olaydır. Fâik Âli de bunun farkındadır. Bu yüzden eğer oyun oynanacak olursa bu kısımların çıkarılmasını ister.

“Piyes birgün oynanılırsa bu kısım, 58 inci sayfanın 17 inci satırındaki (Bu söyleniştten evet sâde maksâd-ı âciz) mısraına kadar inşâd edilmeyebilir.”¹⁹⁹

Dikkat çeken bir durum da Fâik Âli'nin diğer eserlerinde de gözlediğimiz araştırmacılığıdır. O devri ve şahısları iyice araştırıp tarihî gerçeklere ters düşmeyecek şekilde eserini kaleme almıştır.

“Payitahtın Kapısında” adlı eserde daha sık karşımıza çıkan olması gereken yerde meclis yapmama burada da vardır.

“İbrahim Paşa-Sezâ-yi hizmet-i şâhânedir.

(Kendisine bakan Mehpeyker'e baş ve göz işaretiyle Padişaha meşrûbat sunmasını emreder; Mehpeyker de altın tepsi içinde murassa bir kadehle Padişah'a götürüp meşrûbat sunar...)”²⁰⁰

---

¹⁹⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.3

¹⁹⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.55

²⁰⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.33

Mehpeyker'in içkiyi bir tepsiye koyup tekrar içeriye getirmesi olayı gerçekleşmiş ancak bu boşlukta hem meclis yapılmamış, hem de konuşmalara ara verilmiştir. Bu da oyun tekniğinin zayıflığını gösterir.

Yine aynı şekilde üçüncü perdenin birinci meclisinde Nedim toplantının olduğu yere tekrar döner. Ancak yine meclis yapılmaz.

“(Bu sırada gelen Nedim padişaha doğru giderek tâzim râsimesini ifa eder.)”²⁰¹

“Payitahtın Kapısında” adlı eserinde “kalbi” diyerek iç sesle oyuncularını konuşturan Fâik Âli, bu eserinde bunu biraz daha geliştirerek verir.

“İbrahim Paşa-

(Dilsitân Paşa'ya çekingen ve hüzünlü bir nazarla bakar.Paşa içinden)

Bu kız bugün bana pek başka, büsbütün hasnâ
Göründü... Sanki benim cariyem değilmiş de
Henüz satılmaya gelmiş... Bugün bu nahide
Nedim Efendi, inan ben de müşteriyim.”²⁰²

İlk perde dört, ikinci perde bir, üçüncü perde bir, dördüncü perde altı, beşinci perde onbir, altıncı perde dokuz meclisten oluşmaktadır.

---

²⁰¹ Fâik Âli, a.g.e., s.34

²⁰² Fâik Âli, a.g.e., s.42

Ferahâbâd kasrında verilecek davetin hazırlıkları piyesimizin ilk olaydır.

İkinci olay, Nedîm ile Dilsitân'ın aşklarını ilân etmeleridir.

Üçüncü olay, Padişah Sadrazam, Nedîm ve cariyelerden oluşan davette olanlar ve konuşulanlardır.

Dördüncü olay, İbrahim Paşa'nın Nedîm ile Dilsitân'ın evlenmelerine izin vermesidir.

Beşinci olay, Hâmi'nin Nedîm ile birlikte İbrahim Paşa'ya gelişi, Hâmi'nin devri ve sadrazamı öven kasidelerinden sonra ödüllendirilmesidir.

Altıncı olay, isyanın patlak vermesi üzerine Padişah ile Sadrazamın konuşmalarıdır.

Yedinci olay, İbrahim Paşa ve hükümetinin geç de olsa birtakım tedbirler almaya çalışmasıdır.

Sekizinci olay, isyana umulmayan kişilerin de katılmasıyla durumun ciddi bir boyut almasıdır.

Dokuzuncu olay, Padişah'ın kendi canı ve hanedanına karşılık İbrahim Paşa'yı isyancılara teslim edişidir.

Onuncu olay, herşeyden habersiz evlerindeki yaşamlarına devam eden Nedîm ve Dilsitân'ın evine Mehpeyker'in gelerek kötü haberi vermesidir.

Onbirinci olay, Nedim'in kaçışından sonra ev halkının endişeleridir.

Onikinci olay, Nedim'in ölüm haberinin gelişiyle verilen tepkilerdir.

Oyunun terkibi Tablo 2'deki gibidir.

TABLO 2
NEDİM VE LÂLE DEVRİ

Mekân	Zam an	Sayfa Sayıları	Olay Örgüsü	Olayların Tertibi								
Ferahâbâd Kasrı'nın Bahçesi	Akşam Üzeri	9-26	Ferahâbâd Kasrında verilecek davet'in hazırlıkları	I. Olay	1.Meclis	I.PERDE						
				2.Meclis								
				3.Meclis								
				4.Meclis								
	Gece	27-31	Nedim ile Dilsitân'ın aşklarını birbirlerine ilân etmeleri	II. O.	1.Meclis	II.PERDE						
		32-40	Padişah, sadrazam, Nedim ve cariyelerin katıldığı davetde eğlenceler	III. O.	1.Meclis	III.PERDE						
Beşiktaş'daki Ferahâbâd Kasrı'nda bir salon	Gündüz	41-46	İbrahim Paşa'nın Nedim ile Dilsitân'ın evlenmesine izin vermesi	IV. Olay	1.Meclis	IV.PERDE						
				2.Meclis								
				3.Meclis								
				4.Meclis								
		46-59	Hâmi'nin Nedim ile birlikte İbrahim Paşa'ya gelişi, söylediği kasideden sonra Paşa tarafından ödüllendirilmesi	V. O.	5.Meclis		6.Meclis					
Sultan Ahmet'in Topkapı Sarayı'ndaki divanhânesi	Gece	60-62	İsyanın patlak vermesi üzerine Padişah ile sadrazamın durumu değerlendirmesi	VI. O	1.Meclis	V.PERDE						
		62-64	İbrahim Paşa ve hükümetinin geç de olsa bir takım tedbirler almaya çalışması	VII. Olay	2.Meclis		3.Meclis	4.Meclis				
				VIII. O	5.Meclis		6.Meclis	7.Meclis	8.Meclis	9.Meclis		
					IX. O.		10.Meclis	11.Meclis				
		70-72	Sultan'ın kendi canı ve hanedanına karşılık Paşayı isyancılara teslim edişi.				X. Olay	1.Meclis	2.Meclis	3.Meclis	VI.PERDE	
					Sabah		73-77	Herşeyden habersiz evlerindeki yaşamlarına devam eden Nedim ve Dilsitân'ın evine Mehpeyker'in gelerek kötü haberi vermesi üzerine Nedim'in kaçması	4.Meclis	5.Meclis		6.Meclis
									77-81	Nedim'in kaçtıktan sonra evdekilerin endişeleri		7.Meclis
		82-83	Nedim'in ölüm haberinin gelişiyle verilen tepkiler.	9.Meclis								

2.2.Şiir Kitapları

2.2.1.FÂNÎ TESELLİLER

Fâik Âli Ozansoy'un 1324 (1905)'de yayımladığı ilk şiir kitabıdır. O dönemde valiliğini yaptığı Bursa şehrinde basılmıştır.

Eserin tamamı 188 sayfadan ibarettir. Sekiz bölüm ve 57 şiirden oluşmaktadır. Fâik Âli, kitabının ilk sayfasına Abdülhak Hâmid'in şu iki dizesini almıştır.

“Meclâ bana zevk için bu vicdân
Meşgul bana şiir için bu menhel”²⁰³

İlk bölümün adı “Hasbihâl”dir. Bu bölüm “Hasbihâl” adını taşıyan bir düzyazı ile başlayıp daha sonra iki şiirle devam eder. Fâik Âli, bu bölümü Abdülhak Hâmid'e ithaf etmiştir.

İkinci bölümün adı “Neşâ'id-i Garâm”dır. Bu bölüm Abdülhak Hâmid'in tabî'at anlayışını açıkladığı bir düzyazı ile başlar.

“Efrâd-ı beşer isti'dâdlarına göre hep inkılâbât-ı tabî'atdan
mülhem olur...

Her te'lif-i lâtif bir muvakka'-ı tabî'nin tasvîr-i manevisi, her
mü'elles bir mesîre-i kudretin mahlûk-ı bedâyi'idir....

---

²⁰³ Fâik Âli, Fânî Teselliler, Bursa, 1905, s.1

Tabî'at ona fevk-al-âde şairdir ki bütûn âsârîde şî'râdan zuhûr eder; ona büyük Hâlik'dir ki mahlûkâtı da iktidâr-ı halk ile mütehâllik.

Abdlühak Hâmid" 204

Altı şiirden oluşan dördüncü bölüm "Kâinata Karşı" adını taşır. Recâizâde Mahmut Ekrem'den alınmış dizelerle başlar.

"O dem ki dalgaları unsur-ı hurûşânın
Bana peyâm okur advâr-ı bî-nihâyetden,
O dem ki lem'aları âlem-i şebistânın
Dile safa verir envâr-ı sermediyyetden,
Düşüb tefekküre pîrâne Kudret-ilahi
Kemâl-i acz ile tıfl-âne ağlarım gâhi.

Üstâd Ekrem" 205

"Hafâyâ-yı Leyâl" adlı beşinci bölümde dört şiir vardır. Bu bölümün başında ise Abdülhak Hâmid ve Tevfik Fikret'in ikişer dizesi bulunmaktadır

"Alemde kılar Cenâb-ı Hâlik
Pek çok geceyi sabaha fâ'ik

Abdlühak Hâmid" 206

"Perî-i leyl-i hayâlâta âşıkım mutlak;
Dinlesem öyle, neden şiire mübtelâyım ben?

Tevfik Fikret" 207

²⁰⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.53

²⁰⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.79

²⁰⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.95

²⁰⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.95

Altıncı bölümün adı “Dicle”dir. Sahilde oturanlara ithaf edilmiştir. Beş şiirden oluşan bu bölümün başında Mukaddes Kitaptan alınan bir düzyazı vardır.

“Ve Rabb-ül-Allah şark cânibinde üdunda bir bağçe tertibiyle teşkil ederdi ki âdemi oraya kadar ve Rabb-ül-Allah zemînden görünüşü güzel vermek için eyü her bir ağacı ve bağçenin ortasında hayat ağacıyla hayr ve şerî bilmeklik ağacını bitürdü ve bağçeyi sulamak için üdundan bir nehir çıkardı ve oradan dört kola taksim olunub birincisinin ismi .....ki kendüsünde altın bulunan bütün .....diyârını dolaşır ve evvel diyârın altunu â'lâdır ve orada az gönülün iki akik taşı vardır ve ikinci nehrin ismi Ceyhûn'dur ki bütün kuş diyârını dolaşır ve üçüncü nehrin ismi Dicle'dir ki eşverin şark canibinde cârîdir ve dördüncü nehir Fırat'dır.

Kitâb-ı Mukaddes: Tekvîn-ül-Mâhlûkât
Sahîfe 3 İkinci Bâb 5-8”²⁰⁸

Yedinci bölüm olan “Elhân-ı Perîşân” adlı bölüm kitabın en uzun bölümüdür. Onsekiz şiirden oluşmuştur. Bu bölümün ilk şiiri babasının ruhuna, dördüncü şiiri Tefvik Fikret'e, beşinci şiiri Hüseyin Câhid'e, onuncu şiiri Mehmed Ali Aynî Bey'e, onüçüncü şiiri Ahmed Sâim'e, ondördüncü şiiri kardeşine ithaf etmiştir. Dokuzuncu şiirin ise adı “Birâder-zâdem Sa'îd İçin” dir.

Sekizinci ve son bölümün adı “Elhân-ı Fenâ” dır. Beş şiirden oluşan bu bölümün ilk şiiri de babasına ithaf edilmiştir. İkinci şiirin adı “Süleymân Paşa Merhûmun Kerîmesi Senîha Hanım İçin” adını

---

²⁰⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.111

taşımaktadır ve onun kardeşi Sâmi Bey'e ithaf edilmiştir. Bu bölümün başında da Abdülhak Hâmîd'in dizeleriyle karşılaşırız.

“Peşimde bu secde-gâh-ı tevhîd,
Aklımda şükûk, dilde ümîd;
Fevkimde likâ-yı sermediyyet,
Zîrimde fenâ-yı ademiyyet;
Hakk olan dilerim hayât-ı câvîd
Eyler beni senin ve hâk-i tehdîd;
İnsana derim fenâ muhakkak,
Rûhum heyecanla; tebîd.

Abdülhak Hâmîd”²⁰⁹

2.2.1.1. Temaları Açısından Değerlendirme:

Fâik Âli'nin dergilerde çıkan ilk şiirlerini topladığı “Fâni Teselliler” de tamamıyla Servet-i Fünûn Devri Türk Edebiyatının konularına paralel konular yer almaktadır.

Servet-i Fünûn'da şiirin konusu sınırsız bir şekilde genişlemiştir. Buna göre şairin herhangi bir bakımdan ilgisini çeken her şey şiire konu olabilmektedir. Çoğunlukla ferdî duygulara ve hayallere yer veren Servet-i Fünûn şairlerinde, “aşk”, “tabiat” ve “aile hayatı” başlıca temaları teşkil eder. Aşk teması çoğunlukla romantik bir atmosfer içinde ele alındığı gibi, tabiat temasının da daha çok sübjektif bir şekilde işlendiği görülür. Aile hayatına ait samimi duyguların rağbet görmesi ise, sosyal hayatla geniş bir şekilde ilgilenmek imkanını bulamayışları karşısında, kendi içlerine ve yakın çevrelerine yönelişlerinin bir ifadesidir.²¹⁰

²⁰⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.171

²¹⁰ Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, İstanbul, 1990, s.94

Esasen daha sonraki dönemlerde de tarzını değiştirmeyen Fâik Âli'nin, Servet-i Fünûn ekolüne bağlı olduğu dönemde yazmış olduğu şiirlerini topladığı "Fânî Teselliler"de de "aşk", "tabiat" ve "aile hayatı" konuları yer almaktadır. Üç şiirinde ise bu konulardan farklı olarak "metafizik" konularına yöneldiği görülmektedir. Bu üç şiirin adları "Ezân", "Secdelerim" ve "Bir Şeb-i Mâzî"dir. Aile hayatına şiirlerinde zaman zaman yer vermekle birlikte tüm şiirlerinde hakim olan tema "aşk" ve "tabiat"tır.

İlk bölüm olan "Hasbihâl"de şiirleri hakkında bize bilgi verir, dil ve üslûb konusundaki düşüncelerini dile getirir. Bu kitapdaki şiirlerinin konusundan da bahseder. Bunlar bir an içinde yaşanmış ve geçmiş, tekrar yaşanması mümkün olmayan duygulardır.

"Fânî Teselliler'de terâne-i şâikâneye belki hiç tesadüf olunmaz. Müellifinin hulâsâ-yı ma'nâ-yı hayatı şevâiki gelmeden ibâretidir. Melâl ve infi'âl.

Fânî Teselliler bir dakikada ebediyet-i muhabbeti yaşamış bir rûhun neşâid-i garâmını muhtevî olduğu gibi öyle feryâdları da hâvidir ki ben onlarda sevmemekden, sevememekden boğulan rûh-ı nâlânımın mahrumiyetlerini garâm ve teselli nağmâtıyla ekledim.

Ve öyle zemzemât-ı hissiyeyede tesadüf olunur ki efhâm ettiği ma'ni kayaların kovuklarında rüzgârların ikâz ettiği uğultulardan başka bir şeye benzemez. Kayalara bir rüzgâr nasıl çarpıp geçerse bu manzûmelerin kâ'ilene de meçhûl bir nesim veya sarsar öyle temâs ederek bir takım mübhem, karanlık, vahşi sesler çıkarmış ve sonra ilelebet geçip gitmiştir.

Ara sıra bunların yazıldığı zamanlara avdet-i hayâliye yaparak hisleri tekrar yaşamak isterim. Heyhât, geçen bir dakikayı bir daha bulamayız...”²¹¹

“Hasbihâl” bölümünün iki şiirinden birincisi olan “Nağme-i Tesellî” adlı şiirde üslûb bakımından bilgi verir ve mûsîki ile şiirin ayrılmaz bir bütün olduğunu belirtir. Bu bölümün ikinci şiiri olan “Bir Şiirin Zıll-i Feryâdkârı” adlı şiir “Abdülhalim Memdûh”a ithaf edilmiştir. Bu zat 1866-1904 yılları arasında yaşamıştır ve Türk Edebiyatı Tarihinin ilk yazarlarındanandır.²¹² Bu şiirinde ise Fâik Âli, şiirlerini nasıl meydana getirdiğini anlatır.

“Ma’tûf olur kavâfil ecrâma gözlerim;
Ahenk-i sânihâtımı raks-ı avâlîme
Terdîf eder, telâtum-ı emvâcî dinlerim.
Dinler ve bir perestiş-i san’atla, dâîmi,
Tesbîte ihtimâm ederim ben tabî’atın
Piş-i celâletinde cûşân hiss ü fikrimi.

Dinler, yazar durur, düşünür, başlarım yine;
İnsanlığın mukâvemet-i aczi, san’atın
Mağlûb olur beşerdeki aşk-ı bülendine.”²¹³

Ancak yazdıklarına baktığında hayret eder. Çünkü şiirlerini bir hastanın iniltisine benzetir.

²¹¹ Fâik Âli, Fânî Teselliler, Bursa, 1905, s.11

²¹² Seyit Kemal Karaalioglu, Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü, İstanbul, 1983, s.7

²¹³ Fâik Âli, Fânî Teselliler, Bursa, 1905, s.19-20

“Yazdıklarım bitince fakat hayret eylerim;
Hepsinde bir telâtum-ı elhân-ı mazlûme;
Bir hastanın eninine benzer şiirlerim.”²¹⁴

İkinci bölüm olan “Neşâ'id-i Garâm”ın ilk şiiri “O Mechûleye” adını taşımaktadır. Bu şiirde Fâik Âli'nin sevgilisinden uzakta olduğunu ve hasret çektiğini anlıyoruz.

“Heyhât! O kadar benden uzaksın ki gülümser
Hatta bana senden yakın ecrâm-ı ba'ide..
Hoşdur, kalayım böyle hayâlât ile hemser;
Mevâ değil ağûş-ı hakikat her ümîde.”²¹⁵

Yıldızlı geceye ithaf edilen bu bölümün ikinci şiirinin adı “Onun Âvâz-ı Tesellîyetsâzi” dir. Bu şiirde Fâik Âli şiirin anlamını arar ve rûhun sırrı ile sırların rûhunda bulur.

“Râz-ı rûhuyla rûh-ı râzında
Hep ma'âlî-i şiir uçar gibidir;
Müstakil bir semâ olan sevdâ
O sesin makıs-ı mükevkebidir.”²¹⁶

“Onun Gözleri” adlı üçüncü şiir sevgilinin gözleri için yazılmıştır. Sevgilinin gözlerini menekşeye benzeterek şiirini menekşelere ithaf eder.

---

²¹⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.21

²¹⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.27

²¹⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.28

“Derin, derin... Ezelliyet kadar... Mutâli’-i esrâr;
Bütün menekşelerin sanki rûhudur mütekâsif;
Güzel bir akşamın ufk-ı mahâlisinde bedîdâr
Sihri-seinâsı, meyân-ı tulû’ü leyle müsâdif.”²¹⁷

Ancak bu güzel gözler gülerken bile bir sevda ağlamasına ara vermişlik hissedilir.

“Temevvüc eyleyerek çehresinde şevk-i hayât,
Semâ-yı rûhu gülerken de öyle zann olunur
Ki şimdi fâsıla vermiş bükâ-yı sevdâya.”²¹⁸

Dördüncü şiir “Onun Sîmâsı” adını taşımaktadır. Bu şiirinde kadının rengi semanın rengine benzetilmiş ve kadının sîmâsı tasvîr edilirken tabiat de tasvîr edilmiştir.

“Şimâl ufuklarının kâ’inât-ı fecrinden
Donuk donuk süzülen bir hafif penbeliğin
Esîr-i mübhemi nesrînle imtizac etsin,
Nazarda belki tecessüm, hayır, timsal eden
Bu levha işte onun rengi, renk-i sîmâsı.”²¹⁹

“Onun Hayâli” adlı beşinci şiir semâvîlere ithaf edilmiştir. Sevgilinin hayali “hayal payesi”ne hakim olmuştur. Bir görüş onda kaç seneler bu hayalin yaşamasına sebep teşkil etmiştir.

---

²¹⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.30

²¹⁸ Fâik Âli, a.g.e. s.31

²¹⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.32

“Onun hayâli benim sânihât-ı hissimde
Yegâne hâkim olan gâye-yi hayâlidir.

Mesâ ü fecrini buldum hep anda sevdânın:
O bir dakika-yı rü'yetle işte kaç seneler
Hudûdu bende demektir leyâl-i yeldânın.”²²⁰

Altıncı şiirin adı “Gözlerinde Bir Gölge”dir. Şair öyle bir ruh halindedir ki uyanıkken bile uzak bir seherden rüya şiirleri dinler.

“Titrer esrâr-ı rûha kalb olarak
Gölge hâlinde sant-ı ras-ı semâ;
Sanki bîdâr ile de dinler uzak
Bir seherden neşîde-yi rü'yâ.”²²¹

Yedinci şiir olan “Belki” de şair sevgilinin hayali ile karşılıklı konuşur ve şiirine denizden gelen seslere benzeyen bir ses dökülür.

“Issız geceler, aks-i hayâlinle müşâfeh
Fikrim yine bir nağme için mülhem olurken:
Zulmetde denizden gelen esvâta müşâbih
Bir ses dökülür yazdığım eş'ara derinden.”²²²

Şairimize hayatı sevdiren ise sevgilinin ağzından dökülen bir “belki” sözcüğüdür.

---

²²⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.34-35

²²¹ Fâik Âli, a.g.e., s.36

²²² Fâik Âli, a.g.e., s.38

“Hâlâ bu karanlık, bu tereddüdü hayâtı
Sevdirmede bir “belki!” bir ümîd-i hod-endîş.”²²³

Sekizinci şiir “Dâ’imâ” adını taşımaktadır. Bu şiirde Fâik Âli, sevgiliyi tanıdık olmayan dünyada ezeli tanıdık olarak gösterir. Ölüme hazır bir ümîd bir tesadüfle şenlenir.

“Dest-gîr-i bekâ olan sensin,
Ukbâtu fenâ içinde bana;
Rehber-i i’tilâ olan sensin,
Ezelî âşinâ olan sensin
Dehr-i nâ-âşinâ içinde bana.

Münfa’îl, muhtazar bir ümîdi
Bir tesadüfle eyledin tenşît.”²²⁴

“Hasbihâl” adlı dokuzuncu şiirde önce bir sabah manzarasıyla karşılaşıyoruz. Daha sonra bu sabahın bir bahar sabahı olduğunu görürüz. Ancak bu bahar sabahında kavuşma coşkununun şarkısının hicran feryâdı ile birleşmesini istemez.

“Ey hüznün güzelliği yadımda ağlayan,
Tevdî-i ihtisâs edelim gel şafaklara;
Dağlarda, aks-i raks-ı sehâ’ible, çağlayan
Eshâr-ı isâle eyliyor agûş-ı manzara.

---

²²³ Fâik Âli, a.g.e., s.38

²²⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.41-42

Bin seher götürsün alıb her terâneni
Elhan-ı şevk-i vuslatı feryâd-ı hicrân ile
Birleşmeyen bir ufk-ı bahar-ı muhayyele.”²²⁵

Onuncu şiir olan “Benim Semâ-yı Hayâlim” adlı şiirde Fâik Âli, sevdiğini hayalinde görür. Bu şiir Mehmet Kaplan tarafından “Şiir Tahlilleri 1” adlı eserde incelenmiştir.

“Burada birbiriyle kaynaşan üç varlık bahis konusudur: 1)Gece, denizi, ayı, yıldızları ve karanlığı ile kendisini kuvvetle hissettiren kozmik âlem, 2)Şâirin bu kozmik âlemde görür gibi olduğu sevgilisinin hayâli, 3)Nihayet bu ikisinin varlığını aynı derecede hisseden şâirin kendisi.

Şiirde kozmik âleme ait unsurlar, şâirin duyuş tarzına göre tasvir edilmiştir. Birinci parçada gece denizi gamlı sahille öpüşür. Kozmik unsurlarda görülen bu aşk, şâirin daha sonra geliştireceği duygunun tabiata aksetmiş şeklidir. Gece içinde gülen ve ninni söyleyen ay, Hâşim’in şiirlerinde olduğu gibi, basit bir benzetmeden öte, anne-sevgili hayâline yaklaşır.

İkinci parçada, sevilen varlığın kozmik âleme aksedişi daha açık bir şekilde gözükür. Susan ufuklardan vuslat günlerinin hatırası tecellî eder. Duran ve dolaşan yıldızlar, birbirlerine onu sorarlar.

Üçüncü parçanın ilk mısraı, dinî bir hava taşıyor. İbadet eden dağların sudaki akisleri sessizce Tanrı’ya dua ederler. Bu tasvirde Fâik Âli’de tesiri çok değişmiş şekilde görünen Hâmid’e has mistik bir görüş gizlidir. Dalgalanan ve göklere yükselen gölgelerde şâir, onun gözlerinin titreyişini bulur.

---

²²⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.45

Dördüncü parçada şiire başka bir unsur sokuluyor; Yeşil ve sâkin ormanda öten bir kuşun feryadı. Bu dekoratif beyti tekrar, gökyüzüne akseden sevgili hayal, takip ediyor. Şâir hâtırası gönlünün derinliklerinde ağlayan varlığı, yıldızlar arasında kendisine gülerken görüyor. Burada hem kozmik âleme akseden sevgili hayâli, hem onun aynı zamanda ağlaması ve gülmesi Hâmid'e bağlanabilir.

Beşinci parçada aynı duygu ve hayâl daha açık ve seçik bir şekilde tekrarlanıyor. Kâinat gecenin içinde uyurken, sevgilinin gözleri uzaktan şâire gülümsüyor.

Bu an, şâirin kendisini ve kâinatı en derinden hissettiği andır. Bu anda şâirin fikirleri kanatlanır ve yükselmeğe hazır ruhu “en hafi şi'r-i kâinat”ı duyar. O zaman şâirin ruhu gökyüzünün rengi ve mânâsı ile dolar.”²²⁶

“Ben İsterim ki” adlı onbirinci şiirde şiiri için birşeyler ister. Buna göre yazdıkları gülümsemelidir.

“Hülâsa isterim, ey şi'r-i ulvi-yi hilkat,
Ne hisseder, ne yazarsam gülümsesin dursun
O şeyde, çehre-i şi'ir-i tezâd me'nûsun.”²²⁷

Bu bölümün son şiiri olan “Sevdâ-yı Münevver” adlı şiirin başında Abdlühak Hâmid'in dizeleriyle karşılaşıyoruz.

²²⁶ Mehmet Kaplan, Şiir Tahlilleri 1, İstanbul

²²⁷ Fâik Âli, Fânî Teselliler, Bursa, 1905, s.49

“Bir aşk-ı dâ’imî bana mevhûbdur hemân,
Yokdur sermedde ayrıca bir fazl-ı müktesib
Abdlühak Hâmid” ²²⁸

Bu şiirde bir manevî el sema ufkuna bütün şiirlerin güzelliğini serper.

“Serper bütün mahâsin-i eş’ârı gizlice
Bir dest-i ma’nevî ufk-ı âsmâna.” ²²⁹

“Tabî’at” adlı üçüncü bölümün ilk şiiri “Tulû’udan Evvel” adını taşımaktadır. Bu şiir “Makber” müellifine yani Abdlühak Hâmid’e ithaf edilmiştir. Şiire bir gece manzarası ile başlar. Zaman henüz sabahı göstermemektedir; ama çok yakındır. Zaten hemen ardından da seher yıldızı sabahın gül bahçesinin avucunda uyumaya başlar.

“Hafâgâh-ı melâikdir mükevkeb-i perde-yi deycûr;
Behhâr laciverd altında eşyâ müstetir, manzûr;
Uçar gölgelerde yüz bin lahn-ı mevc-a-mevc ve dûr-adûr
Münâcât-ı umûmidir ki sâ’id-i arşa esfelden.

Uyur necm-i seher, ağûş-ı gülgününde eshârın;
Bu bir timsâl-i eflâkisidir ki efkâr-ı bîdârın.” ²³⁰

Sabah ilk belirtilerini gösterdiğinde artık herşey kardeş olmuş, kaynaşmıştır.

---

²²⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.51

²²⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.52

²³⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.55-56

Çimenler, cûylar, kuşlar bütün lebberleb ülfet;
Deniz fikretnümâ... Kühsâr, dûş-a-dûş-ı ulviyyet.”²³¹

Şair bu sabah manzarasını seyrederken birden bir ses duyar. Bu ses şiir kainatının en yüksek kulesinden gelmektedir ve bu ses Abdülhak Hâmid’in şiiridir. Fâik Âli, bu dizelerde Abdülhak Hâmid’den çocukluğundan beri etkilendiğini itiraf eder.

“Bu elhân-ı seher fevkünde ulvî bir sadâ duydum;
Bir ahenk-i, semâvî, bir nidâ-yı âşinâ duydum;
Onun aksiyle vicdânımda meyl-i i’tilâ duydum;
Gelirdi kâ’inât-ı şiirin en yüksek burûcundan...”

Bu ses şiir-i bülendindir, evet ey şâir-i â’zam,
Çocuklukdan bana telkîn-i ulviyyât eder her dem;
“Döner karşımda her dem şiirden musannû’ bir âlem”
Senin tertîl-i eş’ârın münâcât-ı tabî’iyem.”²³²

İkinci şiir “Gurûbdan Sonra” adını taşımaktadır. Zaman guruptan hemen sonrasındır. Çünkü güneş başka cihanı aydınlatmaya acele etmiş ve uyandırırken, gecenin şarkısı da bu cihanı uyutmaya başlamıştır. Böylece tabiat, eşya, sema suskunluğa gömülecektir. Bu suskunluk beraberinde elemeleri de getirir.

“Tenvîre şitâb etti güneş başka cihânı...
Er geç bu taraflarda bütün gözler uyuklar,
Leylin uyuturken bizi elhân-ı nihânî,

²³¹ Fâik Âli, a.g.e., s.56

²³² Fâik Âli, a.g.e., s.57-58

Onlâr uyanırlar...

Bir hiss-i tabî'ye, evet, râm olacaktır
Çok geçmeden eşyâ-yı muhîtiye ve herkes:
Hâkilere bir sant-1 semâ, samt-1 mukaddes
Bir parça sükûn-âver-i âlâm olacaktır.”²³³

“Mehtâb” adlı üçüncü şiirde mehtap tasvir edilir. Ay; gülerdir, dalgadır, ışıktır. Mermer, gümüş ve altına benzetilir.

“Handedir, mevcedir, ziyâdır hep;
Öyle sandım bakınca mermereye,
Erimiş bir cihân-1 sîm ü zeheb
Nebe'ân etmiş ansızın karaya.”²³⁴

Dördüncü şiir “Mesîre'yi İlhâm” adını taşımaktadır. Bu şiirde ilhamın gezinti yeri olarak bahar gösterilir.

“Bu bahâr-1 âşiyân-1 hırâmda
Yaşayan başka dürlü şâir olur.”²³⁵

İlhâm kaynağı olan bahar, ormanda, tabiatın kucağında yaşanınca daha bir değer kazanmaktadır. Çamların sır saklayan gölgelerinde sevda maceraları vardır.

“Bu müşemmes-i mazalle-yi sevdâ
Mâ'i bir tânedir, muhât-1 bahâr;

²³³ Fâik Âli, a.g.e., s.59

²³⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.63

²³⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.64

Çamların sâye-yi ketûmunda
Ne kadar mâcerâ-yı sevdâ var!" ²³⁶

"Kış Manzaraları" adını taşıyan beşinci şiir altı bölümden meydana gelmiştir. "Üstâd Ekrem'e" ithaf edilmiştir. Ancak şiire baktığımızda konu olarak Cenap Şahabettin'in "Elhân-ı Şitâ"sı ile benzerlikler gösterdiğini görüyoruz. "Sanat sanat içindir." ilkesini benimseyen Servet-i Fünûncular sosyal konulara itibar etmemişlerdir. Ancak Fâik Âli'nin bu şiirine baktığımızda sosyal bir konuyla da ilgilendiğini görüyoruz. Şiirin bütününe hakim olmamakla birlikte Fâik Âli, kışın insan hayatına getirdiği zorlukları da ele almıştır. Bu yönüyle Cenap'ın "Elhân-ı Şitâ"sından farklıdır.

"Bârid-i teneffüsüyle sefâlet saçan gece
Bîdâr olur, zalâmına dünyâ-yı fark eder,
Ma'rûz o bin hayâl-i mehîb ü müheyyîc,
Bîçâre yolcu râhını güçlûkle fark eder." ²³⁷

Cenap Şahabettin, şiirinde kış ile baharı karşılaştırır. Fâik Âli ise sevgili olarak nitelediği baharı ümit ile bekler.

"Bir şiir, evet kışın bu bir ithâf-ı sâfidir
Dildâr-ı nev-bahâra, pür ümîd ü intizâr." ²³⁸

Aralıksız yağan karı, Fâik Âli semavî menekşe olarak gösterir.

---

²³⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.65

²³⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.68

²³⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.71

“Kar muttasıl yağar... Bu semâvî menekşeler
Mecmûa-yı mahâsin-i ezhârın en bedî.”²³⁹

Kışın tanıdık hikâyesi insanlığın carihasını kanatır. Ümitler
karların altında kalır. Böylece bir matem başlar.

“Ağûş-ı zemherîrde güyâ kucaklaşır
Bir hânde-yi kebûb ile bir buse-yi sefid...
Lakin şikeste, mürde, mükeffen uzaklaşır
Çok kereler bu karların altında bin ümid.

Pervâz-ı sâkitinde tuyûf-ı sefâletin
Çarpar samâha kahkaha-yı hâ'inânesi.
Birden kanar cerîhası âh âdemiyetin,
Mâtem efvûd olur firkâ-yı âşiyânesi.”²⁴⁰

Fâik Âli de Cenap gibi kuşlardan ve onların yuvalarının kışın
etkisiyle dağıldığından bahseder.

“Samt ü hirâs içinde uyurken bütûn tuyûr,
Bâd-ı gusûn-şiken geçerek nâgihân dolar
Râtıb, karanlık ormana vahşî uğultular;
Hâbîde-yi sükûn yuvâlar târ-mâr olur.”²⁴¹

Ancak Cenap'tan farklı olarak çınarlardan, denizden,
kasırgadan da söz eder.

---

²³⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.71

²⁴⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.72

²⁴¹ Fâik Âli, a.g.e., s.74

Titrer çınarlar asabî irti'âş ile;
Hırçın deniz göğüs gererek bâda, pür-gurûr.
Bir bî-nihâye darbe-yi i'sârdır vurur
Emvâc-ı kefen sârini kûh-ı müselsele.”²⁴²

Bu bölümün son şiiri “Hayme-Nişîn” adını taşımaktadır. Bu şiirinde şehir ve kır hayatını karşılaştırır. Kır hayatını daha çok beğenir ve onu över. Bu şiiriyle de bize Abdülhak Hâmid’in “Sahra” adlı şiirini hatırlatmaktadır.

“Önünde bir koca sahra, bir ufk-ı nâ-mahdûd
Uzak, bu dağdağalardan, ve, izdihâm-âlûd

Şehirlerin bu tekâzâ-yı haşmetinden uzak,
Koyunlarıyla gezer, peyrev-i bahâr olarak.”²⁴³

“Sahra”da da kır ve şehir hayatı karşılaştırılır; Kır hayatı üstün tutulur. Çünkü Hâmid’e göre medeniyet insanı bedbaht etmektedir.²⁴⁴ Fâik Âli’de de aynı konunun ele alınması onun Abdülhak Hâmid’den konu bakımından etkilendiğini gösterir.

“Kâinata Karşı” adlı dördüncü bölüm altı şiirden meydana gelmektedir. İlk şiir “Keh-keşâna Karşı” adını taşır. Bu şiirinde Fâik Âli, samanyolunu yıldızları doğuran bir anne, kendisini de bir yıldız olarak gösterir.

“Sen ey mâder ki mer’î, müstetir, câmid veya zî-rûh
Bu mevcûdât-i bî-pâyını eyledin, ben de

²⁴² Fâik Âli, a.g.e., s.74

²⁴³ Fâik Âli, a.g.e., s.76

²⁴⁴ Prof.Dr.İnci Enginün, Abdülhak Hâmid Tarhan, Ankara, 1986, s.44

Bu mevcûdât-i bî-pâyını eyledin, ben de
Ben de senin evlâdınım düşmüş mükedder, muzdarip, mecrûh,
O âgûş-ı mükevkebden bu nâliş-gâh-ı ümmîde.”²⁴⁵

“Denizlere Karşı” adlı ikinci şiirinde ise semadan yeryüzüne iner ve denizden bahseder. Deniz sakindir. Çünkü denizde teselli havası esmektedir. Bakışlar denizde kainatın sembollerini okur.

“Deniz sükûn-i medîdiyle cûşişiyle bize
Birer neşîde okurken kitab-ı hilkatden,
Derin hüznlerimin rûhu sâfliyetden
Su’ûd eder mütefekkir ve hisli bir denize.”²⁴⁶

Nazarlar ânda temâsil-i kâ’inâtı okur.
Ne doğrudur dediğin ey zekâ-yı dûr-a dûr;
Eser denizde teselli havâsı her sâ’at.”²⁴⁷

Burada “zekâ-yı dûr-adûr” olarak nitelediği Za’im-zâde Hasan Fehmi’dir. Onun bir şiirindeki “Eser denizde teselli havâsı her sâ’at” mısraından etkilenerek bu şiiri yazmış ve son dizesine de bu mısrayı almıştır.

Üçüncü şiir olan “Semâya Karşı” da şairimiz yapmak istediklerini dile getirir. O, başka bir dil ve açıklama tarzı ile kainatın nağmelerini, yaratılışın sırlarını, ahenkli bir şekilde yazmak ister.

²⁴⁵ Fâik Âli, Fânî Teselliler, Bursa, 1905, s.81

²⁴⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.83

²⁴⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.84

“Ben başka bir lisân ile, tarz-ı beyân ile
Elhân-ı kâ’inatı, hafâyâ-yı hilkatı
Ahenk-i rûha mezc ederek yazmak isterim.”²⁴⁸

Dördüncü şiir “Olimp’e Karşı” adını taşır. Manası anlaşılmaz şeylerin fikre yabancı kaldığı, hayal ve güzellikle yoğrulmuş sevda şiirleri yazmak ister. Ancak yerinin uçurum olduğunu farkeder ve akseden bir yükselmeye başlar. Bu düşünüş başlayınca sevdiğinden uzaklaşır; hayatı ağlayan, hayal ve fikir kanadı ise kırıktır. Bu kırılmayla ümitleri sona erer.

“Birer güzide şiiirdir ki âşinâ oluruz
Hayâl ve hiss ile ancak onun güzelliğine;
Kalır gavâmız-ı ma’nâsı fikre bigâne.

O hüsn-i müstetirin, hüsn-i ilhânen için
Bütûn neşâid-i sevdâmı böyle istiyorum...
Fakat sen evceğizinsin benim yerim uçurum.

Bu pek derin uçurumlarda belki varlığımın
Müfid olur harekât-ı nihân ve mahsûsu
Bir i’tilâ-yı, fakat i’tilâ-yı ma’kûsu

Her i’tilâ beni senden tebâ’üd ettiriyor;
Uzaklaşır, mütemâdî uzaklaşır giderim;
Harâbeler gibi ağlar hayât der-bederim.

---

²⁴⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.86

Her i'tilâ beni senden tebâ'üd etdiriyor,
Senin hayâline meczûb, uçarken âvâre
Cenâh-ı fikr ve hayâlim kırıldı kaç kere.

Evet kırıldı, ve feryâd-ı inkisâriyle
Bayıldı ömrümün ümîd-i zindegânisi.”²⁴⁹

“Husûfa Karşı” adlı beşinci şiirde ise bir ay manzarası ile karşılaşırız. Bu şiirinde bize ay tutulmasını anlatır. Ama aslında anlattığı insan hayatının iyi ve kötü gidişidir. Her zaman kötü şeyler olmaz. Bunlar geçicidir ve ay tutulması nasıl çabuk sona eriyorsa bunlar da sona erecektir.

“Yavaş yavaş safâhat-ı semâ-yı şeb kararır
Ve sâye-pûş-ı hayâlât olur bu vech-i besîm;
Zavallı gençlik içinde yazık yazık vardır,
Hayât, o cevvi havâdisde bir husûf-ı elîm.

Fakat bu böyle devam eylemez muhakkaktır;
Kamer, bu zıll-i siyehden çıkar birâz sonra;
Bütün zalâm-ı şebistânı parçalar, dağıtır,
Saçar ziyâsını sahrâya, ufka, dalgalara.

Nasıl o eski letâfetle, handelerle kamer,
Ziyâ-nisâr-ı teselli olursa hâke yine,
Bir incilâda mukadder midir, zavallı beşer,

---

²⁴⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.88-89-90

Husûfunu müte'âkib senin de gençliğine!
Evet şebânına peyrev-i ademde ey fânî,
Bir incilâ... Fakat âh, incilâ-yı zulmânî.”²⁵⁰

Bu bölümün son şiiri “Bilmem Kime Karşı” adını taşımaktadır.
Bu şiirde sevgiliye hitap vardır. Onunla daha serbest yaşamak ister.

“Niçin seninle sevişmekden ihtirâz edelim.
Değil midir mütekâbil bu ihtiyâc-ı garâm?”²⁵¹

Temâyülât-ı samîmizle istihzâ
Eden bu beyhude hod-gâmı-yi beşerden uzak,
Seninle mest-i muhabbet, seninle müstesnî,
Seninle rûh olarak böyle dâ'ima yaşasak.”²⁵²

Beşinci bölümün adı “Hafâyâ-yı Leyâl” dir. Bu bölümün ilk şiiri de aynı adı taşır. Karşımızda yine bir gece manzarası vardır. Şiir okunur, bu şiir gecenin şiiridir. Yıldızlar, deniz coşkunluk içinde sükûnet gösterirler. Orman, dağ, deniz de bu şiiri dinler.

“Bir samt-ı râz ü nûr ile eş'âr olunur nücûm,
Deryâ hurûz içinde sükûnet-mâlidir;
Orman, deniz, cibâl ve sâhra-yı ale-i-umûm
Dinler, bu şiir-i gaybı ki şiir-i leyâldir.”²⁵³

Karanlık, suskunluk ve nağme gecenin şarkısı; ışık yansımasıyla parlayan dalgalar gecenin dansı, nefesi; seher yıldızı gecenin perisi olarak gösterilmiştir.

---

²⁵⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.91,92

²⁵¹ Fâik Âli, a.g.e., s.93

²⁵² Fâik Âli, a.g.e., s.94

²⁵³ Fâik Âli, a.g.e., s.97

“Zulmat, sükût ve nağme sürûd-ı leyâldir.”

“Emvâc-ı pür ziyâ ile envâr-ı mevcezen

Raks-ı leyâldir, nefehât-ı leyâldir.”

“Necm-i seher kanadlı perî-yi leyâldir.”²⁵⁴

İkinci şiir “Çöllerde” adını taşımaktadır. İkinci kitab olan “Temâsîl”de de konusu çölde geçen bir yolculuğu anlatan “Badiyelerde” adlı şiiri bulunmaktadır. Ancak o şiirinde teselli eden çöldeki köyde rastladıkları bir kadın olduğu halde burada teselli veren köpek sesine benzeyen bir uğultudur.

“Bin ihtimâl-i ilimin hayât-ı, mühîbi,
Çöken zalâm ile zihnimde toplanırdı pey-â-pey;
Köpek sadâsına benzer, garîb, uğultulu bir şey

Fakat bu samtı boğar, dindirir, durdururdu bu ses ki
Gelirdi pek çok uzakdan garîb tab’ım için bir
Sadâ-yı devr-i teselliydi... Bir sadâ-yı mübeşşir.

Demek bu bâdiyeler pek de öyle mürde değilmiş;
Demek ki varmış uzaklarda bir nişânî hayatın;
Gönülde dehşeti eksildi vahşetin, zulmâtın.”²⁵⁵

Ancak bu sesin teselli edişi de sabahı özleyip aramasına engel olamaz ve gözleri sabah ışığını, seher yıldızını arar.

²⁵⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.98

²⁵⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.100-101

“Arar dururdu fakat gözlerim ziyâ-yı sabâhı;
Henüz ufukda eser yokdu nûr ü necm-i seherden.”²⁵⁶

Validesine ithaf ettiği üçüncü şiiri “Deniz Kenarında” adını taşımaktadır. Burada aile hayatı, sürekli devam eden bir zevk olarak tanımlanır.

“Beşûş pencerelerden uçan şu’â’-ı ziyâ,
Birer terâne-yi pür-samt-ı şüirdir gûyâ
Hayât-ı âîlenin zevk-i sermediyyesinden.”²⁵⁷

Bu şiirde ayrıca hasret hissedilmektedir. Yıldız bir annenin merhâmetli bakışıdır ve uzaklardayken anne merhametli bakışını onunla ulaştırır. Böylece gökyüzü artık ışıklıdır, aydınlanmışdır.

“Bu bahr-ı sâhiretin bir matâf olan ahter
Senin nigâh-ı şefkindir işte, ey mâder!
Edip ziyâsını âfâk-ı dûrdan îsâl,
Şeb-i derâzını eyler bu gurbetin tenvîr;
Olur fezâ’îl-i sevdâya hacle-gâh-ı visâl
Bir âsmân-ı münevver, bir âsmân-ı münîr.”²⁵⁸

Bu bölümün dördüncü ve son şiiri olan “Bir Şeb-i Mâzi” yine yıldızlı bir geceyi anlatır. Hamdullah Suphi’ye ithaf edilen bu şiirde ibadet ile ilgilidir. Hamdullah Suphi, Fâik Âli’yi birlikte ibadet etmeleri için çağırır. Fâik Âli, bu daveti geri çevirmez ve her şey; dağ, deniz, ufuklar secde edenlerle birlikte bir suskunluğa bürünürler.

---

²⁵⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.101

²⁵⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.104

²⁵⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.107

“Yıldızlı bir geceydi... O, mahzûn ve mültefit,
Birden demişdi: Gel
Fâik, benimle sen de beraber ibâdet et...
Derhâl icâbet ettim: Ufuklar, deniz, cebel
Bir samt-ı pür-ziyâ ile, bir samt-ı rûh ile
Varmışdı bir sücûd-ı medîd ve müselsele.”²⁵⁹

İbadetle birlikte kâinat muazzam bir ma’bede benzemiştir.

“Bir ma’bed-i mu’azzama benzerdi kâinat.”²⁶⁰

Öyle ulvî bir gece yaşarlar ki Hamdullah Suphi, Fâik Âli;’ye böyle bir gece görüp görmediğini sorar. Ancak bu atmosferi bozmamak için sorusunu bile gizlice sorar.

“Sormuşdu gizlice:
Sen böyle bir gece
Gördün mü hiç bu kubbenin altında, Fâik’im?...
Sandım ki serpiyor bir eli, evc-i a’vâlîme
Çıkmış da kehkeşân ve nücûmun takım takım
Zerrât-ı nûr-i şiirini umk-ı hayâlîme.”²⁶¹

“Dicle” adındaki altıncı bölüm beş şiirden oluşur. İlk şiirin ismi “Dicle Hatıralarından”dır. Önce sevdiğine kavuşmak için karşısına çıkan engelleri aştığını belirtir. Daha sonra onunla buluşmak için seçtiği Dicle kıyısının sonsuz manzarasını seyre dalar. Ancak şiirin akışında görülmek istenen sevgilinin Dicle olduğunu hissederiz.

²⁵⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.108

²⁶⁰ Fâik Âli, a.g.e., s. 109

²⁶¹ Fâik Âli, a.g.e., s.110

“Seni görmek, hayât-ı âmâla
Nefh-i rûh eyleyen bu fikr ile ben,
Atladım mahşer-i mehâlikden
Rehberî hayâl-i hüsnünle.

Beni birkaç kere, bindiğim kısrak
Yıkacakken, yolumda ben koşdum
Yine taşlık, çukur, kaya, uçurum
Azm-i sevdâma hâ'il olmayarak.

Ben o gün böyle her muhâtaraya,
Kahramanlar kadar göğüs gererek;
Seni bir kere istedim görmek.

Dicle'nin sâhilinde yâp-yalnız
Düşünüb bekledim guruba kadar;
Bî-tenâhiydi sâha-yı manzar...”²⁶²

Sevgiliyle Dicle kıyılarında gezinen şair artık o günleri hasretle anmaktadır. Bu şiirde üç zaman olduğunu görüyoruz. Önce sevgilinin beklendiği zaman vardır. İkinci zaman sevgiliyle dolaşılan zamandır. Üçüncü zaman ise, o günlere hasret duyulan zamandır.

“Bir semâvî peyâm arar gibi, sen
Hep gezindin melûl ve beste-dehen.
Kumluğun rîze-yi sefirinde.”²⁶³

---

²⁶² Fâik Âli, a.g.e., s.113-114

²⁶³ Fâik Âli, a.g.e., s.116

“Artık onlar bütûn karanlık, uzak;
Sen de bir mâzi-yi hayâl ü mahâl...
Değilim ben sezâ-yı istikbâl,
Hep o mâziyle isterim yaşamak.”²⁶⁴

İkinci şiir “Dicle Vadisi” adını taşımaktadır. Fâik Âli burada kendi hüznünü Dicle Vadisi’ne de taşır ve orayı “hüzne gömülmüş kimsesiz yerler” olarak görür. Kendi hüznüne paralel gördüğü Dicle Vadisi’ni beşiği, sığınacak yeri ve mezarı olarak niteler.

“Hüzne medfûn şu kimsesiz yerler,
Benim enkaaz-ı hâtırâtımdır;
Bu sükût-ı Medîd ü hüzn-âver

Aks-i savt-i teessürâtımdır.
Bu yeni gizli gizli her bâdı
Bana bir bû-yi âşinâ getirir;
O zamanlar muhabbetin yâdı
Rûhuma tuhfe-i bekaa getirir.

Dicle’nin mevc-i bî karârından
Duyulan sermedî enin ü figân,
Beni’ âheng-i kalb-i zârımdır;

Evvelin matla-i garâmım olan
Bu cebeller, bu vâdi-yi handân
Beşiğim, me’menim, mezârımdı.”²⁶⁵

²⁶⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.117

²⁶⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.119-120

Üçüncü şiir “Yâd-ı Mevlid” adını taşımaktadır . Bu şiirde de bizi bir akşam manzarası karşılar. Akşam, garib güneşi sinesine alınca; ay, doğuda sevda şiiri okur. Akşam rüzgârının etkisiyle sallanan ağaç, dua eder gibidir.

“Arzu semâyı öptüğü yerlerde bir şecer,
Titrer, sükût içinde münâcât eder gibi-;
Maşrıkdâ bir neşîde-yi sevdâ okur kamer,
Mağrib, alınca sinesine mihr-i garîbi.”²⁶⁶

Rüzgar ona tanıdık gelir; doğduğu yerin toprağıyla doyduğunu düşünür. Bu yeşil toprağı hayaliyle tanıdık görür ve hayatını gençliğini hatırlar.

“Esdikce serpilir nefhât-ı perîlerin,
Bâd-ı mesâ nesîm-i seherden nişânedir;
Bilmem bu bâd-ı gâliye-sâ doğduğum yerin
Hâk-i mübarekeye mi meşbû’dur, nedir?”

Gördüm hâk-i sebzi hayâlimde âşına;
Vâdisi, nehr ü müşecceri ihtâr eder bana
Gehvâre-yi hayâtımı, lahd-i şebâbımı...”²⁶⁷

Dördüncü şiir “Nesîm-i Âşinâ”dır. Rüzgar yine tanıdık; çocukluğundan hatıralarını canlandırır.

“Dicle vâdilerinde hâbide
Tıfl-ı sevdâmı okşayıb da gelen
Bir nesîm-i kebîd-ı itr ânın,

²⁶⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.123

²⁶⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.123-124

Cebhemini dâ'imi harâretine
Saçdı bir gizli nefhâ-yı teskîn..." 268

Rüzgârın bir üfürüğü sanki o zamanlardan, o semalardan
haber getirir.

"Sanki bir tuhfe, bir haber getirir
Bana, yâdıyla şimdi inlediğim
O zamanlar, o âsmânlardan." 269

Bu bölümün son şiiri olan "Alaca Karanlıklarda" adlı şiirde de
vakit olarak akşam seçilmiştir.

"Mesâ-yı muhteşemin penbe, mor karanlığına
Düşer vakâr ile zıll-ı medîdî bir çobanın,
Ki hep ter-i sad eder zirvesinde bir kayanın..." 270

Yine Abdülhak Hâmid'in "Sahra"sındaki köy ve şehir
karşılaştırılmasıyla burada da karşılaşıyoruz.

"Bulutların dökülür nehre aks-i şefâfi,
Yeşil yamaçda koyunlarla mandalar yayılır;
Günün hayâtı karîn-i üfûl iken yayılır
Muhît-i sâkîte bir köylü nâğme-i sâfi.

Bütün tabî'atı takdîs eden bu seslerde
Hayâtın en mütevekkil mâl-ı safveti var.
Bizimse fırtınalar, nevhalar ve sarsarlar

²⁶⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.125

²⁶⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.126

²⁷⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.127

Terennüm ettiğimiz her sūrūd-ı muğberrde
Karanlığıyla ayândır, kuduzluğuyla nihân.”²⁷¹

Servet-i Fünûn Edebiyatına kadar konu olarak seçilmemiş manzaralarıyla karşılaşırız. Yukarıdaki örnekte “mandalarla koyunların yeşil yamaçta yayılması” o döneme kadar kullanılmamış orijinal bir manzardır. Bu manzara onu şiir cihanına yükseltir. Bu ilâhî ihtişâmı seyrederek kendi üzüntü verici şarkısına katmak ister. Ancak şiirini bir ormanın karanlıklarının derinliğinden çıkan seslere benzetir.

“Evet, bu manzaranın haşmet-i mülevvenesi
Gurûb içinde bir ahenge inkılâb ederek,
Hayâlimin dolaşır boşluğunda bir yüksek
Cihân-ı şiir ve esirin terennümâtı gibi.

Bu ihtişâm-ı ilâhiyi ihtimâm ederim
Benim sūrūd-ı melâlimle meze için ba’zen;
Fakat bir ormanın ummâk-ı pür-zalâmından
Çıkan sadâlara benzer terâne-yi şiirim.”²⁷²

Ruhun acizliğini telâfi için tabiatın güzellik kaynağına dalar; ama o hal içinde gizli gamları, sıtmaya tutulmuş emelleri ve sevdalı hisleri uyanır. Ancak bu kadar melâle rağmen yine de memnundur.

“O acz-i rûhu telâfi için nihayet ben
Tabî’atın dalarım menba’-ı mahâsinine.

---

²⁷¹ Fâik Âli, a.g.e., s.128

²⁷² Fâik Âli, a.g.e., s.129

O hâl içinde olur gizli gamlarım, mahmûm
Emellerim, yeni sevdâlı hislerim bîdâr;
Düşünmek âh düşünmek ser-mezâra kadar,
Benim nasîb-i hayâtım budur... Ve memnûnum.”²⁷³

“Elhân-ı Perîşân” adındaki yedinci bölüm onsekiz şiirden oluşmaktadır. İlk şiirin ismi “İhtisâsât-ı Marîzâne” dir ve babasının ruhuna ithaf etmiştir. Bu şiirinde şarimiz yalnızlık çekmektedir.

“Bu yalnızlık, bu bî-keslikde bir gün intikâl eyler
Senin dest-i rehâkârınla târîki-yi edvâra;
Bu bî-keslik... Hayır nerden bu alçak hiss-i âvâre
Ter-i sad-gâh-ı ümmîdimde tahşîd-i zulâl eyler?”

Bu yalnızlık, bu bî-keslik, bu hissiyât-ı ye’s-efzâ,
Bu hissiyâtı bed-bînânei hissiyâtı meş’ûma
Bu bir hummâ-yı ânîdir gelir bir fikr-i ma’sûma,
Eder rûhun ma’âli’-yi tesellisiyle istihzâ.”²⁷⁴

İkinci şiir “İnfiâlât-ı Marîzâne” adını taşımaktadır. Hayâl kâinâtı içinde kimsesizdir.

“Bu kâ’inât-ı hayâlât içinde ben bî-kes,
Tazarru’atıma evc-i semâ iken ma’kis
Hazîz-i hâke düşürdün bütün du’âlarımı.”²⁷⁵

²⁷³ Fâik Âli, a.g.e., s.129-130

²⁷⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.133-134

²⁷⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.135

Daha sonra tamamıyla melâle kendisini kaptırır. Yıldız kubbesinin karanlık ışığı altında inlemeler, cenazeler, ölümlerle kalmayı, önünde yıldırımların, şimşeklerin, gök gürlemelerinin dönmesini, semanın meşalesinin sönmesini, nasibsiz yaşamayı, semanın kızgınlığının, belalarının ondan uzak olmamasını ister.

“Bu haşr-i mâtem eden kubbe-yi mükevkebenin
Ziyâ-yı müzellemi altında leb-güşâ-yı enîn,
Cenâzelerle, ölümlerle haşr olub kalayım.

Önümde sâ'ikalar, berk ü ra'dlar dönsün,
Güzergelimde bütün meş'al-i semâ sönsün;
Nasibsiz yaşamaktan nâsib-i ömr alayım.

Ve hep gazabları, âfâtı benden eflâkın
Tebâ'üd eylemesin, bir dakika sen lakin
Yeter kahkaha-yı şevk ü pâyân ver.”²⁷⁶

Bu kadar hüznün şaire ağır gelir ve artık şevk ve aşk kahkahasının sona ermesini ister. Çünkü o, bu kahkahayla ağlayandır. Aşkların sonunun hep acıklı olduğunu anlar ve bunun sona ermesini ister.

“Elîm olur sonu her zevk ü şevkin anladığım;
Yeter yeter bu benim kahkahayla ağladığım,
Yeter tulû' ederek zulmet-i nigâhımda

---

²⁷⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.136-137

Ukûle sâikalar yağdıran sehâbenle,
Seherlerinle, şihâbınla, mâhtâbınla
Koparma zelzele-yi küfrü secdegâhımda.” 277

Üçüncü şiir “Hasbihâl” adını taşımaktadır. Bu şiirinde sevgiliye seslenir ve yanına gelmesini ister.

“Gel ey tesellî-yi rûhum, gel ey fazîlet-i zinde,
Teessûf etme olur nûr-i şefkâtinle eminim,
O ızdırâp, o karanlık şu’ûn-ı mâziye mensi.” 278

“Tenvîm-i Hissiyât” adlı dördüncü şiirde emelle ümidin ağız ağza konuşmalarını duyar.

“O devr-i mestî ü âzâdında kaç kere
Müşâfehâtını duydum emelle ümidin.” 279

Ancak hûlyâların doğumuna yakın onları bir elem kucaklar ve gençliğe bir kefen biçiverir. Bu yüzden emellerin ve sevdaların, dimağının içinde sonsuza dek uyumalarını söyler.

“Nihâyet oldu kavrîn-i husûl o hûlyâlar;
Evet... Fakat bir elem onları kucaklarken
Öbür elem biçiverdi şebâb-ı ömre kefen.

Siz ey çiçekli emeller, ziyâlı sevdalar!
Mezâr-ı müzâllem-i âmâl, haşregâh-ı cünûn
Olan dimâğım içinde mü’ebbeden uyuyun.” 280

---

²⁷⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.137

²⁷⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.139

²⁷⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.140

²⁸⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.141

Beşinci şiir “O Yoldan Geçerken” adını taşımaktadır. Kastedilen medenileşme yoludur. Tren bu yolda ilerlemekte ve yolcular dostluk elini yükseklerle uzatmaktadır.

“Minhac-ı temeddünde tren kat’-ı mesâfât
Eyler ve bütün yolcular ândan uzatırdı,
Yükseklere, yükseklerle bir dest-i musâfât.”²⁸¹

Tren koştukça koşar. Yükselmek için attığı her adımda yükseğe çıkmaya isteklidir ve bir gün tabiatın ruhuyla karşılaşacaktır.

“Koşdukça koşar! Attığı her pây-ı terakkî
Ser-şâhik-i müstakbele meyyâl-i tesâ’üd;
Bir gün edecek rûh-ı tabî’âtıyla telâkî.”²⁸²

“İnanma” adındaki altıncı şiirde sevgiyi bir sızlayan yara olarak görür. Muhabbette bile gizli bir nefret hissi vardır. Bu his gençliği zehirliyecektir.

“İnanma, sevmiyorum; her hayât-ı münkesirin
Muhabbetinde de bir gizli hiss-i nefret var;
İnanma, sevmiyorum; sonu bence şimdiden derin
Ve bî-nasîb devâ bir cerihâdır sızlar.

Eder şebâbını tesmîm o nevha-yı hevesât.”²⁸³

---

²⁸¹ Fâik Âli, a.g.e., s.142

²⁸² Fâik Âli, a.g.e., s.143

²⁸³ Fâik Âli, a.g.e., s.144

Yedinci şiir, “Bir Arkadaşa” adını taşımaktadır. Bu şiirde de şairimizin yalnızlıktan şikayetçi olduğunu görüyoruz.

“Âşinâlar, ufk-ı yâdîma mâtemlerin;
Saçarak benden uzaklaşdı; ve ben yâp-yalnız,
Muzdarip, münfa’îl, âzâde-yi gam, me’vâsız
Koşarım; va’d ediyor bir şafâk-ı zulmânî.”²⁸⁴

“Emel-i Müzehher” adlı sekizinci şiirde kendisini keder eken hasta bir genç olarak tanıtır.

“Hayâtın-evveli mechûl, mûntehâ mechûl
Dikenli yolları üstünde ben, zülûm ve cehûl,
Koşub giden keder eken, ve hasta bir gencim...”²⁸⁵

Yine bu şiirinde de hüzün hakimdir. Gençliğinin hatıraları ağlar. Önü karanlıktır ve gözyaşları bir terkedilmiş mezara akar.

“Penbe gençliğimin hâtırâtı giryândır;
Önümde zulmet dehşet-efzâ-yı nisyândır.”
Şirişk-i ye’sim akar bir mezâr-ı mahcûra”²⁸⁶

Hayatı sevmesini sağlayan emellerini babası ve kardeşinin yardımıyla süslediğini belirtir. Böylece ilk eğitimini aldığı, edebiyatla ilgilenmesini sağlayan kişiler olarak kendisi de babası ve kardeşini gösterir.

---

²⁸⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.146

²⁸⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.148

²⁸⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.149

“Bugün hayâlimi miskîn, sefil ve müsteskil
Bu hâke rabt ederek ömrü sevdiren bu emel,
-Ki ba’zı, şu’le-yi ümîd ile münevverdir-

Küçük yaşında iken ben pederle dâderimin
Rahim eliyle-felâket-penâh olan-sırrımın
Konulmuş üstüne bir efser-i müzehherdir.”²⁸⁷

“Birâder-Zâdem Sa’id İçin” adını taşıyan dokuzuncu şiir de bir ev hali anlatılmaktadır.

“Evin samt-ı sabâhiyyesinde sen pervâza hâhiş-ker,
Güzel bir yavru kuş şevkiyle, hâl-i ihtirâzıyla,
Kenar-ı âşiyândan bakıb, başlarken isâle
Muhît-i fecre ma’sûm âşinâlıklar, tebessümler.”²⁸⁸

Daha sonra kardeşinin şahsında tüm çocuklara yönelerek onların özelliklerini belirler.

“Çocuklar bir tesellîdir, çocukluk en güzel ni’met
Senin handenle rûhum zanneder bir bûse-yi cennet
Benim gehvâre-yi âtîme uçmuş mehd-i mâziden.”²⁸⁹

Onuncu şiir “Ezân” adını taşımaktadır. Ezân’ın insanlar üzerindeki etkisi anlatılmaktadır.

---

²⁸⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.150

²⁸⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.151

²⁸⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.152

“Nedir bu nağme ki dinler huşû'-ı kalb ile ümmet,
Nedir bu seski eder sermedî büyüklüğü i'ân?”²⁹⁰

İnsanların hırsları bile hürmetten dolayı suskunluğa
bürünmüştür.

“Bu ses telâtûm-ı ahenk uhrevîdir, önünde
Olur sûtûm-ı garaz, na're-yi huzûmet, o meş'ûm
Sadâ-yı hırs-ı beşer bir sükût-ı hürmete mahkûm;
Verir hayât, edebiyetde muhtazar bir ümîde.”²⁹¹

Bu sesle iniltiler teselli bulur. Ezan sesi fikirlere, kardeşlere
hitap eder ve onları kurtuluşun gölgesine davet eder. Sadece
Müslümanlar değil tüm insanlık davetlidir.

“Bu ihtizâz-ı tesellî bulur bu sesde enînler;
Bu ses hitâb-ı ma'âli, bu ses hitâb-ı uhuvvet
Ki kâ'inatı eder sâye-yi felâhına da'vet...
Belâd-ı Rum ve Arab dinler, Afrika, Câvâ dinler.”²⁹²

Sonunda ezan sesinin sadece bir ses olmadığına karar verir.
Çünkü bu, fenâ toprağından olgunluk semâsına dökülen bir kutsal
şelaledir.

“Evet, teveccüh ederken bu ses cenûb ve şimâle.
Hayır, bu duyduğumuz şey ne ses, ne nağme, ne elhân;

²⁹⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.153

²⁹¹ Fâik Âli, a.g.e., s.153

²⁹² Fâik Âli, a.g.e., s.154

Bu bir şelâle-yi kudsîyedir ki hâk-ı fenâdan
Çıkar... Fakat dökülür gâye-yi semâ-yı kemâle.”²⁹³

“Secdelerim” bu bölümün onbirinci şiiridir. Secd etmeye uzaktan uzağa gelen bir ses onu davet eder, o da hemen bu emre boyun eğer. Bundan sonra vicdan büyür, ruh zelzele içindedir. Secdelerle tevhîde uzanır.

“Bu cilve-zâr-ı ma’âlî-yi tenâhîde
Sücûda da’vet eder bir nidâ-yı dûr-a-dûr,
Ve ben bu emre hemân arz-ı inkiyâd ederim.

Büyük fezâ gibi vicdân; medîd-i secdelerim,
Ki aks-i zelzele-yi bî-sükûn-i rûhumdur,
Uzar gider ebediyet-serâ-yı tevhîde!”²⁹⁴

Bu bölümün onikinci şiiri “Senelerden Sonra” adını taşımaktadır. Bu şiirinde aşık olduğu sevgilisini hatırlar ve üzerinden seneler geçmesine rağmen hâlâ onun yadında güzelliğiyle yükseldiğini görür.

“Sen ey cânâ ki yükseksin bu mecmû’-i mehâsinden
Bir isti’lâ-yı müstakbel verip mâzi-yi sevdâma,
Tecellilerle bahş ettin teselli fikr-i ferdâma,
Beyâbân-i hayâtın bir serâb-i dâ’imîmisinden.

Bugün yâdımda tekrar i’tilâ-yâb-ı mahâsindir
O edvâr-i muhabbet bir bahâristân-ı zâilden;

---

²⁹³ Fâik Âli, a.g.e., s.154

²⁹⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.156

Alır tâb-i tekâmül gençliğin her fecr-i âfilden,
Senin pîrâye-i hüsnün, bahâr, enkaaz-ı hissindir.”²⁹⁵

Nasıl semânın aydınlığı dağların yüksek başından aşağıya iniyorsa, sevgiliden de şairin fikrine ilhâm inmektedir.

“Nasıl nûr-i semâ ser-şâhik-i kûh-sâra nâzilse;
O ulviyyetle senden fikrime nâzildir ilhâmât.”²⁹⁶

Onüçüncü şiirin adı “Ma'nâ-yı Feryâd”dır. Burada feryâdın güzel şiir yazmak için gerekli olduğunu, manzûmelerin gam feryâdıyla meydana geleceğini söyler.

“Bütün hayat-ı garîbemde sâde bir feryâd,
En âteşin-i gazelim, en beliğ şiirimdir;
Şebâb o nağme, o manzûme-yi şegaf-bünyâd
Bütün figân ile, feryâd-ı gamla bestelenir.”²⁹⁷

Bu yüzden bu figânın bitmesini istemez.

“Bulunmasın bu figânın cihânda pâyânı;
Safâ-yı kalb ve tesellî-i iğtirâbdır.”²⁹⁸

“Balıkçıl” adlı küçük şiiri bölümün ondördüncü şiiridir, kardeşine ithaf ettiği bu küçük şiirde sahile vuran dalgaların sahilin suskunluğunu bozduğunu; fakat bir balıkçıl için bu gürültünün sevinç kaynağı olduğunu belirtiyor.

---

²⁹⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.157

²⁹⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.158

²⁹⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.159

²⁹⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.160

“Sahillerin halel veriyor hâl-i samtına
Emvâc bir hücûm-ı peyâpeyle pür-gazab;
Yalnız, bu tündbâd-ı müselsel, bu fırtına
Âvâre bir balıkçıla hengâme-yi tarab.”²⁹⁹

Onbeşinci şiir “O Bûseler” adını taşımaktadır. Yine mehtaplı bir gecedir; buse ışığı gecenin cephesine serpilir. Bu ışık buseleriyle şairin rüyasında melekler gezinir, ona şiiri için ilham verir.

“Bütün ketâ’ib-i deycûrun ufk-ı mukmirden
Ziyâ-yı bûsesi serpildi cephe-yi leyle.
O buselerle kadınlık i’tâb ederdi bana
En ince hissiyle;
O bûselerdeki ilhâm-ı vâzih-ı ma’na
Bir inkişâf-ı bahârı verirdi âmâle.

O bûselerle melekler gezerdi rü’yâmı;
O bûselerle der-agûş ederdi ilhâmı
Tahsassüsâtımın en yüksek, en derin şiiri.”³⁰⁰

Onaltıncı şiir “Uzaklardakine” dir. Gece manzarası şiirin başında bizi yine karşılar. Yeryüzü hayallerinin yıldızlara mensup olduğunu düşünür.

“Ettikçe şeb, menâbi’-i ulviyeden zuhûr
Eyler tulû’, fikrime bir leyl-i muhteşem;
Envâr-ı âsmân gibi zulmetinizin olur,
Mensûb-ı ihtirân mı hayâlât-ı sâhirem?”³⁰¹

²⁹⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.161

³⁰⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.163-164

³⁰¹ Fâik Âli, a.g.e., s.165

Onyedinci şiir “İbtisâm-ı Âfil” adını taşımaktadır. Bir gölgenin temasıyla tebessümü kaybolan sevgilisine bunun sebebini sorar.

“Neden temâs-ı zılâliyle söndü gözlerimin,
Şüh bir kahkahayla bitmek için,
Leb-i ma’sûmunuzda pâk ü nezîh
İnkişâf eyleyen tebessümler?”³⁰²

Gülümsemenin bitmesini istemez. Çünkü hastalıklı ömrüne bu gülümseme teselli vermektedir. Ancak bazan bu gülüş ile anlar ki güzellikler de ölümlüdür.

“Sizin tebessümünüzden bu ömr-i ma’lûle
Bir tesellî-yi ızdırâb gelir;
O nîm-i handenizin rû’yet-i üfûlüyle
Ben anladım ki bedâyi’de işte fânîdir.”³⁰³

Yedinci bölümün onsekizinci ve sonuncu şiiri “Mâziden Bir Gölge” adını taşımaktadır. Mazide kalan bir sevgili ile tekrar karşılaştığında hissettiği duygularını dile getirir.

“Bugün sürûr-ı telâkiyle titreyen ve gülen
Bu bûselerde de hamyâze-yi gınâ belirir;
Bizim fezâ’ilimiz süslü bir nümâyişden,
Garâmımız da, bir eğlenceden ibâretedir.”³⁰⁴

---

³⁰² Fâik Âli, a.g.e., s.167

³⁰³ Fâik Âli, a.g.e., s.168

³⁰⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.169

Sekizinci ve son bölümün adı “Elhân-ı Fânî”dir. Bu bölümün ilk şiiri ise “Geçmiş Bir Mâtemin Zıll-i Ebed Pâyedârı” adını taşımaktadır. Bu şiiri babasına ithaf etmiştir. Bu şiirin başında da melâl hakimdir. Teselli ümidleri ağlar, aşk nağmelerinde matem sessizliği vardır. Ölüm hayali ızdırap ufkunda gezer.

“Ümîd-i teselliyet ağlar reh-i şebâbımda,
Sükût-ı mâtem uçar nağme-yi garâmımdan;
Gezer hayâl-i memât ufk-ı ıztırâbımda,
Bana temevvüc eder aks-i ibtisâmımdan.”³⁰⁵

Ama bu matem sahnesinin kapanmasını ister ve hatıralarının gelmesi için onları çağırır. Herkesle alay eden hayâtın zorbalık etmesine isyan eder.

“Fakat kapanmalı artık bu sahne-yi mâtem;
Koşun, gelin bana ey hatîrât-ı ma’sûmem;
Tahakkümün yetişir ey hayât-ı müstehzî.”³⁰⁶

“Teellüm” adlı ikinci şiirde de hakim olan duygu kederdir. Benim bugün dünyaya gücenmem var, diye şiirine başlayan şair; gençliğin, hatıraların ve sevdanın elem doğuran olduğunu söyler.

“Benim bugün yine dünyaya infi’âlim var;
Şebâb-ı hâtıra, sevdâ bütün elem-zâdır...”³⁰⁷

---

³⁰⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.173

³⁰⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.174

³⁰⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.175

Kederlenmesi o kadar ileri gider ki fikirlerinde ölüm hayali dolaşır. Ancak şair bundan memnun değildir.

“Dolaşma sâha-yı fikrimde ey hayâl-i memât,
Bu ızdırâb-ı demâdem her dakika bana
Kibermeden beter işkenceler mukadderdir.”³⁰⁸

Mukadderatı, şair gökten sordukça alaycı bir cevap alır. Yokluğun güzel sesi yıldızlardan gelir.

“Mukadderatı sordukça gökten ey şâ’ir,
Çıkar zemîn-i fenâdan cevâb-ı istihzâ,
Gelir safir-i adem her sitâreden, heyhât!”³⁰⁹

Üçüncü şiir “Süleyman Paşa Merhûmun Kerimesi Seniha Hanım İçin” adını taşımaktadır. Herkes gelecek tabutu bekler, kızgınlık ve telaş hakimdir, tabut görününce bir suskunluk, duygulanma ortaya çıkar. Tabut şaşkın ve telaşlıdır. Bunun sebebini açıklamamıştır; ancak zamansız bir ölüm olduğu için tabut şaşkın olabilir. Yerine bir an önce kavuşmak için de telaşlıdır.

“Büyük, küçük, kadın, erkek ve rûd-ı tâbûta
Hep intizâr ediyorlardı bî-şekîb... İşte:

Vefâ-yı kalb-i beşer, işte ey hayât-ı yetim
Tehî netice-yi ma’nâ-yı fikr-i istikbâl.

---

³⁰⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.176

³⁰⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.176

Niçin bu hırs ü telâş, ey kitabe-yi hod-kâm?
Hamîde kâmed-i hüsrân olur mu hâk-ı siyâh
Kalırsa yerde biraz fazla, bir şebâb-ı tebâh?

Bekâ güzîn olan emvât için revâ görülen
Bu hâli sardı nihâyet bir ihtisâs-ı sükût,
Çıkınca ortaya şaşkın, telâşlı bir tâbût.”³¹⁰

Dünyada ölümden büyük hakikatin olmadığını, gençlik ve aşkın birer fânî sefer eylediklerini düşünür.

“Cihân içinde ölümden büyük hakikat yok;
Hayât çöllерinin bî-irâde, bî-ârâm
Birer seferber fânîsiyiz; şebâb ve garâm.”³¹¹

Ölümün karşısında aciz kalan insanlık, sonuyla yani ölümüyle toprağın yüzünü güldürmektedir. Çünkü toprakda bir gıda ister. İşte o gıda insanlık ve kainata büyüklük veren güzelliklerdir.

“O derde karşı acizdir netice-yi idrâk;
Ve sen de âkıbet oldun ve güldü çehre-yi hâk.

Evet, o kitle-yi bî-hiss de bir gıdâ ister;
Onun gıdâsını teşkîl eder hayât-ı beşer.
Ve kâ’inâta büyüklük veren güzellikler.”³¹²

---

³¹⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.177-178

³¹¹ Fâik Âli, a.g.e., s.179

³¹² Fâik Âli, a.g.e., s.181

Böyle düşünmesine rağmen üzüntüye engel olamaz. Dimağı ateşli bir humma içinde kavrulur, ruhu inler. Ölenin mukadderatı için ağlar.

“Dimâğım âteş-i hummâ içinde kavrularak
Firâş-ı muztaribânemde rûhum inlerken,
Siyâh-perde-yi nisyân-ı uhreviyyetden

Çıkıp hayât-ı fazîletleriyle yâdında
Hazîn hazîn yaşayan makberîlerin muğlak
Hayâli hâtıra-yi mâteminle mezc olacak.

Mukadderatına çok, pek çok ağladım, bedbaht!”³¹³

“Bir Kitâbe” adlı dördüncü şiirde bir mezar taşının üzerinde yazılanlar okunur. Ziyaret edenlere seslenir. Mezar, bir unutmaya beşiğidir, bir ailenin mâtemidir. Ona okunacak bir Fatiha, onun da ölümünden sonra ona i'ade edilecektir. Şiir iki kıtadan meydana gelmiştir ve şairin en kısa şiiridir.

“Zâ'îr! Bu mezâr, işte bu gehvâre-yi nisyân
Bir hilkat-i nâziktere mevâ-yi hazindir;
Bir â'ilenin mâtemi üstünde nigahbân,
Âmâlinin öksüzlüğü zîrinde defîndir.

Bir Fâtiha olsun bu fenâ-gâh-ı sitemde
Senden de bu mevlûde-yi ukbâyâ hediye;
Ahlâf onu eyler sana ithâf ü i'ade
Sen dâhil olunca bu penâh-ı ebedîye.”³¹⁴

³¹³ Fâik Âli, a.g.e., s.182

³¹⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.183

Bu bölümün ve kitabın son şiiri “Üfûl Etmiş Mahâsin Karşısında” adını taşımaktadır. Sönüp gitmiş güzellik karşısında küfre benzettiği duygulara kapılır.

“Sönüb bitmiş mahâsin karşısında...
Başım, azdâda gayyâ-yı tesâdüm,
Gerek fikren, gerek hissên düşündüm:
Nasıl! Bir zerrecik mahv olmasında

Ma’âliyât-ı masnû’ât-ı hilkat
Fenâ bulsun! Bu küfr-i fikre benzer...”³¹⁵

Ölüm, insanlığın sözlüğünde doğru manasıyla mevcut değildir. Bizler ölen için feryâd ederken mezardakiler bu ölü için yeni doğan çocuk diyeceklerdir.

“Ölüm! Kâmûs-ı elfâz-ı beşerde
Bu lafzın doğru bir ma’nâsı mevcûd
Değil. Bizler ki-heyhât öldül –derde

Figân eyler dururken böyle hâsir
Ne der sükkân-ı ferdâ-yı mekâbir
Ölen her ferd için? ... Bir tûfl-ı mevlûd.”³¹⁶

Ancak bu teselli düşüncesiyle kendi üzüntüsünü bile geçiremez.

---

³¹⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.184-185

³¹⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.186

“Fakat kâbil mi aldatmak bu ye’si.”³¹⁷

Şiirin sonunda yokluk aleminden ölüp gelmeyi doğum olarak görür ve beşiği kabir olarak kabul eder. Makber de bir sır beşiğine benzetilir.

“Beşik bir makber, ölmekdir ademden
Doğub düşmek bu sahrâ-yı niyâza;
Ve makber bence mehd-i râze.”³¹⁸

2.2.1.2.Şekil Açısından Değerlendirme:

Şiirler arûz ölçüsü ile yazılmıştır. Arûzun dokuz kalıbı kullanılmıştır. En çok kullanılan kalıp; yirmiüç şiirinde kullandığı “Mefâilün/ Fâilâtün/ Mefâilün/ Feilün (Fa’lün)” kalıbıdır. On şiirinde “Mefûlü/ Fâilâtü/ Fâilün” kalıbı kullanılmıştır. “Feilâtün (Fa’ilâtün) Mefâilün/ Feilün” kalıbını da yine on şiirinde kullanmıştır. Altı şiirinde kullandığı kalıp “Mefâilün/ Mefâilün /Mefâilün /Mefâilün”; beş şiirinde kullandığı kalıp ise “Mefûlü/ Mefâilü/ Mefâilü/ Feilün” kalıplarıdır. İki şiirinde “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilâtün” kalıbını kullanan şair birer şiirinde de “Feilâtün/ Feilâtün/ Feilâtün/ Feilün (Fa’lün)” ve “Mefâilün/ Mefâilün/ Feülün” kalıplarını kullanmıştır.

Tüm kalıplara baktığımızda Türkçe sözcüklerin kullanılmasında kolaylık sağlayan kalıplar olduğunu görüyoruz. Arûz kalıplarının hezec, recez, remel, muzâri ve müctez bahirleri kullanılmıştır.

---

³¹⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.187

³¹⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.188

Birinci şiir olan “Nağme-yi Teselli’de kullanılan kalıp “Feilâtün/ Mefâilün/ Fa’lün (Feilün)” kalıbıdır.

“İki timsâl-i keh-keşân –Sâkin.”³¹⁹

“Bir Zıll-i Feryâdkârı” adlı ikinci şiirde “Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün” kalıbı kullanılmıştır.

“Düşsün ve bir temevvüc-i mübhemle titresin”³²⁰

Üçüncü şiir olan “O Meçhûleye” adlı şiirde kullanılan kalıp “Mefûlü/ Mefâilü/ Mefâilü/ Feülün”dür.

“Esrâr-ı mahâsinle gülümserken ufuklar.”³²¹

Dördüncü şiir “Onun Âvâz-ı Teselliyet-sâzı” adını taşımaktadır ve arûzun “Fâilâtün/ Mefâilün/ Fa’lün (Feilün)” kalıbıyla yazılmıştır.

“Râz-ı rûhuyla rûh-ı râzında”³²²

“Onun Gözleri” adlı beşinci şiirde, “Onun Simâsı” adlı altıncı şiirde ve “Onun Hayâli” adlı yedinci şiirde kullanılan kalıp “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün (Fa’lün)” kalıbıdır.

“Semâ-yı rûhu gülerken de öyle zannolunur”³²³

“Şimâl ufuklarınınin kâ’inât-ı fecrinden”³²⁴

---

³¹⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.17

³²⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.19

³²¹ Fâik Âli, a.g.e., s.25

³²² Fâik Âli, a.g.e., s.28

³²³ Fâik Âli, a.g.e., s.31

³²⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.32

“Onun hayâli benim sânihât-ı hissimde” ³²⁵

Sekizinci şiir olan “Gözlerinden Bir Gölge” de arûzun “Failâtün/
Mefâilün/ Feilün (Fa’lün)” kalıbı kullanılmıştır.

“Titrer esrâr-ı rûha kalb olarak” ³²⁶

“Belki ismini taşıyan dokuzuncu şiirde kullanılan kalıp
“Mefûlû/ Mefâilü/ Mefâilü/ Feülün”dür.

“İssız geceler, aks-i hayâlinle müşâfeh” ³²⁷

Onuncu şiir olan “Dâ’imâ”da kullanılan kalıp “Feilâtün/
Mefâilün/ Fa’lün/ (Feilün) kalıbıdır.

“Sesinin lerzeş-î nihânında.” ³²⁸

Onbirinci şiir olan “Hasbihâl”de arûzun “Mefûlû/ Fâilâtü/
Mefâilü/ Fâilün” kalıbı kullanılmıştır.

“Ey hüznünün güzelliği yâdımda ağlayan” ³²⁹

“Benim Semâ-yı Hayâlim” adlı onikinci şiirde kullanılan kalıp
“Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün (Fa’lün)”dür.

“Yine ben dinledim bu şeb denizin” ³³⁰

---

³²⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.34

³²⁶ Fâik Âli, a.g.e., s. 36

³²⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.38

³²⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.41

³²⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.44

³³⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.46

Onüçüncü şiir olan “Ben İsterim Ki” adlı şiir, “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün (Fa’lün)” kalıbı ile yazılmıştır.

“Evet, ben isterim olsun o şi’ri her okuyan” ³³¹

“Sevdâ-yı Münevver” adlı ondördüncü şiirde “Mefülü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Feilün (Fa’lün)” kalıbı kullanılmıştır.

“Rûhumda, gâh olur bana bir hânde-yi hafi” ³³²

Onbeşinci şiir olan “Tulû’dan Evvel” adlı şiirde kullanılan kalıp “Mefâilün/ Mefâilün/ MefâilünMefâilün” kalıbıdır.

“Uçar kartallar etrafında kürsî-yî temâşâmın” ³³³

“Gurûbdan Sonra” adlı onaltıncı şiir, arûzun “Mefülü/ Mefâilü/ Mefâilü/ Feülün” kalıbıyla yazılmıştır. Artık mısralarda kullanılan kalıp ise “Mefülü/ Feülün”dür.

“Tenvîre şitâb etti güneş başka cihânı

Onlar uyanırlar.” ³³⁴

“Mehtâb” adlı onyedinci şiirde “Fâilâtün/ Mefâilün/ Feilün (Fa’lün)” kalıbı kullanılmıştır.

“Sallıyor mehd-i leyl içinde derîn” ³³⁵

---

³³¹ Fâik Âli, a.g.e., s.49

³³² Fâik Âli, a.g.e., s.51

³³³ Fâik Âli, a.g.e., s.55

³³⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.59

³³⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.63

Mesîreyi İlhâm” adlı onsekizinci şiirde kullanılan kalıp “Feilâtün/ Mefâilün/ Fâilün”dür.

“Yaşayan başka türlü şâ’ir olur”³³⁶

“Kış Manzaraları” adını taşıyan ondokuzuncu şiir altı bölümden oluşmaktadır; ancak şiirin tamamında aynı kalıp kullanılmıştır. Bu kalıp arûzun “Mefülû/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün” kalıbıdır.

“Bidâr olur, zalâmına dünyâyı gark eder”³³⁷

Yirminci şiir olan “Hayme-Nişîn” adlı şiir “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün / Fa’lün (Feilün)” kalıbıyla yazılmıştır.

“Önünde bir koca sahrâ, bir ufk-ı nâ-mahdûd”³³⁸

“Kehkeşâna Karşı” adlı yirmibirinci şiir dört “Mefâilün” kalıbıyla yazılmıştır.

“O âgûş-î mükevkebden bu nâlişgâh-ı ümmîde”³³⁹

“Denizlere Karşı” adlı yirmiikinci şiirde “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Fa’lün (Feilün)” kalıbı kullanılmıştır.

---

³³⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.64

³³⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.68

³³⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.76

³³⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.81

“Birer neşide okurken kitâb-ı hilkatden”³⁴⁰

“Semâya Karşı” adlı yirmiüçüncü şiirde kullanılan kalıp “Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilâlü/ Fâilün” kalıbıdır.

“Rûhumda hüzn ü girye-yî âtiyle birleşir.”³⁴¹

“Olimpa Karşı” adlı yirmidördüncü şiir, “Husûfa Karşı” isimli yirmibeşinci şiir ve “Bilmem Kime Karşı” adlı yirmialtıncı şiir arûzun “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün (Fa'lün)” kalıbıyla yazılmıştır.

“Yetîm-i hâb ü huzûr olduğum büyük geceler”³⁴²

“Yavaş yavaş safahât-î semâ-yı şeb kararır”³⁴³

“Seninle rûh olarak böyle dâ'imâ yaşasak”³⁴⁴

Yirmiyedinci şiir “Hafâyâ-yı Leyâl” adını taşımaktadır. Arûzun “Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün” kalıbıyla yazılmıştır.

“Çölden peyâm alır götürür bahre her sehâb”³⁴⁵

“Çöllerde” adını taşıyan yirmisekizinci şiir “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilâtün” kalıbıyla kaleme alınmıştır.

“Beş altı atlı sıcak çöllerin yakan güneşinde”³⁴⁶

---

³⁴⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.83

³⁴¹ Fâik Âli, a.g.e., s.85

³⁴² Fâik Âli, a.g.e., s.88

³⁴³ Fâik Âli, a.g.e., s.91

³⁴⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.94

³⁴⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.98

³⁴⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.99

“Yirmidokuzuncu şiir olan “Deniz Kenarında” adlı şiirde kullanılan kalıp “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Fa’lün (Feilün)” dür.

“Gunûde rûh-ı sükûn, şehir-i câ-be-câ-Rûşen” ³⁴⁷

“Bir Şeb-i Mâzî” adındaki otuzuncu şiir, “Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün” kalıbıyla yazılmıştır. Serbest müstezat şeklinde yazılan şiirde, artık mısralarda da “Mefûlü/ Fâilün” kalıbı kullanılmıştır.

“Yıldızlı bir geceydi... O mahzûn ve mültefit
Birden demişdi: Gel.” ³⁴⁸

Otuzbirinci ve otuzikinci şiirler olan “Dicle Hâtıralarından” ve “Dicle Vadisi” adlı şiirlerde “Fâilâtün/ (Feilâtün) / Mefâilün/ Fa’lün (Feilün)” kalıbı kullanılmıştır.

“Seni görmek hayât-ı âmâle” ³⁴⁹

“Hüzne medfûn şu kimsesiz yerler” ³⁵⁰

“Yâd-ı Müvelled” adındaki otuzüçüncü şiirde kullanılan kalıp “Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün” dür.

“Arzın semâyı öpdüğü yerlerde bir geçer” ³⁵¹

---

³⁴⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.104

³⁴⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.108

³⁴⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.113

³⁵⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.119

³⁵¹ Fâik Âli, a.g.e., s.123

“Nesîm-i Âşin” adlı şiirde “Fâilâtün/ Mefâilün/ Feilün (Fa’lün)” kalıbı kullanılmıştır.

“Tıfl-ı sevdâmı okşayıb da gelen” ³⁵²

“Alaca Karanlıklarda” adını taşıyan otuzbeşinci şiir “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün (Fa’lün)” kalıbı ile yazılmıştır.

“Mesâ-yı muhteşemin penbe, mor karanlığına” ³⁵³

Otuzaltıncı şiir “İhtisârât-ı Marîzâne” adını taşımaktadır. Kullanılan kalıp ise dört “Mefâilün”dür.

“Bütün zindânların, Makberlerin tâk-î revânımdan” ³⁵⁴

Otuzyedinci şiirin adı “İnfî’âlât-ı Marîzâne”dir. Arûzun “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Fa’lün (Feilün)” kalıbı ile yazılmıştır.

“Bu kâ’inât-ı hayâlât içinde ben bî-kes” ³⁵⁵

“Hasbihâl” adındaki otuzsekizinci şiirde dört “Mefâilün” kalıbı kullanılmıştır.

Telâtum eyliyor insânlığın ma’âli-yî hissi” ³⁵⁶

---

³⁵² Fâik Âli, a.g.e., s.125

³⁵³ Fâik Âli, a.g.e., s.127

³⁵⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.132

³⁵⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.135

³⁵⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.139

“Tenvîm-i Hissiyât” adlı otuzdokuzuncu şiir “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Fa’lün (Feilün)” kalıbı ile yazılmıştır.

“Siz ey çiçekli emeller, ziyâlı sevdâlar”³⁵⁷

Kırkınıcı şiir olan “O Yoldan Geçerken” adlı şiirde “Mefûlü/ Mefâilü/ Mefâilü/ Feûlün” kalıbı kullanılmıştır.

“Yükseklere, yükseklere bir dest-i musûfât”³⁵⁸

“İnanma” adlı kırkbirinci şiir, “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün (Fa’lün)” kalıbı ile yazılmıştır.

“İnanma, sevmiyorum; her hayât-ı münkesirin”³⁵⁹

Kırkikinci şiir “Bir Arkadaşa” adını taşımaktadır. “Feilâtün/ Feilâtün/ Feilâtün/ Fa’lün (Feilün)” kalıbı kullanılmıştır.

“Saçarak benden uzaklaşdı; ki ve ben yapıyınız”³⁶⁰

“Emel-i Müzehher” adlı kırküçüncü şiir “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün (Fa’lün)” kalıbıyla yazılmıştır.

“Dikenli yolları üstünde ben, zulüm ü cehûl”³⁶¹

---

³⁵⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.141

³⁵⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.142

³⁵⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.144

³⁶⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.146

³⁶¹ Fâik Âli, a.g.e., s.148

Kırkdördüncü şiir olan “Birâder-zâdem Sa’id İçin” adlı şiirde dört “Mefâilün” kalıbı kullanılmıştır.

“Güzel bir yavru kuş şevkiyle, hâl-i ihtirâzıyla” ³⁶²

“Ezân” adlı kırkbeşinci şiir “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilâtün” kalıbı ile yazılmıştır.

“Nedir bu nağme ki dinler huşû-ı kalb ile ümmet” ³⁶³

Kırkaltıncı şiir “Secdelerim” adını taşır. “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Fa’lün / (Feilün)” kalıbı ile yazılmıştır.

“-Ki yükselir ona fânîlerin münâcâtı” ³⁶⁴

“Senelerden Sonra” adlı kırkyedinci şiir dört “Mefâilün” kalıbı ile kaleme alınmıştır.

“Sen ey cânân ki yükseksin bu mecmû’-i mahâsinden” ³⁶⁵

“Kırksekizinci şiir “Ma’nâ-yı Feryâd” adını taşımaktadır. “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Fa’lün (Feilün)” kalıbıyla yazılmıştır.

“Bütün hayât-ı garîbemde sâde bir feryâd” ³⁶⁶

“Balıkçıl” adlı kırkdokuzuncu şiirde “Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün” kalıbı kullanılmıştır.

---

³⁶² Fâik Âli, a.g.e., s.151

³⁶³ Fâik Âli, a.g.e., s.153

³⁶⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.155

³⁶⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.157

³⁶⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.159

“Sâhillerin halel veriyor hâl-i samtına”³⁶⁷

“Ellinci şiir olan “O Bûseler” adlı şiirde “Mefâilün/ Fâilâtün/ Mefâilün/ Fa’lün (Fe’ilün)” kalıbı kullanılmıştır. Serbest müstezat şeklindeki şiirde, artık mısralar “Mefâilün/ Fa’lün (Feilün)” kalıbı ile yazılmıştır.

“Bütün ketâ’ib-i deycûrun ufk-ı mukmirden
Sürûd-ı bûseyle”³⁶⁸

“Uzaklardakine” adını taşıyan ellibirinci şiirde arûzun “Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün” kalıbı kullanılmıştır.

“Bir bûse: Bahş eder bana bir ömr-i bî-hirem”³⁶⁹

Elliiki, elliüç, ellidört, ellibeş ve ellialtıncı şiirler olan “İbtisâm-ı Âfil”, “Mâziden Bir Gölge”, “Geçmiş Bir Mâtemin Zıll-i Ebed Pâyidârı”, ve “Süleyman Paşa Merhûmun Kerîmesi Seniha Hânım İçin” adlı şiirler kullanılan kalıp “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Fa’lün (Feilün)dür. İbtisâm-ı Âfil” adlı şiirde serbest müstezat şeklini değişik bir şekilde kullanmış ve artık mısraın kalıbını “Fâilâtün (Fe’ilâtün)/ Mefâilün/ Fa’lün (Feilün)” şeklinde düzenlemiştir.

³⁶⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.161

³⁶⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.163

³⁶⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.165

“Neden temâs-ı zılâliyle söndü gözlerimin

İnkişâf eyleyen tebessümler” ³⁷⁰

“Unut bu hiss-i hıyânetle mümtelî kalbi” ³⁷¹

“Fakat kapanmalı artık bu sahne-yî mâtem” ³⁷²

“Geçen zamanlarımın şimdi hâtırâtı bile” ³⁷³

“Bütün kuvâ-yı tabî’at kuvâ-yı insâna” ³⁷⁴

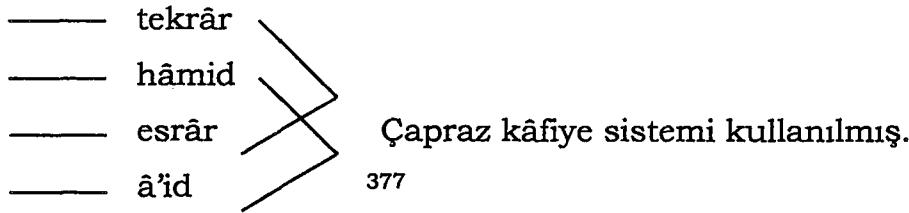
“Bir Kitâbe” adını taşıyan elliyedinci şiir “Mefûlü/ Mefâilü/
Mefâilü/ Feûlün” kalıbıyla yazılmıştır.

“Zâ’ir! Bu mezâr, işte bu gehvâre-yi nisyân” ³⁷⁵

Ellisekizinci ve son şiir olan “Üfûl Etmiş Mahâsin Karşısında”
adlı şiirde ise “Mefâilün/ Mefâilün/ Feûlün” kalıbı kullanılmıştır.

“Gurûb etdin bugün yâdımda tekrâr.” ³⁷⁶

Kâfiyelerine baktığımızda genellikle çapraz kâfiye sistemini
kullandığını görüyoruz.

³⁷⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.167

³⁷¹ Fâik Âli, a.g.e., s.169

³⁷² Fâik Âli, a.g.e., s.174

³⁷³ Fâik Âli, a.g.e., s.175

³⁷⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.177

³⁷⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.183

³⁷⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.184

³⁷⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.184

Bununla birlikte sarmalı kâfiye ve düz kâfiye sistemlerini de kullanmıştır.

— karşınsında
— tesâdüm
— düşündüm
— olmasında

} Sarmalı kâfiye sistemi kullanılmış.
378

— tefessüh
— tenâsüh

} Düz kâfiye sistemi kullanılmış.
379

Kâfiye çeşitlerine baktığımızda zengin, tam ve yarım kâfiyelerin kullanıldığını ve özellikle yarım kâfiyelerde zayıflığı önlemek amacıyla rediflere yer verildiğini görüyoruz.

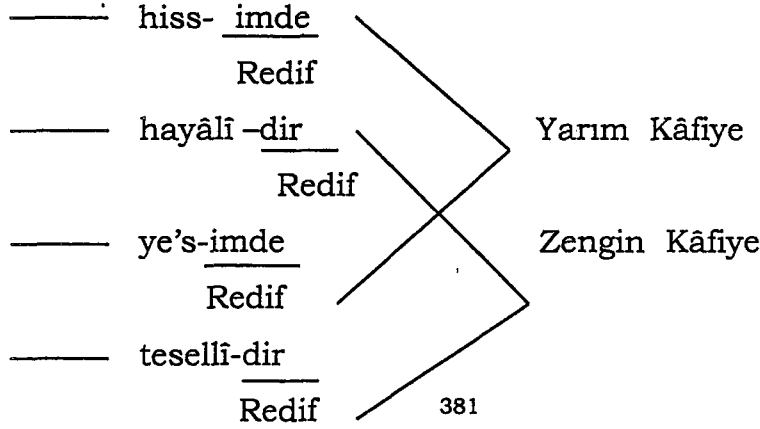
— tekrâr
— hâmid
— esrâr
— â'id

} Zengin Kâfiye
Tam Kâfiye
380

³⁷⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.184

³⁷⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.185

³⁸⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.184

Recâizâde Mahmud Ekrem'in "kulak için kâfiye anlayışını benimsemiştir. "nun" harfî ile "kef" harfî kâfiyeli olarak kabul edilmiştir.

— sensin
— mahâsin 382

Nazım birimi olarak genellikle dörtlükler kullanılmıştır. Bunun yanında üç mısra'dan oluşan kıt'alara da sıkça yer verilmiştir. Servet-i Fünûn şairleri tarafından çok kullanılan serbest müstezât şekline sadece üç şiirinde rastlıyoruz. Bu şiirlerden birincisi "Gurûbdan Sonra"; ikincisi "Bir Şeb-i Mâzî", üçüncüsü "O Bûseler" adını taşımaktadır.

Bundan başka Fâik Âli'nin bu kitabında, özellikle "Elhân-ı Perişân" bölümünde sone tarzı uyak düzenini kullandığını görüyoruz.

³⁸² Fâik Âli, a.g.e., s.186

2.2.1.3. Dil ve Üslûb Açısından Değerlendirme:

Servet-i Fünûn ya da Edebiyât-ı Cedîde şiiri, gerek dil, gerek şekil ve şiir anlayışı bakımından Tanzimat şiirinden hayli farklıdır. Servet-i Fünûn şiirinde kuvvetli bir mûsikî lisânı vardır. Fâik Âli de mûsikî ile şiirin ayrılmaz olduğunu, sanatın sanat için yapılması gerektiğini kitabının başına aldığı “Hasbihâl” bölümünde şöyle dile getirmektedir:

“Ah o rûhlar... O şiiri bizden daha başka anlayacak şairler, güzelliği bizden daha iyi duyacak mütehassis rûh-ı san’ata daha yakından nüfûz edecek sanatkârlar, gâye-yi hayâlilerini cihân-ı maddiyâtın bittiği ana doğru ta’âlî edecek mütehayyiller şiirin de bir hakikat, hakikatin de bir şiir olduğunu isbât ve i’lân edecek mütefekkirler! Onlar hakikî tekâmüller karşısında bulunacak; mûsikîyi bir şiir, şiiri bir mûsikî haline getirecek; san’ata san’at için çalışacak; çalışanlara nefret etmemenin bir vazife ve vazifenin dâ’imâ mukaddes olduğuna i’timât edecektir.”³⁸³

Fâik Âli, üslûbun orijinal olması gerektiğini savunur. Ona göre her ferdin ayrı bir üslûbu, fikirleri ve hisleri vardır. Başkalarından etkilenerek onlar gibi yazanları eleştirir, bunun bir “âdî alışkanlık” olduğunu belirtir. Bu konudaki görüşlerini yine “Hasbihâl”de buluyoruz.

“Lisânlarda insanlar gibi doğar ve büyür ve ölür. Bir bütünün tarz-ı tahassüsü bir başka bütünün tarz-ı tahassüsüne benzemez. Hatta her ferdin ayrı bir üslûbu, müstakil fikirleri, hususî hisleri var.

---

³⁸³ Fâik Âli, a.g.e., s.15

Herkesinkine benzeyen hâlât ve harekâtımız da benliğimizden bir şey görülemez. Onlar bütün mevcûdiyeti rûh ve nezâhâtden ibaret olamıyan şahsiyetimize ihtilât ve münâsebât-ı zaruriyye-yi rûz-merre ile karışıp yerleşmiş i'tiyâdât-ı âdiyedir. ³⁸⁴

Dili denize benzeten Fâik Âli, eğer dalgalanmazsa onun çürüyüp kokacağını belirtir. Bugünkü dil nasıl dünküne benzemiyorsa, yarınki dil de bugünküne benzemeyecektir. Ancak şiir, bütün inanlığa hitap etmelidir.

“Lisânlar denizler gibidir ki temevvüc etmezse taaffün eder. Her telâtumundan bir mevc-i nağme, bir mevc-i teceddüd ve nezâhat uçan edebiyâtımızı durdurmak için, gâh tezyîf, gâh tehzîl suretinde koparılan sayhalar –sanki her sedme-i seyyalesiyle mevcudiyetlerinden bir şey koparan –mevâc bir denizin hoş ve hurûş ma'âlisini na'relerle dindirmek için bağırmaya benzer ki beyhûde izâ'e-i nefisden başka hiçbir netice veremez. Buna hatta o emvâc-ı cûş-â-cûş kadar mâlik olduğu efvâc ve cüyûşa, hatta onu kamçılata serhas bile muvafık olamamıştır.

Fakat şiir bütün beşeriyete hitap etmeli.” ³⁸⁵

Böyle düşünen Fâik Âli, buna rağmen zaman zaman bol terkip kullanmaktan kaçınmamıştır.

“Tehî netîce-yi ma'nâ-yı fikr-i istikbâl” ³⁸⁶

“Tersad-gâh-ı ümmîde tahşîd-i zülâl eyler. ³⁸⁷

³⁸⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.7

³⁸⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.8

³⁸⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.178

³⁸⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.133

Bununla birlikte görüşünün doğrultusunda anlaşılır bir dille yazdığı mısraları da vardır.

“Ben o gün böyle muhâtaraya,
Kahramanlar kadar göğüs gererek;
Seni bir kere istedim görmek.”³⁸⁸

Üslûbun orijinal olması gerektiğini belirten Fâik Âli, değişik hayâller kurarak bu orjinalliği yakalamıştır. “Gökyüzünün saray perdesinin denizde uyuyan ay ile arkadaş olması” farklı bir hayâldir.

“Fevkinde serâ-perde-yi ulvî-yi şebistân,
Ummânda olurken meh-i hâmûş ile dem-sâz”³⁸⁹

Yine aynı şekilde hayâlde orjinalliği “Hasbihâl” adlı şiirin başında görüyoruz. Şafaklar; dağlarda bulutların danslarının yansımalarıyla çağlayan sabahı manzaranın kucığına akıtır.”

“Tevdî’-i ihtisâs edelim gel, şafaklara;
Dağlarda, aks-i raks-ı sehâ’ible çağlayan
Eshâr-ı isâle eyliyor âgûş-ı manzara.”³⁹⁰

İkilemeleri oldukça fazla kullandığı görülmektedir. “Derin, derin”, “donuk donuk”, “mevc-â-mevc”, “dûr-â-dûr”, “leb-ber-leb”, “dûş-â-dûş”, “yavaş yavaş”, “dem-â-dem”, “serteser”, “yazık yazık”, “pey-â-pey”, “takım takım”, “dem-be-dem”, “soğuk soğuk”, “yeter yeter” ve “hazîn hazîn” ikilemelerini şiirlerinde sıkça kullanmıştır. En çok “derin derin”, “serteser”, “pey-â-pey”, “dem-be-dem” ikilemelerini

³⁸⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.114

³⁸⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.26

³⁹⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.44

kullandığını görüyoruz. Hatta bazen bir mısradaki iki ikileme kullandığı bile görülmektedir. Bu da bize Fâik Âli'nin, söylemek istediklerini daha pekiştirerek vermeye çalıştığını gösterir.

“Uçar göklerde yüz bin lahn-i mevc-â-mevc ü dūr-â-dūr”³⁹¹

Servet-i Fünûn Edebiyatının konuları olan aile hayatı, aşk ve tabiat konularını Fâik Âli de kullanmıştır.

“Birer terâne-yi pür-samt-ı şiidir gûyâ
Hayât-ı âîlenin zevk-i sermedîsinden”³⁹²

“Çocuklar bir tesellîdir, çocukluk en güzel ni'met,
Senin handenle rûhum zanneder bir bûse-yi cennet
Benim gehvâre-yi âtime uçmuş medh-i mâziden”³⁹³

“Mesâ-yı muhteşemin penbe, mor karanlığına
Düşer vakâr ile zill-ı medîdi bir çobanın,
Ki hep ter-i sad eder zirvesinde bir kayanın...”³⁹⁴

“Bulutların dökülür nehre aks-i şefâfı,
Yeşil yamaçta koyunlarla mandalar yayılır;
Günün hayâtı karîn-i üfûl iken yayılır
Muhît-i sâkite bir köylü nağme-yi sâfi.”³⁹⁵

³⁹¹ Fâik Âli, a.g.e., s.55

³⁹² Fâik Âli, a.g.e., s.104

³⁹³ Fâik Âli, a.g.e., s.152

³⁹⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.127

³⁹⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.128

Ayrıca Servet-i Fünûn şiirlerine hakim olan “hüzün” onun şiirlerine de hakimdir. Tabiat bile mahzûndur.

“Bahar içinde de mühtezz, perîde bir eylül
Güzelliğiyle bu vâdî-yi Dicle mahzûndur.”³⁹⁶

Bazı şiirlerin ismi bile bize bu hüznü, hastalıklı duyguları işlediğini gösterir. “Elhân-ı Perîşân” adlı bölümün ilk şiirinin adı “İhtisâsât-ı Marîzâne” ikinci şiirin adı ise “İnfîâlât-ı Marîzâne”dir. Bu şiirlerinde büyük yalnızlık duygusu hakimdir. Hisleri, üzüntü arttıran uğursuz hislerdir. Masûm fikirlerine bu uğursuz hisler humma şeklinde gelir; teselli ile alay eder.

“Bu yalnızlık, bu bî-keslik, bu hissiyât-ı ye’s-efzâ,
Bu hissiyât-ı bed-bînâne, hissiyât-ı meş’ûma
Bu bir hummâ-yı ânidir gelir bir fikr-i ma’sûma,
Eder rûhun ma’âlî-yi tesellisiyle istihzâ.”³⁹⁷

Ancak bunca kedere rağmen hayatından memnundur; hatta kahkahayla ağlar.

“O hâl içinde olur gizli gamlarım, mahmûm
Emellerim, yeni, sevdâlı hislerim bîdâr;
Düşünmek âh düşünmek ser-mezâra kadar,
Benim nasîb-i hayâtım budur. Ve memnûnum.”³⁹⁸

“Elîm olur sonra her zevk ü şevkîn anladığım;
Yeter yeter bu benim kahkahayla ağladığım.”³⁹⁹

³⁹⁶ Fâik Âli, a.g.e., s. 127

³⁹⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.134

³⁹⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.130

³⁹⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.137

Şiirlerinde seçtiği zaman genellikle akşam ve gecedir. Bazı şiirlerinde de sabah vaktini seçmiştir. Özellikle gece ve akşamdan sıkça bahsetmesi “akşam şairi” olarak tanınan Ahmet Haşim’i hatırlatmaktadır.

“Şeb-i nûrun bu hâb-ı nûşîni..
Sallıyor mehd-i leyl içinde derîn
Bir sükût-ı mâzî bütün şehrin.”⁴⁰⁰

Servet-i Fünûncuların kaçma isteği Fâik Âli’de de şiddetli bir şekilde kendini gösterir.

“Zalâm-ı ye’s ü serâ’irle serteser meşhûn

Zamanlarda hakâyık yalancıdır; kaçmak.
Muhayyelât ü hurâfâta kaçmak en bedbîn
Tahassüsât ile perverde en metin kalbin

Yegâne tâb-ı tesellî-yi ızdırâbı budur.”⁴⁰¹

Konu ve söyleyiş bakımından Tanzimat’tan tamamen ayrılan şair, zaman zaman fiilleri çokça kullanarak Tanzimat şiirindeki hareketliliği yakalamıştır. Bu da gençliğinde tesirinde kaldığı Nâmık Kemâl’in ve ağabeyi Süleyman Nazif’in etkisiyle olmuştur.

---

⁴⁰⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.63

⁴⁰¹ Fâik Âli, a.g.e., s.180

“Dinler, yazar, durur, düşünür, başlarım yine” ⁴⁰²

“Sor, sor, unuttur; bî-vefâdır erkekler,
Gelip geçen hevesâtıyla zâhiren süslü,
Fakat melûl ve tehî dil bir âşinâ besler.” ⁴⁰³

“Yaşadım, sevdim, ağladım, gezdim
Vatanın çok harâbe-zârında.” ⁴⁰⁴

Cümle yapısına baktığımızda cümlelerin bir satırda bitmediği; hatta genellikle bir cümlenin diğer bir kıtaya taşdığı; zaman zaman da cümlenin mısraın ortasında bittiği görülmektedir.

“Dimaçım âteş-i hummâ içinde kavrulurak
Firâş-ı muzdaribânemde rûhum eylerken
Siyâh-perde-yi nisyân-ı uhreviyyetden

Çıkıp hayât-ı fâziletleriyle yâdında
Hazîn hazîn yaşayan makberîlerin muğlak
Hayâli hatıra-yı mâteminle mezc olacak.” ⁴⁰⁵

“Ölüm! Kâmûs-ı elfâz-ı beşerde
Bu lafzın doğru bir ma'nâsı mevcûd
Değil. Bizler ki -Heyhât öldül -derde

Figân eyler dururken böyle hâsir,
Ne der sükkân-ı ferdâ-yı makber

---

⁴⁰² Fâik Âli, a.g.e., s.20

⁴⁰³ Fâik Âli, a.g.e., s.170

⁴⁰⁴ Fâik Âli, a.g.e., s. 121

⁴⁰⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.182

Ölen her ferd için? ... Bir tıfl-ı mevlûd.”⁴⁰⁶

İmaj yönünden incelediğimizde bu kitabında topladığı şiirlerinde fazla imaja yer vermediğini görüyoruz. Fâik Âli'nin ilk şiirlerini topladığı kitabında görülüyor ki henüz, imaj yönünden orijinalliği yakalayamamıştır. Hatta “gölgeli kirpik” ibaresi Divan Edebiyatının mazmûnlarını hatırlatmaktadır.

“Durur o gölgeli kirpiklerinde pür-lerze.”⁴⁰⁷

Ancak bununla birlikte az olsa da bazı orijinal imajlarda yakalamıştır. “Hûlyâ lâlesi”, “zehirli hasret”, “şebnem elması” gibi imajlar dikkat çekicidir.

“Fakat lâle-yi hûlyâ içinde... Yok, hûlyâ”⁴⁰⁸

“Uyutulmuş zehirli hasretler”⁴⁰⁹

“Kirpiklerinde şebnem elması titredi.”⁴¹⁰

En çok kullandığı sanatların tezat, teşbih ve aks sanatı olduğunu görüyoruz. Özellikle tezat sanatında farklı bir söyleyişe ulaşıyor.

“Ki kande-nâk, fakat gizli gizli girye-nümûn;
Kuyûd içinde, fakat hür... Açık, fakat mübhem.

Hazîn iken mütebessim... Ve şâd iken giryân.”⁴¹¹

---

⁴⁰⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.186

⁴⁰⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.32

⁴⁰⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.31

⁴⁰⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.66

⁴¹⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.110

⁴¹¹ Fâik Âli, a.g.e., s.49

“Bir Şeb-i Mâzî” adlı şiirinde, ibadet ederken, kainatı ma’bede benzetir.

“Bir ma’bed-i mu’azzama benzerdi kâinât.”⁴¹²

“Bir Ma’bed-i Tesellîyet-sâzı” adlı şiirine ise aks sanatı ile başlamaktadır.

“Râz-ı rûhuyla rûh-ı râzında.”⁴¹³

Fâik Âli, kendi kitabı hakkındaki düşüncelerini, kitabının başına aldığı “Hasbihal” bölümünde şöyle dile getirir:

“Çocuklara melekleri, gençlere ve zâ’if-i insâniyeyi, ihtiyarlara ebediyeti, insâniyete teâvün ü uhuvveti, beşiğe kehkeşânı, hacleye semâyı, mezara cenneti, rûha bekâyı terennüm etmeliydi.

Fakat tekrar edeyim, bu kitab, hissiyât-ı bed-bînânededen ve hodgâmânededen başka bir şey söylemiyor; çocukların mehâlik-i hayâtı, gençlere zulmât-ı mukadderatı, ihtiyarlara mâziyi, insaniyete harbi, beşiğe mezarı, mezarı ademi, rûha Nirvânâ’yı bile söylemiyor.

Fânî Teselliler’de terâne-i şâ’ikâneye belki hiç tesadûf olunmaz. Müellefinin hulâsa-yı ma’nâ-yı hayâtı şevâiki gelmeden ibarettir: Melâl ve infi’âl.

Fânî Teselliler bir dakikada ebediyet-i muhabbeti yaşamış bir rûhun neşâ’id-i garâmını muhtevî olduğu gibi öyle feryâdları da hâvidir ki ben onlarla sevmemekten, sevememekten boğulan rûh-ı nâlanımın mahrûmiyetlerini garâm ve tesellî nağmâtıyla ekledim.

Ve öyle zezemât-ı hissiyeye de tesadûf olunur ki efhâm ettiği ma’na kayaların kovuklarında rûzgârların ikaz ettiği uğultulardan başka bir şey’e benzemez. Kayalara bir rûzgâr nasıl çarpıp geçerse bu

⁴¹² Fâik Âli, a.g.e. s.109

⁴¹³ Fâik Âli, a.g.e., s.28

manzûmelerin kâ'ilene de meçhûl bir nesim veya sarsar öyle temâs ederek birtakım mübhem, karanlık, vahşi sesler çıkarmış ve sonra ilelebed geçip gitmiştir.

Ara sıra bunların yazıldığı zamanlara bir avdet-i hayâliye yaparak hisleri tekrar yaşamak isterim. Heyhât, geçen bir dakikayı bir daha bulamayız; gördüğümüz bir dalga bir daha meşhûdumuz olmaz; uçub giden bir bulut artık nâ-bedîd olmuşdur; bir nağme bir kere duyulur; bir sinâb yalnız bir kere sükût eder; bir nûrun üfûlünü yalnız bir defa görebiliriz. Bize onlardan yadigâr kalan ancak sönük bir hatıra, şeffaf bir gölge, sessiz bir ihtizâz, müşevves bir şule, mübhem bir lem'adır. Mâzinin karanlık girdâblarını dolduran hissiyât ve hâtırâtımızı aradığımız zaman gözlerimizde bir damla yakıcı yaşdan, beynimizde bir buhrândan, bütün mevcûdiyetimizde boş bir dolulukdan başka bir şey bulmak nasîb olmaz.

Çok kereler hâlimizin ızdırabâtını mâzinin hâle-yi şebâbında veya âtinin mazalle-yi serâbında dinlendirmekle müteselli oluruz. Bu manzûmelerin hatırât-ı mâziyeyi terennümden ibaret olanları işte böyle bir ihtiyâc-ı teselliyetle vücûda gelmiştir. Ve halden yoruldukça mâzî bir âtiyi taganni etmek müellifin ihtiyâcât-ı rûhiyesinden birini teşkil eder. Fakat eyvâh herşey mâzîdir.

Rûhumdan kopup gelen ve ihtizâzı hâlâ benden zâ'il olmayan bu sesler, arzû edilen saatlerine bir feryâd-ı tahassürün, unutulmak istenilen günlerine sayha-yı nefretin isâli mümkün gibi görünen yakın bir zamanın tanîn-i nâlânıyken hatta bazıları bana uzak, pek uzak bir hayâtın eb'âd-ı dür-â-dür içinde sönen sedâları gibi gelir; ve ben muhtevî buldukları hatırât ve hissiyâtı bir daha yaşamak için

ıssız ve sessiz gecelerinde tekrar ederken birdenbire karşısına tesadüf eden bir aynada kendi aksini tanımayan bir adam gibiyim. ⁴¹⁴

Kitabı hakkındaki düşünceleri bu şekilde dile getiren Fâik Âli, onu babasına, abisi Süleyman Nazife, kendisini yetiştiren mektebine, hayran olduğu Abdlühak Hâmid'e teşekkür eder.

“Bu hasbihâl'de kelâl-âveri bitirmeden evvel kalbimin bir vecîbe-yi şükrânını edâ etmek isterim ki o da damarlarımda hûn-ı ma'sûmu dönüp duran babama, temayülât-ı maddîye ve ma'nûyemi tâ küçük yaşımdan beri tanzîm ve idâre ve bana rehber-i harekât olmak üzere ve zâ'if-i sâniyeyi ta'lim ve irâ'e eden kardeşime, Diyarbakır'ın o vahşi ve mehbit-i ilhâm olan kayaları üzerinde ulviyyât-ı tabî'atın tecelliyât-ı menâzırına karşı bir rasadgâh-ı maâlî gibi duran mektebe, eserleriyle dehâ-yı birkaç asırda birçok dâhîlerin mesâî-yi aliyesiyle yaptığı cihân-ı şiir ve edibe mu'âdil -bir âlem-i edebiyat ibdâ' ederek vatandaşlarına yüksek hissettirmeyi ve yüksek düşünmeyi öğreten büyük Hâmid, memleketimizde şiir-i hakîkinin bu bî-misâl ve muazzam sâni'-i zî-bedâyi'ne râcidir.” ⁴¹⁵

2.2.2. TEMÂSİL

Temâsîl, Fâik Âli Ozansoy'un 1329 (1910) da yayımladığı şiir kitabıdır. Bu tarih Kenan Akyüz'ün “Batı Tesirinde Türk Şiir Antolojisi” adlı kitabında 1913 olarak geçmektedir. ⁴¹⁶ Ancak elimizdeki “Temâsîl” adlı eserde basım tarihi olarak “Kânûn-ı sâni 1329” tarihi bulunmaktadır.

⁴¹⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.10-11-12-13

⁴¹⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.13-14

⁴¹⁶ Kenan Akyüz, Batı Tesirinde Türk Şiir Antolojisi, İstanbul, 1986, s.414

Eserin tamamı 176 sayfadan ibarettir. Fâik Âli, bu kitabında üç ana başlık kullanmıştır. Bir şiirden oluşan ilk bölüm “Hasbihâl” adını taşımaktadır. Yirmialtı şiir bulunan ikinci bölümün başlığı “Mahâsin”dir. Yirmibir şiirden oluşan üçüncü bölüm ise “Aşk ve Tabiat” adını almıştır.

Fâik Âli, “Hasbihâl” i bölüm olarak kabul etmemiş ve kitabını iki bölüm olarak göstermiştir. İlk bölüm olarak gördüğü “Mahâsin”, Süleyman Paşa-zâde Sâmi Bey’e; ikinci bölüm olan “Aşk ve Tabiat”ı ise kardeşi Süleyman Nâzife ithaf etmiştir.

2.2.2.1. Temaları Bakımından Değerlendirme: Bölüm başlarının isimlerinin “Hasbihâl”, “Mahâsin” ve “Aşk ve Tabiat” olduğunu belirtmiştik. Bölüm başlıklarının isimlerinden de anlaşılacağı üzere Fâik Âli, bu kitabında aşk ve tabiat şiirlerini toplamıştır.

İlk şiir olan “Hasbihâl” (Görüşüp dertleşme), şairin şiirlerini nasıl oluşturduğunu bize anlattığı bir şiirdir. Bize; sessizce çevresinde olanları, devrin incelemesini seyrettiğini ve bunu gönül alçaklığı ve duygulanma ile dinlediğini söyler. İşte bu dinledikleri onun düşüncelerinde bir titreme olarak kalır. Böylece azap veren ve ağlayan elemeleri şiir olur. Bu şiir “perişan” bir şiirdir.

“Ses yok... Huzûr-ı nâ-mütenâhî... Ziyâ ve nûr..

Yâhûd zalâm içinde mükevkeb müşâfehât,

Manzûme-i avâlim ve manzûme-i hayât,

Manzûme-i sükûn ve adem nalîş-i dühûr.

Hiçbir sedâya benzemeyen bir nidâ-yı dûr

Bizzât onun sedâsı: sürûd-ı leb kadar,

Mahfî, ayân, neşîde-i ekvânı nazm eder.

Ben bir huşû-ı rûh ve tahassürle dinlerim;
Ondan müfekkiremde samîmî bir irti'âş,
Bir şey kalır, ki belki şiidir... Yavaş yavaş
Bir şiir olur muazzib ve nâlân elemelerim
Bir şiir olur... Bu şiir perişân..."⁴¹⁷

Bu şiir, "hiçbir sedâya benzemeyen uzak bir ses" ile meydana getirilir.

"Hasbihâl"de bize ayrıca şiirini tanıtır. Onun şiiri bazen neşeli, bazen keder doludur. Titrer ve sonra dönüp susar ve ölür.

"Şiirimde ba'zı neş'eli, bazen de pür-fütûr
Titrer ve sonra münkalib samt ü mevt olur." ⁴¹⁸

"Mahâsin" (Güzellikler) bölümünde genellikle kendisi için önemli olan ya da ona güzel gelen kişiler için yazılmış şiirlerini toplamıştır.

Bu bölümün ilk şiiri olan "Fecr" de gençliğinin özlemlerinden ve ilk aşktan bahsetmektedir.

"Benim şebâbım, evet bir tulû-ı mechûle
Hep intizâr ve tahassürle geçdi, sâf ve sefid
.....
Bir iştiyâk hayâliyle bekledim, bir çok
Bu rûh-ı bîkese bir gün nihâyet etti sünûh:
Derin şefkatlerin üstünde bir melek... Yok yok

⁴¹⁷ Fâik Âli, Temâsil, İstanbul, 1910, s.6-7

⁴¹⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.8

Bu mâî göklerin altında bir kadın, bir rûh.” 419

Bu aşk Faik Ali'yi perişan, garip ve sersem etmiştir, hisleri karışık hale gelmiştir. Öyleyse Fâik Âli'nin duygularını iyi tartabildiğini ve gerçekçi bir yaklaşımı olduğunu söyleyebiliriz.

“Ne oldu bilmem, o gün hiss târ-mârımdan
Bir âteşin ceryân-ı cünûnumu itdi mürûr
Ki kaldım işte perişan, garîb ve ser-gerdân” 420

“Mahâsin” bölümünün ikinci şiiri olan “Hayâl-ı Müşahhas” (Tanınmış Hayâl) da sevgiliye övgüler vardır. Sevgilinin saçları tatlı ve kerem dolu sığınılacak bir yer, bir vatan, bir yurt olarak gösterilmiştir. Sevgilinin fizikî özelliklerinden bahsetmesi bu aşkın beşerî bir aşk olduğunu bize göstermektedir. Esasen bu kitabında yer alan tüm aşklar beşerî aşktır. Bu aşkın kendisine ilhâm verdiğini de yine şiirinden öğrenmekteyiz.

“Saçlarından şiyemim hiss-i vehvi
Âh o saçlarda rûh-ı âvârem
Bulur âsûde, gizli bir me'vâ
Bu vatan, bir penâh-ı rıfk ü kerem.

.....

Şiirimin safha-i beyâzında
Her nigâhınla bir menekşe açar.

.....

Aşkın en dünyevî temayülüme
Veriyor başka bir nezâhet-i rûh;
Benim en sâde bir tahayyülüme

⁴¹⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.11

⁴²⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.12

En derin şiir eder seninle sünûh.”⁴²¹

“Mahâsin”in üçüncü şiiri “Refika-i Mukadderem” (Kıymetli Karım) adını taşımaktadır. Fâik Âli, evleneceği kişiyi henüz bilmemekte ve onu merak etmektedir. Bu merak içerisinde ilerideki karısının özelliklerini bize vermiştir. Henüz tanımadığı bu çehreyi merakla beklediğini, hatta bu beklemenin “çaresiz ruhun karanlığı” olduğunu söylediğini görüyoruz.

“Şüphesiz ben de henüz bilmiyorum
Ki bu âvare hayat-ı mahrûm,
Hangi bir kalb-i tesellî-kârın
İştirâk-ı darabâniyle yarın
Bir şifâ, bir şefkât, bir dârû,
Bir tesellî bulacak... Her gün bu
Rûh-ı biçâremizin zulmetde
Bekleyüb durduğu fecr-i handa
Hangi bir şâhikadan parlayarak
İncilâ-i bahş-ı hayâlât olacak
Belki hiç görmediğim bir sîmâ;
Belki birkaç seneler hûlyâma
İhtizâz-âver-i âmâl olarak
Beni ma'nâ-yı nigâhınla uzak,
Başka, nâdide bir ufk-ı sehere
Âşinâ etmiş olan bir çehre...
Belki bir defa görülmüş, belki
Meselâ kırdâ gezerken bir iki
Muhteriz, gizli nazardan sonra
Bende bir hatıra-i hiss-ârâ
Bırakan, yahûd o gün yâdımda

⁴²¹ Fâik Âli, a.g.e., s.14-16

Leyl-i nisyânla, o leyl-i yeldâ
İle örtülmüş olan bir mahlûk...” 422

Bu kişinin hayatına katılmasıyla hislerinde ve şiirinde değişiklikler yeni dalgalanmalar olacağına inanır.

“Muhtalif hâlet-i ruhiyemle
Hüsn-i pâkizesinin bilcümle
Safahatinde ve ânâtında
Bir şiir, bir yeni renk-i sevda,
Bir tesellî, yeni bir mevce-i hiss
Bulduğum çehre-i hûlyâ-mûnis...” 423

Dördüncü şiir “Abdülhak Mihrünnisâ” adını taşımaktadır. Bu şiir Abdülhak Hamit’in kızkardeşi olan Abdülhak Mihrünnisâ için yazılmıştır.

Mihrünnisa Abdülhak (1864-1943) şairdir. İstanbul’da doğdu. Abdülhak Hamit’in kızkardeşidir. Özel öğrenim gördü. Keçecizade Fuad Paşa’nın torunu Mustafa Hikmet’le evlendi. Aşk temlerini işlediği şiirleri Servet-i Fünûn, Hazine-i Evrak gibi dergilerde yayınlandı. Utarid Dergisi şair hakkında özel sayı çıkardı. (Sayı:3). Şiirleri Burhan Bozgeyik tarafından toplanmıştır. 424 Fâik Âli Abdülhak Mihrünnisa’nın şiirini “gerçek şiir” olarak gösterir.

“Büyük derin gecelerden, derin semâlardan
Sûrâdikâte bürünmüş bu çehre-i hândân,

⁴²² Fâik Âli, a.g.e., s. 17-18

⁴²³ Fâik Âli, a.g.e., s.19

⁴²⁴ Arslan Tekin, Edebiyatımızda İsimler ve Terimler, İstanbul, 1995, s.996

Okur, lisân-ı melâikle sanki, müstesna
Bir şiir... Şiir-i mahz-ı ulviyyet
Hitabı rûha dolan bir lisân ki müstesna.”⁴²⁵

Abdülhak Mîhrünnisa veremdir. Bu gerçeğin verdiği elemle bu şiir dile gelmiştir. Kullandığı kelimeler hep ölümü hatırlatır ve nihayet bize onun verem olduğunu açıklar.

“Gurûbu sallayan cihan-ı ihtizâz-ı mesâ,
Muhit içinde birer refref-i cenâh-ı âsâ
Geçer... Ve her tepe, her sâha rehğüzârında
Bir verem kız, bir âşinâ vardır.”⁴²⁶

Bu mısraıdan sonra Mîhrünnisa'nın şiirinden iki mısraıyı dipnot olarak verir.

“Sarı bir güldün ey adem çiçeği
Kıyamazdım sana verem demegi

Mîhrünnisa”⁴²⁷

“ Tozlu hatıralar arasında beliren bu verem kız ” tanımlamasından sonra şiirin ölümü hatırlatan bazı ibarelerle devam ettiğini görüyoruz. Yıldızlar karanlıktır; karanlığın hutbe okuyanı olan baykuş harabelere ağlayış ve çığlığı siyah sesiyle yayar. Bu yayılan öksürük çığlığında yayıldıkça geceler ürperir. Burada baykuşu ölüm olarak düşünebiliriz. Verem hastalığı akşam ve gece rahatsızlığının şiddetini arttıran bir hastalıktır. Bu yüzden karanlığından sızan

⁴²⁵ Fâik Âli, Temâsil, İstanbul, 1910, s.22

⁴²⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.22

⁴²⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.22

boğuk inleme alın yazısının sırrını çözer. Bize bu sırrın ne olduğunu söylememesine rağmen bunun ölüm olduğu şiirin tamamında verilen olgulardan anlaşılmaktadır.

“Sonra bir zulmet-i mükevkebin
Olur elhân-ı râzı cûşâ-cûş;
Koparır, sonra bir safir-i haşin
O hatîb-i zalâm olan baykuş...
O sadâ-ı siyâh ü nâlende
Ruh-ı bidâridir harâbelerin;
Yayılır cû-ı pür-sükûne derin
Şehkât-ı su’âli halinde;

Ve yayıldıkça ürperir geceler..
Umk-ı deycûrdan terşih eden
O boğuk nâle, sanki gerçekten,
Şerh-i râz-ı mukadderât eyler. ⁴²⁸

Sonra ulvî bir an geçer. Bu ulvî anın geçişinden sonra bir süre şairimizin rûh halinde bir düzelme olur. Mehtâb hâlâ laciverddir. Ama baykuş ötmez. Bunun yerine İshak’ın, hüdhüd kuşunun nağmeleri duyulur. Bu hastanın bir nöbetten sonraki rahatlama dönemidir.

“Sonra ulvî bir an geçer, sönerek
Kehkeşanın ziyâ-ı bitâbı..
İşte şarkın büyük, derin, yüksek
Bir şeb-i lâciverd mehtabı.

---

⁴²⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.23

Baykuş ötmez... Ve başlayan bu anın
İshak'ın, hüdhüdün terânesidir..." 429

Ancak bu rahatlama uzun sürmez. Bu topraktan uzaklaşma
başlar ve başka bir âlemin şarkısı duyulur.

"Mütebaid yaşar bu toprakdan
Duyulan şey.... İshak'dan
Başka bir âlemin terânesidir." 430

Daha sonra Abdülhak Mihrünnisa'nın şiirini övmeye devam
eder.

"Bu semâvî edibe-i şarkın
Dest-i sehâr-ı san'atında güller
Şiir okur, raks eder hayâletler..." 431

Daha sonra Mihrünnisa'ya hitap eder. Onu yüksek dehalı bir
edibe olarak gösterir ve ona "kızkardeş" der. Namuslu kadınların
güneşi olarak göstererek, cihan güneşinin habercisi, diğer kadınların
rehberi olarak niteler.

"Siz, ey edibe-i ulviye-i dehâ-hâher,
Muadderâtımızın mihr-i sermediyyesisiniz;

Bu âsmân-ı tehassüsde muhtefî-peyker
Şümûs-ı sâ'ire peyk-i şemssiniz." 432

---

⁴²⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.24

⁴³⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.25

⁴³¹ Fâik Âli, a.g.e., s.25

⁴³² Fâik Âli, a.g.e., s.25

Onun şiiriyle kadın şarkısının gizli ve saf ahenginin rûhlara döküldüğünü belirtir.

“Döküldü nağme-i şiiriyenizle rûhumuza
Kadın sürûdunun aheng-i saf ü muhtecib”⁴³³

Beşinci şiir olan “Donna Luduvika Altyeri”ye adlı şiir numaralandırılmış üç şiirden oluşmaktadır. İlk bölümde Donna'nın kim olduğu hakkında bize ipucu verir. Böylece biz Donna'nın bir şarkıcı olduğunu anlıyoruz.

“Dudaklarından uçan bir şarkıcı olduğunu
Muhayyelemde kalan aks-ı safvet anını
Düşündürür bana hülyâların derinliğini;
Uzakta seyr ederim bir penâh-ı nağme-güzî”⁴³⁴

Birinci bölümde ayrıca Donna adındaki bu kadına aşık olduğunu ve bunun şaşkınlığı içerisinde bulunduğunu görüyoruz.

“Eyvah! Rûhumda başlamış mutlak
Bu herc-i merc tahassüsle bir hayât-ı garâm”⁴³⁵

Aynı duyguları ve şaşkınlığı ikinci bölümde de bulmaktayız. Bu duyguların dalgalanışı tanıdık; ancak yine de bir aşk hayatının başlayıp başlamadığını bize sorar.

---

⁴³³ Fâik Âli, a.g.e., s.26

⁴³⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.27

⁴³⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.27

“Âşinâdır tenevvüc-i icrâm;
Eyvâh, rûhumda başlamış mı yine
Bu herc-i merc-i tahassüsle bir hayât-ı garâm.”⁴³⁶

Üçüncü bölümde de bu aşk devam etmektedir; ama artık sevgiliden uzaklaşmıştır. Onun hayatı ve hatıralarını ise hâlâ gönlünde taşımaktadır.

“Onun hayâli onun hüzn-i hâtırâtıyla
İçimde sevgilerin en duyulmamışları var.”⁴³⁷

Altıncı şiir “Matmazel M.G.’ye” adını taşımaktadır. Bu kadının kim olduğu, ne iş yaptığı, nasıl tanıştıkları hakkında herhangi bir bilgi vermemiştir. Sadece bu kadının bakışlarından ve gülümsemesinden etkilenmiştir.

“Verir nazarlarının lâciverd târiki
Senâya fikr-i tenevvür leyâle hiss-i üfûl.
Hep ergavânları düşmüşdü eshâbın yâmâca
Harîm-i kalbim olurken tebessüm-i şûhu;
O ibtisâmı tanır yalnız akşâmın âlâca
Karanlığında gülen bir menekşenin rûhu.”⁴³⁸

Yedinci şiir olan “Temâsil-i Mahâsin” de birçok ünlü şahsiyetten, ünlü şairlerden bahseder. Bu kişilerden özellikle Abdlühak Hâmid’i över. Danat, Şekspir, Lopen Edgar Po, Habne, Muse, Nedim, Abdülhak Hâmid, Tefvik Fikret ve Cenap Şahabettin’den bahsetmektedir. Hâmid’i şairlerin başkanı olarak

---

⁴³⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.30

⁴³⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.31

⁴³⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.34

nitelemektedir. Doğunun kadınlarına seslenerek onların güzelliğini anlatacak iyi şairlerimiz olduğunu belirtmektedir.

“Siz, ey mehâsin-i şark, ey bugün husûsuyla
Bütün bütün güzel, âzâde, mutma’in, gamsız
Olan bu şehre, bu iklim-i şiir-i bî-misale
Hayat ve revnak-ı diğer veren hanımlar, siz

Sizin de bülbülü sevdâ Nedîm’iniz vardır:
Sizin de Hâmid’iniz ... Şâir-i mübediniz,
-Ki bir dehâ-ı mazhardır.
Sizin de Fikret’iniz var, Cenâb’ınız vardır.”⁴³⁸

Kendi sevdiği güzel ile bu kişilerin anlattığı güzeller arasında bir bağ kurar. Sonuçta hepsinin aynı olduğunu belirtir, hepsi ilham kaynağı olmuşlar ve çeşitli sanat eseri olarak ölümsüzlüğe kavuşmuşlardır.

“Hep sürüklendiğim güzellikler,
Bu benât-ı mesâ, benât-ı seher
Sen değilsin... Fakat bütün sensiz:
Suda, aynalarda bir akissin
Muhtelif şekli muhtelif hâli
Hüsnünün başka başka timsâl,
Sana az benzeyen, ya benzemeyen
Heykelin, resmin, abiden, sâyen.”⁴⁴⁰

---

⁴³⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.37

⁴⁴⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.39

Sekizinci şiirin adı “Hüsn-i Nev-Tesettür”tür. Yeni kapanıp, yeni çarçafa girmiş bir genç kızda meydana gelen değişiklikleri bize aktarmaktadır. Dün çocuk gözüyle bakılan, bugün genç kız havasına bürünmüştür. Bu kapanmayla, gizlenen güzellikle onun büyüdüğünün farkına varmıştır. Ayrıca kapanan kız bir gün önce yaptığı davranışları da artık yapmaz hâle gelmiş, daha ağırbaşlı olmuştur.

“Tesettür ettiniz artık hüsn-i müstesnâ
Sitâreler gibi hatta görülmeden sevilir;
Kadınlığın bir esîri mâl-ı ismetidir
O ihmîrâr-ı tesettürde gizlenen ma’na.”⁴⁴¹

Kapanan bu kızın, dünü ile bugününün karşılaştırılması da dikkat çekicidir.

“Güler kaçar, görünür, gizlenir, çocukluğa hâs
O işvelerle güzel bir çocukdunuz daha dün;
Nigâhınız kılıyor başka bir mâl-ı ihsâs
Siyâhı-i tutuk-ı istitâr içinde bugün.
Çocukdunuz daha dün; bir anıyla
Bugün hüviyyetiniz bir şebâb-ı şiir ü emel;
Hübûbe meyl ediyor benliğimde müstakbel
Hırâmınızdan uçan nağme-i civâniyle.

Çocukdunuz daha dün, belki zevk-yâb-ı lu’b;
Çocukdunuz daha dün, şimdi bir gelinlik kız...
Siz geçin artık o eğlenceler medâr-ı taab;
Yabancıdır demin evvelki âşinalarınız.

---

⁴⁴¹ Fâik Âli, a.g.e., s.40

Çocukdunuz daha dün, şevk ü neşeden masnû;
Koşar, güler, şakır; şimdi bir hânım kız ki
O her tesâdüf edildikçe yolda evvelki
Latifeler, şâkalar, gülmeler bütün memnû” 442

Örtünen ve çekici hale gelen bu güzel kız artık onun için bir ilham kaynağı olmuştur.

“Teşekkül eyledi endamınızla fikrimde
Bütün mehâsin-i fevk-al-hıyâle bir mecmûa;
Gülümsesin bırakın kâ’inât-ı şiirimde
O hüsn-i müstetir, eş’âra en güzel mevzû’u. 443

Dokuzuncu şiir “Hüsn-i Müstetir” adını taşımaktadır. Burada gizli bir güzelliğin kendisine ilham verdiğini bütün duygularının karıştığını belirtir. Ancak bu kişinin tam tanımını yapamaz. Karşısındakine kim olduğunu sorar. Yâdını güzelliğin yuvası olarak gösterir.

“Bâlâ-yıkâinâtda bir dest-i âşinâ
Serper nücûm-ı şiiri semâ-yı hayâle;
Şarkın bir anda mezc olur en sâf ü rûşenâ
Eshârı mâhtâb-ı zalâm-ı leyâlîme.
Âtî misin, kerîme-i sevdâ mısın, veyâ
Müstekbel -âşinâ mısın ey hüsn-i müstetir?
Aşkınla düştü yâdıman bir sermedî ziyâ.
Yâdım ki bin hüsne lânedir.” 444

⁴⁴² Fâik Âli, a.g.e., s.41

⁴⁴³ Fâik Âli, a.g.e., s.42

⁴⁴⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.43

Onuncu şiir “Hüsn-i Ma’sûm” adlı şiirdir. Burada şairimiz yine yeni kapanmış olan o genç kıza hitap eder. Onun güzelliği henüz olgunluğa erişmemiştir. Bu güzelliği olgunluğa eriştirmek için Fâik Âli güzelliğin geleceğinde seyâhat eder. Bu gezintide genç kız masumiyet ve temizliğinden hiçbir şey kaybetmez.

“Ben hüsnünü isâl için âksâ-yı kemâle
Ettim yine âti-i vehâsinde seyâhat;
Sîmân o çocukluktan uzaklaştı; hayâle
Benzer gibi bir hâl ile, pür-şiir ü nezâhet
Bin şekl-i bedâyi’le hayâlimde gezindin...
Ma’sûm ve nezîh, etmedi bir ân bile pâmâl.”⁴⁴⁵

Onbirinci şiir “Hüsn-i Girîzân” adını taşımaktadır. Bu şiirde sevdiği kadını kaybetmiştir. O gitmiştir; ancak Fâik Âli onu unutamamıştır. Hâlâ idealinde, hayalinde o vardır. Şairimiz özlem çekmektedir. Ancak sevgilinin gidişindeki gibi mahçup ve temiz bir ruhu hâlâ taşıyıp taşımadığından emin değildir.

“Çeşmânının neşâ’id-i sevdâ mâlını
Hülyâma yâdigâr ederek gitti... Ben derin
Bir nazare-i vedâ’ ile öptüm hayâlini.
Hâlâ mefkurende o ân muhâleset,
Hâlâ muhayyilende o sevdalı gözlerin
İkâz-ı iştiyâk eden emvâcı var. Fakat:
Mümtâz bir hırâm ile mahcûb ü muhtecib
Bir çehrenin bedâyi’i şiiriyle fikrimi
Meshur eden bu hilkat nâzında-mülhemi
Hem mâzî-i ba’ide, hem âtiye müntesib
Bir gâye-i hayâl olan -âvâre aşkımin

⁴⁴⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.47

Yüksekliğiyle beklediğim rûh var mıdır?”⁴⁴⁶

Ancak bu tereddüdü yaşadığı halde hâlâ ümitleri vardır. Hisli, hassas bir kadın, aldatmayan gülüşüyle şiir servetine tanıdık olacak ve onun ilham kaynağı haline gelecektir.

“Ömrün ümîd sabahı, tesellî-yi şâmîdir
Bir rûh... Bir refîka-yi hissiye... Bir kadın...

Hassas bir kadın ki semâvî nigâhının;
Olsun mâl-ı şiirime hissiyle âşinâ.”⁴⁴⁷

Onikinci şiir “Hüsn-i Münteşir” adını taşımaktadır. Bu şiirde ruhunun muhiti hülyâ hayatı olarak gösterilmiş, bundan uzaklaşıldığını belirtmiştir. Güzelliklerin; semânın, baharın kendisi için yaratılmadığını söyler; ama yine de dünyanın neden bu sima ile güzelleşmek istediğini sormaktan kendisini alamaz. Yani her ne kadar güzellikler onun için yaratıldıysa da; bunların yaratılma sebebi arasında kendisini görmektedir.

“Muhît-i rûhum olan bir hayât-ı hülyânın
Senâya, nâ-mütenâhiye, sermediye giden
Derinliğinden uzaklardayım...”⁴⁴⁸

“Bedî’alarla müzeyyen bahâr-ı arz ü semâ
Zavallı rûhum için bir cemîledir diyemem.
Hâyır... Fakat niçin, ey bir hayâl olan sîmâ
Güzelliğinle güzelleşmek istemiş âlem?”⁴⁴⁹

---

⁴⁴⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.50-51

⁴⁴⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.51-52

⁴⁴⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.53

⁴⁴⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.54

Onüçüncü şiir olan “Hüsn-i Mahzûn”, bir akşam anlatılarak başlar. Akşam gurubu vardır, doğa rengini değiştirmektedir. Sonra birden karanlık çöker. Bundan sonra ise sevdiğinin ve kendisinin duygularını, kendisinin yalnızlığını anlatır.

“İhtişâm-ı gurûbu görmek için
Geçerdim bazı ben civârından,
Olurum bir tarafsâ rikkatçin
Bir günün hâl-i ihtizârından.

Yayılr mevce mevce âfâka
Akşâmın renk-i sâye meşhûnu;
İltimâ'-ı hafî-i evrâka
Karışır esmerâr-i gülgûnu.
.....

İhtizâzât-ı erguvanîsi...
İşte mâzî olan, ölen, gömülen
Bir günün de hayâl-i fânîsi,..

O zaman hasta bakışla senin
Görürüm kûhsâra baktığını;
Bu muhîtin tavaf eder bir ânın
Bu mukarr-ı bahar olan dâğını.

O zaman sanki rûh-ı eşyâya
Gözlerinden nüfûz eder hüznün;
O zaman ben de zîr ü bâlâya
Dalarım hasta bir bakışla bütün.”⁴⁵⁰

---

⁴⁵⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.55-56-57

Hava tamamen kararır, sessizlik artık hakimdir, kuşlar ötmez olur. Şairimiz şehre döner. Bir baykuşun ötüşü duyulur ve sonra yine suskunluk başlar. O gece, hatırında hasta bir kadın, hasta bir güzellik olduğu için, sayıklamalar ve sıtmalarla geçer.

“Artık ötmez çebelde hiçbir kuş;
Şimdi hep gölge, her taraf hâmuş;
Dönerim ben de şehre gölge gibi.

Ben geçerken yolumda bir baykuş
Isırır bir dakika rûh-ı şebî;
Sonra tekrar o samt-ı cûşâ-cûş.
Hezeyânlarla, sıtmalarla geçer
O gecem mutlaka sabâha kadar;
Çünkü yâdımda muztarib, muğber
Bir kadın, hasta bir güzellik var.”⁴⁵¹

Böyle bir gecenin sabahında uyanırken şiir söyleme isteği de gelir. Ancak o gün yazdığı şiirler de hastadır; kâfiyeler düşük, vezin küskündür. Fâik Âli bu rûh haliyle yazdığı şiirleri beğenmemektedir.

“İntisâs-ı mesâ teceddüd eder
Uyanırken bu hâl-i buhrândan;
Duyarım dem-be-dem teşeddüd eder
Ben de inşâd-ı şiire bir meyelân;

Yazarım: Rehber-i hayâlim olur
Her tasavvurda hüsn-i mahsûnun;
Fakat ey hüsn ta ebed-i mahzûn

---

⁴⁵¹ Fâik Âli, a.g.e., s.58

Sözlerim bir mâl-ı müzalleme olur...
Hep kavâfî sakıt, vezin küskün;
Hastadır yazdığım şiirler o gün.”⁴⁵²

Ondördüncü şiir “Hüsn-i Mahzûn” un ilham kaynağına ithaf edilmiştir ve adı “Hüsn-i Gâ’ib”dir. “Hüsn-i Mahzûn” daki hasta güzel artık yoktur. Onun gidişyle şafaklar artık akşamı hatırlatır. Onsuz kalan bu yer soğuk, karlı ve fırtınalıdır. Onun gittiği yerde ise güzelliğin rüzgârı eser.

“Gittin bu yerde şimdi şafaklar gurûb eder
Hissiz birer gülüşle bu hâkin muhîtime;
Gittin; bu yerde şimdi soğuk, kar ve fırtına;
Gittin, o yerde hüsn-i mevâsim hubûb eder.”⁴⁵³

Onun gidişyle his dünyası karışır, altüst olur. Bu his dünyasındaki karışıklık şiirlerinde de yansır.

“Hülyâlarım leyâlî-yi mâzîde der-be-der,
Âvâredir zalâm-ı tahayyürde günlerim;
Tenvîm için melâlimi âtiye serperim
Bir med ü cezr-i hiss ile mübhem neşîdeler”⁴⁵⁴

Onbeşinci şiir “Hüsn-i Âfil” adını taşımaktadır.

---

⁴⁵² Fâik Âli, a.g.e., s.59-60

⁴⁵³ Fâik Âli, a.g.e., s.61

⁴⁵⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.62

Bu şiir de “Hüsn-i Gâ’ib” gibi “Hüsn-i Mahsûn” da bahsedilen güzel için yazılmıştır. Bu güzelin artık yaşamadığını ve şairimizin hâlâ üzgün olduğunu daha iyi anlıyoruz.

“Düşünürdüm. Ve hüsn-i mahzûnun
Bana bir mülhem-i bedâyi’di...
Şimdi ey hüsn-i âfil ü medfûn,
Nâgehânı gurûbunun ebedi

Aks-i pür-girye-i ihtizârı değil,
Münkesir, muhtazar, adîm, âfil
Ruhlar karşısında inliyorum;
Ve hayâlimde bir derin uçurum
Doluyor mevtinin zalâliyle”⁴⁵⁵

Ayrıca “Hüsn-i Mahzûn” adlı şiirin ilk kıtasıyla bu şiirin ilk kıtası arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. “Hüsn-i Mahzûn”un ilk kıtası;

“İhtişâm-ı gurûbu görmek için,
Geçerek ba’zı ben civârından,
Olurum bir tarafda rikkatçin
Bir günün hâl-i ihtizârından.”⁴⁵⁶

şeklindedir. “Hüsn-i Âfil”in ilk kıtası ise;

“İhtişâm-ı gurûbu görmek için,
Ben her akşâm senin civârından
Geçerek, bir tarafda rikkatçin

---

⁴⁵⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.63-64

⁴⁵⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.55

Bu günün hâl-i ihtizârından.”⁴⁵⁷

şeklindedir. Görüldüğü üzere ikinci şiirde, birincidekinden farklı olarak “her akşam” ibaresi kullanılmıştır. Özlem arttıkça bazen gidilen yere her akşam gidilmeye başlanmıştır. Ayrıca birinci şiirde “herhangi bir günün can çekişmesi” varken, ikinci şiirde “bugünün can çekişmesi vardır. Bu da bize şairimizin gittikçe daha duygusallaştığını ve hüznle dolduğunu göstermektedir.

Onaltıncı şiir “Fânî Güzellikler” adını taşımaktadır. Bu şiirde beşerî aşkın yanı sıra dinî duygulara da rastlamaktayız. Yokluk âleminden, herkesin birgün öleceğinden bahsedilmektedir.

“Karışmış birer makberi râyiha
Geçen günlerin dil-nişîn-i yâdına;
Koparmakda nisyân, o bûm-ı fenâ
Hayâlimde bir mâtemi kahkaha.
Senin de nasîbin o hiçliktedir,
O hûsn-i semâviyle sen, âliye,
Verirken hayâlinde fevkında bir
Esîri güzellik bugün gençliğe.”⁴⁵⁸

Tabiattaki herşeyin gizli bir gölgesi olduğunu ve bu gölgenin bütün güzelliklerde bir yokluk titremesi yarattığını söyler. Yani tüm güzellikler ölümden, yokluktan kurtulamamaktadır. Aynı zamandan güzelliklerdeki bu “gizli gölge ibaresi, bize tasavvuf inancındaki “vahdet-i vücûd”u hatırlatmaktadır. Vahdet-i vücûda göre yaratıkların tümü Allah’ın yansımasıdır. Fâik Âli de bize tabiatın

⁴⁵⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.63

⁴⁵⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.65

tümünün bir gölgesi olduğunu belirtmektedir. Ancak bir fark vardır. Vahdet-i vücûdda Allah'ın yansıması varken, Fâik Âli'nin şiirindeki gölge ölümdür.

“Tabî’atde perrân, nihân, âşikâr
Mehâsinde mübhem birer gölge var,
Ki hepsinde eyler fenâ ihtizâz.”⁴⁵⁹

Onyedinci şiirin adı “Ah, Ey Dilber-i Hayâl-Endâm”dır. Bu şiirde sevilen kişi, acımasız olarak gösterilir.

“Bence kâdersin en mahâl-i endîş
Bir zekâ-yı haşîni teshîre...
Dest-i cânîde hançer-i tedhiş
Sen nigâh eyleyince bir kere

Eriyüb hâk-i inkıyâda düşer;
Tıbkı bir dest-i ibtihâl ü fütûr.”⁴⁶⁰

Fâik Âli bu şiirinin sonunda bütün sevda esirlerine acır, onlar için üzülür.

“Veyl o bedbahta, veyl o mes’ûda
Ki giriftâr-ı dâm-ı aşkın olur.”⁴⁶¹

Onsekizinci şiir “Madam Rejan’a” adını taşımaktadır. Sahnelerde şarkı söyleyen bir kadın için yazılmıştır.

---

⁴⁵⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.66

⁴⁶⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.67-68

⁴⁶¹ Fâik Âli, a.g.e., s.68

“Sadâ-yı dilberinizden ziyâde pür-lerziş
Değil menâtık-ı şarkın sūrūd-ı ishârı;
Sizin tekellüm ederken de pür terennüm imiş
Güzel sadânızın âheng-i şûh u sehârı.
Çıkınca sahneye, siz siz değilsiniz, ve fakat
Asıl kadınlığınız, rûhunuzla sizi gerçek
Yed-i füsûn-ı dehâ’itde şahs ü şahsiyyet.”⁴⁶²

Ondokuzuncu şiir “Leynavande Renut’e” adını taşımaktadır ve bu şiir de şarkıcı bir kadın için yazılmıştır. Bakışı, gülüşü, şarkı söylemesi, tavırları onu etkilemiştir.

“Muvaffakiyetinin neş’esiyle ba’zı vakit
Kadınlığından uçan bir nigâh-ı aşk-engîz,
Hüzünlü, gölgeli bir tavır-ı sâde ü sâkit
Gönülde bir yeni hülyâ-yı râz eder tehzîz.

Terâne, hande, nazar, vaz-ü hâl-i müstesnâ
Birer vesiledir, ezhâre bir bahâne Leyna”⁴⁶³

Yirminci şiirin adı “Bir Sitâre-yi Raksa”dır. Bir dansçı için yazılmıştır. İlk kıtada bu kişinin dış özelliklerinden bahseder. Saçlarını ve bakışlarını över. Ayrıca yine aynı kıtadan onun başına taç taktığını anlıyoruz.

“Ey gör lepiska saçları pek çok melikeler
İklîl-i ihtişâmına mağbût olan kadın,
En müncemid yürekleri raksân-ı zevk eder.

⁴⁶² Fâik Âli, a.g.e., s.69-70

⁴⁶³ Fâik Âli, a.g.e., s.71-72

Hümâ-yı ihtisâs ile tâbân-ı nazarların...” 464

Dansın başlamasıyla birlikte fikrinde mısralarına yansıyacak bir ilham başlar. Onun oyununu uyumlu bir kasideye benzetir. Bu muhteşem dans cihanın güzelliğidir ve artık şairimiz başka neşe, başka görüntü istemez.

“Fikrim hür mısra-yı sünûhâta yükselir
En sâde bir temevvüc-i raksınla dâ’îma;
Her raksının murassa’, uzun bir kasidedir
En bî-tekellûf, en küçük ihsâsı rûhuma.
Vakta ki başlar, âh o bütün yâl ü bâlinin
Pür-vâz musîkîsi olan raks-ı muhteşem,
Artık harîm-i râzı cihân-ı mehâsinin
Ben başka neş’e, başka tecelliler istemem.” 465

Bu andan itibaren yaşadığı muhit değişir; bir hayal âleminde yaşamaya başlar. Onun dansıyla şehrin bütün güzelliğinin onda toplandığını belirtir. Bu toplama gizlidir; ancak bir tezatlık vardır; çünkü kadın çıplaktır.

“Artık bu gûrbetin bu muhît-i elemi
Nisyân eder hayât-i ser-a-ser müşemmes;
Bir penbe elde yâdımın ufk-ı yetimini
Bin âlem-i serâb ile söyler, güzelletir;
Karşımda oynuyor sanırım, hâr ü müstetir.” 466

---

⁴⁶⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.

⁴⁶⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.74

⁴⁶⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.74

Yirmibirinci şiir “Hemser-i Heves” adını taşımaktadır. Arzi arkadaşı olarak kadınları gösterir. Kadın sesi onun ruhundaki, fikrindeki gece denizinin sedef beşiğidir. Bu şiirde kastedilen tek bir kadın değildir, onu etkileyen tüm kadınlardan bahsetmektedir.

“Her meylime, her hissime bir başka şerafdır;
Lahhâza-i çreşmânı nigâhbân-ı şedafdır;
Bir başka kadın sînesi bir mehd-i sadefdir
Rûhumdaki, fikrimdeki ummân-ı leyâlin

Bir çehre benim rûhuma rûhuyla muvafık,
Bir diğeri yâdımdaki sîmâyâ mutâbık;
Âgûşuna muhtâc olan âmâl ise başka”⁴⁶⁷

Bundan sonra tek kişiden bahsetmeye başlar. Onsuz diğeri yabancı kadınların elinde nasıl olduğunu, ne sevdada, ne hûlyada olduğunu sorar. Hiss hayatında çok sinelerin şuh kokularıyla bayıldığını; ancak bugün onun sinesinde yarınının emellerini, heveslerini bulduğunu belirtir.

“Sensiz, ve o bîgânelerin bâred-i elinde
Bilmem ki ne hûlyâda, ne sevdâda, nasıldım;
Çok sînelerin nûkhet-i şûhuyla bayıldım.
Lakin bugün, ey hâkime-i zevk-i hayâtım,
SİNENDE gadâ-yâb-ı emeldir hevesâtım.”⁴⁶⁸

Yirmibirinci şiir olan “Hayâl-i Seyyâl”de sevgilisinin değişkenliğinden bahseder.

---

⁴⁶⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.75

⁴⁶⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.76

Ben sende her zaman görürüm bir başka kadın:
En gizli bir tagayyür ânıyla sen yine
Oldun yabancı bak, biraz evvelki hâline;
Dün başka, şimdi başka idin... Şüphesiz yarın
Durmaz kaçır, tutulmaz uçar bir hayâl-i dūr,
Bir başka hüsn olur ve doğarsın hayâlîme.”⁴⁶⁹

Aslında bu değişkenlik durumu onun hayalinde olmaktadır. Hayalinde böyle değişken olduğu için sevgili, ona bu kadar güzel görünmektedir.

“Âzade-Hâtır olma, evet bence bî-nazîr
Hüsnün, hayâlimin bu vefasızlığındadır.”⁴⁷⁰

Yirmiüçüncü şiir “Bir Yâd-ı Müzehher” adını taşımaktadır. Hatıralarını çiçeklere; onların hatırlanışını da bu çiçeklerin açmasına benzetir.

“Ba’zı meşgûl-ı fikr mâzîken
Yâseminler, menekşeler, güller,
Şükûfeler birden
Açılır yâd-ı muğberimde, güler.”⁴⁷¹

Sonra bu hatıralar içerisinde bir kadını hatırlar. Bu bir yasemindir. Ancak bundan başka çiçekler de hatırındadır. Hayâlîne bu çiçeklerin ne olduğunu şimdi nerede olduklarını sorar.

---

⁴⁶⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.77

⁴⁷⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.71

⁴⁷¹ Fâik Âli, a.g.e., s.79

“Sonra bir çehre, bir hayâl-i semen
Bu güzel levhânın mütemimidir;
Bir latîf-i ibtisâma terdifen
Bana bir gül, ya bir menekşe verir.
Sonra bir bûse-yi nihâna, veyâ
Bir uzak yâd-ı hasret-i efzâya
Bu çiçekler hep istihâle eder.

O zaman dirseğim dizinde, çenem
Dest-i hârımda, gözlerim, pür-nem
Fikrim endişe-i mahâle gider.
Ey benim bir hayâl-i pür-şiiirim,
O çiçekler ne oldu..? Ben de bugün
Bunu ancak senin kadar bilirim.”⁴⁷²

Sevgiliye verilen çiçekleri zavallı olarak gösterir, çünkü onlar solacaktır.

“Anlamışdım ki onların, sevilen
İstenen bir mekân-ı ithâfi
Cây-ı takdîmi yokdu... Onları ben
Alıyordum, hep almış olmak için.
Âh o bîçâreler yetim ü gamın
Bir tecellî içinde solmak için

Yâr olmuş zavallılardandı.
Bunu bilmekle çeşm-i mübtesimin
Daha çok mültefit ü handândı.

---

⁴⁷² Fâik Âli, a.g.e., s.79-80-81

O çiçekler ne oldu, nerde bu gün?
Belki birkaç kırık dökük yaprak
Rengi solmuş, peride bu, düşkün
Uyuyor, bir kitâb-ı aşk ü firâk,
Bir koçak şiir içinde hüzn-i ânın.”⁴⁷³

“Mahâsin” bölümünün son şiiri olan yirmidördüncü şiir “Safo” adını taşımaktadır. Safo; eski Yunanistan’ın ünlü kadın şairidir. İsa’dan önce yedinci yüzyıl sonraları ile altıncı yüzyıl başlarında yaşamıştır. Mısır’ı Sicilya’yı gezdiği sanılmaktadır. Hayatı efsanelerle, şüpheli maceralarla karıştırılır. Çevresine genç kızları toplayarak onlara şiir, güzellik eğitimi verdiği, oldukça yaşlı öldüğü sanılmaktadır. Şiirlerinde kadın kalbinin ürperişleri, içli bir sevginin acıları yer alır.⁴⁷⁴ İşte Fâik Âli bu kadın şair için uzun bir şiir yazmıştır. Tarihteki bu atayı görmeden sevdiğini söyler. Tabiat, Akdeniz’i onun güzelliğine ve şiirine oturacak yer olsun diye yaratmıştır. Fâik Âli’de onun hissi güzellikleri doludur.

“Ebed-i sahîfe-i târihe çehre-i edebî
Şiirle resm olunan bir kadın hayâli gibi
Görmeden sevmiş olduğum bu ata,

Nisîmen olmak için hüsn-ü şiir-i ilahesine
Bu mavi Akdeniz’in sîne-i müşemmesine
Yed-i tabî’atin inşâ buyurmuş olduğu bu
Ziyâ mesîresi, renk-i âşiyân-ı mergûbu
Gözümde hep Safo’nun yâd-ı lâyemvitiyle,
Onun hayâtı, onun nağme-i sukûtuyla,
Onun menâkıb-ı sevdâsı, şiir-i nâ-bûdu,

⁴⁷³ Fâik Âli, a.g.e., s. 81-82-83

⁴⁷⁴ Seyit Kemal Karaalioglu, Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü, İstanbul, 1983, s.672

Onun mehâsin-i hissiyesiyle meşhûdu.”⁴⁷⁵

Safo'nun hayatıyla ilgili söylenen kötü şeylerin hepsini yalan, iftira olarak gösterir. Onun için söylenen iyi şeylerin hepsi de hakikattir. Böyle düşünmesi bize Fâik Âli'nin bu şairden etkilendiğini göstermektedir.

“Güzel bir akşamın gözlerim dalgın,
O şâ'ireyle hayâlim tenezzüh eylerken,
O rûhu nağme ü elhânı rûh olan kadının
Büyük hayâtına hiç kıymadan revâ görülen

O türrehâtı düşündükçe, kendi kendime ben:
“Yâlân diyordum, evet hepsi iftirâ ve yâlân;
“Hakikat ey Safo, yalnız lehinde söylenen;
“Fakat ne varsa aleyhinde iftirâ, hezeyân.”⁴⁷⁶

Onunla aynı asırda yaşayıp onun için kötü şeyler söyleyenleri kıskançlıkla suçlar.

“Mu'âsırîn-i hasûdun ne söylemişse yâlân”⁴⁷⁷

Onun tek kusurunun emelleri, zevki ve idraki hissedip yaşaması, bu yüksek yeri elde etmesidir. Bu yüceliği herkes anlayamadığı için onu suçlamışlardır.

⁴⁷⁵ Fâik Âli, Temâsil, İstanbul, 1910, s.85-86

⁴⁷⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.86-87

⁴⁷⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.87

“Umûmunun bütûn âmâli, zevki, idrâki,
Mûhit-i esfeli fevkinde hiss edüb yaşamak:
Bu mazhariyyet-i aliyyâ: Senin kusurun bu.
Bülend-i emelleri, ulvî tahassüsâtı, derin
Tasavvurâtı, ve rûhun necâbetiyle dolu
Temâyülâtı avâm anlamaz...”⁴⁷⁸

Onu anlamayanlar içinde halktan başka saygın kişilerin de olduğunu belirtir.

“Avâm-ı nâs ile hemhâl olan-havâsa bile
Yabancı geldi. Ve birlikte cür’et eylediler.”⁴⁷⁹

Fâik Âli’ye en garip geleni ise bu kişilerin arasında felsefeyle uğraşanların da olmasıdır.

“Ve en garibi mu’ârizların meyânında
Felâsefeyle münevver fikirliler vardı.
Fakat sorulsa eminim ki bilmez onlarda
O ta’n ü levh ile senden ne istiyorlardı.”⁴⁸⁰

“Afrodit”e itaat etmiş olan Yunan kavminin ondan ne beklediğini sorgular. Buna hakkı olup olmadığını sorar.

“Evet bekâreti hiç sevmeyen bir Afrodit’e
Taabbüd etmiş olan kavm, o kav-i san’atkâr
Ne istiyordu? Bütûn kahkahayla elbette

---

⁴⁷⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.87

⁴⁷⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.88

⁴⁸⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.88

Bu fikre gülse becdr kavdr kavfil-i ebkr

Evet cihnn o kavm-i hakim  muhteremi
Senin hayt-ı garbinden, ey zavallı kadın,
Ne istiyordu? Perilik veya meleklik mi?
Ne hakla? Sende bütün bir kadın, bir insandn.”⁴⁸¹

Safo’yu yalancı ve sahte faziletlerden uzak, asıl hayat bilen bir kadın olarak gösterir, melek olduğunu söyler ve onu ver.

“Yalancı, shte fez’ilden ictinb ederek
Tenylt  haytında bir huls  vuzh,
sıl hayat bilen bir kadın.. Ki ite melek.
Evet zarfet  ŗhiyle zad değil afet;
Kadnlığın bu saffetler levzımındandır.”⁴⁸²

Safo, halkın meyl ve fikirlerinin kokan bataklğına srnmeden yaŗamıŗtır. Ancak hl ne mabedi, ne mezar vardır.

“Sen ite böyle hakkatde sf  mstesn,
Ve fikr  meyl-i avmn kokan bataklğına
Srnmeden yaŗadn... Sevdin intihra kadar.
Byklğınle berber fakat senin hl
Ne ma’bedin, ne essende bir mezrn var.”⁴⁸³
Mezarnn olmayıŗına üzülür ve bunu haksızlık olarak niteler.

---

⁴⁸¹ Fik li, a.g.e., s.88-89

⁴⁸² Fik li, a.g.e., s.89

⁴⁸³ Fik li, a.g.e., s.91

“Ne ma’bedin, ne mezârın... Fakat be’s yok... Eğer
Bugün müesser tebcîl ü ihtirâm-ı beşer
O ihtirâma, o âsâr-ı aziz ü tebcîle
Sezâ olanlara îsâr ü hasr edilmekle
Bütün leyâkat aransaydı, böyle adl ile hak
Hakîkaten gözetilseydi, her zaman, mutlak
Ve Akropol’de ve Loure’de şimdi bir heykel
Senin hayâlini söyler, ve, ey güzîde kadın,
Senin de zirvelerinden atladığın Lukar’ın
Sühûr-ı şâhiki üstünde kabr-i muhteremin,
Venüs, Akropat gibi bir ma’bed-i bülendin olur;
Ve zîr-i tâk ü revâkında, ey melike-i devr,
Zenon merâkıbe, Sokrat tefekkür, Eflâtûn
Tahayyülât-ı medîdeyle îsâl-ı fikret eylerdi.”⁴⁸⁴

Bir mezarının olmayışına bu kadar üzülen ve bunu, ihmalkârlık olarak niteleyen Fâik Âli, Akdeniz’i Safo’nun mezarı olarak gösterir.

“Bu Akdeniz, bu güzel sîne-i ebed-mühtezz
Ki hüsn-i îlâhesinin mehd-i nâzıdır, sana bir
Mezârı nâ-mütenâhi, mezâr-ı ulvîdir.”⁴⁸⁵

Bu şiirle “Mahâsin” adı verilen bölüm bitmekte; “Aşk ve Tabiat” adı verilmiş olan ikinci bölüm başlamaktadır. Süleyman Nazîf Bey’e ithaf edilen bu bölümünün ilk şiiri “Bir Menekşenin Matemi” adını taşır.

---

⁴⁸⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.91-92

⁴⁸⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.93

“Bir Menekşenin Matemi”nde tabiat, insanlığın canciğer dostu, arkadaşı olarak gösterilir. Tabiat hiç bitmeyen hayatından, yani her sene tazelenen hayatından bizlere ödünç hayat vermektedir.

“Refik-i hemdemi, bir gamküsâr-ı efkârı,
Enîs-i mihnet ü hicrânı, tesliyet-kârı
Tabî’atın bu temâşâ-yı hüsn – ü haşmetidir.
Muhîtimizde hayât işte böyle bâr-ı girân
Olub çökerken, o hiç bitmeyen hayâtından
Hayat-ı i’âre eder, fikre rûh-ı tâze verir.”⁴⁸⁶

Doğada gezinti yapıp temiz hava alan Fâik Âli, gökyüzünün rengini menekşenin rengine benzetir.

“Evet tabî’atın agûş-ı iltifâtında
Geniş geniş nefes aldım... Büyükdü sahrâlar;
Tenezzüh eyledim, âvâre, tâ gurûba kadar.
Menekşe rengi açık bir semânın altında.”⁴⁸⁷

Böyle bir semanın altında Fâik Âli çocukluğuna geri döner.

“Çıkub da ravza-ı feyâza-i tabî’atde
Menekşe toplamak, onlarla ta sabâvetde
Te’sis etmiş olan hiss-i âşinâ’ıyı

---

⁴⁸⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.100

⁴⁸⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.101

Bir iştîyâk ile tecdîde koşmak olmuşdu.
O gün, bu rh-ı şi'ven-dde sf u hercyi
Gülen, terennüm eden bir çocukdu, bir kuştu.”⁴⁸⁸

Ancak elindeki çiçek demetini küser ve incinirler diye koklamaya, solup ölürler endişesiyle de toplamaya cesaret edemez; tanıdık yalnızlığına döner. Bu sırada gece olmuş, yıldızlarla gökyüzü süslenmiştir.

“Kser ve incinir endişesiyle, koklamaya;
Ne, syedr  müşemmes, riyz-ı kalbimde
Terennüm eyleyen ezhr-ı hissi, rencde
Olur, solar ve ölür korkusuyla toplamaya

Cesaret etmeyerek, yalnız onların pr-hiss
Ve bir mu'aşaka-i sermediyyeden bhis
Mşfehtına atf-ı hayl ve hiss ederek
Pr inbist-ı hayt, aşiyn-ı tenhma
Yavaş yavaş yryb döndüğüm zaman, titrek
Sitrelerle mnevverdi evc  ufk-ı sem.”⁴⁸⁹

Baharın neşesi, Fik li'nin suskun sıkıntılarında snp kararır. Ondaki bu hüzün ve elem, ferahlamadan sonra gelen rehvetin devamı değildir. Bunlar emellerinin gcenmesi, can çekişen hayallerin, ruhun tükenmesi, çöken ümitlerin inlemesidir.

“Fakat bu neş'e, bu hülya, bu şevk  şiir-i hayal
Benim bu smit  skit bu pymal-ı mell
Olan garb  teh dr iştiglimde

⁴⁸⁸ Fik li, a.g.e., s.102

⁴⁸⁹ 104

Sönüb karardı. Bu hüzn ü elem, ale-l-âde
Bir inşirâh-ı derûnîyi, hiss ü rûhumuzun
Teheyyücâtı ta'kîb edip gelen bir uzun
Rehâvetin marzî bir devâm-ı pür-taabı,
Bu hâletin asabîlerde imtidâdı gibi
Birâz ziyâde yoran bir sùrekli aks-i amel
Değildi. Yok; bu mev'îlim bir inkisâr-ı emel
Bir ihtizâr-ı hayâl, inkırâz-ı rûhuydu.
Bu bir sukût-ı ümîdin figân-ı tâbıydı.”⁴⁹⁰

Bu elemden sıkılan şairimiz başka bir ortam arar ve bu başkalaşma için bazı adetlerini değiştirir.

“Bir tekâmül, ve başka bir cereyân,
Başka bir safha, başka bir devre,
Başka bir gâye, başka bir pâyân

Sâde kâbil değil, ve şâyândı.
Âh evet sevdiğim benim de bütûn
İntizâr ettiğim o pâyândı.

Meselâ: Her zaman şitâbânken
Eve, yalnız hilâf-ı âda o gün
Yolda âz çok te'hir etmekden
Seni bekletmiş olmadan mahcûb,
Müte'essir, serî'iadımlarla
Koşacaktım... Sen artık akşam olub,

Ortalık âdetâ kararmışken
Yine yollarda gözlerin hâlâ

⁴⁹⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.105-106

Beni beklerken iştiyâk ile, ben
Tıbkı bir bülbül-i cüdâ-lâne
Koşacaktım telâş içinde bütün.”⁴⁹¹

Ancak geç kaldığından dolayı kötü duruma düşer. Düşülen bu durumdan Fâik Âli, menekşe demetini sevgilisine uzatarak kurtulacaktır.

“Sonra bir bûse-i garâmımda
Yeni bir Şiire kalb olub hüznün,
Ufk-ı ilhâm ü ihtirâmımda
Gülecektim... Ve sonra dikkatle,
Dest-i refikamda tuttuğum demete
Soracaktın sürür ü hayretle:
-Çok gecikdin niçin? Merâk etdim:
Nedir onlar?
-Birâz bahâr... İşte
Bunu takdîm için gecikmişdim.

O zaman hürmet ü muhabbetle
Uzatıp verdiğim menekşeleri,
Sanâ mahsûs olan nezâketle
Alacaktın. Ve mavi gözlerinin
Hande-i leyli, hande-i seheri
Bu semâvî çiçeklerin sâkin
Sihri handesiyle birleşerek,
Yeni âlemleriyle nâ-ma'lûm
Bir semâ-yı hayâlin en yüksek
Tabakâzından ufki fikretime
Nağmeler serpecekti, ey rûhum

⁴⁹¹ Fâik Âli, a.g.e., s.108-109

Bir muattar bahâr-ı pür-nağme” 492

İkinci bölümün ikinci şiiri olan “Fırtına ve Dalgalar” Fâik Âli'nin Servet-i Fünûn'un melâlini taşıdığıнын bir göstergesidir. Fâik Âli, karışıklıktan kaçmak ister. Kaçma isteği Servet-i Fünûcuların da isteği olmuş; hatta Yeni Zelanda'ya gitmek istemişlerdir.

“-Çok kükremiş deniz, yine her dalga kalbime
Bir korku serpiyor; kaçalım... Eyliyor hücûm
Her dalgadan hayâlime ehvâl-i muzlime
-Yok sevdiğim, nasıl gülüyor hâke bak nücûm.” 493

Birinci kıtada kaçmaya yeltenen Fâik Âli, ikinci kıtada bu korkuyu bu çekinmeyi kınar. Çünkü aslında kendisi güvendedir; ancak yine de korku doludur.

“Binlerce yıl tehâcûm-i emvâcı redd eden
Sâhildesin... Niçin bu kadar korku, ihtirâz?” 494

Korkusu yersizdir, sevgili korkmamalıdır. Çünkü yaratılıştan yıldızlarla ikizdir. Bu yüzden dalyalar onun ruhunu incitemez. Çünkü o yükseklerdedir.

“Sarsar ve dalga rûhunu âzürde etmesin,
Sen fitraten nücûm ile tev'em değil misin?” 495

Daha sonra Fâik Âli, sevgilisine seslenir ve onunla birlikte dalgaların sesini dinlemek ister. Çünkü yalnızlığın lisânını

⁴⁹² Fâik Âli, a.g.e., s.109-110-111

⁴⁹³ Fâik Âli, a.g.e., s.112

⁴⁹⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.112

⁴⁹⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.113

dinlemekten bıkmıştır; bu yüzden denizin kükremesi artık onun için bir nağmedir. Ayrıca denizin varlık olduğunu da anlıyoruz.

“Gel dinde, ey kerîme-i hassâs-ı keh-keşân,
Her dalga bir yürek gibi karşında titresin;
Varlık denen bu bahr-ı mahûf ü mülevvesin
-En yüksek ibtilâları imhâ için coşan.
Seylâbe-i şüûni değildir ki, muhteriz
Korkub hemân firâr edelim; gel, yığın yığın
Eflâke aks eden bu mükevkeb karanlığın
Aheng-i ihtişâmını birlikde dinleriz.

Yalnızlığın lisânını çok dinledik yeter;
Bir nağmedir, bırak bu deniz böyle kükresin,
İster büyük kederlere ulvî terâneler.”⁴⁹⁶

Üçüncü şiir “Çamlar” adını taşımaktadır. Bir dağ tepesindeki çamlar, şairimize huzur vermektedir.

“Gelir de dinlenirim, beklerim bu şâhikanın
Huçeste çamları altında ba’zı akşamlar.”⁴⁹⁷

Ancak bu çamların başka bir özelliği daha vardır. O da denizin nağmesiyle birleşerek çıkardığı nağmelerin şairimize ilham vermesi ve böylece sevgiyi fısıldayan bir mûsikî olmasıdır. Böylece aheng yetimi olan şarkıları mûsikî haline gelmektedir.

“Denizle çamların aheng-i râz-ı müştereki,
Denizle çamların ilhâm-ı fikr eden, bâkir

---

⁴⁹⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.114-115

⁴⁹⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.116

Senin semûd-ı vuslatıdır dinledikçe zann ederim
Senin semâda uçan bir sadâ-yı nağmendir...
Ve işte bunları rûhumla dinlemektendir
Ki bir yetîme-i aheng olan neşîdelerim,
Zaman zaman bu terennüm-gürîz ve dûr-a-dûr
Terâneler gibi bir mûsikî.. Sürûd-ı seher,
Tabi'atın yüreğinden kopup gelen sesler,
Senin sesin gibi bir mûsikî-i mübhem olur.”⁴⁹⁸

Bu yüzden çamlara aşıktır. Şiirlerin iki ayrı mısrasında bunu belirtir.

“Benim bu çamlara aşkım, benim a'lâkam var.”⁴⁹⁹
“Evet bu müşeccer nâlâna âşıkım....”⁵⁰⁰

Dördüncü şiirin adı “Elâ Gözler” dir. Elâ, yeşil ve siyah, gözler için yazılmış üç şiirden ilkidir. Karanlıkta daha koyu görünen gözler seher ile birlikte parlamaya ve ansızın elâ olmaya başlar. Fâik Âli bunu sır gecesinin bitimi olarak kabul eder.

“Pek derin bir semâ-yı muzlimdi
Şimdi nâgâh elâ olan gözler...
Bir şeb-i râz iken demin, şimdi
Seher-i incilâ olan gözler..”⁵⁰¹

Sevgilinin gözleri avutucudur. Bu yüzden ileride mezarında yalnız kalmayacağını belirtir. Ayrıca sevgilinin gözleri ile yıldızları

---

⁴⁹⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.117

⁴⁹⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.116

⁵⁰⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.117

⁵⁰¹ Fâik Âli, a.g.e., s.118

bağdaştırarak kabrinin başucunda bu yıldızların hep parlayacağını ve onu kimsesiz bırakmayacağını söyler.

“Sermediyyet de bir cihân-ı zalâm
Hep o çeşmân-ı teselliyetkârın
Renk-i râzıyla titredikçe yarın
Ben mezârımda kimsesiz kalmam...
Geceler her sitâre parlayarak
Onların renk-i incilâsıyla,
Ser-i kabrimde her zaman böyle
Şebnem-i rahmet-i adem yağacak.”⁵⁰²

Beşinci şiir, “Yeşil Gözler”dir. Bu gözleri tanımlaması, tasvir ve benzetmelerle süslenmiştir. Bu gözler şarkın mavi semasından, güney memleketlerinin hayal mehtabına düşmüştür. Yahud sarı güllerle süslü bir sonbahar dalgası denizle; o da rûhun ışıklı dudaklarıyla öpüştür. Hülya incisiyle ıslanmış muhabbettir. Ya da bir ilhâm cennetidir.

“Şarkın lekesiz, mâi semâ-yı seherinden
Bir parça, ekâlîm-i cenûbun ebediyyen
Mehtâb-ı serâbındaki lerzişlere düşmüş...
Yâhûd sarı güllerle müzeyyen
Bir mevc-i hazân, bir denizin gayr-ı muayyen
Rûh-ı leb-i nûriyle öpüştü...
Yâhûd bütün olmuş-Yine memzûc-ı bekâret-
Bir lem’a-yı hissiye-yi nisân ile mechûl
Bir âlemin ufkundaki zer-i sâye-i eylül

⁵⁰² Fâik Âli, a.g.e., s.119

Dürdâne-i hûlyâ ile meblûl-i muhabbet
Yâhûd ezeliyyetdeki bir cennet-i ilhâm.”⁵⁰³

Bu şiirde de “Elâ Gözler” şiirinde olduğu gibi sonunda Fâik Âli mezarını ve mezarındaki yalnızlığı onun varlığı ile şenlendirir.

“Toprakda sönen rûh-ı semâvîmiz için, ey
Firdevs-i tesellî ve emel, adn-ı nevâziş!
Ey dîde-i pür-rikkat ve şefkat,
Ey dide-i şefkat ki bu hestî-i muvakkat
Artık biterek, ben karışırken zulmâta,
Bir sâniye pür-rahmet ü rikkat
Bir naziresi hep mâtem-i yâdımla refâkat
Yâhûd sovuyan na’şımı eyleser ihâta,
Bir saniye ağlarsa, o, göz yaşları ihâta,
Bir berk-i ilahi olarak kabrin o müdhiş
Deycûrunu yırtar; ve mezârımda hazânsız
Bir subh-ı bahârâna verir rûh-ı güşâyış.”⁵⁰⁴

Altıncı şiir “Siyah Gözler” adını taşımaktadır. Göz rengi ile ilgili olan bu üçüncü şiir diğerlerinden farklıdır. Düşündüren bir güzelliği yoktur; fakat, gözlerde bütün karanlığın sırları titrer.

“Düşündüren, düşünen, ince bir güzellikle
Güzel değildi; fakat gözlerinde bir gecenin
-Büyük, derin, lekesiz göklerinde bil-cümle
Mükevvenât-ı kevâkib gunûde bir gecenin-

⁵⁰³ Fâik Âli, a.g.e., s.120-121

⁵⁰⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.121-122

Bütün serâ'ir-i deycûru sanki titredi.”⁵⁰⁵

Siyah gözler için de benzetmeler yapmıştır. Siyah gözleri, karanlık billûra, iki gülen elmasa, emel gecesine, yasemin ufkunun içinde bulunduğu müstakbel hayale benzetir. Bu gözlerin güzellik ufkunun sonundan bir siyah güneş zekası olarak tebessüm ettiğini belirtir. Ancak diğer gözlerde olduğu gibi kabrinin başında bir avutucu olarak göstermez.

“Ziyâ u şu'le... Şuâ'-ı zekâ u nûr-ı hayât
İhâta etmiş olan bir tebellür-i zulmât...
“Başka zülmete benzer fakat münevverdi.
Büyük, siyah iki elmâs hande... Leyl-i emel...
Muhat-ı ufk-ı semen bir hayâl-ı müstakbel.
İçinde rûhun o hummâ-ı sermediyyesinden
Sevâd-ı mevce-i hissiye parlayan gözler...
Ve sanki onların akzâ-yı ufk-ı hüsnden
Bir aftâb-ı siyâh zekâ tebessüm eder.”⁵⁰⁶

Yedinci şiir “Ruhlarım”dır. Burada Fâik Âli, sevdiğinin güzelliği ve hayaliyle değişik ruh halleri yaşamakta; bunlar da ona değişik ilhâmlar vermektedir.

“Senin güzelliğinin dâ'ima nümâyândır
Başka ihsâsı, başka ilhâmı;
Ve işte silsile-i hilkatim de bundandır
Her zaman başka rûhun ârâmı.”⁵⁰⁷

⁵⁰⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.123

⁵⁰⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.123-124

⁵⁰⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.125

Şairimiz aşk ve güzelliğin sürekli olarak tacizine uğramaktadır. Fikirleri bu yüzden hayalin gayesine yükselir. İşte o zaman başka bir rûhun duygulanmaları ve hatıraları canlanır. Böyle zamanlarda Fâik Âli, kendi rûhunda Eflâtûn'un ruhunun yaşadığını zannediyor.

“Sonra fikrim hakikatinde bile
Garâm ü hüsnün o i'câz-ı sermedisiyle
Yükselir gâye-i hayâle kadar;
O zaman bende başka bir rûhun
Tahassüsât-ı sünûhâtı var... Ve sanki yaşar
Umk-ı rûhumda rûh-ı Eflâtûn.”⁵⁰⁸

Kendi ruhunda Eflâtûn'un ruhunun yaşadığını zannediyor, demiştik. Çünkü onun rûhu da başkası olmakta, değişmektedir. Eflâtûn'un sofist düşüncesinde iki ayrı dünya vardır. Birincisi idealardır. İdealar veya biçimler mutlak, birtek, değişmez ve sürekli olan gerçeği gösterir. İkincisi ise duyularla algılanan dünyadır. Bu dünya ise çoklu, değişken ve ölümlü olanı gösterir.⁵⁰⁹ İşte bu ikileme ve değişkenliği Fâik Âli de, sevgili karşısında göstermekte ve duyguları ruhunu etkileyerek onu değişken yapmaktadır.

Sekizinci şiir “Samîmiyyet-i Sevdâ” adını taşımaktadır. Bu şiir “bir tablo için” yazılmıştır. Fâik Âli'nin bir tablodaki kızın güzelliğinden etkilenerek saatlerce o tablo karşısında kaldığını Halit Fahri Ozansoy'un eserinden aynen olarak görmüştük.⁵¹⁰ İşte yine bir tablo karşısına geçmiş ve öncelikle onu tasvirlemiştir. Bulutsuz bir gün, yeşil bir deniz, vadinin altında yaşayan insanlar vardır. Hayatlarından memnundurlar. Emeller, hırslar, gamlarla zehirlenmiş

⁵⁰⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.126

⁵⁰⁹ Meydan Larousse Ansiklopedisi, İstanbul, 1992, C.6, s.101

⁵¹⁰ bkn. s.5-6-7

bir canlılıkları yoktur. Bitmek tükenmek bilmeyen ihtiyaç bağları ile bağlanmış değillerdir. Bu olumsuzluklar gerçek dünyada vardır ve sanki, açıkça söylememekle birlikte, Fâik Âli, bunlardan rahatsız olmaktadır. Oysa bu tablodaki yuvaların yanında güzel kokulu ve renkli ilkbahar mevsimi sürekli hakimdir. Ufuklarından şelalelerle güzellikle, tebessümler, sihirler yağmaktadır.

“Derin bir gün, bulutsuz, sâf ufuklar,
Yeşil bir bahr, onun zîrinde vâdî;
Sa’âdetyâb âzâdî ve şândî;
Kadınlar, kızlar, erkekler, çocuklar

Yaşarlar-Bî-haber, memnûn, ser-âzâd-
Hayâtın zevk-i ma’sûmânesiyle..
Husûl-ı şevke her şey bir vesîle
Siyeh toprak safâ bahşâ, safâ zâd

Yaşarlar bî-haber, mes’ûd ü mâ’sûm,
Lezâ’iz-Çini sahranın, baharın;
Emeller, hırslar, gamlarla mesnûn
Büyük bir zindegî-i târmârın

Değildirler şu hiç bitmez tükenmez
Kuyûd-ı ihtiyâcâtıyla muztarr.

Durur her lânenin fevkinde mühtezz
Bahâristân-ı rengîn u muattar.

Bir evc-i ma’neviyyeden her dem eyler
Peyâm-ı isâl o kartallar cibâle;
Ufuklardan yağar şelâlelerle

Güzellikler, tebessümler, sihirler.”⁵¹¹

Bu cisimlerin tasviri ona rehber olur ve hayalleriyle sahrayı gezer.

“Bu tasvîr-i esîr-i oldu rehber
Hayâtımla ettim geşt-i sahrâ;
O sahrâlar yaşar yâdında hâlâ
Ki bir çok demler olmuşdum seferber.”⁵¹²

Bu şekilde kır hayatını överek bize Abdülhak Hâmit’in meşhûr “Sahrâ” adlı eserini hatırlatır. Abdülhak Hâmit, Sahrâ’da, kır ve köy hayatının uzun bir medhiyesini yapar.⁵¹³ Abdülhak Hâmit’e hayran olan Fâik Âli de bir tablonun karşısında kır hayatını över. Böylece konu bakımından Hâmit’in etkilerini Fâik Âli’de görmüş oluyoruz.

Dokuzuncu şiir “Hayât-ı Aşkım”dır. Şiire sevdiği ile konuşarak başlar. Her zamanki aşkla ilgili sözlerini söylerken sevgili kendisine biraz alaycı bir soru sorar.İşte bu sorunun cevabıyla şiir başlamış olur. Onun aşk hayatı kendi hayatından daha yaşlıdır.

“Garâma dair o her günkü türrehâtımdan
Usandınız ve bu şeb sordunuz, biraz taşkın,
Biraz da eğlenerek: Sinni kaçtı aşkınızın?
-Emîn olun ki o çok yaşlıdır hayâtımdan”⁵¹⁴

Aşk hayatının geçmişle, gelecekte aranmasını, beşikle mezar ortasında ölçülmesini istemez. Çünkü güzelliğin doğuşu ile sevdâ,

⁵¹¹ Fâik Âli, a.g.e., s.127-128

⁵¹² Fâik Âli, a.g.e., s.128

⁵¹³ Kenan Akyüz, Batı Tesirinde Türk Şiir Antolojisi, İst. 1986, s.123

⁵¹⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.130

âlemde başlamış ve güzelliğe, sonsuz ufuklar bir “matla’-i tecellî” olmuştur. Bu yüzden aşk hayatının başlangıcı yoktur.

“Hayât-ı aşkı niçin bir güzeşte, bir ferdâ,
Niçin beşikle mezâr ortasında ölçmelidir?
Vücûd-ı hüsn ile âlemde başlamış sevdâ,
Ve hüsne ufk-ı ezel matla’-i tecellîdir.”⁵¹⁵

Onuncu şiir “Tulû” adını taşımaktadır. Bu doğuş, güneşin doğuşu ve dünyanın aydınlanmasıdır. Güneş ufukda saklı duran bir “helecan birliği” olarak tasvir edilir. Denizlere inerek dalgalanan kalbini titretir, altın gibi parlaktır. Onun çıkışıyla karanlık çekilir; zeminde sessiz, büyük bir uyanma başlar.

“Ufkda saklı duran bir ketîbe-i helecân
İnip denizlere titretti kalb-i emvâcî;
Göründü safha-i minâda göz kamaştırıcı
Bir iltimâ’ı zeheb, bir telâ’lû-i mercân.

Çekildi cevî-i mazîden bakiye-i zulmet;
Zemînde başladı sessiz bir intibâh-ı ta’zîm;
Ve hep cihânda serâser mâ-ser-i azîmet.”⁵¹⁶

Zühre, gökyüzünün aydınlanmaya başlamasıyla sahneyi terkedenlerin sonuncusudur. Bir selâm tebessümü ile uçup gider ve onun gitmesiyle doğuş gerçekleşir.

“Zühre sahneye en son vedâ’i eden dilber
Bir aktrîs gibi mübhem bir ibtisâm-ı selâm

⁵¹⁵ Fâik Âki, Temâsil, İstanbul, 1910, s.131

⁵¹⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.132

İtâre eyleyerek gârib oldu: İşte tulû"⁵¹⁷

Bu sahneyi canlandırabilmek için Fâik Âli'nin iyi bir gözlem yaptığını anlıyoruz. Çünkü doğuş sahnesinden son ayrılan yıldıza kadar tüm ayrıntıyı bize vermektedir.

Onbirinci şiir olan "Gurûb"da da benzer bir gözlem yapılmıştır. Önünde ufuklara toplanan nurlu bir san'atla yapılmış cihan durmaktadır. Adalar yakut, şelâle elmasa, kayalar şarap şişesine benzetilmiştir. Bu seherin batış manzarası insan rûhu için bir gelin odasıdır.

"Pişgâhında nûrdan masnû
Bir cihan müctemi'dir âfâka;
Ediyor safhasında bir başka
Kerenin fecr-i nev-bahârî tulû'

Müteselsil cezâ'ir-i yâkût,
Bir yeşil gül etekleriyle mûmâs;
Ona ilhâm-ı haşmetiyle sükût
Ediyor bir şelâle-i elmâs."⁵¹⁸

Bu gurûbun görüntüsü ve arkasından gelecek olan akşam semâsı şairin şiirleri için bir dölyatağı olmuştur.

---

⁵¹⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.133

⁵¹⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.134

“Şiir için bir meşîme-i ferdâ
Fikrimin levha-i gurûbunda
En derin bir semâ tulû ediyor.”⁵¹⁹

Onikinci şiir Nedîm için yazılmıştır. “Sa’dâbâd ve Nedîm” adını taşıyan bu şiirin başında Tefvik Fikret’in bir mısraı yer alır.

“O şiirimizin çehre-i civânîsi”

TefvikFikret⁵²⁰

Baharı selamlamak hayal ve fikrini tabiatın şefkatli kollarında sallamak, gezdirmek, duygulanmaların beşiğinde düşünmek ve dinlemek, hayat ve ölüme bakmak, inlemek, duygu karanlığını ömür karanlığı arz eyleyip dağıtmak istese hatırında hep Nedîm belirirmiş. Böylece bu ifadeyle Fâik Âli’nin kaleminden Nedîm’den etkilendiğini açıkça anlıyabiliyoruz.

“Herhangi gün ve her ne emel, her ne fikir ile
Bir zâ’ir-i mefâhiri olsan bu mevkî’in,
Yalnız Nedîm o çehre-i handân-ı şiir ile
Hep hâtîrât-ı mâziyenin, hep bedâî’in
Fevkînde hiss ve yâdımı tezyîn eder durur.”⁵²¹

Onüçüncü şiir “Rûyâ-ı Mesâ” adını taşımaktadır. Rûyânın bir sonucu olarak bir kargaşalık, karışıklık daha ilk kıtada verilmektedir. Bir akşam evvelki gurûbun renginde bile bir belirsizlik vardır.

---

⁵¹⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.135

⁵²⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.136

⁵²¹ Fâik Âli, a.g.e., s.138

“Bir akşam evvel, ufuklarda müncele o gurûb,
O renk-i mübhemi gülgünü mi, ergûvâni mi,
Bilinmeyen hep o ulviyyet-i hayâl-Âşûb”⁵²²

Bu kargaşalık Fâik Âli'nin düşüncelerinde sevdiğine getirir.
Böylece ahenk ile rengin gizli kaynaşması meydana gelir.

“Sizinle fikrimi etmişdi muttasıl meşgûl.
Bu iştigâle sebep belki bir bulut, belki
Hayalinizde o şâm-ı serâ'irin mechûl
Bir imtizâc-ı nihânî-i renk u ahengi.”⁵²³

Gurûbun sona erip gecenin başlaması gökyüzünün “mavi bir
tebessümle” kaplanması olarak gösterilmiştir. İşte bu anda şair rüya
hayatından farksız olan hûlyâlardan uyanır. Böylece bunun rüya
değil hayal alemine bir dalış olduğunu anlıyoruz.

“Zühre-yi zulmetlerin perîsi gibi,
Mültefit, mai bir tebessümle
Zirve-i ergûvâni-yi ceble

Neşr ederken mukaddemât-ı şey,
Ben uyandım, hayât-ı rûyâdan
Belki bî-fark olan, bu hûlyâdan.”⁵²⁴

---

⁵²² Fâik Âli, a.g.e., s.139

⁵²³ Fâik Âli, a.g.e., s.139

⁵²⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.140

Birden tekrar sevgiliyi hatırlar. “Yadının hâtırını sevgilinin hayali sorar. Bu hatıra gelişi, güneşin doğuşuna benzetir.

“Uzak gölgeli bir çehre, bir hayâl arayan
Hüviyetimde apansız geçirdi rûhun bir
Hiss-i kalb-el-vukû’u bir ceryân;
Ve oldu yâdımı aks-i hayâliniz zâ’ir.

Henüz ufukda güneş belki hiç görünmezken
Bir intibâh-ı umûmî içinde mevcûdât
-Selâmlıyor gibi mihr-i şevâhık-ı efrûzî-

Nasıl güler, nasıl eylerse iltifât-ı hayât
Benim de rûhum, evet görmeden henüz sizi ben,
Selâmlamışdı sizin mukaddim-i tulû’unuzu.”⁵²⁵

Ancak şairimizin ruhu sıkıntılıdır. Bu yüzden gülen ve hayatın hüznüne ağlayan gönüllerle karşılaşması yasaktır.

“Tahassüsât-ı garâmında bir melâl-i semâ
Gülen ve hüzn-i hayât ağlayan gönüllerle
Bu rûh-ı muztaribim muharrem-i telâkıydı...⁵²⁶

Bütün insanlığın rahat ve mutluluğunu kendi mutluluğu gibi gördüğü bu gecede Allah’a sevdiğine iyi şeyler vermesi için dua eder.

“Bütün beni beşerin râhat u sa’âdetini
Sa’âdetim gibi add ettiğim ve onlar için
Huşû-ı kalb ile yalvardığım o rûhânî

⁵²⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.141

⁵²⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.144

Ve pür-sitâre leyâl-i rahîmeden birinin
Huzûr-ı nûr-ı tulû'ndan hep sizinçin ben
Semâya dest-i münâcât açıp du'a ettim. ⁵²⁷

Gurûb vaktinden geceye ve gecedен sabaha kadar aynı yerde oturur. Oturduğu yer kayalıktır. Şen bir gurûbun oluşturduğu ufka karşı suskun ve düşünceli olarak oturur.

“Bütün garâ'ib rûyâ içinde bir mu'tâd,
Bakiyye-i şebi peyveste-i sabâh ettim:
Nişîmenim kayalıklardı... Hep gurûb-ı abâd
Bir ufka karşı tefekkür-nümûn u sâmitdim.” ⁵²⁸

Oturduğu bu yerde şair bekleyen değildir, sadece gözleyendir. Tabiatı gözlemektedir. Sonunda da sevgili gizli bir alemden yüzünü gösterir.

“O yerde ben müterakkıb değil, murâkıbken
Siz oldunuz bana sîmâ-nümâ-yı ulviyyet,
Zuhûr eder gibi bir âlem-i serâ'irden.” ⁵²⁹

Sevgili ne zaman isterse kendisinde bu duygular tekrar canlanıp, hatıra getirilecek, ilham yıldırımları yükselecektir. Bu ilham yıldırımları dolayısıyla seherler meydana gelecektir. Sevgili'nin gözleri akıllara şimşekler yağdıran yıldırım parıltıları, saçları şimşek demetidir.

---

⁵²⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.144

⁵²⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.145

⁵²⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.145

“Siz işte her ne zaman istesiniz kıyâm u ku’ûd
Bütûn sevâ’ik-ı ilhâm eder sukût u su’ûd;

Ve renginizden olur böyle her zaman peydâ
Beyaz ufukdaki şimşeklerin nihâyetsiz
Tenevvürüyle seherler... Ve işte gözleriniz,
Ve her nigâhınızın in’îtaf-ı çalakı,
Hayâl -ü hisse saçar nâzlât-ı eflâkı;
Ve işte saçlarınız huzme-i savâ’ikdir.”⁵³⁰

Sevgiliyi yurdundan iltica ettirip getiren şairin rûhu bunun ebede kadar sürmesini ister. Ancak sonra bu istek için sevgilinin kendisine gücenmemesini diler ve kendisini bencillikle suçlar.

“Hayır, hayır, beni mevâ-yı ilticânız eden
O mahz-ı rahmet-i aliyâ, o iltifât u kerem
-Gücenmeyin bu garib i’tirâf-ı hissiyeden-

Ben istedim ki ebedler kadar devam etsin.
Evet gücenmeyiniz, çünkü mehd-i ârâmım
Şu’ûn-ı zümeti olmuş bu asr-ı gür-levsin;
Ve çünkü ben de bütûn benliğimle hodkâmım.”⁵³¹

Ondördüncü şiir, “Sürûd-ı Hayâl” adlı şiirdir. Burada Fâik Âli, güzellik, aşk ve ilham ilişkisini açıklar. Güzellik uyuyan da olsa aşkı uyandırır, ilham kaynağı olur.

---

⁵³⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.148

⁵³¹ Fâik Âli, a.g.e., s.149

“Nâim de olsa hüsñ oluyor mûkiz-i garâm;
Nâ'im de olsa hüsñ eder ilhâm-ı ihtirâm.”⁵³²

Deniz, ay kadar sessiz ve kıpırtısız iken sevgilinin bahçesi onun söylediği şarkı yüzünden titremektedir.

“Hâmûşu-ı kamerle hem-ahenk iken deniz,
Mühtezzdi bir sürûd-ı serâ'irle bağçeniz.”⁵³³

Sevgilinin şarkı söyleyen sesi yayıldıkça hayat uyanıyor ve sevinç coşkunuğu her tarafa hakim oluyor.

“Her lerzişinde nağmelerin, rûhu müstetir,
Her mevcî rûh olan bu ses ettikçe inbisât
Eşyâda âşikâr oluyor, titriyordu bir
Bîdârı-ı hayât ile bir cûş-ı neşât.”⁵³⁴

Onbeşinci şiir, “Temennî-yi Bî-sûd” adını taşımaktadır. Şair burada sevgiliyle bir gece sandal gezintisine çıkmıştır. Hislerin yeni doğduğu bu gecede sevgilinin haz ve neşesini gördükçe rûzgârın kendilerini başka bir ufka sevketmesini ister.

“Bence bir fecr-i hiss olan bu gece
Sandalın seyr-i şûh u çâlâkı
Sana bir hazz u neş'e verdikçe
Ben de pûr-neş'e istiyordum ki:

---

⁵³² Fâik Âli, a.g.e., s.151

⁵³³ Fâik Âli, a.g.e., s.151

⁵³⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.153

Âsmânın, meleklerin kaderin
Sanki enfâs-ı ihtisâsı olan
Bu muattar nesîm-i hande-vezân
Bizi bir başka ufka sevk etsin.”⁵³⁵

Bu gidişin sürekli olmasını ister. Biraktıkları yeri karanlık bir muhit olarak gösterir. Bu muhitin pisliğini, kederli gelecek zamanların ayrılığını terk edip aydınlık bir ufka doğru gitmek ister.

“Ne olur böyle daima gitsek,
Mülevves muhît-i târiki,
Bu gam-âbâd-ı hicri terk ederek
Öyle rûşen bir ufka gitsek ki”⁵³⁶

Bu aydınlık ufuk yalandan uzak, nihayetsiz, şeffaf bir ufuktur. Geleceği temiz olan bu ufukda ağlama, derd, gam, insan, bu garib devrim, ayrılık yoktur. Sadece sevgili vardır.

“O yâlândan, riyâdan âzâde
Ve nihâyetsiz ufk-ı şeffâtın
Nüzhet-i âbâd sermediyyesinde
Girye yok, derd ü gam yok, insan yok;
Bu garîb inkılâb-ı teksân yok;
Ayrılık yok... Ve sâde sen varsın.”⁵³⁷

---

⁵³⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.157

⁵³⁶ Fâik Âli, a.g.e., s. 158

⁵³⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.158

Onaltıncı şiir olan “Yine O “şiiri sevgilinin gözleri için yazılmıştır. Gam gözyaşlarından bir tesellinin çıkışı vardır.

“O güzel gözlerinde mazhardı
Girye-i gamda bir teselliye.”⁵³⁸

Onyedinci şiir “Menekşeler” adını taşımaktadır. Bu şiirde sevgilinin mavi gözleri için yazılmıştır. Renginden dolayı gözlerini menekşeye benzetir. Onun gözlerinin gülüşünde ve hüznünde ruhun zamanlarını, değişikliklerini görür.

“Baygın menekşeler, ki tebessümlerinde var
Handenle bir karâbet-i pinhân u âşikâr,
Baygın menekşeler, ki tebessümlerinde ben
Gördüm menekşe gözlerinin hüzn ü handeden
Bir sun’u bî nazîr olan ânât-ı rûhunu.”⁵³⁹

Onsekizinci şiir “Firişte-i Ezhâra” adını taşır. Şair keder köşesinde sevgilisini sadece andığında bakışlarındaki hüzn ve gücenme şen bir tebessüme dönüşür.

“Ben bu peygüle-i melâlimde
Senin etmekle yalnız ismini yâd,
Nazar-ı hüzn ü infi’âlimde
Kâinât oldu ibtisâm-ı âbâd. “⁵⁴⁰

⁵³⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.159

⁵³⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.161

⁵⁴⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.162

Ondokuzuncu şiir olan “Teşevvüş-i Hayâl”de yine bir akşam manzarasıyla karşılaşırız. Gurûb ile ilgili hisleri maneviyatı avare eyler. Bu sırada sevgilinin hayali doğar ve yine her şey değişir.

“Müteheyyic bir ihtisâs-ı gurûb,
Ederek maneviyatında hübûb,
Beni âvâre eylemişdi ki, siz
O peri-yi mesâ kadar sessiz,
Doğdunuz... Pek güzel bir akşamdı.
Sanki atmışdı bir peri kânâdı
Renk-i tirâje-i bahârından
Ufk u deryâya sâye-i perrân.”⁵⁴¹

Sonra gurûb sona erer; ancak hâlâ sevgilinin hiss gölgesi şairde yaşamaktadır. Onun hayalini görmeden önce siması zihninde daha açıktır. Hayalini görünce zihindekiler bir gölge, bir bulut, bir sis, bir hiss parıltısı şeklini alır.

“O gurûb işte söndü... Bende henüz
Yaşiyor sâye-i tahassüsünüz.
Fakat ey hilkat-i perestide,
Sizi ben görmeden, hayâlimde
Daha vâzıh gibiydi simânız;
Şimdi zihnimde titreyen, yalnız
Penbe bir gölge, bir bulut, bir sis..
Mübhemiyette bir tenevvüz-i hiss.”⁵⁴²

Yirminci şiirin adı oldukça uzundur: “Elinde Bir Sahîfe-yi Nâ-Muharir Tutan Bir Kadın Tasvîr-i Latifini Hâvî Bir Dîvâr Takvimi

⁵⁴² Fâik Âli, a.g.e., s.165

Kartonuna Yazılmıştır.” Elinde birkaç sayfa tutan bu kadını öğretmen olarak gösterir.

“Ey bizim ilk ve son muallimemiz,
Hep sizindir ricâlin âsârı;
Handemiz nağme-i mülememiz

Bize sizden gelir... Nihân, bâriz
Okuruz sizde, sizden öğreniriz.”⁵⁴³

Yirmibirinci ve son şiir olan “Bâdiyelerde” diğerlerinden farklı olarak bir olayı hikâye eder ve Cenap Şahabettin’e ithaf edilir. 1313 (1895) yılının Temmuz ayında beş altı yolcu, at üstünde çölde bir yolculuk yapmaktadırlar. Sıcakta yapılan bu kötü yolculuk sırasında etrafta ne vaha, ne insan, ne kadın, ne ceylanlar vardır. Çöl ağır bir uykudadır, hatta hemen hemen ölüdür.

“O gün bin üç yüz on üç temmuzunda bir gündü;
Beş altı yolcu at üstünde hep bunalmıştık;
Sıcakda, çölde, ve dinlenmeden yol almıştık.
Biraz serince esen rüzgâr ansızın döndü;

Çölün cehenneme gûyâ temâs edip de gelen
Zehirli, sıtmalî bād-ı sümûmu kopmuşdu...”⁵⁴⁴

Kurak, sıcak... Hani mahmûr ufuklu çöllerde
Koşan geyikler, uçan turnâlar, kadın... O kadar
Kadın nazarlı, vefâsız, remîde âhûlar,
Sürûd-ı rûd ile mes’ûd o vâhalar nerde!

---

⁵⁴³ Fâik Âli, a.g.e., s.167

⁵⁴⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.168

Bir ateşin-i güneş altında her taraf sakın;
Kenar-ı ufka kadar pür-sükûn u nâ-meskûn...
Hemân bütün sene gûyâ bî kerân-ı hâmûn
Gunûde hâb-ı girândır, hemân hemân meyt.”⁵⁴⁵

Bu uzun süren kötü yolculuk esnasında bir kervana rastlarlar.
Köylüler onları misafir eder; ancak misafir oldukları kulübenin
sefaleti şairi etkiler.

“Bu ızdırıp ile birçok mesâfe kat’ etdik...
Göründü sonra yolun hâricinde bir kurreye;
Mebyet ü merhale-i kârbân u kâfileye;
Tedadüfen bile dahil değildi.. Biz gittik.

Ve köylüler bizi hayretle etdi istikbâl.
Defîn-i samt-ı beyâbân olan o altı yedi
Ocaklı köyce bu, bir vakı’a-ı a’zimeydi.
Misâfir olduğumuz kulübenin sefâlet-i hâl.

Bütün muhît u muhâtından intişâr ederek
Zehirli bir koku olmuşdu. –Ey nasîb-i beşer-”⁵⁴⁶

Daha sonra evin kötü durumundan bahsederek, eşyaları ve
içeridekileri tanıtır. Güzel bir kız dikkatini çeker ve tüm çektiklerini
unutur.

“Esâs-ı beyt olarak varlı kirli bir minder,
Ocak başında da birkaç kırık çanak çömlek,

⁵⁴⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.169

⁵⁴⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.170

Girince biz kuru bir sesle ağlayan çocuğun
Kesildi çığlığı bir vakfe-i tehîrle;
Ve orta yerde yatan bir köpek tehevürle
Atılmak istedi.. Men' eyleyen derin, yorgun
Nigâhı gönüllere mensûb olan güzel bir kız,
Ve sanki bâdiye-i vahşetin perisiydi...

O anda cümlesi bir sergüzeşt-i mensiydi
Çöl ortasında güneş karşısında yandığımız.”⁵⁴⁷

Bu güzel kıızı tasvirlerken kullandığı “İngiliz tipi” ibaresi bir şiirde kullanılması bakımından dikkat çekicidir. Bu güzelliğin bu vahşetin kucağına düşüşünü de hayretle karşılar.

“Değil nebâtı, cemâdâtı a'detâ kavuran
O şems-i ateşin altında sırma kâkûl,
Menekşe gözler, uçuk penbe yanak, bir gül,
Bir İngiliz tipi, ay tâli', ey nasîb-i gürân!

Nasıl o vahşete düşmüş bu hiss-i rûhânî?”⁵⁴⁸

Onun çölde oluşuna çeşitli sebepler arar. Ancak tam olarak bir cevap bulamaz.

“Bu kızda belki o hiçlikde bir teselliydi...
Fakat nasıl ve kiminçin? Yarın bu nûr-ı şafak
Nasıl bir ufk-ı temâşâda parlayıp duracak?”⁵⁴⁹

⁵⁴⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.170-171

⁵⁴⁸ Fâik Âli, a.g.e., s. 171-172

⁵⁴⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.173

Sonunda kıza niçin bu çöllere geldiklerini, burayı neden terketmediklerini sorar.

“Niçim bu çöllere gelmişsiniz? Bu bâdiyede
Ağaç yok, işte su yok, gölge yok, nasıl yaşıyor,
Nasıl bu yerleri terketmiyorsunuz?...”

O zaman

Hazîn nazarları, bir zıll-ı râz içinde nihân,
Ayakda, boynu bükük, kimbilir neler düşünen
Kızın cevâbını isterseniz, alın aynen:

“Çöllere ıssız kalmasın.”⁵⁵⁰

Fâik Âli’de kızın bu cevabını beğenir ve onun fikrine katılır.

“Evet zavallı kız, ey deşt-i vahşetin dilbet
Gazâl-ı münisi, “Âhû bakışlı duhterler”,
Ve kız bakışlı o âhûlar ah evet ıssız
O çöl bütün bütün ıssız kalır, siz olmasanız.”⁵⁵¹

Bu eserindeki tüm şiirlerinde beşerî aşkı ve tabiatı işleyen Fâik Âli, böylece Servet-i Fünûn çizgisinden ayrılmamıştır.

2.2.2.2.Şekil Açısından Değerlendirme:

Eserdeki şiirler arûz vezniyle yazılmıştır. Hareketli ve bilinen kalıplarla arûz veznini kullanmayı tercih etmiştir.

Eserin tamamına bakıldığında altı ayrı kalıp kullanıldığı görülür. En çok “.-./...-./.-./...- (-)” Mefâilün/ feilâtün / mefâilün/ feilün (fa’lün) kalıbı kullanılmıştır. Yirmi şiirini bu kalıp ile yazmıştır.

⁵⁵⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.175-176

⁵⁵¹ Fâik Âli, a.g.e., s.176

On iki şiirini “---(..---)/ .-./--(..-)” Fâilâtün (Feilâtün)/ mefâilün/ fâilün (feilün) kalıbıyla kaleme almıştır. On şiirinde “--./-./.-./-.-“ (Mefûlü/ fâilâtü/ mefâilü/ fâilün) kalıbını kullanmıştır. Üç şiirini ise “--./.-./.-./..-“ (Mefûlü/ mefâilü/ mefâilü/ feilün) kalıbıyla yazmıştır. “-..(..---(..-/-..-“ (Fâilâtün) feilâtün/ feilâtün) /feilâtün/feilün) kalıbı ve “---/---/..-“ Mefâilün/ mefâilün/ feülün) kalıbı ile “--./-./-.-“ (Mefâilü/ müstefilün /fâ'lün) kalıbını ise birer şiirinde kullanmıştır.

Kitabın başındaki “Hasbihâl” adlı şiir “Mefûlü/ fâilâtü/ mefâilü/ fâilün” kalıbıyla yazılmıştır.

“Nûşîn bir irtîâş ile hiss ettiğim zaman” ⁵⁵²

“Mahâsin” bölümünün ilk şiiri olan “Fecr” arûzun “Mefâilün /feilâtün /mefâilün/fa'lün (feilün)” kalıbıyla yazılmıştır.

“Ki kaldım işte perişan, garîb ve ser-gerdân” ⁵⁵³

İkinci şiir olan “Hayâl-ı Müşahhas” adlı şiirde “Fâilâtün/ Mefâilün/ fa'lün (feilün)” kalıbı kullanılmıştır.

“Rûh-ı ismet-kârîn-i eşyâda” ⁵⁵⁴

“Refika-ı Mukadderem” adlı üçüncü şiirde arûzun “Fâilâtün/feilâtün/feilün (fa'lün) kalıbı kullanılmıştır.

“Şüphesiz henüz ben de bilmiyorum.” ⁵⁵⁵

⁵⁵² Fâik Âli, a.g.e., s.5

⁵⁵³ Fâik Âli, a.g.e., s.12

⁵⁵⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.13

⁵⁵⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.17

Dördüncü şiir olan “Abdülhak Mihrün-nisâ” adlı şiir “Mefâilün/ feilâtün/ mefâilün/ fa’lün (feilün)” kalıbıyla yazılmıştır.

“Sabâha karşı semâlarda müncelî üç beş”⁵⁵⁶

Beşinci şiir olan “Donna Luduvika Altyeri’ye” adlı şiir üç bölümden oluşmaktadır. Ancak üçbölümde de aynı kalıp kullanılmıştır. Bu arûzun “Mefâilün/ feilâtün/ mefâilün/ fa’lün (feilün)” kalıbıdır.

Düşündürür bana hûyâların derinliğini”⁵⁵⁷

“Matmazel M.G.’ye” adını taşıyan altıncı şiir arûzun “Mefâilün/ feilâtün/ mefâilün/ fa’lün (feilün)” kalıbıyla yazılmıştır.

“Harîm-i kalbim olurken tebessüm-i şûha”⁵⁵⁸

Yedinci şiir olan “Temâsîl-i Mahâsin” ise “Feilâtün/ mefâilün/ fa’lün (feilün)” kalıbıyla yazılmıştır.

“Geceler zühreler, semâlar ki”⁵⁵⁹

“Hüsn-i Nev-Tesettür” adını taşıyan sekizinci şiir “Mefâilün/ feilâtün/ mefâilün/ fa’lün (feilün)” kalıbı ile kaleme alınmıştır.

“Düşündürür beni hâlâ yolumda bir genç kız.”⁵⁶⁰

⁵⁵⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.21

⁵⁵⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.26

⁵⁵⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.34

⁵⁵⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.35

⁵⁶⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.40

“Hüsn-i Müstetir” adındaki dokuzuncu şiirde “Mefûlü / fâilâtü / mefâilü/ fâilün” kalıbı kullanılmıştır.

“Rûhum bütûn bu nâmütenâhi büyüklüğün” ⁵⁶¹

Onuncu şiir olan “Hüsn-i Ma’sûm” adlı şiirde “Mefûlü / mefâilü / mefâilü/ feülün” kalıbı kullanılmıştır.

“Ettim yine âti-yi mahâsinde seyâhat” ⁵⁶²

“Hüsn-i Girizân” adlı onbirinci şiir “Mefûlü/ fâilâtü/ mefâilü/ fâilün” kalıbı ile yazılmıştır.

“Şarkın hayâl içinde uçan bir güzelliği” ⁵⁶³

“Hüsn-i Münteşir” adlı şiir ise “Mefâilün/ Feilâtün/ mefâilün/ fa’lün (feilün)” kalıbı ile yazılmıştır.

“Melâl-i hüsn ile hüsn-i melâlin en bâkir” ⁵⁶⁴

Onüçüncü şiir olan “Hüsn-i Mahzûn” da kullanılan kalıp ise “Failâtün/ mefâilün/ feilün” dür.

“İhtişâm-ı gurûbu görmek için” ⁵⁶⁵

⁵⁶¹ Fâik Âli, a.g.e., s.45

⁵⁶² Fâik Âli, a.g.e., s.47

⁵⁶³ Fâik Âli, a.g.e., s.47

⁵⁶⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.53

⁵⁶⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.55

“Hüsn-i Gâ'ib” adlı ondördüncü şiirde kullanılan kalıp arûzun
“Mefûlû/ fâilâtû/ mefâilû/ fâilün” kalıbıdır.

“Gittik bu yerde şimdi soğuk kâr ve fırtına” ⁵⁶⁶

Onbeşinci şiir olan “Hüsn-i Âfil”de kullanılan kalıp “Fâilâtün/
mefâilün / fa'lün (feilün)”dür.

“Ben her akşam senin civârından” ⁵⁶⁷

“Fani Güzellikler” adındaki onaltıncı şiirin kalıbı “Mefâilû
/müstefilün / fâilün”dür.

“Mahâsinde mübhem birer gölge var.” ⁵⁶⁸

“Ah, ey Dilber-i Hayâl-Endâm” adındaki onyedinci şiirde
kullanılan kalıp “Feilâtün / mefâilün / fa'lün (feilün)”dür.

“Seni bir def'a karşıdan görmek” ⁵⁶⁹

Onsekizinci şiir olan “Madam Rejon'a” adlı şiir “Mefâilün /
feilâtün / mefâilün / fa'lün / feilün)” kalıbıyla yazılmıştır.

“Yaşadınız bana gûyâ ki siz hakikatde” ⁵⁷⁰

Ondokuzuncu şiir olan “Leynavande Renut'e” adlı şiir arûzun
“Mefâilün / feilâtün / mefâilün / feilün (fa'lün) kalıbıyla yazılmıştır.

“Zaman olur ki derim böyle kendi kendime ben” ⁵⁷¹

---

⁵⁶⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.61

⁵⁶⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.53

⁵⁶⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.66

⁵⁶⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.67

⁵⁷⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.69

⁵⁷¹ Fâik Âli, a.g.e., s.71

“Bir Sitâre-i Raksa” adını taşıyan yirminci şiirde arûzun “Mefûlü / failâtü / mefâilü / feilün (fa'lün)” kalıbı kullanılmıştır.

“Ey gör lepiska saçları pek çok melikeler”⁵⁷²

“Hemser-i Heves” adlı şiir “Mefûlü / mefâilü / mefâilü / feülün” kalıbı ile yazılmıştır.

“Bir başka kadın sinesi bir mehd-i sadeftir.”⁵⁷³

Yirmibirinci şiir olan “Hayâl-i Seyyâl” adlı şiirde kullanılan kalıp “Mefûlü / fâilâtü / mefâilü / fâilün”dür.

“Ben sende her zaman görürüm başka bir kadın.”⁵⁷⁴

“Bir Yâd-ı Müzehher” adlı yirmiüçüncü şiirde “Feilâtün (fâilâtün) / mefâilün / fa'lün (feilün)” kalıbı kullanılmıştır.

“Yaseminler, menekşeler, güller”⁵⁷⁵

Yirmidördüncü ve “Mahâsin” bölümünün son şiiri olan “Safo” ise “Mefâilün/ feilâtün/ mefâilün/ fa'lün (feilün)” kalıbıyla yazılmıştır.

“Bir iştiyâk ü tahassürle münkesir yorgun”⁵⁷⁶

“Aşk ve Tabîat” adlı ikinci bölümün ilk şiiri “Bir Menekşenin Matemi” adını taşımaktadır. Bu şiiri arûzun “Mefâilün/ feilâtün/

---

⁵⁷² Fâik Âli, a.g.e., s. 73

⁵⁷³ Fâik Âli, a.g.e., s.75

⁵⁷⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.77

⁵⁷⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.79

⁵⁷⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.86

mefâilün/ feilün (fa'lün)" ve "Fâilâtün/ Mefâilün/ feilün (fa'lün)" kalıplarıyla yazılmıştır.

"Gülümsüyordu tabiatde bir hayât-ı nevin." ⁵⁷⁷

"Bir semâvî kadınlığın şiiri." ⁵⁷⁸

İkinci şiir olan "Fırtına ve Dalgalar" adlı şiirde "Mefûlü / fâilâtü/ Mefâilü / fâilün" kalıbı kullanılmıştır.

"Çok kükremiş deniz yine her dalga kalbime" ⁵⁷⁹

"Çamlar" adlı üçüncü şiirde kullanılan kalıp "Mefâilün / feilâtün / Mefâilün / feilün"dür.

"Gelir de dinlenirim, beklerim bu şâhikanın" ⁵⁸⁰

"Elâ Gözler" adındaki dördüncü şiirde arûzun "Fâilâtün/ mefâilün/ fa'lün (feilün)" kalıbı yazılmıştır.

"Ben mezârımda kimsesiz kaldım." ⁵⁸¹

Beşinci şiir olan "Yeşil Gözler" de de iki kalıp kullanılmıştır. Bunlardan biri "Mefûlü / mefâilü / mefâilü / feülün" ; diğeri ise "Mefûlü / mefâilü / feülün"dür.

"Mehtâb-ı serâbındaki lerzişlere düşmüş" ⁵⁸²

"Yâhud sarı güllerle müzeyyen." ⁵⁸³

⁵⁷⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.97

⁵⁷⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.98

⁵⁷⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.112

⁵⁸⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.116

⁵⁸¹ Fâik Âli, a.g.e., s.119

⁵⁸² Fâik Âli, a.g.e., s.120

⁵⁸³ Fâik Âli, a.g.e., s.120

“Siyah Gözler” adındaki altıncı şiirde ise “Mefâilün / feilâtün / Mefâilün / fa’lün (feilün)” kalıbı kullanılmıştır.

“Düşündüren, düşünen, ince bir güzellikle” ⁵⁸⁴

Yedinci şiir olan “Rûhlarım” adlı şiirde kullanılan kalıp “Mefâilün / feilâtün / mefâilün / Feilün”dür.

“Senin güzelliğinin dâima nümâyanıdır.” ⁵⁸⁵

“Samimiyyet-i Sevdâ” adlı sekizinci şiirde “Mefâilün / mefâilün / feülün” kalıbı kullanılmıştır.

“Derin bir gök, bulutsuz, sâf ufuklar” ⁵⁸⁶

Dokuzuncu şiir olan “Hayât-ı Aşkım” adlı şiirde kullanılan kalıp “Mefâilün / feilâtün / mefâilün / fa’lün (feilün)”dür.

“Emin olun ki o çok yaşıdır hayâtımdan” ⁵⁸⁷

Onuncu şiirin adı “Tulû”dur; kullanılan vezin ise “Mefâilün / feilâtün / mefâilün / feilün”dür.

“Zeminde başladı sessiz bir intibah-ı azîm” ⁵⁸⁸

“Gurûb” adlı şiirde kullanılan kalıp “Feilâtün / Mefâilün / fa’lün (feilün)” şeklindedir.

---

⁵⁸⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.123

⁵⁸⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.125

⁵⁸⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.127

⁵⁸⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.130

⁵⁸⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.132

“Ediyor safhasında bir başka”.⁵⁸⁹

“Sa’dâbâd” adlı onikinci şiirde “Mefûlû / fâilâtû / mefâilû / fâilûn” kalıbı kullanılmıştır.

“İster biraz bahârı yakından selâmlamak”⁵⁹⁰

Onüçüncü şiir olan “Rûyâ-ı Mesâ” “Mefâilûn/ feilâtûn/ mefâilûn/fa’lûn (feilûn)” kalıbıyla yazılmıştır.

“Bu iştigâle sebep belki bir bulut, belki”⁵⁹¹

“Sürûd-ı Hayâl” adlı şiirde kullanılan kalıp “Mefûlû / fâilâtû / mefâilû / fâilûn” şeklindedir.

Siz pür-sükûn-ı hâb ediniz, geldiğim zaman”⁵⁹²

Onbeşinci şiir “Temenni-i Bî Sûd” adını taşımaktadır. Bu şiirde Fâilâtûn / mefâilûn / feilûn (fa’lûn)” kalıbı kullanılmıştır.

“Bence bir fecr-i hiss olan bu gece”⁵⁹³

“Yine O “ adlı kısa şiirde kullanılan kalıp “Fgâilâtûn / mefâilûn / feilûn (fa’lûn)” şeklindedir.

---

⁵⁸⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.134

⁵⁹⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.136

⁵⁹¹ Fâik Âli, a.g.e., s.139

⁵⁹² Fâik Âli, a.g.e., s.150

⁵⁹³ Fâik Âli, a.g.e., s.157

“Bir bulutsuz semânın ufka yakın”⁵⁹⁴

“Menekşeler” adındaki onyedinci şiirde “Mefûlü / fâilâtü / mefâilü / fâilün” kalıbı kullanılmıştır.

“Ben mâi gözlerinde karanlık hayatıma”⁵⁹⁵

Onsekizinci şiir olan “Firişte-i Ezhâra” adlı şiir “Feilâtün (Fâilâtün) Mefâilün / feilün (fa’lün) kalıbıyla yazılmıştır.

“Senin etmekle yalnız ismini yâd”⁵⁹⁶

“Teşevvüş-i Hayâl” adlı şiirde kullanılan kalıp “Feilâtün / (fâilâtün) Mefâilün / feilün (fa’lün)” şeklindedir.

“Beni âvâre eylemişti ki, siz”⁵⁹⁷

Yirminci şiir olan “Elinde Bir Sahûfe-i Nâ-Muharrir Tutan Bir Kadın Tasvîr-i Latifini Hâvî Bir Dîvâr Takvimi Kartonuna Yazılmıştır.” adlı şiirde arûzun “Fâilâtün (feilâtün) / mefâilün / feilün (fa’lün)” kalıbı kullanılmıştır.

“Ey bizim ilk ve son muallimemiz”⁵⁹⁸

---

⁵⁹⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.159

⁵⁹⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.160

⁵⁹⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.162

⁵⁹⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.164

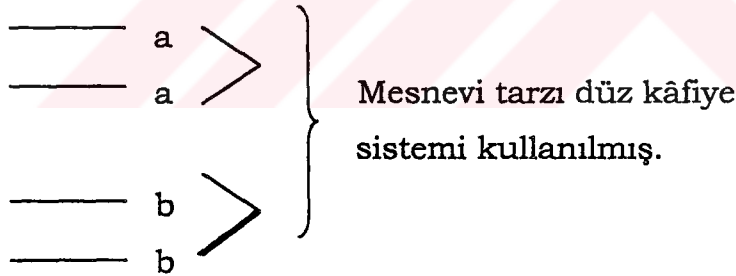
⁵⁹⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.166

“Aşk ve Tabiat” bölümünün ve kitabın son şiiri olan “Bâdiyelerde” adlı şiir ise “Mefâilün/ feilâtün/ mefâilün/ fa’lün (feilün)” kalıbıyla yazılmıştır.

“O gün binüçyüzonuç temmuzunda bir gündü”⁵⁹⁹

“Temâsîl” adlı eserinde arûzun altı ayrı kalıbını kullanan Fâik Âli, kâfiye sistemlerinden de düz, çapraz ve sarmalı kâfiye sistemlerini kullanmıştır.

“Mahmûr ufukların, mütebessim kevake**bin**
İnsanı bin neşide-i şevk ve şegaf **bin**
Hülyâya aşinâ eden elhân-ı **râz**ısını
Mecz etmek ihtiyâc-ı tahassüz-nev**âz**ını”⁶⁰⁰

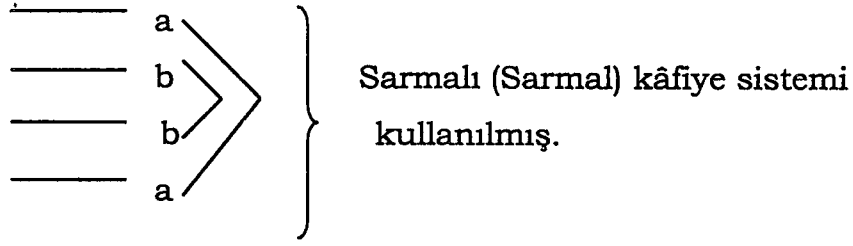

“Bin bir huşû’-ı rûh ü tahassüsle dinler**im**.
Ondan mefkuremde samîmî bir irti**âş**.
Bir şey kalır, ki bende şiirdir.. Yavaş yava**ş**.
Bir şiir olur muazzib ve nâlân elem**lerim**.”⁶⁰¹

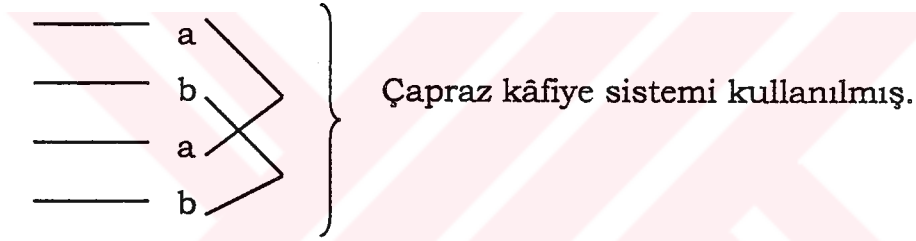
⁵⁹⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.168

⁶⁰⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.5

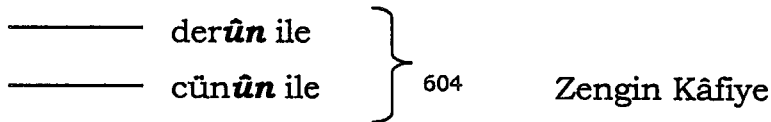
⁶⁰¹ Fâik Âli, a.g.e., s.7

“Benim şebâbım, evet, bir tulû’-ı meçhû**le**.
 Hep intizâr ve tahassürle geçti, sâf u sefî**d**
 Mühessesemdeki bir şu’le-i hidâyet**le**
 O fecri leyl-i girân zamân içinde medî**d**.”⁶⁰²

Kâfiye çeşidi olarak genellikle tam kâfiye ve zengin kâfiye kullanılmıştır. Zaman zaman kullanılan rediflerle kâfiyelerin ahengi kuvvetlendirilmiştir.

⁶⁰² Fâik Âli, a.g.e., s.7

⁶⁰³ Fâik Âli, a.g.e., s.21

⁶⁰⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.6

Kâfiye hakkında Recâi-zâde Mahmut Ekrem'in "kulak için kâfiye" anlayışını benimsediğini görüyoruz. Çünkü rediflerle de desteklenerek "b" ve "p" seslerini kâfiye olarak kabul etmiştir.

"Bu büyük ma'bed-i bedâiyede
Hüsn-ı mer'î müstetir **hep** sen;
Bu münevver sabah pür-hande,
Bu mükevkeb şeb-i müzeh**heb** sen" ⁶⁰⁵

Sone tarzını bazı değişiklikler yaparak kullandığını görüyoruz. Meselâ "Fecr" ⁶⁰⁶ şiirinin kâfiye şeması aşağıdaki gibidir.

— a
— b
— a
— b

— c
— d
— c
— d

— e
— f
— e
— g
— g
— f

⁶⁰⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.13

⁶⁰⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.11-12

2.2.2.3. Dil ve Üslûb Açısından Değerlendirme:

Tanzimat'tan sonra gelen Servet-i Fünûn Devri, Avrupaî Türk Edebiyatı'nın yeni ve yoğun bir Batılılaşma hamlesi yaptığı devirdir. Bu edebiyatın başlıca kaynağı Fransız edebiyatıdır. Servet-i Fünûn edebiyatında hasta ve kötümser bir hassasiyetin izleri vardır.

Fâik Âli'nin bu eserinde de bu hasta ve kötümser hassasiyeti buluyoruz.

“Sonra bir zulmet-i mükevkebin
Olur elhân-ı râzı cûşâ-cûş;
Koparır sonra bir safir-i haşîn
O hatîb-i zalâm olan baykuş...

O sadâ-yı siyâh u nâlende
Rûh-ı bîdârıdır harâbelerin;
Yayılır cû-yı pür-sükûna derin
Şehkât-ı sa'âli hâlinde;

Ve yayıldıkça ürperir geceler...”⁶⁰⁷

Şiirlerindeki bu marazîliğin kendisi de farkındadır ve bunu “Hüsn-i Mahzûn” adlı şiirinde vurgular.

“Sözlerin bir mâl-ı mazlûm olur..
Hep kavâfi sakıt, vezin küskün;
Hastadır yazdığım şiirler o gün.”⁶⁰⁸

⁶⁰⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.23

⁶⁰⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.60

XIX.yüzyıl Fransız şiirinin romantizminden sembolizme kadar türlü merhalelerini tanımış ve yeni bir duygu ve hayal kuruluş tarzı, yeni bir zevk ve estetik getirmiş olan Servet-i Fünûn şairleri, bunlarla birlikte, beğendikleri birçok hayalleri de getirmişlerdir. Fâik Âli'de de bu farklı duygu ve hayal kuruluş tarzı, yeni hayaller görülmektedir.

“O ibtisâmı tanır yalnız akşamın âlâca
Karanlığında gülen bir menekşenin rûhu.”⁶⁰⁹

“Kadının gülüşünü menekşenin ruhunun tanınması” kendinden önceki döneme göre değişik bir hayal ve söyleyiş tarzıdır.

İmaj açısından da şiirlerin zengin olduğunu görüyoruz. Göze ve duyumlara hitap eden imajları sıkça kullanmıştır.

Tabiâtı gözümüzde tablo gibi canlandığı göze hitap eden imajları özellikle ikinci bölüm olan “Aşk ve Tabiât” bölümünde sıkça kullanmıştır. Bu bölümün ilk şiiri olan “Bir Menekşenin Matemi” adlı şiirinde “tabiatın iltifat avucunda geniş geniş nefes alır. Bu kırlarda, menekşe rengi açık bir semanın altında, gurûba kadar dolaşır.” Böylece bizim gözümüzde gezdiği yeri canlandırır.

“Evet tabi’atın agûş-ı iltifâtında
Geniş geniş nefes aldım.. Büyükdü sahralar;
Tenezzüh eyledim, âvâre, ta gurûba kadar
Menekşe rengi açık bir semânın altında.”⁶¹⁰

Göze hitap eden ve tabi’atı canlandıran imajları sıkça kullanmıştır. Ancak duyuma hitap eden imajları daha dikkat

⁶⁰⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.34

⁶¹⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.101

çekicidir. “Refîka-i Mukadderem” adlı şiirinde merhamet, etrafa parıltı saçması bakımından ışık olarak gösterilmiş ve benzetilmiştir.

“Ziyâ-yı af üvvünü îsâr edersen elbette.”⁶¹¹

İstanbul ufukları anlatılırken şuh, kaçıcı ve kapalı olması bakımından kadın olarak nitelendirilmiştir. “Sürûd-ı Hayâl” adlı şiirdeki bu ibare dikkat çekicidir.

“İstanbul’un kadın gibi mübhem, kadın gibi
Hûlyâ içinde şûh u gürizân ufukları”⁶¹²

Her şiirinde kadından bahseden Fâik Âli, kadın ile ilgili imajları bolca kullanmıştır. Bunlardan biri “Hemser-i Heves” adlı şiirinde geçmektedir. Burada kadın “sadeftir” olarak nitelenmiştir.

“Bir başka kadın sinesi bir mehd-i sadeftir.”⁶¹³

“Rûyâ-ı Mesâ” şiirinde ise sevgilinin hatıra gelişi güneşin doğuşuna benzetilmiştir.

“Henüz ufukda güneş belki hiç görünmezken
Bir intibâh-ı umûmî içinde mevcûdât
-Selâmlıyor gibi mihr-i şevâhık efrûzî-

Nasıl güler, nasıl eylerse iltifât-ı hayât
Benim de rûhum, evet görmeden henüz sizi ben,
Selâmlamışdı sizin mukaddim-i tulû’nuzu.”⁶¹⁴

⁶¹¹ 20

⁶¹² Fâik Âli, a.g.e., s.151

⁶¹³ Fâik Âli, a.g.e., s.75

⁶¹⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.141

Gök ile ilgili imajlar da kullanılmıştır. “Hüsn-i Müstetir” adlı şiirde hayallerin çokluğu “hayal ufku” olarak belirtilmiştir.

“Ufk-ı tahayyülümde tulû’ ettiğine o gün” ⁶¹⁵

“Bir Menekşenin Mâtemi” adlı şiirde ise bu “düşünce ufku” olarak kendini gösterir.

“Tabakâtından ufk-ı fikretime” ⁶¹⁶

Yine aynı şiirde hayallerin çok olduğu yer gökyüzünün sonsuzluğu ile bağdaştırılır.

“Bir semâ-yı hayâlin en yüksek” ⁶¹⁷

Kitabın başında yer alan “Hasbihâl” adlı şiirde fikirlerin bulunduğu yeri sakin yatak odası seması olarak gösterir.

“Efkârı bir sükûn-ı tesellî-nümûn ile
Tehzîz eden ve rûh-ı mahâsin-tahayülle
Vüs’at veren semâ-yı şebistân-ı sâkine.” ⁶¹⁸

“Hüsn-i Müstetir” adlı şiirin başında “tanıdık bir elin hayal semasına şiir yıldızlarını serpmesi” de orjinaldir.

---

⁶¹⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.45

⁶¹⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.111

⁶¹⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.111

⁶¹⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.5

“Bâlâ-yı kâ’inâtda bir dest-i âşinâ
Serper nücûm-ı şiiri semâ-yı hayâlîme”⁶¹⁹

Sadece gökyüzü değil, başka tabiat ile ilgili ibarelerle de imajlar oluşturulmuştur. Mesela “Hayâl-i Müşahhas” adlı şiirde hisler akıcılığı bakımından ırmağa; “Refîka-yı Mukadderem” adlı şiirde de hisler karışıklığı bakımından dalgaya benzetilmiştir.

“Cû-yı hissiyatımda dalgalanır.”⁶²⁰
“Bir tesellî, yeni bir mevce-i hiss”⁶²¹

Hatıraların çiçeğe, hatırlanmaları da onların açmasına benzetildiği “Bir Yâd-ı Müzehher” adlı şiirde dikkat çekicidir.

“Ba’zı meşgûl-î fikr-i mâzîken
Yaseminler, menekşeler, güller,
Nâbi-mevsim şukûfeler birden
Açılır yâd-ı muğberimde, güler.”⁶²²

Çok ve değişiklikler içermesi bakımından “Hemser-i Heves” adlı şiirde emellerin, “Bir Menekşenin Mâtemi” adlı şiirde de kalblerin bahçesi olduğunu belirtir.

“Ben gerçi hayâtın bu riyâz-ı emelinde”⁶²³
“Ne sâyedir ve müşemmes, riyâz-ı kalbimde.”⁶²⁴

---

⁶¹⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.43

⁶²⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.15

⁶²¹ Fâik Âli, a.g.e., s.19

⁶²² Fâik Âli, a.g.e., s.79

⁶²³ Fâik Âli, a.g.e., s.76

⁶²⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.103

Böyle değişiklik hayal unsurlarını ve söyleyiş tarzını kullanabilmek için kullanılan dilin geliştirilmesi gerekir. Servet-i Fünûncular bunu Arapça ve Farsça kelimelerin sayısını arttırarak başarmaya çalışmışlardır. Fâik Âli'nin dili de Servet-i Fünûn dilinden çok farklı değildir. O da Arapça ve Farsça kelimeleri kullanmış, terkîblere bolca yer vermiştir.

“Okşar bu dalgalarla bihâr-î baideden
Ufk-î tahayyülâtını yüz bin peyâm-ı râz.”⁶²⁵

Ancak oldukça sade bir dille yazdığı mısralar da vardır.

“Geniş geniş nefes aldım... Büyükdü sahrâlar;
Tenezzüh eyledim, âvâre, tam gurûba kadar
Menekşe rengi açık bir semânın altında.”⁶²⁶

“Bence bir fecr-i hiss olan bu gece
Sandalın seyr-i şûh çâlâkı
Sana bir haz ve neş'e verdikçe
Ben de pür-neş'e istiyorum ki:”⁶²⁷

Halk dilinden ibareler de kullanmıştır. Bu belki vezin kaygısıyla oluşmuştur. “Rüyâ-ı Mesâ” adlı şiirde “bilmiyorum” kelimesi yerine “bilmiyom” şekli kullanılmıştır.

“Ne oldu bilmiyom... Bî-nihâye bir şu'le”⁶²⁸

---

⁶²⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.112

⁶²⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.101

⁶²⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.157

⁶²⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.146

Yapılan benzetmeleri imajları açıklarken belirtmiştik. Fâik Âli bundan başka en çok tezâd sanatını şiirlerinde kullanmıştır.

“Uzakda çamların üstünde **muhtefî, zâhir.**”⁶²⁹

“Mısırın bütün mahâsini, **uryân** u **müstetir.**”⁶³⁰

“**Mahfî, ayân,** neşîde-i ekvânı nazm eder.”⁶³¹

“**Gülen** ve hüzn-i hayât **ağlayan** gönüllerle.”⁶³²

“Handenle bir karâbet-i **pinhan** u **âşikâr.**”⁶³³

Tenasüp sanatı da sıkça kullanılan sanatlardandır. “Hayal-i Müşahhas şiirinden alınan aşağıdaki iki mısırda “renk” ve “levn” ; “gül” ve “bülbul” arasında tenasüp vardır.

“Lebinin renk ü ihtizâzında

Levn-i gül var, sürûd-ı bülbul var.”⁶³⁴

Hatta “Bir Menekşenin Mâtemi” adlı şiirde aynı anlamda iki kelimeyi ard arda getirmiştir. Böylece anlamda, pekiştirme yapmıştır.

“Benim bu **sâmit** ü **sâkıt** bu paymâl-ı melâl.”⁶³⁵

Aynı şekilde tenasüp sanatıyla anlam pekiştirmek için anlamdaş kelimelerin ard arda kullanıldığını “Rüyâ-yı Mesâ” şiirinde de görüyoruz.

“O savt-ı **gayz** ü **tehevvüs,** sadâ-yı hışm ü haşm...”⁶³⁶

⁶²⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.29

⁶³⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.74

⁶³¹ Fâik Âli, a.g.e., s.7

⁶³² Fâik Âli, a.g.e., s.144

⁶³³ Fâik Âli, a.g.e., s.161

⁶³⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.14

⁶³⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.105

⁶³⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.149

Bu çok kullanılan sanatlar yanında aks sanatını da birkaç şiirinde kullandığını görüyoruz.

“Ancak *bahârî hüsn* ile *hüsn-i bahâr* onu
Takdim eder Nedîm’in o yâd-ı bülendîne.”⁶³⁷

“Sa’dâbâd” şiirinde kullandığı aks sanatını “Abdlühak Mihrün-
nisâ” şiirinde de kullanmıştır.

“Nağme-i girye, girye-i nağmât
Gizlidir kalb-i gam-penâhında
Zülmet-i hande, hande-i zulmât.”⁶³⁸

İstifâm sanatı da kullanılan sanatlar arasındadır. Ruhunda yeni bir aşkın başlayıp başlamadığını, şair, “Donna Luduvvika Alteri’ye” adlı şiirinde bize sorar.

“Eyvah rûhumda başlamış mı yine
Bu herc-i merc-i tahassüsle bir hayât-ı garâm?...”⁶³⁹

Bir beyiti oluşturan mısralarla, bir yazıyı oluşturan cümlelerdeki sözleri, vezin ve kâfiye bakımından birbirine uygun düşürme sanatından tersi’ sanatını da kullanmıştır. Bu sanatı en belirgin olarak “Temâsîl-i Mahâsin” adlı şiirinde kullandığını görüyoruz.

---

⁶³⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.138

⁶³⁸ Fâik Âli, a.g.e., s. 25

⁶³⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.30

“Elhât-ı memât u yâs u ecel,
Emhât-ı hayât u hiss u emel”⁶⁴⁰

Bir Servet-i Fünûn şairi olan Fâik Âli'nin Divan şiirinin bir özelliği olan edebî sanatları kullanması ve bunu başarılı bir şekilde tertip etmesi dikkat çekici bir özelliktir. Ancak Divan Şiirine göre oldukça farklı özellikler de vardır. Artık sevgili tipi değişmiştir. “Bâdiyelerde” adlı şiirinde güzel ve beğenilen bir kadını tasvir ederken onun bir “İngiliz tipi” olduğu belirtilir.

“Değil nebâtı, cemâdâtı âdetâ kavuran
O şems-i âteşin altında sırma kakül,
Menekşe gözler, uçuk penbe bir yanak, bir gül,
Bir İngiliz tipi; ey tâlu', ey nâsib-i gürân!”⁶⁴¹

Kullandığı cümlelerde de mısralara yerleştiriliş bakımından farklılıklar vardır. Söyleyecekleri bir mısradaki bitmiyor; cümle diğer mısraya taşıyor. “Hüsn-i Ma'sûm” adlı şiirde bir cümlenin üç mısradaki bittiğini görüyoruz.

“Simân o çocuklukdan uzaklaştı; hayâle
Benzer gibi bir hâl ile, pür-şiir ü nezâhet
Bin şekl-i bedâ'yle hayâlimde gezindin...”⁶⁴²

Bazı şiirlerinde bu durum daha da belirgindir. Hatta cümlenin devamını öbür kıtada bulabilmekteyiz. “Hemser-i Heves” adlı şiirde üçüncü kıtanın son mısrasında başlayan cümle, dördüncü kıtanın ilk mısrasında sona ermektedir.

⁶⁴⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.36

⁶⁴¹ Fâik Âli, a.g.e., s.171

⁶⁴² Fâik Âli, a.g.e., s.47

“Ben gerçi hayatın bu riyâz-i emelinde

Çok sînelerin nûkhet-i şûhiyle bayıldım.”⁶⁴³

Aynı durum “Sâfo” şiirinde de görülmektedir.

“Büyük hayâtına hiç kıymadan revâ görülen

O türrehâtı düşündükçe kendi kendime ben:

“Yalan” diyordum, evet hepsi iftirâ ve yalan.”⁶⁴⁴

“Bir Menekşenin Mâtemi” şiirinde de cümlelerin devamını öbür kıtada bulmaktayız.

“Bu incilâ u huzûr, ibtisâm u âsâyış

Bir inşirâh u teselliydi, bir sa’âdetdi.”⁶⁴⁵

Bununla birlikte üç dört mısraı devam eden bir cümlelerin mısraı ortasında bittiği görülmektedir.

“Benim bu sâmit u sâkit bu pâymâl-ı melâl

Olan garîb ü tehî dâr-ı iştigâlimde

Sönüb karardı. Bu hüzn ü elem,, alel’âde.”⁶⁴⁶

⁶⁴³ Fâik Âli, a.g.e., s.76

⁶⁴⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.86

⁶⁴⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.99

⁶⁴⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.106

“Bir Yâd-ı Müzehher” adlı şiirde de yine uzun cümlelere ve bu cümlelerin mısraı ortasında bitişine tanık oluyoruz.

“Ey benim bir hayâl-i pür-şirim,
O çiçekler ne oldu?... Ben de bugün
Bunu ancak senin kadar bilirim.
O çiçekler, bu hâk-ı pür-hüsnün

Hande-i inşirâh-ı şeffâf,
Anlamışdın ki onların, sevilen
İstene bir mekân-ı ithâfı
Cây-ı takdîmi yokdu... Onları ben” ⁶⁴⁷

“Siyâh Gözler” şiirinde ise bozuk bir cümle ile karşılaşılıyor. “Düşündüren, düşünen, ince bir güzelliği yoktu.” Şeklinde söylenmesi gereken cümle, belki vezin kaygısıyla, daha farklı olarak söylenmiştir.

“Düşündüren, düşünen, ince bir güzellikle
Güzel değildi....” ⁶⁴⁸

Kullanılan kelimelere bakıldığı zaman tabiatı ve onun canlılığını verdiği şiirlerinde fiilleri çok kullanarak hareketliliği sağladığını görüyoruz. “Fırtına ve Dalgalar” adlı şiirinin ilk kıtasında altı tane fiil kullanmıştır.

“-Çok **kükre**rdi deniz, yine her dalga kalbime
Bir korku **serpiyor; kaçalım... Eyliyor** hücûm
Her dalgadan hayalime ehvâl-ı muzlime.

⁶⁴⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.81

⁶⁴⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.127

-Yok sevdiğim nasıl **gülyor** hâke **bak** nücûm” 649

Ayrıca aldıkları yapım ekleriyle isim haline gelmiş olan “dalga” ve “korku” kelimelerinin de kökleri fiildir.

Bu kadar fiil ve fiil kökenli kelimeyi birarada kullanan Fâik Âli “Temâsil-i Mahâsin” adlı şiirinin başında iki kıtada hiç fiil kullanmamış; isim, edat, sıfat ve bağlaçlarla iki kıtayı oluşturmuştur.

“O kadar başka başka sîmâlar,
O kadar dil-rubâ temâşâlar,
O kadar câzib itilâlar ki...

Öyle vicdân-karîn tecellîler,
Öyle rûh-ı âşnâ tesellîler,
Geceler, zühreler, semâlar ki...” 650

Zamir olan kelimeleri de ard arda kullanmaktan kaçınmamıştır. “Safo” şiirinde kişi zamirlerini ard arda kullanmıştır.

“O türrehâtı düşündükçe, **kendi kendime ben.**” 651

Fâik Âli, tabiatı ve günlük olayları anlatırken bolca yer verdiği fiilleri, güzelliği veya sevgilinin özelliklerini verdiği şiirlerinde fazla kullanmamıştır. Bu şiirlerde daha çok isim ve sıfatlar yer almıştır.

---

⁶⁴⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.112

⁶⁵⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.35

⁶⁵¹ Fâik Âli, a.g.e., s.86

İki şiirinde de bir öykü anlatması ve konuşmalara yer vermesi bize Tevfik Fikret'in şiirimize soktuğu ve Mehmet Âkif'in geliştirdiği manzûm hikâye örneği olmaktadır. Manzûm hikâye tekniğini kullanması Tevfik Fikret'ten etkilendiğini göstermektedir. "Bir Menekşenin Mâtemi" adlı şiirinde evine geç kalışını, bunu sevdiğine affettirmek için ona menekşe verişini ve bu andan itibaren herşeyin nasıl değiştiğini hikâye eder. Bu arada da sevdiği ile karşılıklı konuşur.

"-Çok geciktin niçin? Merak ettim;

Nedir onlar?

-Birâz bahâr... İşte

Bunu takdîm için gecikmişdim." ⁶⁵²

"Bâdiyelerde" adlı şiirinde de çölde yapılan bir yolculuğu bu yolculukta konaklanan bir köyün sefâleti, kaldıkları evde gördüğü bir kızın güzelliğinden etkilenişini hikâye etmektedir. Yine bu şiirde de konuşmaya yer verilmiştir.

"Kızın cevâbını isterseniz, alın aynen;

":Çöllere ıssız kalmasın" ⁶⁵³

"Bâdiyelerde" şiiri ayrıca bize Abdülhak Hâmid'in "Sahra" adlı ünlü eserini hatırlatmaktadır. Orada da kır hayatı anlatılmıştır; bu şiirde de bir köy ve bu köydeki bir ev anlatılmaktadır.

"Sahra" da Hâmid'in sanatının temeli olan tezatlı düşünüş, hemen kendini gösterir. Orada tabiat ile şehir karşılaştırılmaktadır.

⁶⁵² Fâik Âli, a.g.e., s.110

⁶⁵³ Fâik Âli, a.g.e., s.176

Daha sonra bu tezat öteki eserlerinde de devam edecektir. ⁶⁵⁴
Hâmid'deki bu karşılaştırma Fâik Âli'de de görülmektedir. Meselâ
“Hüsn-i Nev-Tesettür” adındaki şiirinde yeni kapanan bir genç kız
kapanmadan önceki hâli kapandıktan sonraki hâli karşılaştırılır.

“Çocukdunuz daha dün, belki zevk-yâb-ı la’b;
Çocukdunuz daha dün, şimdi bir gelinlik kız...
Siz geçin artık o eğlenceler medâr-ı ta’ab
Yabancılar demin evvelki âşinâlarınız.

Çocukdunuz daha dün, şevk ü neş’eden masnû’;
Koşar, güler, şâkır; şimdi bir hânım kız ki
O her tesâdüf edildikçe yolda evvelki
Latîfeler, şakalar, gülmeler bütün memnû.” ⁶⁵⁵

2.2.3.ELHÂN-I VATAN:

Fâik Âli'nin 1331 (1915) yılında ilk, 1333 (1917) yılında da
ikinci baskısını yayımlattığı şiir kitabıdır. Çocuklarına ithaf ettiği
kitabı 103 sayfadan ibarettir. Otuzaltı şiirden meydana gelmiştir.
Diğer iki şiir kitabından farklı olarak bu kitabında “Hasbihâl” bölümü
yoktur. Yine diğer iki kitaptan farklı olarak kitabın sonunda “fihrist”
bölümü vardır. Bir diğer fark da kitaptaki şiirlerini bölümler halinde
ayırmamıştır.

Bizim incelemede esas tuttuğumuz kitap, 1333 (1917) tarihli
ikinci basım olan kitaptır.

⁶⁵⁴ Prof.Dr.İnci Engünün, Abdülhak Hâmid Tarhan, Ankara, 1986, s.44

⁶⁵⁵ Fâik Âli, Temâsil, İstanbul, 1910, s.41

2.2.3.1. Temaları Bakımından Değerlendirme:

1905 ile 1911 yılları arasında yazmış olduğu bu şiirlerinde Fâik Âli, vatanın düştüğü kötü durumdan dolayı üzgündür. Şiirlerinde bu üzüntüyü dile getirir. Neler yapılabileceği üzerinde yorumlar yapar. Nevsâl-i Millî'de "Elhân-ı Vatan" için şunlar söylenmektedir: "Son felaketlerimizin bir ma'kus-ı samîmiyyesi olan "Elhân-ı Vatan" da nev'inde cidden yektâdır." ⁶⁵⁶ Hakikaten de Elhân-ı Vatan'daki şiirleri Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün son dönemlerindeki felâketleri bize anlatmaktadır.

Otuzaltı şiirden oluşan kitaptaki altı şiirde, Namık Kemal'deki gibi vatanın bir anne olarak kabul edildiği görülmektedir. Ayrıca hemen hemen tüm şiirlerinde vatanın uğratıldığı felaketlere karşı bir isyan havası sezilmektedir. "Genç Şairlere" ve "Oğlum Munis'e" adlı şiirlerinde ise tıpkı Mehmet Akif Ersoy'un oğlu Asım'a, Tevfik Fikret'in oğlu Halûk'a seslenişine benzer bir manzarayla karşılaşmaktayız.

Kitabın ilk şiiri "Genç Şairlere" adını taşımaktadır. Burada genç şairlere seslenir. Bu gençlerin işi zordur. Çünkü vatanın anne kalbinin düştüğü elemlere cesaretle tahammül etmeleri gerekmektedir.

"Ey zühre-yi münevvere, ey fırka-yı şebâb

.....

Ey gençler, ey ketîbe-yi mümtâz ü muntehâb

.....

Sizler, siz ey nevâziş-i ilhâma âşinâ

Ta'bende cebheler bu muazzez, bu cân-bihâ

Toprakların nasîb-i tahammülgüdâzını

Al kanlar, âteşin yâreler cism-i nâzını

⁶⁵⁶ Nevsâl-i Millî, İstanbul, 1911, s.18

Ta'zîb edip duran vatanın, kalb-i mâderin
Âlâm ü ızdırâbını bî-kayd-ı gam, serîn
Bir başka, taş yürekle ve bî-gâne, giryesiz
Bilmem nasıl tahammül eder seyr edersiniz?" 657

Vatanın düştüğü bu kötü durumun meydana getirdiği facia manzarasına gençlerin seyirci kalmalarına isyan eder.

"En hâ'il, en fecî'i ve dil-âzâr, en âteşin
Bir levha karşısında sükût, ey bu annenin
Perverdigân-ı nimeti, ihsâna karşı bir
Küfrân değil mi, ni'meti nisyân değil midir?" 658

Gençleri, şiirinin sonunda vatanın hasta, kırılan kalbinde tek kurtuluş ümidi olarak görür. Onlardan yüce zaferin şiirini okumasını ister.

"Ey gençler, ey büyük vatanın hasta, münkesir
Kalbinde belki tek bir ümîd rehâ gibi
Tâbende nesl-i sâf-ü nevk kalb-i pür-tebî,
Bir yandan işte kuvveti bin kere fazla bir
Hasım-ı eldde karşı koyup çarpışanlara,
Î'lâ-yı din ve devlet eden kahramanlara
İnşâd edin neşâ'id-i ulviyye-yi zafer." 659

İkinci şiir olan "Demek Ki....." adlı şiir Mehmet Alî Tevfik'e ithaf edilmiştir. Bu küçük şiirinde Avrupa'yı zaman zaman küfüre

⁶⁵⁷ Fâik Âli, Elhân-ı Vatan, İstanbul, 1917, s.5-6

⁶⁵⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.6

⁶⁵⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.8

varacak sözlerle kötüler; siyasete hile ve yalan kattıkları için onları suçlar.

“Demek yalanmış o niyyât-ı emin ü âsâyış,
Demek siyâset-i âlem bütûn desîseymiş.
Demek ki hakk-i beşer, adl-i âdemiyet hiç,
Demek ki Avrupa inkâr-ı asl eden bir piç..”⁶⁶⁰

Üçüncü şiir “Uçurumun Kenarında” adını taşımaktadır ve Anibal’ın ruhuna ithaf edilmiştir. Bu şiirde vatana, anne vatana seslenilir. Çocuklarının yani milletin onu hakkıyla sevmediğini belirtir. Ancak yeni olacaklarla bu gafletini anlayacaklar; sana şimdi yardım etmedikleri için pişmanlık ve üzüntü ile çarpınacaklardır.

“Ey hâkin en güzel yeri, ey mâder, ey vatan,
Ey adn-ı sînesinde hep ecdâdımız yatan
Hakkıyla sevmiyor, seni gâfil çocukların
Hakkıyla sevmiyor ; ve fakat korkarım yarın
Bir darbe-yi şulûn ile anlar bu gafletin;

Anlar.. Fakat ne çare ve hayfâ ki nâfile
Bir yes ü ıztırab-ı nedâmetle çırpınır.”⁶⁶¹

Düşülen bu duruma üzülürken, şair, Osmanlı’nın eski debdebeli zamanlarını, Osman’ı, Yavuz’u, Barbaros’u, Köprülü’yü hatırlar. Sonra tekrar gerçeklere döner anne vatanı ızdırıp girdabının içinden çıkarmak ister.

---

⁶⁶⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.9

⁶⁶¹ Fâik Âli, a.g.e., s.11-12

“Ey zât-ı kibriyâya nazargâh-ı iltifât,
Koynunda ey Zebur ile Tevrât’ı saklayanı

İncile menzil-i âlem Kur’âna âşiyân,
Tarih-i ademiyyetin en başlı vârisi,
Niyyet-i Hüdâ ü ravza-yı kudsiye hârsı,
Osman-ı serîr-i şânı, Yavuz-ı taht-ı haşmeti,
Ey Barbaros’la Köprülüler sahn-ı himmeti,
Yüz kavmin ey matâf-ı kadîm ve müebbedi,
Ulvî bir inkılâb-ı mübârekle âleme
Hayret veren bekâ’ı ü belâd-ı mükerreme,
Ey mâder, ey vatan, seni biz fikr ü kalb ile
Sevmiş, sıyânet eylemiş olsak, bu gün bile
Aciz, şikeste-pür düşerek kaldığı siyah,
Girdân-ı ıztırabın içinden çıkarsak.... Âh. ⁶⁶²

Ancak vatanın düştüğü bu ıztırab girdabından kurtulması için henüz zaman geçmiş değildir. Milletın samimi birleşmesi bu hastalığın tedavisi için yeterlidir.

“Geçmiş değil zaman-ı tedâvisi illetin;
Kâfidir ittifâk-ı samîmîsi milletın.” ⁶⁶³

Dördüncü şiir “Düşman Donanması Atalar Denizinde” adını taşımaktadır. Bu şiirine bir isyan duygusu, bir meydan okuma ile başlar.

---

⁶⁶² Fâik Âli, a.g.e., s.12-13

⁶⁶³ Fâik Âli, a.g.e., s.13

“İsterse ta kıyâmete kadar sürsün bu keşmekeş;
Her sîne bir hisâr-ı hasîn, hasn-i üstvar.” 664

Kavga kıyamete kadar da sürse her sîne bir kuvvetli kaledir. Düşmanın top sesleri milletin kalbinde kuvvete sebep olmakta ve onu çelik haline getirmektedir.

“Hasmın sadâ ü sadme-yi topuyla kalbimiz
Kuvvet bulur, çelik kesilir, korku bilmeyiz.” 665

Her cephede zayıflık görünüyorsa bu korkudan değil, üzüntü ve öfkelenmenin bir işaretidir. Düşman hain gemileriyle sahilleri yakmaya ve yıkmaya devam ettikçe millî onur ve haysiyet millette uyanacaktır.

“Her cebhe pür-fütûr ise, ey hasm-ı muzmahill,
Elbet bilirsin işte bu ye’sin, tehevürün
Bâriz birer nişânesidir... Korkudan değil.
Hâin sefâ’inle sevâhilde hep görün;

Müstahkem olmayan bu belâd ü mevâkı
Yak, yık... Hamiyetle telâfi eder yarın
Bir millet az zamanda harâbî-yi vâkı’a.” 666

Beşinci şiir “Matbû’at-ı Hâzıra Karşısında” adını taşımaktadır. Fâik Âli, bu şiire, düşülen duruma hayret ederek ve nedenini bize sorarak başlar.

“Nedir bu sū-yi tecellî, nedir bu baht-ı siyah?
Nedir bu seyr-i husûmet, nedir bu savlet-i şer?
Nedir bu millet-i mazlûme ve yetîmenin âh
Mukadderâtını terk etmeyen şe’âmetler?” ⁶⁶⁷

Günlük gazeteleri kalb ve ruha tiksınme hissi veren nifak ve öfke sesi olmakla ithaf eder. Devletin düştüğü bu duruma üzüdür ve devlete ve millete acır.

“Sadâ-yı gayz ü nifâkıyla kalb ü rûha verir
Bütûn cerâ’ id-i yevmiye hiss-i istihrâh;
Hemân umûmun en sâde ve safî: Çirkindir.
Zavallı mülk-i mübarek, zavallı mülk-i tebâh.” ⁶⁶⁸

Altıncı şiir olan “Ey Bu Alemde En Büyük Mazlûm” adını taşıyan şiire bir hürriyet esintisiyle başlar. Milletın hakimiyeti, hürriyeti sağlanmıştır.

“Ey mukaddes vatan, sen ey mâder,
Ey muazzez melîke-yi mecrûh,
Ey pirestidet-i müebbed rûh
İşte kurtulduk... İşte adl-i kader..

İşte nisyân-ı hakk eden zulme
Târ-mâr oldu; işte zulmetler
Çâk çâk oldu.. İşte nûr ü seher
İşte pâyân o alem-i elime...

---

⁶⁶⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.22

⁶⁶⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.23

İşte hürriyet, işte matbû'ât,
İşte ma'sûm için masûniyyet,
İşte hep hâkimiyyet-i millet,
İşte insanlık, işte zevk-i hayât..." 669

Ancak bu hürriyet henüz gelmemiştir, gelmesi için zaman vardır. Dolayısıyla vatan hâlâ zavallıdır.

"İşte hep doğru, hepsi var... Lakin
Daha pek çok zaman, zavallı vatan." 670

Yedinci şiir "Kitâbe" adını taşımaktadır. Fâik Âli bu şiirin altına dipnot olarak şunları yazmıştır. "Merhûm-ı muhterem Mâniyâsı-zâde Refik Bey'in mezarına yazılacaktı." Vatan için, millet için, namus ve din için savaşanların unutulmayacağını belirtir.

"Beşiğinden ser-i mezara kadar
Vatanın, milletin halâsı için,
Şânı, nâmûsu, i'tilâsı için
Cehd edenler, cihâd eden rûhlar

Rihlet etmekle mülk-i dünyâdan
Unutulmaz fenâ bulup gitmez.
Hâke bahş-ı hayât eden yezdân
Nûr-ı vicdân ü rûhu hâkk etmez." 671

⁶⁶⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.24-25

⁶⁷⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.25

⁶⁷¹ Fâik Âli, a.g.e., s.26

Sekizinci şiir “İttihâk-ı Terakki Cemiyet-i Muhteremesine” adını taşımaktadır. Bu şiirinde İttihak ve Terakki Cemiyeti’ni över. Onların bir darbesiyle dünyanın en zalimlerini sarstığını ve susturduğunu belirtir.

“Ey kişver-i hürriyet ve iklim-i rihânın
Fâtipleri ey kâfile-yi şân, bu cihânın
En zâlimi bir darbe-yi zî- hârikanızla
Sarsıldı, sükût etti... Ve dünyâları hâlâ
İmlâ ediyor aks-i hayâhây-ı sükûtu.”⁶⁷²

1906’da, İttihat ve Terakki’nin yeni doğduğu zamanda kaleme alınan bu şiirin sonunda Fâik Âli, onlardan bütün huzur sebeplerini övülecek olan geleceğe doğru getirmelerini ister.

“Hâlin size râci’ bütün esbâb-ı huzûru;
Gitsin bu müfâhiriye müstakbale doğru.”⁶⁷³

Manastır Darülmuallimini için yazıldığını belirttiği dokuzuncu şiirin adı “Bir Marş”dır. Fâik Âli, bu şiirinde eğitimin önemini kavradığını ve eğitim içinde öğretmenlere çok görev düştüğünün bilincinde olduğunu bize gösterir.

“Ey mürebbî ü muallemleri etfâlimizin
Sizsiniz kurtaracak rûhunu ensâlimizin
Sizsiniz umdesi âtideki ikbâlimizin
Bütün ümid-i vatan sizdeki gayrette yaşar.”⁶⁷⁴

⁶⁷² Fâik Âli, a.g.e., s.28

⁶⁷³ Fâik Âli, a.g.e., s.30

⁶⁷⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.31

Onuncu şiir “Oğlum Munis’e” adını taşımaktadır. 1908 yılında yazdığı bu şiirini küçük oğluna beşiğinde seyrederek yazar.

“Eşvâk ü nevâzişle müzeyyen beşiğinde
Timsâl-i melâ’ik gibi sen, mâ’îl-i hande,
Etrafa bakarken, yine pür-hande uyurken,
Her hâline bir başka tahassüsle bakıp ben

Oldukça menâtik-rev-i iklim-i tahayyül,
Yahûd seni takbîl için ettikçe tematül;
Efkârımı, vicdânımı lebrîz-i tesellî,
Meşhûn-ı neşât eyleyen âmâl-i hayâli
Teşrîh edeyim....⁶⁷⁵

O oğlunu anne vatanın hizmetinde görmek ister. Bunun dışındaki temenni ve emeller ona uzaktır. Oğlunun dertleri kendisine, faydası vatana olsun ister.

“Şahsımdan uzak, başka temenniler, emeller;
Gönlüm seni mâder-i vatanın hâdemi ister..
Derdin bana, nef’in vatan-ı mâdere â’id..”⁶⁷⁶

“Tevfik Fikret Bey’le Hasbihal” adını taşıyan onbirinci şiirde Tevfik Fikret’in “Doksan Beşe Doğru” adlı şiirinden yola çıkmıştır. Şair şiirine Allah’a seslenerek başlar. Kanunları yıkıp, bahtsızların isteğiyle, bir kirli topluluk memnun olsun diye Osmanlılığın ruhuna ayrı düşmenin ne demek olduğunu Allah’a sorar.

⁶⁷⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.33-34

⁶⁷⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.34

“Kânûnu yıkıp bâb-ı kavâini kapatmak
Ey Rabb-ı gazab! Hem de şâkiler talebiyle,
Memnûn oluversin diye bir kirli kabîle
Osmanlılığın rûhuna bin tefrika atmak.

Ben bilmiyorum, sen bunu bildir neye doğru?”⁶⁷⁷

Tevfik Fikret’in “Doksan Beşe Doğru” şiirinden bir mısraıyı da olduğu gibi alan şair, Fikret’in fikrine karşı gelerek, söylenenden daha kötü zamanlar geçirdiklerini belirtir.

“Ey bir dem-i rü’yâ gibi geçmiş kara günler!
Yok bir dem-i rü’yâ değil onlar... Kar,a müdhiş
Yıllardı ki ta kalbimizin umkuna girmiş
Âlâmını hâlâ kanayan rûhumuz inler.”⁶⁷⁸

Onikinci şiir “Zeyl” adını taşımaktadır. Bu şiirinde de memleketin içinde bulunduğu durumdan hoşnut değildir; buna isyan eder. Artık bu kötülüklerin bitmesini ister.

“Senden ne bir hitâbe ne bir ses, ne bir enîn..
Bir samt-ı gayr-ı kâbil-i idâren içindesin...
İrşâd için bu devr-i dalâletde kavmini
En gür sesinle hutbe-yi ta’zîr ü levmini
Çok bekledik.. Ne ses, ne sadâ.. Dâima sükût!
Devlette hep sükût... Ve lâ-yen kati’-i sükût.
Kânûn, sükût, idâre-yi meşrûta, adl ü hakk?!
Artık yeter bu ma’bed ü mihrâbı taşlamak.
Kâfi mukadderata bu bühtân-ı sertaser..

⁶⁷⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.36

⁶⁷⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.37

Ser-tâ-be-pâ-yı memleket ateşdedir, yeter..
Kâfi bu i'tisâf ile tasfih-i i'tisâf,
Artık biraz da sıdk ü hakikatle ittisaf.”⁶⁷⁹

İsyân etmesine rağmen ümitsiz değildir; bu günler elbet bitecektir. Bir ışık ve ateş elinin bu kanlı maskeyi yırtacağını söyler.

“Elbet biter bu hâ'ile... Bir dest-i nûr ü nâr
Bir gün bu kanlı maskeyi yırtar ve parçalar.”⁶⁸⁰

Onüçüncü şiir “Hamidiye Sûvarisi Kahraman Rauf Bey'e” adını taşımaktadır. Burada ona seslenerek ondan bazı şeyler ister. Öncelikle Midilli, düşmandan kurtarılmalı, Yunanlıların yalan hikâyelerinin heykelleri kırılıp devrilmelidir.

“Ey şimdi arkasında bütün mülk ü milletin
En hârr-ı ümîdi, kalbi ve kalbi-yi teessürü
Teşyî eden, dualar eden kahraman, yürü!”⁶⁸¹
“İlk önce git Midilli'yi düşmandan et halâs..
Tarihimizde vardır onun başka kıymeti:
Zira Midilli Barbaros'un cây-ı neş'eti.”⁶⁸²
“Git heykel-i hurâfe-yi Yunanı kır, devir.”⁶⁸³

Ondördüncü şiir “Yine Hamidiye Nâ-hudâ-yı Hudâpesendin” adına taşımaktadır. Hamidiye'de başarı gösteren gemi kaptanının övüldüğü şiir konu bakımından kasideye benzemektedir. Kahramanı, sadece vatan değil, din düşmanları bile alkışlamaktadır.

⁶⁷⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.40

⁶⁸⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.41

⁶⁸¹ Fâik Âli, a.g.e., s.45

⁶⁸² Fâik Âli, a.g.e., s.46

⁶⁸³ Fâik Âli, a.g.e., s.46

“Ey pâ-yı azmi sâha-yı tarihi kat’ ile
Ey nâm ü yâdı sağken esatîre müntakîl,
Alkışlayan bugün seni yalnız vatan değil,
Şehnâme hûn-i himmetin â’dâ-yı din bile.”⁶⁸⁴

Yine kesidede olduğu gibi şiirin sonunda dua bölümü vardır. Zafer ve üstünlüğün daima başında kanat açmasını ve Allah’ın ona yardımcı olmasını diler.

“Açsın başında fevz ü zafer dâ’ima cenâh;
Olsun mu’îni cihâdîma Mevlâ-yı intikâm.”⁶⁸⁵

“Âbide-yi Hürriyet” adlı onbeşinci şiirde bir abidenin neler anlattığından bahseder.

“Kalb-i rakîk-i millete söyler bu âbide
Taşdan belâgatıyla o müdhiş zamanları.”⁶⁸⁶

Enbiya rûhlarının şehitleri kutsadığını ve Allah’ın bile onlara saygı gösterdiğini belirtir.

“Takdis eder bugün sizi ecvâh-ı enbiyâ,
Mevlâ-yı kibriyâ bile tekrîm eder size
Ey zinde-yi ebed, şühedâ-yı muazzeze.”⁶⁸⁷

Onaltıncı şiir “Hürriyet-i Âbidiyye Tepesinde” adını taşımaktadır. Şair eski günleri aramakta ve yapacak tek şeyin

⁶⁸⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.48

⁶⁸⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.49

⁶⁸⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.50

⁶⁸⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.51

bağışlanmak için yalvarma olduğunu söylüyor. Böylece düşülen durumdan ne kadar rahatsız olduğunu ve ne yapacağını bilemediğini bize anlatmaktadır.

“Ne oldu, nerde o âsâr-ı ihtişâm ü sürûr?
Ne oldu ordu, benim nerde âh o sâ mânım?

Ne oldu rûhumu imlâ eden huzûr ve gurûr?
Yazık! Demek yapacak sâde şimdi bir şey var:
Bu türbeden ve o tarihimizden istiğfâr.”⁶⁸⁸

Yaşananları trajedi olarak niteleyen şair, bu trajediden bir ibret dersi alınması gerektiğini belirtir.

“Fakat bu hâ’ileden ders-i ibret almazsak
Ne sûd olur korku bir türbeden, nedâmetden?”⁶⁸⁹

Onyedinci şiir “Bir Teselli” adını taşır. Şair, burada kazanılan bir zaferle biraz teselli bulur; ancak bu kısa sürer. Çünkü Osmanlı’nın kılıcı aslında İslâmın intikamını almalıdır. Ama bu durumda bu gerçekleşmemektedir. Bu şiirin 1909’da yazıldığı düşünülürse bunun Balkan Harbi ile ilişkisi olduğu düşünülebilir.

“Bu muzdarip vatanın kalbi şüphesiz şimdi
Sevinç ve belki bir az teselliyetle zarbândır..
Fakat bu hazz ve teselli hemân, söner, kararır;

Evet gönül bu teselliyi senden isterdi,
Sen almalıydın, ey Osmanlı seyf-i nâ-kâmı,

---

⁶⁸⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.53

⁶⁸⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.53

Bu rûhumuzda taşan intikâm-ı İslâmı.”⁶⁹⁰

Onsekizinci şiirin adı “Ordu”dur. Yine Balkan Harbi ile ilgili olarak ordumuzu öven bir şiirle karşılaşırız. Bu ordunun en büyük gayesi vatanın yükselmesi ve İslâmın kuvvetlenmesidir.

“O bir yekpâre, yekdil kitledir sarsılmaz ayrılmaz;
Reh-i azminde mecmû’-ı cihân toplansa hiç yılmaz.

Selîm-î evvelin rûhundan almış Sermedî mâye:
Ta’âlî-yi vatan, teyyüd-i İslâm en büyük gâye.”⁶⁹¹

Ondokuzuncu şiir, “Mi’râc” adını taşımaktadır. Bir mirâc gecesinde yazılmıştır. Önce şiirine mirâcın anlamı ve önemini açıklayarak başlar. Bu gece Müslümanlar için önemlidir; çünkü peygamberlerimiz göğe yükselmiş ve o büyük hitabı işitmiştir. Ancak şair, bu Mirâc gecesinde mutlu değildir. İslâmın mabedleri matem saçmaktadır. Böylece Fâik Âli, uğranılan yenilgiler yüzünden İslâmın da yara aldığını belirtir.

“Olan minâreler aldıkça câbecâ tekbîr,
Zalâm içinde, hazin bir sükût içinde kalan
Minârelerle, derin bir sükûn-ı ye’s’e dalan
Bütün ma’bed-i mâtem-karîn-i İslâmın
O samt-ı zulmeti, hep kâ’inât-ı âlâmın
Melâl ü mâtemi rûhumda inliyor bu gece.”⁶⁹²

⁶⁹⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.56

⁶⁹¹ Fâik Âli, a.g.e., s.57

⁶⁹² Fâik Âli, a.g.e., s.61

“Ordu Edirne Yollarında” adlı şiir yirminci şiirdir. Bu şiirde ordunun yolları dikenli ve tehlikeli olarak gösterilir.

“Bu yol dikenli, bu yol tehlikeyle mâlîdir.”⁶⁹³

Orduya bazı mesajlar da verir. Yoluna çıkan engelleri çiğneyip geçmesini, devirmesini ister. Asla boyun eymemelidir.

“Evet ne varsa güzergahde hâ’il ü hâ’il
Devir ve çiğneyerek geç... Ve olma hiç kâ’il”⁶⁹⁴

Bugünkü amaç Edirne’dir. Tekrar alındığı zaman huzur bulunacaktır. Çünkü Edirne vatanın kendisidir.

“Edirne işte bugün gâye, münferid gâye,
Edirne, işte bugün ka’be, ka’be-yi nâmûs.”⁶⁹⁵

“Edirne ayn-ı vatan, kalbgâh-ı ümmettir;
Edirne toprağın üstünde adn-ı rahmettir.”⁶⁹⁶

Yirmibirinci şiir “Şehitler ve Aileleri” adını taşımaktadır. Burada vatan için ölenlerin ardından vefasız davranıldığını söyler. Gerçi şehitlerin böyle bir hatırlanmaya hiç ihtiyacı yoktur.

Bizim rehâmızı te’min için haşîn ve siyâh
Tabî’atın ve kudurmuş bir ademiyetin âh
Bütün sedâ’id-i menhûsesiyle çarpışarak
Çocuklarından uzak, yer ve yurdlarından uzak

---

⁶⁹³ Fâik Âli, a.g.e., s.62

⁶⁹⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.63

⁶⁹⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.63

⁶⁹⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.64

Çamurda, karda, sefil, aç, şikeste bil-mecâl
Vatan ve milletin uğrunda terk-i âl ü iyâl,
Fedâ-yı cân ü cihân eyleyen vatandaşlar;
Siz öldünüz.. Ne bir âyîn-i ihtirâm ü senâ,
Ne bir nişâne-yi mâtem... Fakat azîz ölümler,
Ki hâtîrâtına düşman da ihtirâm eyler,
Sizin bu şeylere hiç ihtiyacınız yoktur.”⁶⁹⁷

Ancak şehitlerin geride kalan aileleri için üzümler ve onlara karşı vefasız davranılmasından rahatsız olur.

“Zavallı, râtıb, ışksız, kömürsüz, ekmeksiz
Ocak ve yurdunuz, evlâdınız, harimleriniz
Bugün ne haldedir? İmdâd eden, soran var mı?
Ve yoksa hepsi perişân-ı sefil ü muztarr mı?”⁶⁹⁸

“Ben Büyüeyim de” adını taşıyan yirmiüçüncü şiir Şehzade Abdülmecid’in talebe defteri için yazılmıştır. Bu öğüt veren küçük şiirde; çalışma, gayret, ilim, irfan ve vicdan temizliğiyle düşmanın eline geçmiş yerlerin tekrar alınacağını ve bize döneceğini söyler.

“Evet oğlum bu gördüğün yerler
Ki hıyânetle oldu bitti tebâh
Ki bugün düşman ellerindedir âh,

Yine hiç şüphe yok ki avdet eder,
Sa’y ü gayretle, ilm ü irfânla
Bitmeyen bir hulûs ü vicdânla.”⁶⁹⁹

⁶⁹⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.66

⁶⁹⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.67

⁶⁹⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.68

Yirmiüçüncü şiir “Fethi ve Sâdık Beğlere” adını taşımaktadır. Savaşta şehit olan bu iki kişiye övgüler yağdırır.

“Siz, ey sükût-i fecâyi’- nümûdunun haberi
Bir anda mâtem-i millî olan azîz ölüler,
Emin olun, gidecek böyle dâ’imâ ileri
Semâda açtığınız şâh-râh-ı azm ü zafer.”⁷⁰⁰

Anadolu Hisarı Türk Gücü için yazılan “Bir Marş” kitabın yirmidördüncü şiiridir. Atalarımız savaşta ve yiğitlikte örnekken, bugün bayrağımız çignenmiştir. Düşmandan intikam almak ise ancak kuvvetli olmakla sağlanacaktır.

“Bahâdîrlik, muhârebende ecdâdın misalken, bak
Nasıl çignendi ey Türk, efses-i ecdâd olan bayrak..
Kavî olmakla kâbil, düşmanından intikam almak.”⁷⁰¹

Yirmibeşinci şiir “Hilâl-i Ahmer” adını taşımaktadır. Kızılay için yazılan bu şiirde bu cemiyeti över ve onu “kerem eli”, “mübîn ışığı” olarak niteler.

“Her yandan ölüm savlet ederken, kudururken
Ateş demeden, kış demeden, her şeye rağmen
Her sîne-yi gamdan taşan âlâm ü enîni

Teskîne koşan dest-i kerem... Mâhî ü kâtil
Bir nâre ü bir nâr-ı siyeh-renge mükâbil

⁷⁰⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.70

⁷⁰¹ Fâik Âli, a.g.e., s.72

Kalbin ve zekânın yaşatan nûr-ı mübîni.”⁷⁰²

Yirmialtıncı şiir olan “Hilâl-i Ahmer Bâzû-bendi İçin” adlı şiir bir önceki şiirle, konu bakımından, benzeşmektedir. Bu şiirde Kızılay’ın bayrağındaki “hilâl”i över.

“Bu muhterem, bu mukaddes hilâl’in ey asker,
Sâye-i rıfk ü şefkatinde yarın
Şifâ bulur, kapanır, belki hiç bırakmaz eser
Kanayan, sızlayan cerîhaların.”⁷⁰³

Yirmiyedinci şiir “Bir Ân-ı Ye’s” adını taşımaktadır. Şiirin başında Abdülhak Hâmit’in iki dizesi yer almıştır.

“Bilmem kime eyleyim tazarru’
Bilmem kime eyleyim takâzâ”

Abdülhak Hâmid⁷⁰⁴

Fâik Âli, şiirine Avrupa’nın yalancı ve hain olduğunu söyleyerek başlar. Ancak onu asıl üzen bu mübarek vatanın düştüğü bu hallerden askerlerin onu kurtarmak için uyanmamasıdır.

“Yalancı Avrupa’nın, ahde hâ’in Avrupa’nın
Bugün şekkâr-ı perişân-ı ihtirâsı olan;
Bugün hasîs-i bu mübarek, bu kimsesiz vatanın

Ey ihtizârına şâhid ve vâkîf olmayarak
Onun huçeste, sıcak, mâderâne koynunda

⁷⁰² Fâik Âli, a.g.e., s.72

⁷⁰³ Fâik Âli, a.g.e., s.76

⁷⁰⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.78

Yatan kavâfil-i ukbâ, ketâ'ib-i sudâ!
Derin derin uyumak, pür-huzûr-ı mevt uyumak.

Bu girdâb-ı şu'unât içinde pür-lerze,
Cılız ve çıplak, omuzlarla iğne iğne yağan
Bu berf-i müzelhem devrânı duymamak... Ve bir ân
Karîn-kahr-ı hayât olmamak... Ne mutlu size!" ⁷⁰⁵

Şiirinin son iki mısraında da şehitlere gıpta ettiğini belirtmektedir.

"Evet bugün size, ey sâkinân-ı hâk-ı huzûr,
Bütün merâret ve vehmle gıpta eyliyorum." ⁷⁰⁶

"Beklediğimiz Donanma" adını taşıyan yirmisekizinci şiirine, şair, Akdeniz'i anlatarak başlar.

"Ey Akdeniz, güneşli, müzehher sevâhilin
Encam-feşân-ı leyâl-i bülend ve muhayyilin.

.....

Bir nefha-yı emel gibi şeffâf esib gelen
Rüzgârların ve her biri bir lâne-yi havî
Emvâc-ı nağmekârın, o ulviyyet-i ihtivâ,
Mahmûr ufukların ve bütün rûh-ı dilberin
Yıllarca etti kalbimi muharrem derin derin
Bin nağme-yi garâm ile... Ey bahr-i âşinâ." ⁷⁰⁷

⁷⁰⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.78-79

⁷⁰⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.79

⁷⁰⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.80

Bu Akdeniz'i anlatan bölümden sonra da şiirde üç bölüm görülmektedir. İlk bölümde Akdeniz'in Osmanlı'nın eski şaşalı günlerini anlatmasını ister, o günleri yad eder. Diğer bölümde bugüne geri döner. Kendi kızgınlığını Akdeniz'in köpürüp coşmasını, bağırmasını isteyerek ortaya döker. Son bölümde ise düşülen bu durumdan kurtulmak için çözüm önerir ve Akdeniz'de zırhlı kalelerin yani iyi bir donanmanın bulunmasıyla içine düşülen bu durumdan kurtulunabileceğini belirtir.

“Mâzî o leyl-i râz ü hafâdan gelen sesin
Destân-ı pür-mefâhir-i ecdâd-ı söylesin.
Edvâr-ı şân-ı milleti nakl et, terennüm et;
Âtiye karşı hâl-i hazînden teellüm et.
Anlat hayâl-i rûhuma geçmiş zamanları,
Yâd et medâr-ı fahrin olan kahramanları.
Anlat ne ihtişâm ü şehâmetle dâ'imâ
Sînende mevc vururdu livâ-yı şafak -nümâ...
Anlat şu mâ'î fûshatin üstünde Barbaros,
Turgut, Kılıç, Piyâle gezerken, ve bâ-husûs
Gavga, âkın zamanları â'dâya muntazır,
Şâhin bakışlarıyla süzerken, hayır hayır
Kartal nazarlarıyla delerken ufukları,
Düşman sefâ'indeki deryâ çocukları
Anlat ne hiss eder, ne yaparlardı? Söyle, âh.”⁷⁰⁸

“Heyhât! Bir de şimdi bütûn bî-huzûr ve hâb,
Mehcûr ve bî-müdâfi'e, makhûr-ı ıztırâb
Sâhillerin hayât-ı tahammül-güdâzını,
Mâtemle aczin âh ve enîn-i niyâzını
Yüksek sesle söyle ve âzan gaflete...”

⁷⁰⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.81

Cûşet, köpür, bağır... Bu rehâvet, bu zillete
Gelmezse bir netice, ve kat'ı ve pek serî',
Âsârı karşımızda duran mâzî-yi fecî'
Ehven kalır mesâib'i ferdâya nisbeten..." 709

"Timsâl-i şân-ı, ey dâ'imâ emîn,
Her dem mutâ' ü muhterem ebhâr-ı âlemin
Enginlerinle gezdirecek zırhlı kal'eler,
Ancak biter sizinle bu bitmez fecî'alar,
Ancak sizinle avdet eder, müstakarr olur.
Osmanlılık gurûru, ve âti için huzûr." 710

Yirmidokuzuncu şiir "Bayrağımıza" adını taşımaktadır. Osmanlının bayrağına hitap eder. Üç asır yükselme dönemi yaşayan bayrağın bugünkü durumdan dolayı düştüğü şaşkınlık dile getirilir. Bayrağın milletin sembolü olduğu düşünülürse, milletin ferdî olan şairimizin de bu düşülen durumdan dolayı şaşkın olduğu anlaşılır.

"El-selâm ey livâ-yı Osmânî,
El-selâm ey hilâl-i fecr-i âlûd
Ki selâmlar tulû'-ı şevketini
Üç büyük asr-ı ihtişâm ü su'ud.

El-selâm ey livâ-yı Osmânî,
Ey hilâl-i mükedder ü mebhût
Ki tutar mâtem-i felâketini
Üç hazîn asr-ı inhisâf ü sükût." 711

⁷⁰⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.82

⁷¹⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.83-84

⁷¹¹ Fâik Âli, a.g.e., s.85

“Harb-i Umûmî” adını taşıyan otuzuncu şiir I.Dünya Savaşı’nı anlatmaktadır. 1915 yılında yazdığı bu şiirinde şair, bu savaşı ülkenin kurtuluşu için bir ümid olarak görür.

“Evet bu harb, olamaz bir veğâ-yı bî-mâ’nâ..

Bu bir cidâl-i rehâ, bir cihâd-ı istihsâl.

.....

Ve şüphesiz doğacak şevk ü revnakıyla yarın

Bu kanlı bâderenin kalb-i ihtilâcından

Mukaddesâtı, ümîd-i hayâtı, her hakkı

Şikâr-ı zulmet-i bî-dâd olanların şafakı.”⁷¹²

Otuzbirinci şiir “Yavuz Sultan Selim’in Karşısında” adını taşımaktadır. Geçmişî özleyen şair, bu şiirinde Yavuz Sultan Selim’i över ve onunla ilgili bir anıyı şiirinde anlatır.

“Cihânda yokdu o hâkâna sedd-râh olacak...

Vatan yolunda ve i’lâ-yı din ve devlet için

Onun gözünde ne cânân, ne hânedan, ne cân.

Kiyâmı hasma müselsel-i kiyâmet ü tûfân,

Ku’ûdu feyz ü ta’âlî bu mülk ü millet için.”⁷¹³

“O hep zaferle de hiç bitmeyen seferlerden

Ferâgat etdirerek Pâyitahta dönmek için

Çıkıp “Otağ-ı hümâyûna” kurşun atmışken,

O bî-telâş: “Er olanlar gelir benimle yine,

Er olmayanlarımız varsa dönsün evlerine”

Demiş, ve ât sürerek bî fütûr atılmışdı

⁷¹² Fâik Âli, a.g.e., s.87-88

⁷¹³ Fâik Âli, a.g.e., s.89-90

Süfuf-ı hasma, ve tenkîl-i hasma tek başına.” 714

Otuzikinci şiir olan “Mısır Yolunda Muazzam Halife Ordusuna” adlı şiirde Mısır’ın Osmanlı ordusunu kendisini fethetmesi için beklediğini söyler.

“Ey Mısır’a teveccühle giden leşker-i İslâm,
Ey Hakk yolunun yolcusu, ey ceş-i hilâfet,
Bekler seni müştâkın olan Nil ile Ehrâm,
Bekler seni ra’nâ tanıyan sahn-i celâlet

Bekler seni dört yüz senelik bir vatan-ı din,
Bekler seni dört bin senelik bir medeniyet.” 715

Otuzüçüncü şiir “Maraşal (Haydenburg)a” adını taşımaktadır. Bu şiirinde de övgü vardır. Maraşal Haydenburg’u savaşta gösterdiği başarılar dolayısıyla över. Kasideleri bile onu övmekte yeterli bulmadığını belirtir.

“Senâ-yı şânına her lafz ü harfî mermerden
Kasîdeler bile kâfi değildir, ey dâhî!” 716

Otuzdördüncü şiirin adı; “Falkand Muhârebe-yi Bahriyesinin Kahraman Kurbanlarına” dır. Falkand Savaşı’nda şehit olanlara seslenir ve onların, diğer şiirlerinde de belirttiği gibi, ölmekle yok olmayacaklarını anlatır.

---

⁷¹⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.90-91

⁷¹⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.92

⁷¹⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.95

“Ey Okyanus-ı Atlâsînin ummâk-ı hafâsında
Bugün nâ-bûd olan cidden büyük, cidden vatanperver
Bahâdırlar, ki fırlar yâd-ı ulviyesinden eb’âda
Hayâli kahramanlıklar, esâtiri celâdetler.”⁷¹⁷

Otuzbeşinci şiir “Kal’a-yı Sultâniyye Müdâfi’lerine” adını taşımaktadır. Bu kalenin müdafasıyla üç yüz senedir gülmeyen yüzlerimiz gülmüştür.

“Ey dilirân-ı cihâd üç sene, üç yüz senedir
Gülmeyen yüzlerimiz güldü bugün...”⁷¹⁸

Bu yüzden şehit ve gazilere vatanın minnet ve teşekkürünün sonu yoktur.

“Ey gazât, ey şühedâyı zinde
Vatanın minnet ve şükrânına yoktur pâyân.”⁷¹⁹

Otuzaltıncı ve son şiirde aynı kalenin müdafasıyla ilgilidir ve “Yine Kal’a-yı Sultâniyye Müdâfi’n-i Mükerreremesine” adını taşımaktadır. Kelimeler mermerden, altından olsa, cümlelerden hayat fişkırsa yine de duygulara tercüman olamaz.

“Dest-i san’atda şimdi hep kelimât
Olsa mermerden, olsa altından,
Fışkırıp taşsa cümlelerde hayât,

⁷¹⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.96

⁷¹⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.98

⁷¹⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.99

Etse üslûba cân-be-cân süryân

.....

Yine bir sâde tercümân olamaz.”⁷²⁰

2.2.3.2.Şekil Açısından Değerlendirme:

“Elhân-ı Vatan” kitabındaki şiirler de, diğer şiir kitaplarında olduğu gibi, Türkçeye uygun, hareketli ve bilinen kalıplarının kullanıldığı arûz vezniyle yazılmıştır.

Eserin tamamına bakıldığında altı ayrı kalıp kullanıldığı görülmektedir. En çok kullandığı kalıp “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün (Fâ'lün)” kalıbıdır. Onüç şiirinde bu kalıp kullanılmıştır. Onu sekiz şiiriyle “Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün” kalıbı izlemektedir. Beş şiirinde “Fâilâtün (Feilâtün)/ Mefâilün / Feilün (Fâ'lün)” kalıbı kullanılmıştır. Yine beş şiiri ise “Mefûlü/ Mefâilü/ Mefâilü/ Feülün” kalıbıyla yazılmıştır. Üç şiirde kullanılan kalıp “Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün” kalıbıdır. İki şiirinde ise Fâilâtün(Feilâtün)/ Mefâilün/ Feilün (Fâ'lün)” kalıbı kullanılmıştır

Kitabın ilk şiiri olan “Genç Şâ'irlere” adlı şiirde kullanılan kalıp “Mefûlü/ Mefâilü/ Mefâilü/ Feülün” kalıbıdır.

“Ey zühre-yi münevvere, ey fırka-yî şebâb”⁷²¹

İkinci şiir olan “Demek” şiirinde “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün (Fâ'lün)” kalıbı kullanılmıştır.

---

⁷²⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.100-101

⁷²¹ Fâik Âli, a.g.e., s.5

“Demek ki hepsi erâcif imiş: Hukûk-ı melâl” 722

Üçüncü şiir olan “Uçurumun Kenarında” ve dördüncü şiir olan “Düşman Donanması Atalar Denizinde” şiirler arûzun “Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün” kalıbıyla yazılmıştır.

“Ey hâkin en güzel yeri, ey mâder, ey vatan.” 723

“İsterse tâ kıyâmete sürsün bu keşmekeş” 724

“Matbû’ât-ı Hâzıra Karşısında” adını taşıyan beşinci şiirde kullanılan kalıp “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün (Fa’lün)” dür.

“Nedir bu sû-yi tecellî, nedir bu baht-ı siyâh?” 725

“Ey Bu Âlemde En Büyük Mazlûm” ve “Kitâbe” adını taşıyan altıncı ve yedinci şiirler, arûzun “Fâilâtün (Feilâtün) /Mefâilün/ Feilün (Fa’lün)” kalıbıyla yazılmıştır.

“Ey mukaddes vatan, sen ey mâder” 726

“Beşiğinden ser-mezâra kadar” 727

Sekizinci şiir “İttihâd-ü Terakki Cem’iyyet-i Muhteremesine” adını taşımaktadır ve arûzun “Mefûlü/ Mefâilü/ Mefâilü/ Feilün (Fa’lün)” kalıbıyla yazılmıştır.

⁷²² Fâik Âli, a.g.e., s.9

⁷²³ Fâik Âli, a.g.e., s.11

⁷²⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.17

⁷²⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.22

⁷²⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.24

⁷²⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.26

Ey kişver-i hürriyet ve iklim-i rihânın.” 728

“Bir Marş” adındaki dokuzuncu şiirde kullanılan kalıp “Fâilâtün/ Feilâtün/ Feilâtün/ Feilün (Fa’lün)” dür.

“Ey mürebbî ve muallemleri etfâlimizin” 729

“Oğlum Mûnis’e” adlı onuncu şiir ile “Tevfik Fikret Bey’le Hasbihâl” adını taşıyan onbirinci şiirde “Mefûlü/ Mefâilü/ Mefâilü/ Feûlün” kalıbı kullanılmıştır.

“Eşvâk ü nevâzişle müzeyyen beşiğinde.” 730

“Kanûnu yıkıp bâb-ı kavânîni kapatmak” 731

Onikinci, onüçüncü, ondördüncü ve onbeşinci şiirler sırasıyla “Zeyl”, “Hamidiye Suvârisi Kahraman Rauf Bey’e”, “Yine Hamidiye Nâhüdâ-yı Hüdâpesendine” ve “Âbide-yi Hürriyet” adını taşımaktadır. Bu şiirler arûzun “Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün” kalıbıyla yazılmıştır.

“Bilmem bu gün ne hiss ediyor rûh-ı şairin” 732

“Ey Barbaros’la Turgud’a şâyeste bir halef” 733

“Alkışlayan bugün seni yalnız vatan değil” 734

“Etmiş, vatan yolunda o ulvî mücâhidi” 735

⁷²⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.28

⁷²⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.31

⁷³⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.33

⁷³¹ Fâik Âli, a.g.e., s.36

⁷³² Fâik Âli, a.g.e., s.39

⁷³³ Fâik Âli, a.g.e., s.44

⁷³⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.48

⁷³⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.50

“Hürriyet-i Âbidiyye Tepesinde” adlı onaltıncı ve “Birâz Tesellî” adlı onyedinci şiir “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün (Fa’lün)” kalıbıyla yazılmıştır.

“Geçen yıl işte bu gün –sanki bir asırdan uzak” ⁷³⁶

“Ey intikâm-ı semâvî, ey intikâm-ı ilahe.” ⁷³⁷

Onsekizinci şiir olan “Ordu” adlı şiirde “Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün” kalıbı kullanılmıştır.

“Vatan sevdâsı millet aşkı, dîn hissiyle mâlîdir.” ⁷³⁸

Ondokuz, yirmi ve yirmibirinci şiirler olan “Mi’râc”, “Ordu Edirne Yollarında” ve “Şühedâ ve Ailelerine” adlı şiirlerde “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün (Fa’lün)” kalıbı kullanılmıştır.

“Fakat bu leyl-i mübârekde ey habîb-i Hüdâ” ⁷³⁹

“Bu yol dikenli, bu yol tehlikeyle mâlîdir” ⁷⁴⁰

“Bizim rihâmızı te’mîn için haşîn ve siyâh” ⁷⁴¹

“Ben Büyüyeyim De” adlı yirmiikinci şiir, “Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün (Fa’lün)” kalıbıyla yazılmıştır.

“Evet oğlum bu gördüğün yerler.” ⁷⁴²

---

⁷³⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.52

⁷³⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.55

⁷³⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.58

⁷³⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.61

⁷⁴⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.62

⁷⁴¹ Fâik Âli, a.g.e., s.65

⁷⁴² Fâik Âli, a.g.e., s.68

Yirmiüçüncü şiirin adı “Fethi ve Sadık Beylere” adını taşımaktadır ve “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün (Fa’lün)” kalıbıyla kaleme alınmıştır.

“Bir anda mâtem-i millî olan azîz ölümler”⁷⁴³

Dört mefâilün kalıbıyla yazılan yirmidördüncü şiirin adı “Bir Marş”tır.

“Nasıl çığnendi Ey Türk, efser-î ecdâd olan bayrak”⁷⁴⁴

“Hilâl-i Ahmer” adını taşıyan yirmibeşinci şiir “Mefûlü/ Mefâilü/ Mefâilü/Feülün” kalıbıyla yazılmıştır.

“Her yandan ölüm savlet ederken, kudururken”⁷⁴⁵

“Hilâl-ı Ahmer-i Bâzû-bendi İçin” ve “Bir An-ı Ye’s” adlı yirmialtı ve yirmiyedinci şiirlerde “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün (Fa’lün)” kalıbı kullanılmıştır. Yirmialtıncı şiir serbest müstezat şekline uygun olarak yazılmış ve artık mısralarda “Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün / (Fa’lün)” kalıbı kullanılmıştır.

“Bu muhterem, bu mukaddes hilâlin, ey asker,

Sâye-yî rıfk ü şefkatinde yarın.”⁷⁴⁶

“Yalancı Avrupa’nın, ahde hain Avrupanın”⁷⁴⁷

---

⁷⁴³ Fâik Âli, a.g.e., s.70

⁷⁴⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.72

⁷⁴⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.74

⁷⁴⁶ Fâik Âli, a.g.e., s. 76

⁷⁴⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.78

Yirmisekizinci şiir “Beklediğimiz Donanma” adını taşımaktadır ve “Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/Fâilün” kalıbıyla yazılmıştır.

“Ey Akdeniz, güneşli, müzehher sevâhilin” ⁷⁴⁸

“Bayrağımıza” adlı yirmidokuzuncu şiirde kullanılan kalıp, arûzun “Fâilâtün (Feilâtün) /Mefâilün/ Feilün (Fa'lün)” kalıbıdır.

“Elselâm ey livâ-yı Osmânî” ⁷⁴⁹

Otuz ve otuzbirinci şiirler; “Harb-i Umûmî” ve “Yavuz Sultan Selim’in Karşısında” adlarındadır ve “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün (Fa'lün)” kalıbıyla yazılmışlardır.

“Bahânelerle asırlarca irtikâb edilen” ⁷⁵⁰

“Bütün bu âlemi pâdişâha nâ-kâfi” ⁷⁵¹

Otuzikinci şiir olan “ Mısır Yolunda Muazzam Halife Ordusuna” şiirinde arûzun “Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/Feilün” kalıbı kullanılmıştır.

“Ey Hakk yolunun yolcusu, ey ceş-i hilâfet” ⁷⁵²

Otuzüçüncü şiir “Maraşâl (Haydenburg)a” adını taşımaktadır. Bu şiirde kullanılan kalıp ise; “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Fa'lün (Feilün)” kalıbıdır.

---

⁷⁴⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.80

⁷⁴⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.85

⁷⁵⁰ Fâik Âli, a.g.e., 87

⁷⁵¹ Fâik Âli, a.g.e., s.89

⁷⁵² Fâik Âli, a.g.e., s.92

“Kasîdeler bile kâfi değildir, ey dâhî” 753

Otuzdördüncü şiir olan “Falkland Muhârebe-yi Bahriyyesinin Kahraman Kurbanlarına” adlı şiirde arûzun dört “Mefâilün” kalıbı kullanılmıştır.

“Bahâdırlar, ki fırlar yâd-i ulviyyesinden eb’âda.” 754

“Kal’a-yı Sultâniye Müdâfi’lerine” adını taşıyan otuzbeşinci şiir “Fâilâtün/Feilâtün/ Feilâtün/ Feilün (Fa’lün)” kalıbıyla yazılmıştır. Serbest müstezat şeklinde yazılan şiirin, artık mısralarında da “Fâilâtün/ Feilâtün/ Feilün (Fa’lün)” kalıbı kullanılmıştır.

“Ey dilrân-ı cihâd, üç sene, üç yüz senedir
Gülmeyen yüzlerimiz bugün” 755

Otuzaltıncı ve son şiir olan “Yine Kal’a-yı Sultâniye Müdâfi’n-i Mükerreremesine” adlı şiirde ise arûzun “Fâilâtün (Feilâtün)/ Mefâilün/ Feilün (Fa’lün)” kalıbı kullanılmıştır.

“Dest-i san’atda şimdi hep kelimât.” 756

Kâfiyelenişine baktığımızda kâfiye sistemi olarak üç sistemi de kullandığını görüyoruz. Yani düz, çapraz ve sarmalı kâfiye sistemi kullanılmıştır. Kâfiye çeşidi olarak da genellikle tam kâfiye kullanıldığını görüyoruz. Bunun dışında yarım, zengin ve hatt zengin kâfiyenin bir çeşidi olan tunç kâfiyenin de kullanıldığı görülmektedir.

⁷⁵³ Fâik Âli, a.g.e., s.95

⁷⁵⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.96

⁷⁵⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.98

⁷⁵⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.100

muhter**iz**
kalbim**iz**
bilmey**iz**
müſme'**iz**

} Düz kâfiye sistemi ve tam kâfiye kullanılmıştır.
757

gaf**letin**
derb**eder**
adâ**letin**
mahv**eder**

} Zengin kâfiye ve çapraz kâfiye sistemiyle yazılmıştır
758

mâ**der**
mecrû**h**
rû**h**
kade**r**

} Sarmal kâfiye sistemi ve zengin kâfiye kullanılmıştır.
759

Uzun şiirlerinde kıta kullanmıştır. Bunun dışında onbir şiirinde sone tarzını; beş şiirinde dörtlük birimini; iki şiirini üçlük, iki şiirini de serbest müstezat şekliyle yazmıştır. Ayrıca bir şiirini beyit birimine; bir şiirini de beşlikler halinde düzenlemiştir.

Kulak için kâfiye anlayışını benimsediğini ilk iki şiir kitabında görmüştük. ⁷⁶⁰ Bu kitabında da bunun örneklerini buluyoruz. “İçin” kelimesinin son harfi olan “nun” harfi ile “zâlimin” kelimesinin son harfi olan “kef” harfi kâfiyeli kabul edilmiştir.

⁷⁵⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.17

⁷⁵⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.18

⁷⁵⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.24

⁷⁶⁰ bkn.s.163-164

2.2.3.3.Dil ve Üslûb Açısından Değerlendirme:

Nâmık Kemâl'deki yüksek sesi yakalayamasa da gençliğinde onun şiirlerini okuyan Fâik Âli, belki bunun etkisiyle, belki de vatanın içinde bulunduğu durumun etkisiyle vatanla ilgili şiirler kaleme almıştır. Konusu vatan olan şiirleri kaleme alması özelliği ile diğer Servet-i Fünûnculardan ayrılmaktadır. Şiirlerinde geçmişe özlem hakimdir. İçinde bulunulan durumdan memnunsuzluk, rahatsızlık şiirlerin tümünde hissedilir. Devirden memnun olmamanın verdiği marazîlik Servet-i Fünûn'u hatırlatmaktadır. Ancak bu şiirler genellikle gelecekte ümit bekleyerek biter.

“Geçmiş değil zamân-ı tedâvîsi illetin;
Kâfidir ittifâk-ı samîmîsi milletin.”⁷⁶¹

Bu şiirlerde Nâmık Kemâl'in de daha önce kullandığı “anne vatan” kavramı geçmektedir.

“Ey hâkin en güzel yeri, ey mâder, ey vatan.”⁷⁶²

Mustafa Kemâl Atatürk'ün “Hakimiyyet kayıtsız, şartsız milletindir.” sözünü hatırlatan bir ibareye de rastlıyoruz.

“İşte hep hakmiyyet-i millet.”⁷⁶³

Her ne kadar sanat yapma kaygısı güdülmemişse de tezat ve tekrar sanatına bolca rastlamaktayız.

⁷⁶¹ Fâik Âli, Elhân –ı Vatan, İstanbul, 1917, s.13

⁷⁶² Fâik Âli, a.g.e., s.11

⁷⁶³ Fâik Âli, a.g.e., s.25

“Eyvâh uzak... **Uzak** sözü hatta **yakın** kalır.” ⁷⁶⁴

Burada “uzak” ve “yakın” sözcükleri tezat teşkil etmektedir.

“Demek yalanmış o niyyât-ı emn ü âsâyiş,
Demek siyâset-i âlem bütün desîseymiş.
Demek ki hak-ı beşer adl-i ademiyet hiç,
Demek ki Avrupa inkâr-ı asl eden bir piç..” ⁷⁶⁵

.....

“Demek Ki” adlı şiirinde şair “demek” kelimesini, şiirini on mısraısının ilk kelimesi olarak kullanmıştır. Böylece bu kelimeyle tekrîr sanatı yapılmıştır. Ayrıca burada Avrupa suçlanırken ona “piç” diyecek kadar kendini kaybettiği görülür.

“Uçurumun Kenarında” adlı şiirde “adn” kelimesinin iki anlamı da verilecek şekilde kullanılmıştır. Bu kelime “cennet” ve “ikâmet edilen yer” anlamındadır. Vatanın sinesi hem cennet, hem de ikâmet edilen yer” olarak gösterilmiştir.

“Ey hâkin en güzel yeri, ey mâder, ey vatan,
Ey **adn-ı** sînesinde hep ecdâdımız yatan.” ⁷⁶⁶

Ayrıca eşsesli kelimeleri bir mısraıda ardı ardınca kullandığını görüyoruz. “Eyvah” anlamındaki “efsûs, dirîg ve eyvah” sözcükleri bir mısraıda kullanılmıştır.

---

⁷⁶⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.14

⁷⁶⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.9

⁷⁶⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.11

“Efsûs evet, dirîg evet,, eyvâh evet seni” ⁷⁶⁷

“Tevfik Fikret Bey’le Hasbihâl” adlı şiirde “Rübâb-ı Şikeste” yi bize hatırlatır ve özellikle “Doksan Beşe Doğru” adlı şiiri vurgulamak için tekrîr sanatı yapar.

“Ey şâir-i şikeste hayâl, işte asıl bu
Doksan beşe, doksan beşe, doksan beşe doğru.” ⁷⁶⁸

Fâik Âli, Oğlum Munis’e” adlı şiirinde, Tevfik Fikret’in oğlu Halûk ve Mehmet Âkif’in oğlu Asım’ın şahsında gençliğe seslenmesi ve gençlikten vatanın kurtuluşunu istemesini hatırlatır. O da oğlunun şahsında yeni nesile seslenir ve vatan hizmetinde onları görmek ister...

“Gönlüm seni mâder-i vatanın hâdemi ister..
Derdin bana, nef’in vatan-ı mâdere â’id.” ⁷⁶⁹

Kitabın genelinde bir isyan ve şikayet vardır. Özellikle devirden, vatanın düştüğü durumdan rahatsızdır ve bunu isyan ederek, yüksek sesle dile getirir.

“Kâfi mukadderâta bu bühtân-ı serteser.
Ser-tâ-bepâ-yı memleket âteşdedir, yeter..” ⁷⁷⁰

“Nedir bu sû-yi tecellî, nedir bu baht-ı siyâh?
Nedir bu seyl-i husûmet, nedir bu savlet-i şer?

---

⁷⁶⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.12

⁷⁶⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.38

⁷⁶⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.34

⁷⁷⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.41

Nedir bu millet-i mazlûme ve yetîmenin âh
Mukadderâtını terk etmeyen şe'âmetler?" 771

Şehitlerden, tarihteki büyük şahsiyetlerden bahseden
şiiirlerinde konu bakımından kasideye yaklaşır; ancak şekil yönünden
kasideden oldukça uzaktır.

"Ey pâ-yı azmi sâha-yı târihi kat' ile
Ey nâm ü yâdı sağken esâtîre müntakil,
Alkışlayan bugün seni yalnız vatan değil,
Şehnâme hûn-ı himmetin a'dâ-yı dîn bile." 772

Diğer iki şiir kitabındaki şiirlerinin konusundan farklı bir
konuyla karşımıza çıkan şairin bu kitabındaki şiirlerinde imaja pek
rastlanmamaktadır. Belki de bir Nâmık Kemâl gibi yüksek sese
ulaşamamasının bir nedeni de budur. Bununla birlikte, daha önce
kullanılmış olan, "anne vatan" gibi imajlara az da olsa rastlıyoruz.

Dil yönünden baktığımızda da diğer iki şiir kitabından farklı
olarak dilin biraz daha sadeleştiğini görüyoruz.

"Ey şöhret-i ordu, bir dâstân olan
Arslan yürekli ordu, bahâdırlar ordusu,
Her hâle rağmen işte hudûdlarda korkusu." 773

Yine diğer iki kitabında olduğu gibi cümle bir mısraıda, hatta
bir kıtada sona ermemekte ve diğer mısraya hatta diğer kıtaya
taşmaktadır. Mısraı ortasında da cümle bitebilmektedir.

---

⁷⁷¹ Fâik Âli, a.g.e., s.22

⁷⁷² Fâik Âli, a.g.e., s.48

⁷⁷³ Fâik Âli, a.g.e., s.14

“Hâin-i sefâ’ininle sevâhilde hep görün;

Müstahkem olmayan bu belâd ü mevâkı’
Yak, yık... Hamiyyetiyle telâfi eder yarın
Bir millet az zamanda harâbi-yi vâkı’a
Osmanlılık budur: Yıkılan âşiyânların

Enkâz-ı ibhidâmı binâ-yı hamiyyetin
Tahkîm eder civârını, tersîn-i esâsını.” ⁷⁷⁴

Döneminin şairlerine göre zaman zaman cesurâne bir tutum içerisine girerek hükümeti, siyaseti eleştiren Fâik Âli, orjinalliği de böylece yakalamıştır.

“Devlette hep sükût.. Ve lâyenkati’ sükût.
Kânûn, sükûn, idâre-yi meşrûta, adl ü hak?!
Artık yeter bu ma’bed ü mihrâbı taşlamak.” ⁷⁷⁵

2.2.4. MİDHAT PAŞA MANZÛMESİ:

“Midhat Paşa” adlı uzun manzûmesini, Fâik Âli, 1324 (1905) yılında Bursa’da yayımlamıştır. Basım yılı Kenan Akyüz’ün “Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi” adlı eserinde 1908 olarak verilmiştir. Ancak bu tarih incelenen metnin daha sonraki basımlarına ait olabilir. Bizim üzerinde çalıştığımız metin ise “Temmuz 1324” tarihini taşımaktadır.

Manzûme, ondört sayfadan oluşmuştur. Mithat Paşa’yı ve onun çabalarıyla gündeme gelen “Kanûn-ı Esâsî”yi öven bu şiir dokuz

---

⁷⁷⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.18

⁷⁷⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.40

bölüme ayrılmıştır. Nevsâl-i Millî'de; "Mithat Paşa Manzûmesi" şairin vüs'at-ı ilhâmına parlak bir delil" ⁷⁷⁶ olarak gösterilmiştir.

2.2.4.1. Tema Bakımından Değerlendirme:

Ondört sayfalık şiirini dokuz bölüme ayıran şair, ilk bölümde millet ile devlet arasındaki uçurumu gözler önüne serer. Millet sefalet içinde, üzüntülüdür. Devletin başında olanlar ise safâ içinde zevke eğlenceye dalmıştır. İşte şair ilk bölümde bu durumu karşılaştırır.

"Bir yanda bütün hâb-ı girân, fakr ü sefâlet,
Bir felc-i umûmî ü ammî, kahr-ı cehâlet..

Bir yanda safâ, iş ü tarab, zevk ü sefâhat,
İsrâf ü gınâ, hırs ü heves, şevk-i refâhat..

Bir yanda bu milletle vatan, hâsir ü sâbır;
Bir yanda hükümet mütekebbir, mütecebbir..

Bir yanda tevâli ü temadî-yi mesâ'ib
Bir yanda bütün gadr ü taaddî-yi muhrîb;

Tazyîk-i sefâletle takâzâ-yı mazâlim.
Her sahnede bir başka temâşâ-yı mü'ellim." ⁷⁷⁷

Facia ve trajediler birbirini izlemekte; ancak bunlar dolayısıyla çekilen sıkıntılar bile hükümetten gizlenmektedir. Bu da bize sansür dönemini hatırlatır. İnsanlar duygularını diledikleri gibi açıklayamamaktadır. İşte yaşanan bu dönem böyle uğursuz bir dönemdir.

⁷⁷⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.Nevsâl-ı Millî, İstanbul, 1911, s.18

⁷⁷⁷ Fâik Âli, Mîdhat Paşa, Bursa, 1905, S.3

“Hep fâci’a, hep hâ’ile, hep mâtem-i mektûm..

Bir devre-yi menhûs.. Ve bir âlem-i meş’um.”⁷⁷⁸

İlk bölümde Mithat Paşa’dan hiç bahsedilmez; Mithat Paşa’yla ikinci bölümün yarısında karşılaşırız. İkinci bölümde her gece düzenlenen eğlencelerin sesinin milletin sefaletten dolayı çıkan hüznünü bastırıldığını söyler. Bu bölümde ayrıca Müslüman olmayan teb’aya karşı güdülen siyaseti eleştirir. Bu tutumun sefaletin sebebi olduğu belirtilir.

“Pür-hande ve pür-nûr ü gınâ pencerelerden

Her, her gece bin nağme-yi ikbâl ü sa’âdet

Bin giryeyi, bin şive-yi hüsrânı boğarken

Binlerce pür-ârâyiş-i nâmûs ü nezâhet,

.....

Bir Moskofa, bir hâ’ine bir cizye-yi müyesser,

Hep feyz-i vatan böyle açıktan ya hafiyen

Pâmâl-ı müsâvî olarak mahvedilirken.”⁷⁷⁹

İşte böyle bir durumda Mithat Paşa bir doğmatizm olarak ortaya çıkar. Şair, Mithat Paşa’yı bir nassiyeye (doğmatizm) olarak gösterir. Doğmatizm Türk Dil Kurumu’nun Türkçe Sözlüğünde şöyle tanımlanmaktadır: “Öne sürülen öğretisi ve ilkeleri eleştirmeden doğru olarak benimseyen ve benimsediği var sayımlardan katı bir yöntemle önermeler türeten anlayış.”⁷⁸⁰ Fransızcadan gelen bu felsefi terim ile Fâik Âli, Mithat Paşa’nın getirdiği kanunların doğruluğuna inandığını dile getirmiş oluyor.

⁷⁷⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.3

⁷⁷⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.4

⁷⁸⁰ Türkçe Sözlük 1, Ankara, 1988, s.388

“Bir nesiyye-i Midhat Paşa, ulvî ve mükerrerem.”⁷⁸¹

Daha sonra onu övmeye başlar. Zalimler için mukaddes bir kızgınlıkla donatılmıştır. Vicdanı adalet ve insaf ile titremektedir. Alçaklığa düşmanlık ilân etmiştir.

“Vicdânı bütûn adl ile, insâf ile mühtezz,
Zâlimler için gayz-ı mukaddesle mücehhez.

Etmişdi o alçaklığa ilân-ı husûmet.”⁷⁸²

Onun gelmesiyle bu alçaklık dönemi sarsılır, devrilir; ancak biraz da gevşek davranıldığı için hastalık tam olarak geçmemiştir.

“Sarsıldı ve devrildi... Fakat zülm ü halâset
Bâkiydi.. Ve emrâz-ı müsâvî ü hıyanet
Sârî ve muanniddi... Müdâvât ise sathi.

Var belki esasen biraz ihmâl ü terâhî..”⁷⁸³

Bu yüzden endişeleri de vardır. Devrin kötülüklerinin devam etmesinden korkar. Çünkü bir hastalık olarak nitelediği dönemin kötülüklerinin tekrar gelmesinden çekinir. Bir hastalığın geri dönmesinin daha müdhiş olacağını söyler.

“Âfet yine ta’kîb edecek seyrini, derler.
Eyvâh evet, edvârını ta’kîb edecekmiş;
Bir hastalığın nüksü olurmuş daha müdhiş.”⁷⁸⁴

⁷⁸¹ Fâik Âli, Midhat Paşa, Bursa, 1905, s.5

⁷⁸² Fâik Âli, a.g.e., s.5

⁷⁸³ Fâik Âli, a.g.e., s.5

⁷⁸⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.6

Üçüncü bölümde Midhat Paşa'nın getirdiği kanundan sonra da süren kargaşa yüzünden onu savunmaya çalıştığını görüyoruz.

“Efrâd-ı ahâlî gibi hatta o muazzam
Akvâm ü hükûmât-ı cihânın bile mutlak
Kuvvetlerinin bir sonu, bir haddi var ancak.
Her niyyetin üstünde irâdât-ı meşîyyet,
Fevkünde kuvvâ-yı beşerin hükm-ı tabî'at;
Her kudretin üstünde kader, hâkim ü âmir;
Her şey bu büyük kuvvete münkâd-ı ezeldir.”⁷⁸⁵

Dördüncü bölümde Midhat Paşa'nın kanununun “yalancı bir ümidin doğuşu” olduğu söylenir. Bu Midhat Paşa için de kötü olmuştur. Ancak bunlar kaderin tabîî sonucu olarak kabul edilir. Sonucun zafer olacağı vurgulanır. Bundan sonra şair kendisini teskin eder, avutur; çünkü hakîki doğuş bu günleri takip edecek ve gelecektir.

“Zâhirde o pâyan-ı şebistân-ı mesâ'ib
Heyhât, o tahavvül, bu büyük millete kâzib
Bir fecr-i ümid oldu.. Fakat Midhat'a, efsûs
Bir devr-i kûsûf oldu uzun, kapkara, menhûs.
Bunlar fakat icâb-ı tabîî-yi kaderdir;
Nâmûs ve metânet... Sonu elbette zaferdir.
Bir fecr, evet olsun hâdi kâzîb... Fakat ahir
Bir fecr-i hakîkî onu ta'kîb edecektir.”⁷⁸⁶

⁷⁸⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.6-7

⁷⁸⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.7

Beşinci bölümde daha önce büyüklenme ve ululanmayı tanıyan bir milletin gördüğü bu işkencelere dayanamayıp sıkıştırması, bu büyüklüğü yaşamasına bağlanır.

“İşkencenin envâ’ını envâr-ı belânın
İhnâk ile a’dâma kadar hepsini gördük.
Ser-şâhik tebcil ü celâlin sana hasrı
Bundan ... Bu sebebden yine “Midhat Paşa asrı”
Unvânına şâyân bu büyük asr-ı temmeden

İmkânını idrâk ile bir mevt-i karîbin,
Tahlîs ile îsâl için aksâ-yı kemâle.”⁷⁸⁷

Bu bölümde vatan kimsesiz, evlâd ve eşinden uzak, hasta, muhtaç, her gün yeni kahırlara ve eziyetlere katlanmak zorunda kalan olarak gösterilir.

“Bi-kes vatanın hissiz uzak bir köşesinde,
Evlâd ve iyâlinden uzak, hasta ve muhtac,
Hergün yeni bir kahra, bin işkenceye âmâc.”⁷⁸⁸

Vatanın halinden tekrar Mithat Paşa’ya döner. Devir onu işkencelerle boğmuştur.

“Lakin seni bir pence-yi cellâd-ı hıyânet
İplerle, ve işkence ve ihnâk ile boğdu.”⁷⁸⁹

---

⁷⁸⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.8

⁷⁸⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.8

⁷⁸⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.9

Gerçekte de Mithat Paşa, 8 Mayıs 1848 gecesini, başlarında bir yüzbaşının bulunduğu özel bir infâz ekibince odasında boğularak öldürülmüştür. ⁷⁹⁰ Şair bu acı olaya dikkat çekmektedir. Ölümü tabî'atın kanunu olarak kabul eder; ancak Mithat Paşa'nın ölümü doğal yolla olmamıştır, o öldürülmüştür. Bu yüzden üzgündür. Ancak tarihin onun yüce yadını muhafaza edeceğini söyleyerek yine kendisine teselli verir.

“Ölmek: Bu da kânûn-ı tabî'at... Seni lakin
Öldürdüler, eyvâh evet öldürdüler.. Ama
Zülm, etti bugün sâde senin cismini ifnâ
Târîh ise bir muhafaza-yı yâd-ı bülendin.” ⁷⁹¹

Onun birgün kanûnuyla birlikte geri döneceğini hayal eder ve onun asırlar çoğaldıkça yükseleceğini söyler. Ayrıca Paşa'nın ölümünü kabullenemez.

“Bir gün biliyorduk ki nihâyet geleceksin
Tahlîse bütün mülkü o kanûn ile tekrâr;
Sen hiç ölmezsin... Ve çoğaldıkça asırlar
Hep yükselecek, yükselecek, yükseleceksin.” ⁷⁹²

Ölümünü kabullenmeyişi diğer mısralarda da devam eder. Yetim kalmış bir milleti ölümden kurtaran büyük kurtarıcı ve onun hatırası ölmez.

“Sen ölmedin asla... Koca bir kavm-i yetimi
Bir mevt-i muhakakdan alıp kurtaran ölmez;

⁷⁹⁰ Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi, İstanbul, 1984, C.10, s.6187-6188

⁷⁹¹ Fâik Âli, Mithat Paşa, Bursa, 1905, s.10

⁷⁹² Fâik Âli, a.g.e., s.10

Ölmez vatanın rûh-ı rehâ-kâr-ı azîmi.” 793

Ona kıyanları suçlar ve yaptıkları işkencelerin günah fikriyle utanmalarını ister. Onları “cânî” olarak niteler.

“Cânîlerin alçakça revâ gördüğü meş’ûm
İşkencelerin fikr-i günâhınla utansın.” 794

Onun hatırası ise tarihi bile aşip “esâtîr” e kavuşmuştur.

“Hengâm-ı hayatında Hüdâlar gibi yâdın
Tarihi aşip geçti... Esâtîre kavuştun.” 795

Beşinci bölüm manzûmenin en uzun bölümüdür. Bu bölümden sonraki altıncı bölümde “olgunluk tacı” olarak nitelediği Mithat Paşa ile taca sahip olan padişah karşılaştırılır ve olgunluk tacı “hürşîd-i ezel” olarak gösterilirken padişahlık tacı da ateşböceğinin parlaklığını sönükleştirir.

“İklîl-i kemâliyse hep ecrâm-ı semâdır
Hürşîd-i ezel, tâbiş-i şeb-tâbı karartır.” 796

Manzûmenin en kısa bölümü yedinci bölümdür. Bir dörtlükten oluşmaktadır. Bu bölümde tekrar milletin durumundan bahseder ve Kânûn-i Esâsî’nin kurtuluşu getiren yolu açtığını belirtir.

“Bir parçacık insâf ile bir parçacık adâlet;
Bilmem ne kadar eski zamandan beri millet

⁷⁹³ Fâik Âli, a.g.e., s.10

⁷⁹⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.11

⁷⁹⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.11

⁷⁹⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.12

Yalnız buna muhtac idi, yalnız buna acdı.
Kânûnun o şeh-râh-ı necât-âverî açtı.” 797

Sekizinci bölümde Mithat Paşa'nın millet için önemini vurgulayarak başlar. Onu bir vicdan heykeli olarak gösterir. Abdülhamit'in otuzüç senelik idaresinden dolayı “Mithat Paşa” adının otuz yıl yasak edildiğini ancak şimdi kutsal bir söz olarak ağızlarda dolaştığını söyler.

“Ey yâdı bütün millete bir kible-yi tahdîs,
Ey heykel-i vicdân ki esâtire katılmış,
Ey nâm-ı -mazâlimde otuz yıl kapatılmış-
Milyonca ağızlarda bugün lafza-yı takdîs.” 798

Millet, cahilse de, kahrolmuşsa da, ızdırıp içindeyse de, hissiz, ölmüş, nankör, alçak değildir. Bu yüzden mutlaka parlayış olacak ve bolluk devri başlayacaktır.

“Cahilse de, makhûr-ı mazâlimse de millet
Hissiz değil, ölmüş değil... Ey nâşir-i nimet,
Nankör değil, alçak değil... Ergeç sana lâyıık

Bir hey'et-i tabende-füyûzât olacaktır..” 799

Dokuzuncu ve son bölümde yükselme sebeplerini bize Mithat Paşa'nın ihsân ettiğini söyler. Bu yükselme sebeplerini sıralamıştır.

---

⁷⁹⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.12

⁷⁹⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.12

⁷⁹⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.12

“Senden bize ihsân bütün esbâb-ı terakkî:
Hürriyet-i vicdân ü masûmiyyet-i mesken,
Hürriyet-i efkâr ü kalem, feyz-i hakîkî,

Emniyyet-i şahsîye, mesâvât ü ahvet,
Her şeyle ve her yerde ve her ferde adâlet.”⁸⁰⁰

En sonra da Mithat Paşa’yı selamlayarak manzûmeyi bitirir.

“Takkîl ile takdîs-i mü’ebbedle selâmlar.”⁸⁰¹

2.2.4.2.Şekil Açısından Değerlendirme:

Diğer eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de arûz veznini kullanmıştır. Şiirin dokuz bölüme ayıran Fâik Âli, her bölümde aynı kalıpla yazmıştır. Bu da daha önceki şiirlerinde de sıkça kullandığı hezec bahrinin “Mefûlû/ Mefâilû/ Mefâilû/ Feûlûn” kalıbıdır.

“Bir yanda bütün hâb-ı girân, fakr ü sefâlet.”⁸⁰²

“İmâle” ve “zihaf” gibi arûz kusurlarına, bu ve diğer şiirlerinde rastlamıyoruz. Ancak “ulama”, diğer şiirlerinde olduğu gibi, bu şiirinde de sıkça yapılmıştır. Ulama, arûzun güzelliğini ve akıcılığını sağlayan bir kusurdur. Ancak burada zaman zaman zorlanarak yapılmıştır. Çünkü araya virgül hatta nokta girse de kalıp gereği ulama yapıldığı görülmektedir. Örneğin bir mısradaki “var” kelimesiyle biten cümle “en” kelimesiyle başlamış, arada nokta olmasına rağmen vezin gereği ulama yapılmıştır.

⁸⁰⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.14

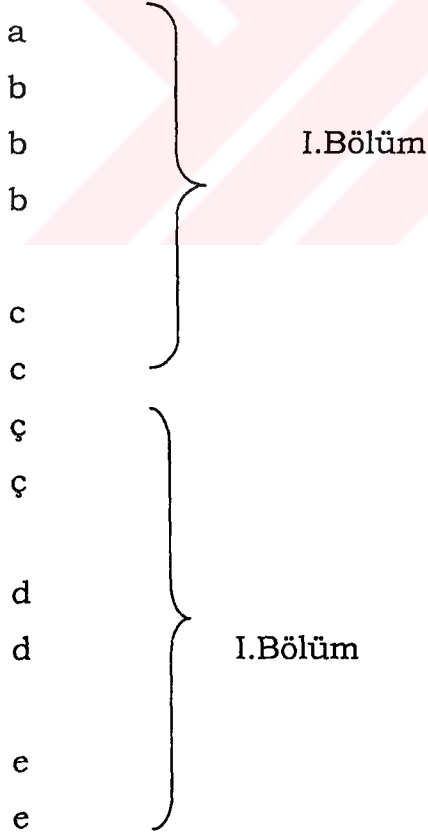
⁸⁰¹ Fâik Âli, a.g.e., s.14

⁸⁰² Fâik Âli, a.g.e., s.3

“Bir devri var... En çok yaşayanlar bile hatta.”⁸⁰³

Bölümlerde aynı kalıbı kullanan Fâik Âli, nazım birimi olarak farklı şekiller kullanmıştır. Beyit, dörtlük, üçlük, sone tarzı ve dörtten fazla mırısaıdan meydana gelen kıtalarla şiir meydana getirilmiştir.

Kâfiye sistemi olarak da yine üç sistemin de yani düz, çapraz ve sarmalı kâfiye sisteminin de kullanıldığı görülmektedir. Şiirin kâfiye şeması, nazım birimi ve bölümler de dikkate alınarak, aşağıdaki gibidir.

⁸⁰³ Fâik Âli, a.g.e., s.11

a
b
a
b

ç
ç
c
ç
d
e
e
f
g
g

ğ
ğ
h
h
ı
ı
i
i

j
j
k
k
l
l

II.Bölüm

m
m
n
n

} II.Bölüm

a
a
b
b
c
c
ç
ç
d
d
e
e

} III.Bölüm

a
a
b
b
c
c
ç
ç
d
d

} IV.Bölüm

a
b
b
a

c
ç
ç
c

d
e
e
d

f
g
g
f

ğ
h
h
ğ

ı
ı
ı
ı

j

V.Bölüm

k
k
j

l
m
m
l

n
o
o
n

ö
p
p
ö

r
s
s
r
s
t
t
s
u
ü
ü
u

V.Bölüm

a

a

b

b

c

c

ç

ç

d

d

e

e

a

a

b

b

b

a

b

b

a

c

ç

ç

ç

c

c

d

d

e

VI.Bölüm

VII.Bölüm

VIII.Bölüm

d
f
f

VIII.Bölüm

a
b
b
a

c
ç
c
ç

d
d
d
d

e
e
f
g
f
g

IX.Bölüm

Kâfiye çeşidi olarak da zengin, yarım ve tam uyakların kullanıldığı görülmektedir. Redif ise pek kullanılmamıştır.

— sefâlet
— cehâlet } ⁸⁰⁴ Zengin Kâfiye

— sabır
— mütecebbir } ⁸⁰⁵ Yarım Kâfiye (Her ne kadar “b”
dolayısıyla “ı” ve “i” kâfiyeli kabul edilebilirse
de gerek noksanlığı gerekse iki kelimenin
aheng yönünden kulağa zayıf gelmesi
yüzünden “bı” ve “bi” kâfiyesi sayılmamıştır.

— mesâ'ib
— muhrîb } ⁸⁰⁶ **Tam Kâfiye**

Ayrıca kâfiye anlayışının, Recâizâde Mahmud Ekrem gibi
“kulak için kâfiye” şeklinde olduğunu görüyoruz. Özellikle “kef” ve
“nun” ile “peltekse” ve “sin” kâfiyeli olarak kabul edilmiştir.

— lâkin (nun)
— bülendin (kef) ⁸⁰⁷

— tahdis (peltek se)
— takdis (sin) ⁸⁰⁸

⁸⁰⁴ Fâik Âli, a.g.e., s.3

⁸⁰⁵ Fâik Âli, a.g.e., s.3

⁸⁰⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.3

⁸⁰⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.10

⁸⁰⁸ Fâik Âli, a.g.e., s.12

2.2.4.3. Dil ve Üslûb Açısından Değerlendirme:

Mithat Paşa Manzûmesi dil açısından ele alındığında, zaman zaman Servet-i Fünûn'un terkibli dilini hatırlatsa da, sade bir dille yazıldığı görülmektedir.

“Bir parçacık insâf ile bir parçacık adâlet:
Bilmem ne kadar eski zamandan beri millet
Yalnız buna muhtac idi, yalnız buna acdı.”⁸⁰⁹

Günümüzde Türkçe kelimeler “b,c,d,g” ünsüzleriyle bitmez. Ancak, yukarıdaki mısralarda görülen “muhtac” ve “ac” kelimelerinde olduğu gibi, bu kurala uygunluk yoktur. Ayrıca ünsüz benzeşmesi kuralına da uyulmamıştır. Bu da o devrin bir özelliğidir. Meselâ “olacaktır” kelimesinin “olacaktır” şeklinde yazıldığı görülmektedir. Oysa sert ünsüz olan “k”, yumuşak ünsüz olan “d”yi kendisine benzetererek “t” şekline getirir. Ancak o dönemde henüz bu kural olarak yerleşmemiştir.

“Bir hey’et-i tâbende –Füyûzât olacaktır...”⁸¹⁰

Edebî sanat kaygısı gütmemediğini belirten şairin, özellikle tekrîr ve tenasüp sanatını sıkça kullandığı görülmektedir. Bundan başka tezat ve telmih sanatına da rastlıyoruz.

“**Öldürdüler**, eyvâh evet **öldürdüler**.. Ama

.....

Sen hiç **ölemezsin**.. Ve çoğaldıkça asırlar

⁸⁰⁹ Fâik Âli, a.g.e., s.12

⁸¹⁰ Fâik Âli, a.g.e., s.13

Hep **yükselecek, yükselecek, yükseleceksin.**" ⁸¹¹

"Öl" fiili ve "yüksek" fiiliyle tekrîr sanatı yapılmıştır.

"Bir yanda bütün hâb-ı girân, fakr ü sefâlet,
Bir fek-i umûmî, ammî, kahr-ı cehâlet..

Bir yanda safa, iş ü tarab, zevk ü sefâhet
İsrâf ü gınâ, hırs ü heves, şevk-i refâhet." ⁸¹²

Burada ilk beyitte, "hâb-ı girân", "fakr", "sefâlet", felc-i umûmî", "ammî", kahr-ı cehâlet" kelimeleri ile ikinci beyitteki "safâ", "iş", "tarab", "zevk", "sefâhat", "israf ü gınâ", "hırs-i heves" ve "şevk-i refâhet" kelimeleri birbirleriyle tenasüplüdür. Birinci ve ikinci beyitteki bu kelimeler birbirleriyle ise tezat teşkil etmektedir.

İmaj yönünden "Elhân-ı Vatan"da olduğu gibi zayıf kaldığını görüyoruz. Buna rağmen dikkat çekici imajlara da rastlamaktayız. Meselâ "heykel-i vicdân" bir imaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Mithat Paşa için yakıştıran bu imaja karşılık Kânûn-i Esâsî için de "lafza-yı takdîs" imajı kullanılmıştır.

"Ey heykel-i vicdân ki esâtîre katılmış,

.....

Milyonca ağızlarda bugün lahza-yı takdîs." ⁸¹³

---

⁸¹¹ Fâik Âli, a.g.e., s.10

⁸¹² Fâik Âli, a.g.e., s.3

⁸¹³ Fâik Âli, a.g.e., s.12

2.3.DERGİLERDE YAYIMLANAN ŞİİRLERİ:

Fâik Âli'nin şiirlerine ebedî yaşamına başlamış olduğu Servet-i Fünûn Dergisi'nde sıkça rastlanmaktadır. Bunun dışında Genç Kalemler, Güneş, Rübâb ve Marmara Dergilerinde şiirlerine rastlıyoruz.

Dergilerde yayımlanan şiirlerini kendisi, "Fânî Teselliler", "Temâsîl" ve "Elhân-ı Vatan" adlı kitaplarında toplamıştır. Ancak özellikle 1917 yılından sonra dergilerde yayımlanan şiirleri toplu hale getirilememiştir. Kendisi ölümünden önce bu şiirleri toplayıp "Şehirler Şehriyârı" adıyla bastırmak istemiş; ancak bunu başaramadan vefat etmiştir.⁸¹⁴

"Servet-i Fünûn"da yayımlanan onaltı, "Güneş"de yayınlanan beş, "Rübâb"da yayımlanan üç; "Genç Kalemler"de yayımlanan iki ve "Marmara"da yayımlanan yedi şiiri olmak üzere otuzüç şiiri üzerinde inceleme yapılmıştır.

2.3.1. Temaları Açısından Değerlendirme:

Servet-i Fünûn Dergisi'nde yayımlanan şiirlerinden incelediğimiz şiirlerin adı sırasıyla şöyledir: "Müstesna Geceler", "İzmir", "Sürûd-ı Hayâl", "Ân-ı Müzallem", "Çamlıca'da", "Bir Yâd-ı Müzehher", "Rûh-ı Dilber", "Bir Menekşenin Matemi", "O Sâkite-yi Dûr-a-dûr", "Bir Muhabbe-yi Gıyabbiyyeye", "Şiir-i Hazân", "Tesellî-yi Mazallem", "Garâm-ı Dûr-a-dûr", "Endîşe-yi Mahâl", "Kosava Sahrâsında" ve "Da'vet". Bu şiirler derginin 1325-1326-1327 yıllarına ait dergilerde bulunmaktadır.

⁸¹⁴ Kenan Akyüz, Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi, İstanbul, 1986, s.415

Şiirlerinde bazılarına “Temâsil” adlı kitabında rastlamaktayız. Bunlar; “Bir Yâd-ı Müzehher” ⁸¹⁵ , “Bir Menekşenin Matemi” ⁸¹⁶ ve “Sürûd-ı Hayâl” ⁸¹⁷ adlı şiirleridir.

Bu şiirlerden beş tanesi “aşk ve tabiat” konusunu beraber almıştır. Bunlar “Müstesna Geceler” ⁸¹⁸ , “Sürûd-ı Hayâl” ⁸¹⁹ , “Çamlıca’da” ⁸²⁰ , “Bir Yâd-ı Müzehher” ⁸²¹ ve “Bir Menekşenin Matemi” ⁸²² adlı şiirleridir. Bu şiirlerinde tabiat tasvirleriyle başlar ve tabiatden sevgiliye geçiş yapar. Tabiat ona sevgiliyi hatırlatır. “Müstesna Geceler”den alınan aşağıdaki dizelerde bunu açıkça görüyoruz.

“O med ü cezr-i bülend-i leyâli ancak ben
Birinci def’a onun gözlerinde görmüşdüm ;
Verir hayâlime hâlâ o rû’yet-i rûşen
Bir ihtizâz-ı semâ, bir telâtum encam.” ⁸²³

Sadece “aşk” korusunun incelendiği sekiz şiiri vardır. Bunların isimleri “Endîşe-yi Mahâl” ⁸²⁴ , “Da’vet” ⁸²⁵ , “Rûh-ı Dilber” ⁸²⁶ “O Sâkite-yi Dûr-â-dûr” ⁸²⁷ , “Bir Muhabbe-yi Gıyâbiyye” ⁸²⁸ , “Şiir-i

⁸¹⁵ Fâik Âli, Temâsil, İstanbul, 1910, s.79-80-81-82-83-84

⁸¹⁶ Fâik Âli, a.g.e., s.97-98-99-100-101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-111

⁸¹⁷ Fâik Âli, a.g.e., s.150-151-152-153-154-155-156

⁸¹⁸ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1906, S.951,s.234-235

⁸¹⁹ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1906, S.975,s.198-199

⁸²⁰ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1906, S.955,s.299

⁸²¹ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1906, S.986.s.374

⁸²² Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1906, S.1000,s.205-206

⁸²³ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1906, S.951,s.234

⁸²⁴ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1906, S.1043,s.55

⁸²⁵ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1906, S.1057. s.389

⁸²⁶ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1906, S.991,s.38

⁸²⁷ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1906, S.1007,s.322

⁸²⁸ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1906, S.1011,s.391

Hazân”⁸²⁹ ; “Tesellî-yi Mazallem”⁸³⁰ ve “Garâm-ı Dûr-â-dûr”⁸³¹ dur. Bu şiirlerinde sevgilinin hayale gelişiyle şiir yazmak olmaz, aniden hayale sevgili gelir. Sevgilinin hayale gelişiyle şiir yazmak için ilham da gelir. Bu durumu “Rûh-ı Dilber” adlı şiirin ilk dörtlüğünde açıkça görmekteyiz.

“Âfâk-ı tâ’li’mdede tulû’unla, nagehân
Verdin bir inkılâb-ı samîmî hayâlîme;
Bir şiir-i şevke döndü melâl-i âşiyân olan
Kalb-i terennümdeki elhân-ı mazleme.”⁸³²

“Kosova Sahrasında” adlı şiirinde vatan konusunu ele almıştır. Kosova Sahrası’nın Türk tarihi açısından önemini açıklayarak şiirine başlar.

“Nedir bu dest-i kıyâmet-nümûn, bu gulgule ne?
Bu, işte altı asır yâd-ı şevket ârâsı
Bu mülk ü kavmin o şehnâme-yi vekâyi’ne
Şeref veren ebedî şanlı Kosova Sahras’na..”⁸³³

1389 yılında yapılan I. Kosova Savaşında zafer kazanılmıştır. Ancak savaş meydanını dolaşan I. Murad, bir Sırp askeri tarafından bıçaklanarak burada öldürülmüştür. I.Murad’ın lakabı “Hüdavendigâr”dır. I.Murad bıçaklandıktan sonra çok ağır yaralı olarak, hatta ölmek üzere olduğu halde savaşı yönetmeye devam

⁸²⁹ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1906, S.1015,s.6-7

⁸³⁰ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1906, S.1021,s.150

⁸³¹ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1906, S.951,s.1031-395

⁸³² Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1906, S.991,s.38

⁸³³ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1906, S.1050,s.219

etmiş ve zafer kazanıldıktan sonra da vefat etmiştir. ⁸³⁴ İşte bu olaya şiirinde dikkat çekmektedir.

“Büyük yürekli Hüdâvendigâr-ı gâzînini
Vatan yolunda şehîd-i muzaffer öldüğü yer.” ⁸³⁵

Servet-i Fünûn Dergisi’ndeki incelediğimiz şiirlerinden biri de “Ân-ı Mazallem” adını taşımaktadır ve aile hayatı ile ilgili bir konuyu ele almıştır. Annesinin ölüm döşeginin başucunda hissettiklerini dile getirdiği bu kısa şiir oldukça duygu yüklüdür.

“-Nasılsın anne?.. Sükût..-Anne geldim, oğlun, ben..
Anne Fâik...

Ne bir nazar, ne cevâb..
İçinde mehd-i ilâhi-yi mâderâne gülen
Dideler sönmek üzere.. Bî-fer ü tâb.” ⁸³⁶

Servet-i Fünûn’daki bir şiirinde de İzmir’i anlatmıştır. Vapurda körfezde yapılan bir gezi sırasındaki duyguları ve şehrin görünüşü ile ilgili yazılmış olan bu şiirin adı “İzmir”dir.

“Körfezin sath-ı rengarenginde
Mütemâdî ilerledikçe vapur,
Nazar ârâ-yı inşirâh oluyor,
İnkişâf eyliyordu bir belde.” ⁸³⁷

⁸³⁴ Meydan Larousse Ansiklopedisi, İstanbul, 1992, C.11, s.500

⁸³⁵ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1907, S.1050,s.219

⁸³⁶ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1907, S.977,s.230

⁸³⁷ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1906, S.973,s.123

Güneş Dergisi, 1927 yılında yayımlanmaya başlanmıştır. Fâik Âli'nin bu dergide beş şiirine rastlıyoruz. Bunlar sırasıyla şöyledir: "Marmaraya Karşı" ⁸³⁸, "Semâvîler" ⁸³⁹, "İlk İtirâf" ⁸⁴⁰, "Hep O Sevda, O İştîyâk, O Emel" ⁸⁴¹ ve "Avdinin Yâd-ı Hasret-Efzâsı". ⁸⁴²

"Marmara'ya Karşı" adlı şiir tabiatı konu alan bir şiirdir. Marmara Denizi'ni seyrederek yazılmış, o denizi seyrederkenki duygularını dile getirmiştir. Şiirin sonunda kendisinin söylediğine göre bu şiir Büyükkadada'da yazılmıştır. Şiirin başlığının altında "Oğlum Munis'e Hasbihâl" ibaresiyle şiiri Munis Fâik Ozansoy'a ithaf eder. Onu da Marmara'yı seyretmeye çağırır. Bu tabiat karşısında, bu manzarayı seyrederken şiirin derinliğinin ahengini anlayabileceğini söyler.

"Gel Marmara'nın saltanât-ı hüsnünü seyret.
İstersen işitmek ki nedir şiir-i sükûtun
Umkiyyeti intâk eden aheng-i beyânı.." ⁸⁴³

"Semâvîler" adını taşıyan şiirde dinî-felsefî bir konuya girilmiş ve kendisini dine adayan kişilerin durumları hakkında bilgi verilmiştir.

"Uyumazlar, yemezler, içmezler..
Ne cidâl ü muhâsamât-ı hayât,
Ne tahakküm, ne levs-i maddiyyât
Ebed âzâd-ı ıztırab ü keder." ⁸⁴⁴

⁸³⁸ Güneş Dergisi, İstanbul, 1927, S.1, s.10-11

⁸³⁹ Güneş Dergisi, 1927, S.2, s.2

⁸⁴⁰ Güneş Dergisi, İstanbul, 1927, S.5, s.8

⁸⁴¹ Güneş Dergisi, İstanbul, 1927, S.6, s.11

⁸⁴² Güneş Dergisi, İstanbul, 1927, S.7, s.7

⁸⁴³ Güneş Dergisi, İstanbul, 1927, S.1, s.10

⁸⁴⁴ Güneş Dergisi, İstanbul, 1927, S.2, s.2

“İlk İ'tirâf” ve “Hep O Sevdâ, O İştîyâk, O Emel” adlı şiirlerinde aşk konusunu işlemiştir. “İlk İ'tirâf”da sevdiğine aşkını ilân eden şair, diğer şiirde tabiatın güzelliğini sevgilisi sayesinde anladığını söyler.

“Seni sevdim... Bu nasıl sevdâdır,
Kimse bilmez... Seni sevmek de, hayır

Sade çeşmânını görmek de bile,
Hâkin ezvâk-ı ma'alisiyle

En derin hazz-ı semâvî vardır.”⁸⁴⁵

Sizinle rûhum anlıyor mahâsin-i tabî'atın.”⁸⁴⁶

“Avdının Yâd-ı Hasret-Efzâsı” adlı şiirde ise vatan konusu işlenmiştir. Geçmişe özlem hissedilen şiirde vatanın yine eski güzel günlere döneceğine inanılır.

“Yine verir ruhsat-ı feryâd o ilâhi avde;
Yine müştâk-ı su'ûdum vatan-ı mevlûde.”⁸⁴⁷

Rübâb Dergisi'nde üç şiiri yayımlanmıştır. Bunların tarih sırasına göre isimleri şunlardır: “Hüsn-i Münteşir”⁸⁴⁸, “Nerdesin”⁸⁴⁹ ve “Uzaklardakine”⁸⁵⁰. Bu şiirlerden “Hüsn-i Münteşir”, “Temâsil” adlı kitapta yer almaktadır.⁸⁵¹ “Uzaklardakine” adlı şiir ise “Fânî Teselliler” adlı kitapta bulunmaktadır.⁸⁵²

⁸⁴⁵ Güneş Dergisi, İstanbul, 1927, S.5, s.8

⁸⁴⁶ Güneş Dergisi, İstanbul, 1927, S.6, s.11

⁸⁴⁷ Güneş Dergisi, İstanbul, 1927, S.7, s.7

⁸⁴⁸ Rübâb Dergisi, İstanbul, 1908, S.4, s.25

⁸⁴⁹ Rübâb Dergisi, İstanbul, S.14, s.142

⁸⁵⁰ Rübâb Dergisi, İstanbul, 1910, S.73, s.398

⁸⁵¹ Fâik Âli, Temâsil, İstanbul, 1910, s.53-54

⁸⁵² Fâik Âli, Fânî Teselliler, Bursa, 1905, s.165-166

Bu üç şiirde aşk konusunu ele almıştır. “Nerdesin” adlı şiirinde giden sevgilinin ardından duyulan hüznü hissederiz. Şair, geçmişte sevgilisiyle yaşadıklarını özlemekte ve onu aramaktadır.

“Ne oldu, nerdesin âh ey ferişte-yi enfes?
Gidince sen bu gülistân-ı ihtisâs-ı heves
Solub, bıraktı hayatımda hep dikenlerini.” ⁸⁵³

Genç Kalemler Dergisi'nde ise iki şiiri yer almaktadır. Bunlar; “Fânî Güzellikler” ⁸⁵⁴ ve “Mâzîden Bir Gölge” ⁸⁵⁵ adlı şiirlerdir. “Fânî Güzellikler” şiiri “Temâsîl” adlı eserde ⁸⁵⁶ , “Mazîden Bir Gölge” de “Fânî Tesellîler” adlı kitapta ⁸⁵⁷ yer almaktadır.

Her iki şiirde aşk konusunda yazılmıştır. İki şiirde de şimdi yitirilmiş olan kişiler için yazıldığı görülmektedir.

Marmara Dergisi'nde yedi şiir üzerinde çalışılmıştır. Bu şiirlerin adları; “Kendi Kendime” ⁸⁵⁸ , “Sanki Bir Rüya” ⁸⁵⁹ , “Ebedî Nur” ⁸⁶⁰ , “Bu da Türkün Türküsü” ⁸⁶¹ , “Bir Ağaç” ⁸⁶² , “Şarkı” ⁸⁶³ ve “Gözlerinin Rengi” ⁸⁶⁴ dir.

⁸⁵³ Rübâb Dergisi, İstanbul, 1909, S.14, s.142

⁸⁵⁴ Genç Kalemler, C.1, S.2, s.105

⁸⁵⁵ Genç Kalemler, C.2, S.6, s.104

⁸⁵⁶ Fâik Âli, Temâsîl, İstanbul, 1910, s.65-66

⁸⁵⁷ Fâik Âli, Fânî Tesellîler, Bursa, 1905, s.169-170

⁸⁵⁸ Marmara Dergisi, Ankara, 1936, S.1, s.23

⁸⁵⁹ Marmara Dergisi, Ankara, 1936, S.1, s.3-4

⁸⁶⁰ Marmara Dergisi, Ankara, 1936, S.2, s.44

⁸⁶¹ Marmara Dergisi, Ankara, 1936, S.2, s.36

⁸⁶² Marmara Dergisi, Ankara, 1936, S.5, s.141

⁸⁶³ Marmara Dergisi, Ankara, 1937, S.8-9, s.56

⁸⁶⁴ Marmara Dergisi, Ankara, 1938, S.10, s.102

Bu şiirlerden üç tanesi aşk konulu şiirdir. “Ebedî Nur”, “Şarkı” ve “Gözlerinin Rengi” adlı şiirlerde aşk temasını işlemiş ve Servet-i Fünûn anlayışından uzaklaşmamıştır. “Gözlerinin Rengi” adlı şiirinde bu anlayışının izlerine daha fazla rastlıyoruz. Sevgilinin gözlerine aşıktır, onların sayesinde şiire ulaşır. Farklı olarak resimden de bahsedilmiştir.

“Ve hakikatde bugün benzeri yok bir rengi
Var ki, ruhumda bütün saklı duran nirengi
Ruhumun hâkimidir, nâzımıdır, mülhimidir.
Muhtelif nur ile işlenmiş olan bir şehkâr,
Hem resim, hem de şiir... Mübdîi hallâkı bahar.
Bir de şiir olduğu nisbette de onlar şair.
Ey deniz gözlü, ufuk gözlü, sema gözlü melek
İşte tam on senedir hep sana âşık, hayran
Yaşadım başka güzel, başka emel bilmeyerek.”⁸⁶⁵

“Ebedî Nûr” adlı şiirde ise aşkı ve güzelliği ateş olarak gösterir. “Allah’ın yaktığı bir meş’ale” olan aşk, onu, hayallere, yükseltmektedir, dolayısıyla ilhâm vermektedir.

“Aşkınla ben âteş, o güzellikle sen âteş;
Asla sönemez kalbimi imlâ eden âteş
Allah elinin yaktığı bir meş’aledir bu.

Ben sade bu nûrun samedî vasıtasıyla
Yükselmedeyim hiç yetişilmez o hayâle.”⁸⁶⁶

⁸⁶⁵ Marmara Dergisi, Ankara, 1938, S.10, s.102

⁸⁶⁶ Marmara Dergisi, Ankara, 1936, S.2, s.44

“Şarkı” adlı şiir ise tamamıyla Divan Edebiyatı’nın özelliklerini taşır; hatta “gül”, “bülbül”, “lale”, “piyale” gibi mazmûnlara yer verilmiş, “Leylâ ile Mecnun”dan bahsedilmiştir. İlk şiirlerinde bile Divan Edebiyatı’nın izlerine rastladığımız için bu aşk temalı şiir dikkat çekicidir.

“Bir bâde iç, süzölsün o çeşmânı hurremin;
Sen içmedikçe neş’esi gelmez bu âlemin;
Bir bülbül olsun iç yine gülgoncai femin,
Sen içmedikçe neş’esi gelmez bu âlemin.

Aşık, duada sanma ki Mevlâ’ya yalvarır,
Mecnunı sermedîdir o, Leylâ’ya yalvarır.”
Lebin ki ravzai hüsnün yegâne lâlesidir,
Benim bu bezmi hayalâtımın piyâlesidir.”⁸⁶⁷

Çamlıca, Kanlıca ve Marmara’yı anlattığı “Sanki Bir Rûya” ve bir erguvan ağacının altında tabiatı ve ağacı anlattığı “Bir Ağaç” adlı şiirlerinde tabiat temasını işlemiştir. Daha önceki şiirlerinde tabiatın karşısında hislenerek sevgilinin hayaline yükselen şair, Marmara Dergis’inde yayımladığı şiirlerinde aşk ve tabiat temalarını ayrı olarak kullanmıştır. Servet-i Fünûn Edebiyatı mensubu iken yazdığı şiirlerden farklı bir tabiat anlayışı ile de karşılaşmaktayız. O şiirlerinde hayali bir tabiat tablosu çizilirken burada belirli bir yerle ilgili bir tabiat tablosu verilmiştir.

“Bir Kanlıca varmış ki ağaçlıklı koynundan
Bülbüllerinin neş’eli nâlân
Elhânı uzak, pek çok uzakta,
Yıldızlı karanlıkta, ya mehtâb ü şafakta

⁸⁶⁷ Marmara Dergisi, Ankara, 1937, S.8-9, s.56

Aşkın samedanî, ebedî dinine girmiş
Bir kalbi çekermiş, düşürürmüş helecana...

.....

Gökler gibi minâyı ezelden müteşekkil
Bir Marmara varmış;
Üstünde de her zerresi bir tâca muadil
Birkaç kara varmış.”⁸⁶⁸

Bu dergide yayımlanan şiirlerinden biri ebedîlik hakkındaki düşüncelerini içerir. “Kendi Kendime” adlı bu şiirinde şair, şiirin en sonunda ebedî hayatı istemediğini belirtir. Ebedîlik isteyenlerin fanilikten korktuklarını belirtir.

“Bunların hepsi de fânilikten korkan, endişe eden
Bir zalâletzedenin nâlişi, yâ feryadı.
Biz, İlâhî ne yapardık, heyhat
Zevki rüya gibi, derdiyse hududsuz bu hayat
Ebedî olsaydı.”⁸⁶⁹

Yine bu dergide incelediğimiz şiirlerinden biri de “vatan” temasını ele almıştır. “Bu da Türkün Türküsü” adını taşıyan bu şiirde Anadolu övülür ve Atatürk kurtarıcı olarak karşımıza çıkar.

“Ey Türk, Ey Güneş oğlu,
Yurdun güzellik dolu,
Toprağı gül kokulu,
Cennettir Anadolu

⁸⁶⁸ Marmara Dergisi, Ankara, 1936, S.1, s.3

⁸⁶⁹ Marmara Dergisi, Ankara, 1936, S.1, s.23

Dağ, yayla, sonra deniz,
Akdeniz, Karadeniz,
Marmara ara deniz,
Cennettir Anadolu.

Nuruyla Atatürk'ün
Yükseldi her ay, her gün;
Bak, diyor, doğdukça gün
Cennettir Anadolu.”⁸⁷⁰

2.3.2.Şekil Açısından Değerlendirme:

Vezein açısından incelendiğinde Marmara Dergisi'ndeki “Bu da Türkün Türküsü” adlı şiir haricinde arûz vezninin kullanıldığını görüyoruz.

Servet-i Fünûn Dergisi'nde incelenen onaltı şiirden beş tanesinin “Fâilâtün (Feilâtün)/ Mefâilün/ Fa'lün)” kalıbıyla yazıldığını görmekteyiz. Bu şiirlerin ismi; “Da'vet”, “Bir Yâd-ı Müzehher”, “O Sâkite-yi Dür-â-dür”, “Bir Muhabbe-yi Gıyâbiyyeye” ve “Şiir-i Hazân”dır.

“İşte sevmek sevilme: İnsânın”⁸⁷¹

“Endîşe-yi Mahâl”, “Kosova Sahrası'nda”, “Bir Menekşenin Matemî” ve Garâm-ı Dür-â-dür” adlı dört şiirde “Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Fa'lün (Feilün)” kalıbı kullanılmıştır.

“Bu işte altı asır yâd-ı şevket ârâsı.”⁸⁷²

⁸⁷⁰ Marmara Dergisi, Ankara, 1936, S.2, s.36

⁸⁷¹ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, İstanbul, 1908, S.1057, s.389

⁸⁷² Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1908, S.1050, s.219

“Rûh-ı Dilber” adlı şiirinde kullandığı kalıp arûzun “Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün” kalıbıdır.

Yâdımda titreyince sürûd-ı muhabbetin”⁸⁷³

“Tesellî-yi Mazellem” adlı şiir ise şekil yönünden oldukça ilgi çekicidir. Serbest müstezâtın artık mısralarıyla meydana getirilmiştir. Şiirin tamamı artık mısralardan oluşur ve kalıbı da “Mefûlü/ Fa’lün (Feilün)” şeklindedir.

“Gençlik kadınlık

Hüsn ü muhabbet”⁸⁷⁴

Güneş Dergisi’ndeki şiirlerinden bir tanesi “Mefûlü/ Mefâilü/ Mefâilü/Feûlün” kalıbıyla yazılmıştır. “Marmara’ya Karşı” adlı bu şiiri serbest müstezat şeklinde düzenlenmiş ve artık mısraısında “Mefûlü/ Feûlün” kalıbı kullanılmıştır.

“Bilmek diliyorsan ki nedir vecd ile hayret

Yalçın kayalardan.”⁸⁷⁵

“Semâvîler” adlı şiirinde arûzun “Fâilâtün (Feilâtün)/ Mefâilün/ Fa’lün (Feilün)” kalıbı kullanılmıştır.

“Öyle yüksekte seyredeler ki.”⁸⁷⁶

⁸⁷³ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1907, S.991, s.38

⁸⁷⁴ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1021, S. s.150

⁸⁷⁵ Güneş Dergisi, 1927, S.1, s.10

⁸⁷⁶ Güneş Dergisi, İstanbul, 1927, S.2, s.2

Yine Güneş Dergisi'ndeki "İlk İtirâf" adlı şiir "Feilâtün/ (Fâilâtün)/ Feilâtün/ Fa'lün (Feilün)" kalıbıyla yazılmıştır.

"Seni sevdim bu nasıl sevdâdır." ⁸⁷⁷

"Hep O Sevdâ, O İştîyâk, O Emel" adlı şiirde ise arûzun "Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün" kalıbı kullanılmıştır.

"Cemâli ey hayâlimin medâlimin medâr-ı şevk ü hayreti." ⁸⁷⁸

Güneş Dergisi'nde incelenen son şiiri olan "Aydının Yâd-ı Hasret-i Efzâsı" adlı şiir "Fâilâtün/ (Feilâtün) /Feilâtün/ Feilâtün/ Fa'lün (Feilün)" kalıbı ile yazılmıştır.

"Ah o elhan o terennümler o şeydâlar." ⁸⁷⁹

Rübâb Dergisi'ndeki üç şiirinden ikisinde aynı kalıbı kullanmıştır. Bu iki şiir "Hüsn ü Münteşir" ve "Nerdesin" adlı şiirlerdir. Bu şiirlerde kullanılan kalıp "Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Fa'lün (Feilün)"dür.

"Güzelliğinle güzelleşmek istemiş âlem" ⁸⁸⁰

"Uzaklardakine" adlı şiirde ise "Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün" kalıbı kullanılmıştır.

"Bir hande gönderir bana bir zevk-i câvidan." ⁸⁸¹

⁸⁷⁷ Güneş Dergisi, İstanbul, 1927, S.5, s.8

⁸⁷⁸ Güneş Dergisi, İstanbul, 1927, S.6, s.11

⁸⁷⁹ Güneş Dergisi, İstanbul, 1927, S.7, s.7

⁸⁸⁰ Rübâb Dergisi, İstanbul, 1908, S.4, s.25

⁸⁸¹ Rübâb Dergisi, İstanbul, 21910, S.73, s.398

Genç Kalemler Dergisi'nde yayımlanan iki şiiri de "Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün (Fa'lün)" kalıbıyla yazılmıştır.

"Unut bu hiss-i hiyânetle mümtelî kalbi." ⁸⁸²

Marmara Dergisi'nde yayımlanan şiirlerinden iki tanesi "Mefûlü/ Mefâilü/ Mefâilü/ Feülün" kalıbıyla yazılmıştır. Bu şiirler "Sanki Bir Rüyâ" ve "Ebedî Nûr" adlı şiirlerdir. "Sanki Bir Rüyâ" şiiri serbest müstezat şeklinde düzenlenmiştir. Artık mısraıda kullanılan kalıp ise "Mefûlü/ Feülün" dür.

"Efsâneler iklimine hâkim, ve muhakkak
Bir mislini ancak." ⁸⁸³

"Kendi Kendime" adlı şiir "Feilâtün/ (Fâilâtün)/ Feilâtün/ Fa'lün (Feilün) kalıbıyla yazılmıştır.

"Diyorum bâzan, ilâhi ne olur." ⁸⁸⁴

"Bir Ağaç" adlı şiirde kullanılan kalıp, arûzun "Fâilâtün (Feilâtün)/ Mefâilün/ Feilün (Fa'lün)" kalıbıdır.

"Çiçek açmış bir erguvan ağacı." ⁸⁸⁵

"Şarkı" adlı şiirinde ise arûzun "Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün" kalıbını kullanmıştır.

"Bir bâde iç, süzölsün o çeşmânı hurremin" ⁸⁸⁶

"Gözlerinin Rengi" adlı şiir arûzun "Fâilâtün (Feilâtün)/ Feilâtün/ Fa'lün (Feilün) kalıbıyla yazılmıştır.

⁸⁸² Genç Kalemler, C.2, S.6, s.104

⁸⁸³ Marmara Dergisi, Ankara, 1936, S.1, s.3

⁸⁸⁴ Marmara Dergisi, Ankara, 1936, S.1, s.23

⁸⁸⁵ Marmara Dergisi, Ankara, 1936, S.5, s.141

⁸⁸⁶ Marmara Dergisi, Ankara, 1937, S.8-9 s.56

“Rengin aksine yâ bir bulutun kurşunî” ⁸⁸⁷

Marmara Dergisi’nde incelenen şiirlerinden biri olan “Bu da Türkün Türküsü” adlı şiir hece vezninin yedili kalıbıyla yazılmıştır.

Ey Türk, ey Güneş oğlu = 7 hece
Yurdun güzellik dolu = 7 hece
Toprağı gül kokulu = 7 hece
Cennettir Anadolu = 7 hece ⁸⁸⁸

Nazım birimi olarak serbest müstezâtı, sone, dörtlük, beyit-üçlük ve dörtten fazla mısraıdan oluşan kıtalar kullanılmıştır.

Kâfiye sistemi olarak düz, çapraz ve sarmalı kâfiye sistemlerini kullandığını görüyoruz. Kâfiye çeşidi olarak da yine tam ve zengin kâfiyelerin bolca kullanıldığını görüyoruz. Rediflere de yer verilmiştir.

— oğlu
— dolu
— kokulu
— Anadolu Düz Kâfiye sistemi ve tam kâfiye çeşidi kullanılmış. ⁸⁸⁹

Mu’âdildir
Garâm olmak
Kâbildir
Râm olmak Çapraz kâfiye sistemi ve “-il” ile tam; “râm ile zengin kâfiye kullanılmıştır. ⁸⁹⁰

⁸⁸⁷ Marmara Dergisi, Ankara, 1938, S.10, s.102

⁸⁸⁸ Marmara Dergisi, 1936, S.2, s.36

⁸⁸⁹ Marmara Dergisi, Ankara, 1936, S.2, s.36

⁸⁹⁰ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1907, S.1031, s.395

Vâdiler
Elvânı
Hurûşânı
Eyler

Sarmalı kâfiye sistemi ve zengin
kâfiye çeşidi kullanılmıştır.

891

2.3.3. Dil ve Üslûb Açısından Değerlendirme:

Marmara Dergisi'ndeki şiirleri haricinde, dergilerde yayımlanmış şiirlerinde, dil ve üslûb açısından, şiir kitaplarındakinden farklı bir duruma rastlamamaktayız. Servet-i Fünûn Edebiyat anlayışının hayal gücünü ve dilini kullanan Fâik Âli Ozansoy, bu tutumunu oğlu Munis Fâik Ozansoy' la birlikte Ankara'da 1936 yılından itibaren çıkarmağa başladığı Marmara Dergisi'nde yayımlanan şiirlerinde değiştirmiştir. Zaman zaman Servet-i Fünûn'un etkisi ve izleri farkedilse de özellikle dil yönünden bir değişim geçirmiştir. Dilin bazı şiirlerde oldukça sade olduğu görülür. Meselâ " Bir Ağaç " şiirinde tabiatı anlattığı halde, Servet-i Fünûn'un tabiat anlayışını, hatta çok değer verdiği Abdülhak Hâmit'in tabiat anlayışını bulamayız. Oldukça sade, hayalden uzak olarak kaleme alınmıştır.

"Çiçek açmış bir erguvan ağacı,
Şöyle altında bir tabur barınır;
Rengi, ulviyetile ruh alıcı,
Hilkatın penbe bir bediasıdır.
.....
Onda siz bilseniz neler sezdim?!
Benim olsaydı gördüğüm şehkâr

⁸⁹¹ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1906, S.955, s.299

Onu bir şehre ben değişmezdim.”⁸⁹²

Yine Marmara Dergisi'ndeki “Şarkı” adlı şiir oldukça dikkat çekicidir. Bir dörtlük ve iki beyitten meydana gelen şiir “Divan Edebiyatı'nın izlerini taşımaktadır. “Bâde”, “bûlbûl”, “gûl”, “gonca”, “Leyla”, “Mecnûn”, “lâle”, “piyâle” gibi mazmunları kullanması ve bunu “1937 yılında yazmış olması, şairimizin hâlâ eskiye özlem duyduğunu bize gösterir. Bu şiirin tamamı daha önce verilmiştir.”⁸⁹³

“Şiirlerinde fiillere bolca yer veren şair böylece hareketliliği sağlamıştır. Ancak özellikle tabiat tasvirlerinde sıfatlara ve dolayısıyla isimlere de yer vermiştir. “Çamlıca'da” şiirinden alınan aşağıdaki dizede bunu görmekteyiz.

“Mülevven bir tabî'at: Mor ciballer, penbe vâdiler...”⁸⁹⁴

sıfat   sıfat isim   sıfat isim   sıfat isim

“Sanki Bir Rûya” şiirinden alınan iki dizede ise dört fiil kullanıldığını ve böylece şiiri hareketli bir hale getirdiği görülmektedir.

“Bin kalbi çekermiş, düşürürmüş halecana...

fiil   fiil

Bilmem ki nasıl sihir ile bir nazre verirmiş?”⁸⁹⁵

fiil   fiil

Ayrıca yine aynı şiirden alınan aşağıdaki dizelerde olduğu gibi ek-fiilleri kullanarak isimleri cümlenin yüklemi durumuna getirmiştir.

⁸⁹² Marmara Dergisi, Ankara, 1936, S.5, s.141

⁸⁹³ bkn...s.332

⁸⁹⁴ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1906, S.955, s.299

“Mahşer*miş*, onun gökleri yıldızlara mahşer,
Evcinde gülermiş o büyük Nâmütenahi

Masnu *miş* eşcarı ve ezharı emelden
Hülyama vatan, ruhuma melce *miş* ezelden
Bin hatırai aşkıma mabed*miş*... Unuttum.”⁸⁹⁶

Her ne kadar sanat kaygısı güdülmemişse de “Sürûd-ı Hayâl” adlı şiirinde İstanbul’un ufuklarının şühluğu ve kaçıcılığı bakımından kadına benzetilmesi dikkatimizi çekmektedir.

“İstanbul’un kadın gibi mübhem, kadın gibi
Hülyâ içinde şüh ve gürîzân ufukları.”⁸⁹⁷

Şiir kitaplarında da sıkça rastladığımız tekrîr sanatına dergilerdeki şiirlerinde de rastlıyoruz. “O Sâkite-yi Dûr-â-dûra” adlı şiirinde “söyle” ve “ey” kelimeleriyle tekrîr sanatı yapılmıştır.

“Ey kadın söyle, söyle ey zâlim,
Söyle, ey vaslı adn-ı âmâlim.”⁸⁹⁸

Yine şiir kitaplarında, özellikle Temâsîl’de sıkça kullandığı aks sanatına da yer vermiştir. “Hep O Sevda, O İştîyak, O Emel” şiirinden alınan dizede bunu görmekteyiz.

---

⁸⁹⁵ Marmara Dergisi, Ankara, 1936, S.1, s.3

⁸⁹⁶ Marmara Dergisi, Ankara, 1936, S.1, s.4

⁸⁹⁷ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1906, S.975, s.198-199

⁸⁹⁸ Servet-i Fünûn Dergisi, İstanbul, 1907, S.1007, s.322

“Âsâletin güzelliği güzelliğin âsâleti.”⁸⁹⁹

Abdülhak Hâmîd’e hayran olan ve kendisinden özellikle gençlik yıllarında çok etkilenen Fâik Âli, “Marmara’ya Karşı” adlı şiirinde onun sözlerine “ayet gibi” yakıştırmasını yaparak bu etkilenmeyi bizzat kendisi dile getirir.

“Hâmîd’de bununçün ne diyor bak:

“Bir mislini Allah görür ancak”

“Ayete” gibi bir söz.. Koca şair, koca âşık.”⁹⁰⁰

---

⁸⁹⁹ Güneş Dergisi, İstanbul, 1927, S.6, s.11

⁹⁰⁰ Güneş Dergisi, İstanbul, 1927, S.1, s.11

SONUÇ

1865'te İstanbul'daki Belgrat Ormanı'nda piknik yapan altı genç İttifak-ı Hamiyyet adında gizli bir dernek kurdular. Bunların arasında Mehmet ve Nâmık Kemâl Beyler vardı. Ortak tutumları, Âli ve Fuat Paşaların siyasetine muhalefetleriydi. Meşrutiyeti istemekle, bu gençler, hem devleti kurtarmakta olduklarına, hem de daha demokratik bir siyasal düzen uğrunda mücadele ettiklerine inanıyorlardı.

1867'de, kişisel nedenlerle Fuat Paşa'yla çekişmesi dolayısıyla Paris'te zengin bir sürgün hayatı yaşayan Mısır Prensi Mustafa Fazıl Paşa da Osmanlı ülkesindeki meşrutiyetçi akımın içinde olduğunu göstermek amacıyla, Fransızca bazı mektuplar yayınladı. Bunlardan birinde, kendisini Genç Türkiye Partisi'nin temsilcisi olarak sundu. Bu yakıştırma Avrupa'da tutundu. Akımın böyle bir ad alması üzerine örgüt de daha sonra Paris'te Nâmık Kemâl, Zîyâ Paşa ve Ali Suavi'nin katılımıyla yeniden kurulduğunda, Yeni Osmanlılar Cemiyeti adını benimsedi. Bu gençlere, Fransızca olarak Jön Türk denilmiştir. ⁹⁰¹

Jön Türk hareketi parti olarak ortaya çıktığında adı "İttihat ve Terakki olmuştur. II.Abdülhamit'in, 1878'de engellediği meşrutiyet rejimini yeniden yerleştirmek gayesiyle çalışmalara başladılar. Sonunda padişah, baskılara dayanamayarak 23 Temmuz 1908'de meşrutiyet rejimini tekrar kabul etti. ⁹⁰²

Bu kadar çalkantılı ve renkli geçen siyasi yaşam edebî yaşantıyı da etkilemiştir. Servet-i Fünûn Dergisi'nde başlayan edebî akımın adı

⁹⁰¹ Sina akşın, Jön Türkler ve İttihat ve Terakki, İstanbul, 1987, s.18-19

⁹⁰² Şerif Mardin, Jön Türkler'in Siyasî Fikirleri, İstanbul, 1989, s.140-141

da bu şekilde anılmıştır. Servet-i Fünûncular da, tıpkı Tanzimatçılar gibi Fransız edebiyatını örnek aldılar. Ancak Tanzimatçıların benimsediği romantizm ve son zamanlarında benimsenen realizmin yerine onlar parnasizm ve sembolizmle ilgilendiler.⁹⁰³

Servet-i Fünûn'da şiirin dış görünüşü tamamen değişmiştir. Bu dönemde kullanılan nazım şekillerini üç gruba ayırmak mümkündür: 1.Fransız şiirinden aynen alınanlar (sone), 2.Divan nazmından alınıp değiştirilenler (serbest müztezat), 3.Divan ve Fransız şiirinde bulunmayıp kendi kendilerine icat ettikleri ve nazımda geniş bir kafiye kolaylığı sağlayanlar. Böylece Türk şiiri, nazım şekilleri bakımından, yeni bir görünüş kazandı.

Ayrıca Servet-i Fünûncular, şairin herhangi bir bakımdan ilgisini çeken her şeyin şiire konu olabileceğini kabul etmişler; böylece şiirin konusu sınırsız hale gelmiştir. Servet-i Fünûn şairlerinde, "aşk", "tabiat" ve "aile hayatı" başlıca temaları teşkil eder.

1909-1913 yılları arasında edebî bir hareket olarak kendini gösteren Fecr-i Âti Edebiyatı ile Servet-i Fünûn Dergisi'nde yayınladıkları bir beyanname ile edebî çalışmalarına başlayan Fecr-i Âti Edebiyatı, Servet-i Fünûn şiirinde olduğu gibi aşk ve tabiat temalarını işlemiştir. Tabiat tasvirleri sübjektiftir. Servet-i Fünûncular gibi onlar da Arapça ve Farsça'dan yeni kelimeler getirerek, konuşma dilinden uzaklaşmışlardır. Aruz vezni kullanılmıştır. Serbest müstezat nazım şekli Fransız sembolistlerin kullandığı serbest nazma benzetilmiştir.

Hayatı, eserleri ve üslûbu hakkında bir inceleme yaptığımız Fâik Âli Ozansoy, şair bir aileden yetişmiş bir kişidir. Edebî

⁹⁰³ Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, İstanbul, 1990, s.88-90

yaşantısına Servet-i Fünûn Edebiyatı'nda başlamış; daha sonra Fecr-i Âti Edebiyatı'nın bir temsilcisi olmuştur. Hatta Fecr-i Âti edebî topluluğunun, kısa bir süre devam eden, ilk başkanlığını yapmıştır.

Servet-i Fünûn ile Fecr-i Âti Edebiyatı arasındaki benzerliği görmek ve Fecr-i Âti'nin Servet-i Fünûn'un bir devamı olduğunu anlayabilmek için Fâik Âli Ozansoy'un üslûbuna ve eserlerine bakmak yeterlidir. Marmara Dergisi'nde yayınlanan bazı şiirleri hariç tutulursa "Bu da Türk'ün Türküsü", "Bir Ağaç" vb. -Fâik Âli her iki toplulukta da Servet-i Fünûn'un şiir anlayışından kopmamıştır.

Şairin son dönemde yayınladığı-ki özellikle 1917 yılından sonra şiirleri toplu olarak bir yerde değildir. Bu şiirlerin bir kısmı bu inceleme sırasında toplanmıştır. Toplam 177 şiir ve iki piyesi üzerinde çalışılmıştır.

Bundan başka bu inceleme sırasında şairin, Marmara Dergisi'nde yayımlanan bazı hikâyelerine rastlanmıştır. İleriki çalışmalarda Fâik Âli Ozansoy'un hikayeciliği üzerine de bir araştırma yapılabilir.

Şairin tüm eserleri göz önünde tutulduğunda Abdülhak Hâmid ve Nedim'den çok etkilendiğini söyleyebiliriz. Ancak, bir geçiş dönemi edebiyatının mensubu olan şairimiz, kendisinden sonraki nesil üzerinde etkili olamamıştır. Önce Millî Edebiyat akımına, daha sonra onu takip eden Cumhuriyet Devri Edebiyatına zaman zaman kendisi ayak uydurmak zorunda kalmış; ama Servet-i Fünûn ruhunu asla terketmemiştir. Hatta "Elhân-ı Vatan" adlı kitabında "vatan" temasını işlediği halde Servet-i Fünûn'daki duygularda marazilik özelliğini devam ettirmektedir.

KAYNAKÇA

- AKŞİN Sina, *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, İstanbul, 1987,
Remzi Kitabevi
- AKYÜZ Kenan, *Batı Tesirinde Türk Şiir Antolojisi*, İstanbul, 1986,
İnkılâp Kitabevi
- AKYÜZ Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İstanbul,
1990, İnkılâp Kitabevi
- BANARLI Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi II*, İstanbul,
1971, Millî Eğitim Basımevi
- BİLGEGİL Kaya, *Yakınçağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine
Araştırmalar II*, Erzurum, 1980, Atatürk Üniversitesi
Basımevi
- ENGİNÜN İnci, *Abdülhak Hâmit Tarhan*, Ankara, 1986, Kültür
Bakanlığı Yayınları
- EROĞLU Hamza, *Türk İnkılâp Tarihi*, İstanbul, 1982, Millî Eğitim
Basımevi
- ERSOY Mehmet Akif, *Safahat*, Ankara, 1989, Kültür Bakanlığı
Yayınları
- GENÇ KALEMLER DERGİSİ**, Selânik, 1911, C.1-2, S. 2-6
- GÖÇGÜN Önder, *Nâmık Kemâl*, Ankara, 1987, Kültür Bakanlığı
Yayınları
- GÖRSEL BÜYÜK GENEL KÜLTÜR ANSİKLOPEDİSİ**, İstanbul, 1984,
Görsel Yayınları
- GÜNEŞ DERGİSİ**, İstanbul, 1927, S. 1-2-5-6-7
- KAPLAN Mehmet, *Şiir Tahlilleri 1*, İstanbul, 1988, Dergah Yayınları
- KAPLAN Mehmet, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*,
İstanbul, 1992, Dergah Yayınları

- KARAALIOĞLU Seyit Kemal, **Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü**,
İstanbul, 1983, İnkılâp ve Aka Kitabevleri
- KARAY Refik Halit, **Fecr-i Âti'ye Dair**, Eşref Dergisi, İstanbul, 1909
- KERMAN Zeynep-ENGÜNÜN İnci, **Ahmet Haşim Bütün Şiirleri**,
İstanbul, 1990, Dergah Yayınları
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, 1964,
Edebiyat Yayınları
- LEVEND Agah Sırrı, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, 1988, Türk
Tarih Kurumu Basımevi
- MARDİN Şerif, **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri**, İstanbul, 1989,
İletişim Yayınları
- MARMARA DERGİSİ**, Ankara, 1936, 1937, 1938, S.1-8-9-10
- MAZIOĞLU Hasibe, **Nedim**, Ankara, 1988, Kültür Bakanlığı Yayınları
- MEYDAN LAROUSSE ANSİKLOPEDİSİ**, İstanbul, 1992, Sabah
Yayınları
- NEVSÂL-İ MİLLÎ**, İstanbul, 1911
- OZANSOY Fâik Âli, **Elhân-ı Vatan**, İstanbul, 1917, Matbua'ı Âmire
- OZANSOY Fâik Âli, **Fânî Teselliler**, Bursa, 1905, Velâbet Matbuası
- OZANSOY Fâik Âli, **Mithat Paşa**, Bursa, 1905
- OZANSOY Fâik Âli, **Nedim ve Lâle Devri**, Ankara, 1950, Millî Eğitim
Basımevi
- OZANSOY Fâik Âli, **Payitahtın Kapısında**, İstanbul, 1918
- OZANSOY Fâik Âli, **Temâsîl**, İstanbul, 1910, Der-sa'âdet Yayınları
- OZANSOY Halit Fahri, **Edebiyatçılar Geçiyor**, İstanbul, 1967,
Türkiye Yayınevi
- RÛBÂB DERGİSİ**, İstanbul, 1908-1909-1910, S. 4-14-73
- SERVET-İ FÛNÛN DERGİSİ**, İstanbul, 1906-1907-1908, S. 951-955-
975-973-977-986-991-1000-1007-1011-1015-1031-1043-
1050-1057
- TANPINAR Ahmet Hamdi, **Edebiyat Üzerine Makaleler**, İstanbul,
1992, Dergah Yayınları